

საქართველოს
იუსტიციის
სამინისტრო

იუსტიცია

Iustitia

№ 2, ივლისი 2022
No 2, July 2022

საქართველოს

იუსტიციის სამინისტრო

THE MINISTRY OF JUSTICE OF GEORGIA

ქუჩნალო იუსტიციას

JOURNAL IUSTITIA

№2

ივლისი, 2022

JULY, 2022

რედაქტორი

მინდია უგრეხელიძე

EDITOR

MINDIA UGREKHELIDZE

გამოცემათა გამწესრიგებელი

ბექა ქანთარია

PUBLISHING MANAGER

BEKA KANTARIA

სარედაქციო კოლეგია:

რატი ბრეგაძე

თედო ნინიძე

მერაბ ტურავა

ნინო ქაღაბიძე

ჯონი ხეტურიანი

ფრანსუაზა ტიულკენსი (ბელგია)

დევიდ შულცი (აშშ)

EDITORIAL BOARD

RATI BREGADZE

NINO KADAGIDZE

JONI KHETSURIANI

TEDO NINIDZE

MERAB TURAVA

FRANÇOISE TULKENS (BELGIUM)

DAVID SCHULTZ (USA)

გამოცემასა და მუშაობაზე:

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს თანამშრომელთა ჯგუფი

THE FOLLOWING PEOPLE WORKED ON THIS EDITION OF THE JOURNAL:

A TEAM OF STAFF MEMBERS OF THE LEGISLATIVE HERALD OF GEORGIA

ქურნალები გამოთქმული მოსახრებები და შეფასებები შესაძლოა არ ასახავდეს სარედაქციო-საგამომცემლო კოლეგიის პოზიციას

THE VIEWS AND OPINIONS EXPRESSED IN THE JOURNAL MAY NOT REFLECT THE POSITION OF THE EDITORIAL BOARD

აკრძალულია გამოქვეყნებული მასალის გამრავლება ან გავრცელება კომერციული მიზნებისათვის

REPRODUCTION OR DISTRIBUTION OF THE MATERIAL PUBLISHED IN THIS JOURNAL FOR COMMERCIAL PURPOSES IS PROHIBITED

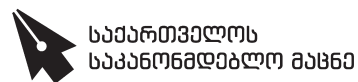
საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო

THE MINISTRY OF JUSTICE OF GEORGIA

ქურნალი დაკაბადონდა და დაიბეჭდა

საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეში

THE JOURNAL WAS TYPESET AND PRINTED AT THE LEGISLATIVE HERALD OF GEORGIA

ISSN 2667-9876

შ ი ნ ა ა რ ს ი
TABLE OF CONTENTS

მეცნიერული პრობლემატიკა
SCHOLARLY PROBLEMS

პროტოპრესვიტერი გიორგი ზვიადაძე რელიგია და სახელმწიფო: ეკლესიისა და სახელმწიფოს წარმატებული თანამშრომლობის მოდელი საქართველოს მაგალითზე	7
Protopresbyter Giorgi Zviadadze Religion and State: A Model of Successful Cooperation between the Church and State on the Example of Georgia	20
დავით სუჯაშვილი ტერორიზმის ცნების განსაზღვრება – მასთან წარმატებული ბრძოლის მნიშვნელოვანი წინაპირობა	31
Davit Sujashvili Definition of the Concept of „Terrorism“ – An Important Precondition for the Successful Fight Against It	38
დევიდ შულცი ამერიკაში დემოკრატიის მყიფე მდგომარეობა და ამ მოვლენის მნიშვნელობა მსოფლიოსთვის	44
David Schultz The Fragile State of Democracy in America and Why it should Matter to the World	54
მომავალი თაობის ნაკვალავი მეცნიერების ველზე IMPRINT OF THE NEXT GENERATION ON SCIENCE	
ხათუნა ბურკაძე კიბერშეტევის საერთაშორისო სამართლებრივი განსაზღვრება	63
Khatuna Burkadze International Legal Definition of a Cyberattack	74

ნინო შენგელია

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის გამოწვევები 83

Nino Shengelia

Challenges Facing Trials by Jury 93

ირაკლი ყანდაშვილი

მედიაცია – ნოვაცია ქართულ სამართლებრივ სივრცეში და ადამიანის უფლებათა რეალიზაციის ეფექტური მექანიზმი 100

Irakli Kandashvili

Mediation – Innovation in the Legal Field of Georgia and Effective Mechanism for the Implementation of Human Rights 117

გიორგი ცერცვაძე

დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებების გამოყენება კონკურენციის სამართალში – ევროპული მოდელი..... 131

Giorgi Tsertsvadze

Using alternative dispute resolution in competition law – european model..... 142

ინტერვიუ
INTERVIEW

ინტერვიუ სომხეთის რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრთან, ბ-ნ კარენ ანდრეასიანთან 152

Interview with Mr. **Karen Andriasyan**, Minister of Justice of the Republic of Armenia 155

ინტერვიუ საქართველოს გენერალურ პროკურორთან, ბატონ ირაკლი შოთაძესთან 157

Interview with the Prosecutor General of Georgia Mr. **Irakli Shotadze** 170

სამართლის კლასიკური მემკვიდრეობა
 CLASSICAL HERITAGE OF LAW

პოლონეთის 1791 წლის 3 მაისის
კონსტიტუცია 181

ვილჰელმ ზაუერი

სამართლიანობა

არსი და მნიშვნელობა ადამიანებისა და ერების ცხოვრებაში 194

Wilhelm Sauer

Die Gerechtigkeit

Wesen und bedeutung im leben

der menschen und völker 210

კონსტიტუციონალიზმის მიღწევები

ACHIEVEMENTS OF CONSTITUTIONALISM

რა არის რესპუბლიკური მმართველობა? 225

What is republican government? 232

მიხაელ შტოლაისი

ჩვენი კონსტიტუციების ენა 237

Michael Stolleis

Die Sprache unserer Verfassungen 245

სამართლის პერსონოლოგია

PERSONOLOGY OF LAW

ოთარ გამყრელიძე – სამართლის დიდოსტატისა და
კლასიკოსის შთამბეჭდავი გზა 255

Otar Gamkrelidze – Impressive Life Path of an Expert

and Classicist of Law 262

ტექნიკური სტანდარტები 267

Technical standarts 269

მეცნიერული პრობლემატიკა
SCHOLARLY PROBLEMS

რელიგია და სახელმწიფო: ათლასიისა და სახელმწიფოს წარმატებული თანამშრომლობის მოდელი საქართველოს მაგალითზე

პროტოპრესვიტერი გიორგი ზვიადაძე

თბილისის სასულიერო აკადემიისა
 და სემინარიის რექტორი, თეოლოგიის,
 ფილოლოგიისა და პოლიტიკის
 მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

რეზიუმე. აღნიშნული სტატია ეხება საქართველოში ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობას როგორც წარსულში, ისევე ჩვენს დღევანდელ ეპოქაში, როდესაც სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის გაფორმებულია კონსტიტუციური შეთანხმება. სტატიაში საზღვასწავლია ეკლესიის უდიდესი როლი ქართველი ერის ცხოვრებაში, რაც გულისხმობს, ერთი მხრივ, იმ უმნიშვნელოვანეს ფაქტს, რომ ქართლის გაქრისტიანების დღიდან ეკლესია ყოველთვის უბიწოდ იცავდა მართლმადიდებლურ სარწმუნოებას, ხოლო, მეორე მხრივ, განსაკუთრებულ თანადგომას იჩენდა ჩვენი სახელმწიფოებრიობის მიმართ. ეკლესია ყოველთვის იყო უმთავრესი ძალა სულიერების განმტკიცებასა და იმ არსებითი ღირებულებების დაცვისა, რაც ქრისტიანულ ცნობიერებას ეფუძნება. წმინდა ეკლესიის განმადმრთობელი და მაცხოვრებელი მსახურება ქართველი ერის სულიერი აღორძინებისა და გამთლიანების კუთხით ჩვენს ეპოქაშიც გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა.

საკვანძო სიტყვები: ეკლესია, კონსტიტუციური შეთანხმება, ავტოკეფალია

თავი I

თანამედროვე ეპოქაში რელიგია და სახელმწიფო ორი განსხვავებული სუბიექტია. მართალია, ისინი ერთმანეთს არ უპირისპირდებიან, მაგრამ მკაცრად განსაზღვრული წესებითა და კანონებით არეგულირებენ ურთიერთობას, თუმცა, შესაძლოა, ზოგიერთ შემთხვევაში, ადგილი ჰქონდეს ამ ორი ინსტიტუტის უფლებამოსილებათა სფეროში ერთმანეთზე გავლენას.

თანამედროვე მულტიკულტურული საზოგადოება სეკულარიზმისაკენ არის მიდრეკილი, მაგრამ საერთაშორისო პოლიტიკური გამოწვევები, ხშირ შემთხვევაში, იმ კონფლიქტების შედეგია, რომელთა დაპირისპირებას საფუძვლად რელიგიური ფანატიზმი უდევს, რასაც მოწმობს თუნდაც ის სირთულეები, რომლებიც ახლო აღმოსავლეთში არსებობს.

21-ე საუკუნეში კონფლიქტების უმეტესობა ნაციონალიზმის არასწორი გაგები-

სა და რელიგიური ფუნდამენტალიზმის აღრევის შედეგს წარმოადგენს, რამაც ხელი შეუწყო როგორც სახელმწიფოებრივ, ისე აგრესიულ არასახელმწიფოებრივ და, ამავე დროს, რელიგიურ არასახელმწიფოებრივ აქტორებს საკუთარი სუბიექტური მიზნების მიღწევაში, რომლის ნიმუშადაც შეიძლება დავასახელოთ სირია და იქ არსებული კონფლიქტი.

სეკულარიზმი თანამედროვე ეპოქის თანმდევი მოვლენაა, მაგრამ იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს თანამშრომლობის ტრადიცია და კეთილი ნება ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის, ეკლესიამ შეიძლება მნიშვნელოვანი და განსაკუთრებული წვლილი შეიტანოს ქვეყნის დაცვის, სულიერი გამთლიანების, განმტკიცებისა და განვითარების საქმეში. ამ კონტექსტში შეიძლება დავიმოწმოთ წმინდა გრიგოლ ხანტოელის (IX ს.) უაღრესად საგულისხმო სიტყვები ქართლის იმდროინდელ ხელისუფალთა მიმართ: „თქვენ მოგცა უფალმან დანერგვად, უკუდავთა ჳელმწიფეთა, წმიდათა ეკლესიათად მოკუდავითა მეფობითა და შეწვენადცა მათი უხილავად საჭურველ-ყო თქვენდა უფროდს ხილულთა საჭურველთა და უმრავლეს ბევრთა მხედართა“¹ („თქვენ, უკვდავ ხელმწიფეებს, განვიკუთვნათ უფალმა წმინდა ეკლესიების დანერგვა მოკვდავი მეფობის გზით და მან უხილავად თქვენს საჭურველად გახადა მათი შემწეობა, უმეტეს ხილული საჭურველისა და ბევრ მხედარზე უმრავალრიცხოვნესად“).

ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობას საქართველოში ყოველთვის ენიჭებოდა განსაკუთრებული მნიშვნელობა, რადგან ეკლესია ყოველთვის უდიდეს როლს ასრულებდა ქვეყნის გამთლიანებისა და ქართველი ერის სულიერი აღორძინების საქმეში. საქართველოს მთელი ისტორია უტყუარად მოწმობს ამ ფაქტის შესახებ. მისი განსაკუთრებული დვაწლი და დამსახურება ქართველი ერის წინაშე სათანადოდ არის ასახული საქართველოს კონსტიტუციაშიც².

სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის თანამშრომლობა ევროპის მრავალ ქვეყანაში წარმატებით ხორციელდება და მას სათანადო სამართლებრივი საფუძველიც აქვს. ამა თუ იმ სახელმწიფოში ეკლესიის სტატუსსა და მის უფლებრივ მდგომარეობას აუცილებელი წინაპირობები აქვს და საზოგადოების აბსოლუტური უმრავლესობის დამოკიდებულებისა და მისი ღირებულებათა სისტემის შესაბამისია. საფრანგეთში თუ სეკულარული სისტემაა და ეკლესია გამიჯნულია სახელმწიფოსაგან, ეს საფრანგეთის დიდი რევოლუციის შედეგია. დიდ ბრიტანეთსა და სკანდინავიის ქვეყნებში კი რელიგიისა და სახელმწიფო ინსტიტუციების მჭიდრო თანამშრომლობა ამ ქვეყნების უწყვეტი საუკუნოვანი ტრადიციის გაგრ-

1. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I. თბილისი, 1963, 276.
2. რწმენისა და აღმსარებლობის თავისუფლებასთან ერთად, სახელმწიფო აღიარებს საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში და მის დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსაგან. საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის ურთიერთობა განისაზღვრება კონსტიტუციური შეთანხმებით, რომელიც სრულად უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა სფეროში (მუხლი 8, სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიის ურთიერთობა, საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24.08.1995).

ძელებათ. ეს მოდელები რადიკალურად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ზოგიერთი თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ექსპერტი და უფლებადამცველი მიიჩნევს, რომ რომელიმე აღმსარებლობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება და მისთვის სამართლებრივი და ინსტიტუციონალური სტატუსის მიკუთვნება, რაც განაპირობებს გარკვეულ ერთობას სახელმწიფოსთან, მიუღებელია³. ელიზაბეტ შაკმანი განმარტავს, რომ საერთაშორისო ურთიერთობების აკადემიურმა მიმართულებამ განაპირობა გარკვეული სახის ურთიერთწინააღმდეგობა ე.წ. „ვესტფალიის სისტემის“ ფარგლებში მოდერნიზაციის, ერ-სახელმწიფოსა და სეკულარიზმის იდეოლოგიურ კონცეფციებს შორის⁴.

ამ რეალობის გათვალისწინებით, ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობის დღეს არსებული მოდელი საქართველოში, შეიძლება ითქვას, რომ უნიკალურია, რამდენადაც მართლმადიდებელ ეკლესიას არ აქვს სახელმწიფო რელიგიის სტატუსი (რასაც შესაძლოა, არათანაბარ სამართლებრივ მდგომარეობაში ჩაეყენებინა სხვა რელიგიები), თუმცა, ამავე დროს, კონსტიტუციური შეთანხმების⁵ გაფორმებით, მკაფიოდ არის განსაზღვრული მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიული ადგილი და როლი საქართველოს სახელმწიფოსა და მისი კულტურის ჩამოყალიბება-განვითარებაში⁶.

3. თალალ ასადი, რელიგია, ერ-სახელმწიფო, სეკულარიზმი, ღირს თუ არა სეკულარიზმის კონცეფციის შენარჩუნება? თარგმნეს თორნიკე ჭუმბურიძემ და გიორგი ვაჩნაძემ. თბილისი, 2019.

4. Jeffrey Haynes, „An Introduction to International Relations and Religion“. London. 2013. 77.

5. კონსტიტუციური შეთანხმება, რომელსაც კონსტიტუციის შემდგომ უპირატესი იურიდიული ძალა აქვს საქართველოს სხვა ნორმატიული აქტების მიმართ (საქართველოს ორგანული კანონი „ნორმატიული აქტების შესახებ“, მუხლი 7.4), არის საქართველოს შიდასახელმწიფოებრივი ნორმატიული ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის 2002 წელს. სახელმწიფოს მხრიდან კონსტიტუციურ შეთანხმებას ხელს აწერს საქართველოს პრეზიდენტი და ამტკიცებს საქართველოს პარლამენტი; ხოლო ეკლესიის მხრიდან – კათალიკოს-პატრიარქი და წმ. სინოდი. კონსტიტუციური შეთანხმება დამტკიცებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სულ ცოტა სამი მესუთედი, ხოლო მასში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანა შესაძლებელია მხოლოდ მხარეთა ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, რაც მაღალ ლეგიტიმაციასა და დაცულობას ანიჭებს აღნიშნულ დოკუმენტს. აღსანიშნავია, რომ კონსტიტუციურ შეთანხმებას დადებითი სამართლებრივი შეფასება მისცეს ევროსაბჭოს ექსპერტებმა (Legal Expertise of the Draft Constitutional Agreement between the State of Georgia and the Autonomous Apostolic Orthodox Church of Georgia, R. Lawson & R. Balodis, HRCAD (2001)3, 28 May 2001). ასევე, აღსანიშნავია, რომ კონსტიტუციური შეთანხმების მიხედვით (მუხლი 1.5), „საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ხელშეუვალა“. განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს კონსტიტუციური შეთანხმების მუხლი 4.2 – „სახელმწიფო ეკლესიასთან შეთანხმებით უზრუნველყოფს სამხედრო-საჯარისო ფორმირებებში, საპატიმროებსა და თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში მოძღვრის ინსტიტუტის შექმნას და, ამასთან დაკავშირებით, შესაბამისი სამართლებრივი აქტების მიღებას“, რაც გულისხმობს, რომ სასულიერო პირები სახელმწიფო სტრუქტურის მოხელეები ხდებიან და მეტად საპასუხისმგებლო ფუნქციას ასრულებენ ზემოაღნიშნულ სახელმწიფო ინსტიტუტებში. ამის ანალოგი ხშირად გვხვდება ევროატლანტიკური ქვეყნების აბსოლუტურ უმეტესობაში. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, სსმ №116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (ბოლო ნახვა – 17.05.2021).

6. სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობის საქართველოს მიერ არჩეული მოდელის მართებულობის შესახებ წერს ექსპერტი ჯ. ხეცურია: „დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ კონსტიტუციური შეთანხმების ინსტიტუტის შემოღებით გამოინახა ქართულ სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის ურთიერთობის ზედმიწევნით სწორი სამართლებრივი ფორმა, რომელიც უზრუნველყოფს ერთი მხრივ, ეკლესიის დამოუკიდებლობას, მისი სუვერენული უფლებების დაცვას, ხოლო, მეორე მხრივ, ეკლესიის ყველა იმ უფლებით აღჭურვას, რომელიც აუცილებელია ერის გამაერთიანებლისა და მისთვის ტრადიციულად დამახასიათებელი სხვა ფუნქციების შესასრულებლად. ამასთან, გამორიცხულია სახელმწიფოს ჩარევა ეკლესიის საქმეებში და პირიქით. სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობა დაფუძნებულია მხარეთა თანასწორუფლებიანობისა და თანამშრომლობის პრინციპებზე“, ჯონი ხეცურიანი, სახელმწიფო და ეკლესია, ურთიერთობის სამართლებრივი ასპექტები. თბილისი, 2013, 43-44.

აღნიშნული მოდელი ქმნის სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის წარმატებული თანამშრომლობის ნაყოფიერ ნიადაგს. ამავე დროს, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ თითოეული მათგანი დამოუკიდებელი სუბიექტია⁷. ამით არ ილახება სხვა რელიგიების უფლებები, ვინაიდან, საქართველოს კანონმდებლობით, მათაც იგივე სამართლებრივი სტატუსი აქვთ, რაც მართლმადიდებელ ეკლესიას, კონსტიტუციური შეთანხმება კი განსაზღვრავს ეკლესიის იმ უფლებებს, რომლებიც ევროპული ქვეყნების უმეტესობაში მინიჭებული აქვთ ადგილობრივ ეკლესიებს⁸.

სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთობებში კონსტიტუციური შეთანხმების მსგავსი სტატუსისა და ნორმატიული შინაარსის დოკუმენტის ანალოგი მსოფლიოში არ მოიძებნება. მართალია, გარკვეული მსგავსება შეინიშნება ვატიკანსა და სხვადასხვა სახელმწიფოს შორის გაფორმებულ შეთანხმებებთან, მაგრამ მათ შორის განსხვავება არსებითია, ვინაიდან ვატიკანი საერთაშორისო სამართლის სუბიექტია და მისი ხელშეკრულებები (კონკორდატები) სახელმწიფოთაშორისი შეთანხმებებია.

კონსტიტუციური შეთანხმების მთავარ ღირსებად მიჩნეულია ის გარემოება, რომ საქართველოში, მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებული როლისა და სტატუსის განსაზღვრასთან ერთად, იგი არ ზღუდავს სხვა რელიგიების უფლებებს და საფრთხეს არ უქმნის რწმენისა და აღმსარებლობის თავისუფლებას⁹.

7. ამ თანამშრომლობის შედეგია თუნდაც ის ფაქტი, რომ საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში ჩამოყალიბებულია დამოუკიდებელი განათლების სისტემა, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად ფუნქციონირებს და მის მიერ გაცემული დიპლომები აღიარებულია სახელმწიფოს მიერ (მუხლი 5.2, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, სსმ №116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (ბოლო ნახვა-17.05.2021). ეკლესიას აქვს საკუთარი მასშედი (რადიო და ტელევიზია), სოციალური ინსტიტუტები და ორგანიზაციები. წარმატებით მიმდინარეობს სასულიერო პირების მოღვაწეობა სამხედრო და პენიტენციურ სისტემებში. ცალკე აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ, სახელმწიფოს ინტერესების გათვალისწინებით, ეკლესია ხშირად გამოდის მედიატორად ქვეყნის შიგნით არსებულ მწვავე პოლიტიკურ დაპირისპირებებში, მხარეთა თხოვნის საფუძველზე.

8. უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს მხრიდან დიფერენცირებული დამოკიდებულება სხვადასხვა რელიგიის მიმართ სულაც არ არის თანასწორობის პრინციპის დარღვევისა და დისკრიმინაციის მანიფესტაცია, როდესაც არსებობს გონივრული საფუძველი ასეთი დიფერენცირებისათვის... ამასთან დაკავშირებით, საგულისხმოა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ დისკრიმინაციის აკრძალვის შესახებ ადამიანის უფლებათა ეროვნული კონვენციის მე-14 მუხლის განმარტება, რომლის მიხედვით, დისკრიმინაციას ადგილი აქვს მხოლოდ მაშინ, როდესაც სახელმწიფო გონივრული დასაბუთების გარეშე, განსხვავებულად ეპყრობა თანაბარ, ერთნაირ მდგომარეობაში მყოფ პირებს. სახელმწიფოს მხრიდან ამა თუ იმ რელიგიის მიმართ განსხვავებული დამოკიდებულების ობიექტური საფუძველი შეიძლება იყოს ქვეყანაში ამ რელიგიის გავრცელების მასშტაბი, როლი, რომელსაც ეს რელიგია ასრულებდა ქვეყნის ისტორიაში“, *ჭინი ხეცურიანი*, სახელმწიფო და ეკლესია, ურთიერთობის სამართლებრივი ასპექტები. თბილისი, 2013, 39-40.

9. „საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება სრულად უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა სფეროში“ (საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24.08.1995, მუხლი 8). ამ დოკუმენტის უდიდეს ღირსებას ასევე წარმოადგენს ის, რომ საკანონმდებლო დონეზეა მოწესრიგებული როგორც ეკლესიისათვის, ისე სახელმწიფოსათვის მნიშვნელოვანი ზოგიერთი საკითხი. მაგ., „სახელმწიფო ადასტურებს XIX-XX საუკუნეებში (განსაკუთრებით 1921-90 წლებში), სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაკარგვის პერიოდში, ეკლესიისათვის მატერიალური და მორალური ზიანის მიყენების ფაქტს. როგორც ჩამორთმეული ქონების ნაწილის ფაქტური მფლობელი, იღებს ვალდებულებას მატერიალური ზიანის ნაწილობრივ კომპენსაციაზე“ (მუხლი 11). მსგავსი მიდგომა კარგად არის ცნობილი აღმოსავლეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში, სადაც მიღებულ იქნა რესტიტუციის კანონი კომუნისტურ პერიოდში ჩამორთმეული ქონების მესაკუთრისათვის უკან დაბრუნებას-

კონსტიტუციური შეთანხმების 1.3. მუხლი განსაზღვრავს ეკლესიის იურიდიულ სტატუსს: „ეკლესია წარმოადგენს ისტორიულად ჩამოყალიბებულ საჯარო სამართლის სუბიექტს, სახელმწიფოს მიერ აღიარებულ სრულფუნქციონირებულ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს, რომელიც თავის საქმიანობას წარმართავს საეკლესიო (კანონიერი) სამართლის ნორმებით, საქართველოს კონსტიტუციის, ამ შეთანხმებისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად“¹⁰.

აღნიშნული მუხლის მიხედვით, საქართველოს სახელმწიფო აღიარებს ეკლესიას, როგორც „ისტორიულად ჩამოყალიბებულ საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს“ არა ხელშეკრულების დადების მომენტიდან, არამედ ისტორიული რეალობიდან გამომდინარე¹¹, რაც, ასევე, ამ შეთანხმების პრეამბულაშიც არის ასახული: „საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესია წარმოადგენს სამოციქულო საყდარს... იგი მე-5 საუკუნიდან ავტოკეფალურია და მისი სასულიერო-ადმინისტრაციული ცენტრი და კათედრაა მცხეთა, საპატრიარქო კათედრებია, აგრეთვე, თბილისი და ბიჭვინთა“¹².

თაზო II

საქართველოს წმინდა მართლმადიდებელი ეკლესიის როლი განსაკუთრებულია ქართველი ერის ცხოვრებაში მთელი მისი ისტორიის განმავლობაში, არა მხოლოდ საკუთრივ იმ არსებითი ღვაწლის აღსრულების კუთხით, რაც გულისხმობს მაცხოვრებელი რწმენით ქართველი ერის განმსჭვალვას, მისთვის საღვ-

თან დაკავშირებით. კონსტიტუციური შეთანხმების მე-7 და მე-8 მუხლებით, „სახელმწიფო ეკლესიის საკუთრებად ცნობს საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე არსებულ მართლმადიდებლურ ტაძრებს, მონასტრებს (მოქმედს და არამოქმედს), მათ ნანგრევებს, აგრეთვე, მიწის ნაკვეთებს, რომლებზეც ისინია განლაგებული. სახელმწიფო ეკლესიის საკუთრებად ცნობს სახელმწიფოს დაცვის ქვეშ (მუზეუმებში, საცავებში) არსებულ საეკლესიო საგანძურს“. მე-10 მუხლის თანახმად, „სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას, აწარმოოს მოლაპარაკება შესაბამის სახელმწიფოებთან მათ ტერიტორიაზე არსებული ყველა ქართული მართლმადიდებლური ტაძრის, მონასტრის, მათი ნანგრევების, სხვა საეკლესიო ნაგებობის, აგრეთვე, საეკლესიო ნივთების დაცვის, მოვლა-პატრონობისა და საკუთრების თაობაზე“. აღნიშნული მუხლით სახელმწიფო ვალდებულია მოლაპარაკებები აწარმოოს შესაბამის სახელმწიფოებთან, მათ ტერიტორიაზე არსებული ქართული ეკლესია-მონასტრების „...დაცვის, მოვლა-პატრონობისა და საკუთრების თაობაზე“. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, სსმ №116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (ბოლო ნახვა-12.05.2021).

10. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, სსმ №116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (ბოლო ნახვა-12.05.2021).

11. „საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია ავტოკეფალურია. იგი, საქართველოში მოქმედი სხვა რელიგიური ორგანიზაციებისაგან განსხვავებით, საქართველოს საზღვრებს გარეთ არსებული ეკლესიის ნაწილი კი არ არის, არამედ ორგანიზაციულად დასრულებული სახით სწორედ საქართველოშია წარმოდგენილი. სხვა კონფესიები კი საქართველოს საზღვრებს გარეთ არსებული რელიგიური ორგანიზაციების მხოლოდ სტრუქტურული ერთეულები არიან და, შესაბამისად, ექვემდებარებიან თავიანთ ცენტრებს. მათ შეზღუდული აქვთ დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობა. ამასთანავე, მართლმადიდებელ ეკლესიასთან შედარებით, სრულიად განსხვავებულია მათი როლი საქართველოს ისტორიაში. ამდენად, არ არსებობს მათთან კონსტიტუციური შეთანხმების დადების არც იურიდიული და არც ისტორიული საფუძველი“, *ჯონი ხეცურიანი*, სახელმწიფო და ეკლესია, ურთიერთობის სამართლებრივი ასპექტები. თბილისი. 2013, 44-45.

12. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, სსმ №116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (ბოლო ნახვა - 12.05.2021).

თო ნათლის მიფენას და იმ ზნეობრივი ფასეულობების დაცვას, რასაც ეფუძნება ერის სულიერი აღორძინება და ღმერთთან მისი ჭეშარიტი ერთობა, არამედ ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ინტერესების, ტერიტორიული მთლიანობის, პოლიტიკური სტაბილურობის დაცვის მხრივაც. ამის ნათელსაყოფად დავიმოწმებთ რამდენიმე მნიშვნელოვან ფაქტს¹³:

XI საუკუნეში, ბიზანტიასა და საქართველოს შორის საომარი მოქმედებებისას, ქართველთა მარცხის მიზეზი ბასილი კეისრისა და, შემდგომ, მისი ძმის, კონსტანტინე პარაკიმანოსის, დროს იყო აზნაურთა ერთი ნაწილის დალატის შედეგი. როდესაც იმპერატორ კონსტანტინეს ლაშქრობისას ააოხრეს თრიალეთი და მიაღწიეს კლდეკარის ციხეს, სადაც დაბანაკებულნი იყვნენ გიორგი I-ის აზნაურები, ქართველი დიდებულების ერთი ნაწილი ბიზანტიის იმპერატორს მიემხრო და მას გადასცეს თავიანთი ციხე-სიმაგრეები¹⁴. დამარცხებულმა საქართველოს მეფემ – გიორგი I-მა, იმის გამო, რომ რიცხოვრივი უპირატესობა ბიზანტიელების მხარეს იყო, განარიდა თავისი ჯარი ბრძოლის ველს.

ასეთ დროს ქვეყნის დაცვის საქმე საკუთარ თავზე აიღეს ქართველმა ეპისკოპოსებმა – საბა მტბევარმა და ეზრა ანჩელმა. მათ ააშენეს დიდი ციხე-სიმაგრე – „სვეტი“, რომელიც ბიზანტიის ლაშქარმა ვერ აიღო¹⁵. მემატინე განსაკუთრებით ხაზს უსვამს როგორც მტბევარი და ანჩელი ეპისკოპოსების ღვაწლს, რომლებიც ქვეყნის დაცვის საქმეს ხელმძღვანელობდნენ, სულიერად ამხნევებდნენ და სამშობლოს ერთგულების მაგალითს აძლევდნენ მეციხოვნეებს, ასევე იქ მყოფი მეომრების თავგანწირვას: „ვითარცა ერთგულნი და ჭეშმარიტნი მარტვილნი საღმრთონი, თავთა თვსთა განწირვიდეს და სისხლთა დასთხევდეს, სიტყვსაებრ მოციქულთადასა და განძლიერდებოდეს“¹⁶.

ეკლესიის მსახურთა თავგანწირვამ ბიზანტიელთა წინსვლა შეაჩერა, ხოლო სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქ მელქისედეკ I-ის (1010-1029 წწ.) უდიდესმა ძალისხმევამ, ბიზანტიის იმპერატორთან დიპლომატიის წარმართვის კუთხით, შედეგი გამოიღო და ბიზანტიასა და საქართველოს შორის სამშვიდობო ზავი დაიდო (1025 წ.).

13. საქართველოს ეკლესიის როლის განსაკუთრებული მნიშვნელობის შესახებ საგულისხმოდ მიგვანინია პროფესორ დოდონა კიზირიას (ინდიანას უნივერსიტეტი, აშშ) სიტყვები: „საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია ქართველი ერისათვის წარმოადგენს ბევრად უფრო მეტს, ვიდრე რწმენის სიმბოლოს. მათთვისაც კი, რომელნიც საკუთარ თავს მორწმუნეებად არ მოიაზრებენ, საქართველოს ეკლესია ყველა ასპექტში განუყოფლად არის თანაშემწეული საქართველოს ისტორიასთან და კულტურასთან. ქართული ტოპონიმები, ხელოვნება, ლიტერატურა და ენა განმსჭვალულია მართლმადიდებელი სარწმუნოებით, რაც შეადგენს საქართველოს ისტორიული მემკვიდრეობის არსს. დაკნინება და უკუღებელოვა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის როლისა ნიშნავს დააკნინო ქართული ეთნიკური იდენტობა, გაანადგურო ქართველთა ისტორიული მემკვიდრეობა“. საერთაშორისო ფორუმი, „გლობალიზაცია და ცივილიზაციათა დიალოგი“. თბილისი, 2004. 80.

14. *სუმბატ დავითისძე*. იხ. ქართლის ცხოვრება, მთავარი რედაქტორი აკად. *როინ მეტრეველი*. თბილისი, 2008, 374.

15. იხ. ქართლის ცხოვრება, მთავარი რედაქტორი აკად. *როინ მეტრეველი*. თბილისი. 2008, 374.

16. იქვე, გვ. 374-375.

საერო და სასულიერო ხელისუფლების ჰარმონიული ურთიერთობის საუკეთესო მაგალითია 1105 წელს ჩატარებული რუის-ურბნისის საეკლესიო კრება, რომელმაც მიიღო მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები ეკლესიის კანონიკური ნორმების დასაცავად, ასევე, ეკლესიაში ფეხმოკიდებული მანკიერებების აღმოსაფხვრელად, რაც საფუძველი უნდა გამხდარიყო ეკლესიის აღორძინებისა, ამას კი მნიშვნელოვანწილად უნდა განესაზღვრა ქვეყნის სულიერი წარმატება, მისი წინსვლა და განვითარება. ეკლესიის დიდი ავტორიტეტის მაჩვენებელი იყო ჭყონდიდელი მღვდელმთავრისათვის მწიგნობართუხუცესის თანამდებობის დამტკიცება.

აღსანიშნავია, რომ „რუის-ურბნისის ძეგლისწერა“ განსაკუთრებით ამახვილებს ყურადღებას იმ ფაქტზე, რომ საქართველოს წმინდა ეკლესია, დღიდან მისი დარსებისა, უბიწოდ იცავდა წმინდა მართლმადიდებელ სარწმუნოებას¹⁷.

საქართველოს ეკლესია მნიშვნელოვანი გავლენის მქონე ინსტიტუციად რჩებოდა XIV-XVIII საუკუნეებში, რომელიც საგარეო ურთიერთობებში ხშირად განსაკუთრებულ დიპლომატიურ მისიასაც ასრულებდა¹⁸.

XV საუკუნეში, როდესაც საქართველო სამეფო-სამთავროებად დაიშალა, საქართველოს ეკლესიამ შეძლო შეენარჩუნებინა ქართველი ერის მთლიანობა და ეკლესიის ერთიანობა, რომელიც შიდა თუ გარე ძალების მიერ დაყოფის საფრთხის წინაშე იდგა. მესხეთის მთავრები იბრძოდნენ თავიანთი კუთხის დამოუკიდებლობისათვის და წარმატებასაც მიაღწიეს მეფე გიორგი VIII-სთან ბრძოლაში. მათ განიზრახეს მესხეთში მცხეთის საკათალიკოსოსგან დამოუკიდებელი ეკლესიის შექმნა. სამცხის ათაბაგი ყვარყვარე ამ მიზნით ანტიოქიისა და იერუსალიმის საპატრიარქოებსაც დაუკავშირდა და მოინდომა მაწყვერელი ეპისკოპოსის კათალიკოსად აღსაყდრება. ამის საპასუხოდ კათალიკოს-პატრიარქი დავით III (1435-1439, 1443-1459) გაემგზავრა მესხეთში, შეკრიბა მცხეთის საკათალიკოსოსაგან გამოყოფის მომხრე სასულიერო პირები და, როგორც საისტორიო წყარო გვამცნობს, „უჯვრობითა“ და „უზიარებლობით“ დასაჯა ისინი, ხოლო, მათი მხრიდან გამოვლენილი სინანულის შემდგომ, ერთგულების ფიცი ჩამოართვა, რაც მცხეთის ერთ-ერთ სიგელშია ასახული¹⁹. დიდი ქართველი ისტორიკოსის, ივანე ჯავახიშვილის, აზრით, „ეს ფიცი იმავე დროს საქართველოს სახელმწიფოსა და ეკლესიის მთლიანობის და ერთობის ფიცი იყო, ამიტომაც მათ მოქმედე-

17. იხ. დიდი სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადეს *ე. გაბიაშვილმა, ე. ვიუნაშვილმა, მ. დოლაჯიძემ, გ. ნინუამ* თბილისი, 1976, 549.

18. ამის ნათელი მაგალითია თუნდაც ის ფაქტი, რომ საქართველოს მეფეს, გიორგი I-სა და ბიზანტიის იმპერატორს, ბასილი I-ს შორის შესაძლებელი გახდა ზავის დადება, რაშიც უდიდესი წვლილი შეიტანა საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა, მელქისედეკ I-მა. წმ. პატრიარქის პიროვნულმა ღირსებებმა და ავტორიტეტმა კეთილად განაწყო განრისხებული ბიზანტიის იმპერატორი და ბიზანტიასთან, მართალია, მძიმე, მაგრამ მაინც სამშვიდობო ზავი დაიდო. კათალიკოს-პატრიარქმა მელქისედეკმა შეძლო მოეპოვებინა ფინანსური მხარდაჭერაც საქართველოს ეკლესია-მონასტრების ასაშენებლად.

19 იხ. „ქართული სამართლის ძეგლები“, ტ. III. თბილისი, 1970, 242.

ბას თანამედროვეთა გულწრფელი თანაგრძნობა და სიხარული უნდა გამოეწვია, შთამომავლობას და ისტორიას კი არ შეუძლია მათი ღვაწლი ერისა და ქვეყნის წინაშე მთელი თავისი სიღრმე-სივრცით არ დააფასოს²⁰.

1472 წელს დასავლეთ საქართველოს მეფე-მთავრებისა და ანტიოქია-იერუსალიმის პატრიარქ მიხეილის მიერ მცხეთის საკათალიკოსოდან ლიხთ-იმერეთისა და აფხაზთა საკათალიკოსოს გამოყოფას წინ აღუდგა სრულიად საქართველოს საპატრიარქო, თუმცა ამ პროცესის შეჩერება ვერ შეძლო, რის შესახებაც გულისტკივილით წერდა ივანე ჯავახიშვილი²¹.

XVI-XVII საუკუნეებში, უკიდურესი დაქუცმაცებულობის ჟამს, ეკლესია დამოუკიდებელ სამეფო-სამთავროებშიც ინარჩუნებდა ერთიანობის იდეას, რაც ასახულია თუნდაც იმ ფაქტში, რომ პოლიტიკურად დაშლილ ქართულ სამეფო-სამთავროებში საქართველოს ეკლესიის (დასავლეთ და აღმოსავლეთ ეკლესიის) მესვეურნი, როდესაც საქმე ეხებოდა ერთიან ეროვნულ სახელმწიფო საკითხებს (მაგალითად, ტყვეთა სყიდვის აკრძალვა), ერთობლივად იღებდნენ უმნიშვნელოვანეს გადაწყვეტილებებს ქვეყნის საკეთილდღეოდ, რითაც ინარჩუნებდნენ ქართველი ერის მთლიანობასა და ეკლესიის ერთიანობას²².

საქართველოს ეკლესია ყოველთვის ისწრაფვოდა სახელმწიფოსთან ერთად მტიკიცედ დამდგარიყო ქვეყნის ერთიანობისა და სტაბილურობის სადარაჯოზე. მეთექვსმეტე საუკუნის 60-იან წლებში ბიჭვინთაში ჩატარდა საეკლესიო კრება, რომლის მუშაობაში მონაწილეობას იღებდა მცხეთის კათალიკოსიც. ამ კრებაზე შეიქმნა დოკუმენტი „სამართალი კათალიკოზთად“, რომელიც მკაცრად გამოხატავდა ტყვეთა სყიდვას დასავლეთ საქართველოში. 1758 წელსაც, ლიხთიმერეთის და სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქების მონაწილეობით, ჩატარდა საეკლესიო კრება, რომელმაც კიდევ ერთხელ დაგმო ტყვეთა სყიდვა და სრული მხარდაჭერა გამოუცხადა იმერთა მეფეს, სოლომონ I-ს²³.

1790 წლის ივნისში დაიდო საქართველოს სამეფო-სამთავროების ტრაქტატი – ორმხრივი ხელშეკრულება, ერთი მხრივ, ქართლ-კახეთის სამეფოსა და, მეორე მხრივ, იმერეთის სამეფოს, ოდიშისა და გურიის სამთავროებს შორის. ამ ტრაქტატის მომზადებაში უდიდესი როლი შეასრულეს საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა ანტონ II-მ და ერეკლე მეფის კანცლერმა, სოლომონ ლიონიძემ. ტრაქტატის პრეამბულაში აღნიშნული იყო, რომ ხელშეკრულების საფუძველია ქართველთა ეროვნული ერთობა²⁴. საქართველოს მეფე-მთავრებმა დადეს ზე-

20. *ივანე ჯავახიშვილი*, თხზულებანი, ტ. III. თბილისი, 1982, 285.

21. იქვე, გვ. 336-340.

22. „სამართალი კათალიკოზთად“, 1758 წლის გელათის კრება. იხ. *მიხეილ რეხვიაშვილი*, იმერეთის სამეფო (1462-1810). თბილისი, 1990, 51.

23. *სარგის კაკაბაძე*, დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო რეფორმისათვის სოლომონ I-ის დროს. თბილისი, 1914, 4; *მიხეილ რეხვიაშვილი*, იმერეთის სამეფო (1462-1810). თბილისი, 1990, 189.

24. იხ. *პლატონ იოსელიანი*, ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა. თბილისი, 1936, 18.

მო და ქვემო ივერიის (ე. ი. აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს) ერთობისა და ურთიერთდახმარების პირობა. აღნიშნულ დოკუმენტს ხელს აწერენ: ერეკლე II, სოლომონ II, სიმონ III გურიელი, გრიგოლ დადიანი.

2009 წლის 14 ოქტომბერს, სვეტიცხოვლობის დღესასწაულზე, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II-ის ღოცვა-კურთხევით განახლდა ივერიელთა ერთობის ტრაქტატი, რომელშიც ჩაიწერა: „ვინაიდან ივერიის ყოველნი მკვიდრნი, მცხოვრებნი აფხაზეთს, აჭარას, გურიას, თუშეთს, იმერეთს, კახეთს, ლაზეთს, მესხეთს, მთიულეთს, ოდიშს, რაჭა-ლეჩხუმს, სვანეთს, ფშავ-ხევსურეთს, ქართლს, ხევსა და ჰერეთს, და ჩვენი სახელმწიფოს საზღვრებს გარეთ მყოფნი თანამოქმენი ვართ შთამომავალნი ერთი წინაპრისა, მრავალფეროვნებით გამორჩეული ერთი ენისა და კულტურის მქონენი, ნათესაობითა და მოყვრობით შესისხლხორცებულნი და ასევე ამ ქვეყნის გულშემატკივარნი ყოველნი შვილნი მისნი და თანამდგომნი, საქვეყნოდ ვაცხადებთ: კვლავაც განვამტკიცებთ ჩვენს საუკუნო ერთობას და ყოველადღიერი ღმერთის სახელით აღვუთქვამთ საქართველოს ერთგულებას, ერთმანეთს კი მტკიცე თანადგომასა და სიყვარულს“²⁵.

უწმინდესი და უნეტარესი ილია II-ის ინიციატივა, რომ შექმნილიყო ახალი ტრაქტატი მსგავსად 1790 წლის ტრაქტატისა, იყო პასუხი მორიგი ანტიქართული პროპაგანდის მიმართ, რომელიც ქართველი ერის ერთიანობის წინააღმდეგ არის მიმართული და მიზნად ისახავს მის წამოჩენას სხვადასხვა ეთნო-რელიგიური (სვანური, მეგრული, ლაზური, აჭარული და სხვა) ჯგუფის ხელოვნურ გაერთიანებად.

ეს ახალი ტრაქტატი 200 წლის შემდეგ კიდევ ერთხელ შეახსენებს საზოგადოებას, რომ აუცილებელია ჩვენი ერთობა. სწორედ ამ ერთობის აუცილებლობამ გადააწყვეტინა ჩვენს წინაპრებს, ქართლ-კახეთის, იმერეთის სამეფოების, გურიის, ოდიშის, აფხაზეთის მთავრებს, გაეფორმებინათ ივერიელთა ერთობის ტრაქტატი და ერთობლივად გამკლავებოდნენ ქართველი ერის წინაშე არსებულ გამოწვევებს.

სავსებით აშკარაა, რომ საქართველოს წმინდა მართლმადიდებელი ეკლესიის მოღვაწეობაში ერთმნიშვნელოვნად ვლინდება სახელმწიფოსთან ჰარმონიული ურთიერთობა, თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენი ისტორიის მანძილზე იყო გამონაკლისი შემთხვევები, როდესაც თავს იჩენდა გარკვეული მეტოქეობა და დაპირისპირება საერო და სასულიერო ხელისუფლებას შორის²⁶, რაც არის მხოლოდ ცალკეული პრეცედენტები, რომელთა განზოგადებაც დაუშვებელია.

25. უწმინდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II, ქადაგება სვეტიცხოვლობას, სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარი, 14 ოქტომბერი, 2009 წელი <https://www.orthodoxy.ge/patriarqi/qadagebebi/2009/14-10-2009.htm> (ბოლო ნახვა – 27.04.22).

26. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა მეცხრე-მეათე საუკუნეები, როდესაც ზოგიერთი საეკლესიო პირი მიიჩნევს, რომ სასულიერო ხელისუფლება საეროზე უპირატესია, მიუხედავად იმისა, რომ სამეფო ხელისუფლება – ბაგრატიონთა დინასტია მირონცხებულისა. გიორგი მერჩულის განმარტებით, მეფეები განაგებენ მხოლოდ ამ ქვეყანას, ქრისტე კი მთელი ხილული და უხილავი სამყაროს მეფეა. აღნიშნუ-

სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ჰარმონიული ურთიერთობა მნიშვნელოვანი იყო ჩვენი ისტორიის ყველა ეტაპზე. მართალია, ამ ურთიერთობას რთული და წინააღმდეგობრივი ხასიათი ჰქონდა მეოცე საუკუნის 20-70-იან წლებში, მაგრამ, როდესაც ქართველი ერისა და სახელმწიფოს არსებობა საფრთხის წინაშე იდგა, ეკლესიისათვის, მიუხედავად იმისა, რომ მისთვის უკიდურესად მიუღებელია ათეისტური იდეოლოგია, თავის არსებით მოწოდებასთან ერთად, უმნიშვნელოვანესი იყო ქვეყნის დაცვის საქმე. აღნიშნული დამოკიდებულება ნათლად გამოვლინდა ომის დაწყებისას, 1941 წლის 22 ივნისს, საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, უწმინდესი და უნეტარესი კალისტრატეს მიერ საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის სახელით გავრცელებულ ოფიციალურ განცხადებაში²⁷.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი და ეკლესიური თავისუფლებისათვის ზრუნვის მნიშვნელოვანი მაგალითია სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, უწმინდესი ამბროსის, მემორანდუმი გენუის საერთაშორისო კონფერენციის მონაწილეებისადმი (1922 წლის აპრილი). ამ გზავნილით პატრიარქი სთხოვდა მათ, დახმარება გაეწიათ საქართველოსათვის და არ მიეტოვებინათ იგი ათეისტური რეჟიმის პირისპირ მარტო²⁸.

1990-იან წლებში, როდესაც ქვეყანაში პოლიტიკური ვითარება უკიდურესად დაიძაბა და საქართველო სამოქალაქო ომის საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქმა, უწმინდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ საგანგებო წერილით მიმართა იმდროინდელი პოლიტიკური ხელისუფლების წარმომადგენლებს: „საქართველოში შექმნილმა პოლიტიკურმა დაძაბულობამ თავის მწვერვალს მიაღწია, ქართველი ქართველს დაუპირისპირდა, მოსალოდნელია ძმათა შორის სისხლისღვრა. არ უნდა მოხდეს ეს სამარცხვინო ფაქტი. ნუ ჩავიდნენ საშინელ ცოდვას ღვთისა და ერის წინაშე. მოგიწოდებთ, დაუყოვნებლივ დაიწყოს დიალოგი თქვენ შორის და მშვიდობიან ვითარებაში გადაწყდეს ყველა სადავო საკითხი. თუ იქნება თქვენი სურვილი, მზად ვარ, მონაწილეობა მივიღო ამ დიალოგში“²⁹.

ლი დამოკიდებულება ნათლად ვლინდება საბა იშხნელის სიტყვებში ბაგრატ კურაპალატისადმი (იხ. გიორგი მერჩულე, შრომაა და მოღვაწეაა ღირსად ცხორებისაა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისი, ჩვენი საუნჯე, ქართული მწერლობა ოც ტომად, ტომი I, 1960, 164).

საერო და სასულიერო ხელისუფლებას შორის დაპირისპირების ამგვარ კერძო გამოვლინებად შეიძლება მივიჩნიოთ მეთორმეტე საუკუნის 70-იან წლებში არსებული ვითარებაც, როდესაც კათალიკოს-პატრიარქი ნიკოლოზ გულაბერისძე გადადგა და მის ნაცვლად პატრიარქი გახდა მიქაელ მირიანისძე, რომელმაც მალე ჭყონდიდელ-მაწვეერელობა და მწიგნობართუხუცესობა მიიტაცა და დაუპირისპირდა თამარ მეფეს. საისტორიო წყაროების მიხედვით, ცნობილია, რომ თამარ მეფის ინიციატივით მოწვეულ იქნა საეკლესიო კრება, რათა საპატრიარქო ტახტიდან გადაეყენებინათ მიქაელი, თუმცა ეს იმ დროს ვერ მოხერხდა (იხ. ქართლის ცხოვრება. 2008. 488. შდრ. როინ მეტრეველი, თამარ მეფე. თბილისი, 1991, 121).

27. განცხადების სრული ტექსტი იხ. კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, კ. ცინცაძის ფ. №77. 13.

28. მემორანდუმის ტექსტი იხ. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, ამბროსი ხელაიას საქმე, №1549.

29. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, საბ. №6870.

1993 წელს, როდესაც აფხაზეთის ტერიტორიაზე გამწვავდა დაპირისპირება, უწმინდესმა და უნეტარესმა ილია II-მ საგანგებო წერილებით მიმართა გაეროს გენერალურ მდივანს, კონსტანტინოპოლის პატრიარქს, რომის პაპს, რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტს, მოსკოვისა და სრულიად რუსეთის პატრიარქს, რომლებსაც მოუწოდა ობიექტურად და სამართლიანად შეეფასებინათ აფხაზეთში განვითარებული მოვლენები და დაუყოვნებლივ მიეღოთ ზომები სისხლისღვრის შესაწყვეტად³⁰.

მე-20 საუკუნის 90-იან წლებში სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II-ის უდიდესი დამსახურება იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორიული ავტოკეფალიის საყოველთაოდ აღიარება (4.03.1990)³¹. მისი აღსაყდრების დღიდან იწყება ეკლესიის აღორძინება, ისევე როგორც საღვთისმეტყველო განათლებისა და მეცნიერების განვითარება, ქართველი ერის სულიერი განმტკიცება. საზოგადოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელნი თავიანთ მოღვაწეობაში ყოველთვის ხელმძღვანელობდნენ ორი უმთავრესი პრინციპით: 1. წმინდა მართლმადიდებელი სარწმუნოების უბიწოდ დაცვა და ქართველი ერისადმი დაუცხრომელი მსახურება; 2. ქართულ სახელმწიფოებრიობაზე ზრუნვა. სწორედ ეს დამოკიდებულება ვლინდება ჩვენს ეპოქაშიც, სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II-ის მოღვაწეობაში, რომლის დამსახურებაც ქვეყნისა და ერის წინაშე მრავალი კუთხით არის განსაკუთრებული. ერთმნიშვნელოვნად შეიძლება ითქვას, რომ მისი პატრიარქობის უამს საქართველოს წმინდა ეკლესიამ კვლავ მოიპოვა განსაკუთრებული ავტორიტეტი მსოფლიოს ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის. ეკლესიის როლი დღესაც უმნიშვნელოვანესია ქართველი ერის ცხოვრებაში და, მიუხედავად იმისა, რომ ანტიეკლესიური ძალები უპირისპირდებიან და მის დისკრედიტაციას ცდილობენ, იგი, თავისი საღმრთო მოწოდების შესაბამისად, უშურველად მოღვაწეობს ქართველი ერის სულიერი განწმენდის, განათლების, გამთლიანების, აღორძინებისა და ცხონებისათვის. ეკლესიის მოწინააღმდეგე ძალები ვერ შეაფერხებენ იმ ღვაწლს, რომელსაც იგი აღასრულებს თავისი სამწყსოსთვის.

30. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, საბ. 7191.

31 „საქართველოს უწმიდესი მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის ცნობისა და მტკიცების სიგელი“, რომლის თანახმადაც, მსოფლიო საპატრიარქო აღიარა საქართველოს წმიდა მართლმადიდებელი ეკლესიის უძველესი ავტოკეფალია და დამოუკიდებელი სტრუქტურა. კონსტანტინოპოლის მთავარეპისკოპოსის, ყოველადუწმინდესი დიმიტრიოსის მიერ ხელმოწერილ ტომოსში საქართველოს ეკლესია აღიარებულია საპატრიარქო ღირსების მქონედ. პატრიარქის ტიტულია: „მთავარეპისკოპოსი მცხეთა-თბილისისა და კათალიკოს-პატრიარქი სრულიად საქართველოსა“.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ეკლესიისა და სახელმწიფოს თანამშრომლობის მოდელი (რაც გულისხმობს ჰარმონიურ ურთიერთობას ამ ორ სუბიექტს შორის) საქართველოს მაგალითზე უადრესად მნიშვნელოვანია, რამდენადაც საქართველოში არასოდეს ჰქონია ადგილი მსოფლიოში არსებულ ცეზაროპაპიზმის ან პაპოცეზარიზმის კლასიკურ მოდელებს. უტყუარი ფაქტია, რომ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის როლი სრულიად განსაკუთრებულია ჩვენი ერის ცხოვრებაში, რომელიც, ერთი მხრივ, ყოველთვის უბიწოდ იცავდა და იცავს საეკლესიო სწავლებას – წმინდა მართლმადიდებლურ მოძღვრებას, რასაც არსებითი მნიშვნელობა აქვს, ხოლო, მეორე მხრივ, ეკლესია ყოველთვის უდიდეს თანადგომას იჩენდა ქართული სახელმწიფოს მიმართ. 2002 წლის 14 ოქტომბერს ეკლესიისა და ერის ცხოვრებაში უადრესად მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო კონსტიტუციური შეთანხმების გაფორმება ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის, რაც სამართლებრივი დოკუმენტია და არეგულირებს ყველა მნიშვნელოვან საკითხს ეკლესიისა და სახელმწიფოს ურთიერთობაში.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. გიორგი მერჩულე, შრომაი და მოღუაწეობა ღირსად ცხორებისაი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისი, ჩვენი საუნჯე, ქართული მწერლობა ოც ტომად, ტომი I. 1960.
2. დიდი სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადეს ე. გაბიძაშვილმა, ე. გიუნაშვილმა, მ. დოლაქიძემ, გ. ნინუამ. თბილისი. 1976.
3. თალაღ ასადი, რელიგია, ერი-სახელმწიფო, სეკულარიზმი, ღირს თუ არა სეკულარიზმის კონცეფციის შენარჩუნება? თარგმნეს თორნიკე ჭუმბურიძემ და გიორგი ვაჩნაძემ. თბილისი. 2019.
4. ივანე ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. III. თბილისი. 1982.
5. კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, კ. ცინცაძის ფ. №77. 13.
6. მიხეილ რეხვიაშვილი, იმერეთის სამეფო (1462-1810). თბილისი. 1990.
7. პლატონ იოსელიანი, ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა. თბილისი. 1936.
8. როინ მეტრეველი, თამარ მეფე. თბილისი. 1991.
9. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, ამბროსი ხელაიას საქმე, №1549.
10. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, საბ. №6870.
11. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, საბ. №7191.
12. საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24.08.1995
13. საერთაშორისო ფორუმი, „გლობალიზაცია და ცივილიზაციათა დიალოგი“. თბილისი. 2004.
14. სარგის კაკაბაძე, დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო რეფორმისათვის სოლომონ I-ის დროს. თბილისი. 1914.

15. „ქართული სამართლის ძეგლები“, ტ. III. თბილისი. 1970.
16. ქართლის ცხოვრება, მთავარი რედაქტორი აკად. როინ მეტრეველი. თბილისი. 2008.
17. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I. თბილისი. 1963.
18. ჯონი ხეცურიანი, სახელმწიფო და ეკლესია, ურთიერთობის სამართლებრივი ასპექტები. თბილისი. 2013.
19. Jeffrey Haynes, „An Introduction to International Relations and Religion“. London. 2013.
20. Legal Expertise of the Draft Constitutional Agreement between the State of Georgia and the Autonomous Apostolic Orthodox Church of Georgia, R. Lawson & R. Balodis, HRCAD (2001)3, 28 May 2001.

ინტერნეტრესურსები

22. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, სსმ №116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (ბოლო ნახვა – 17.05.2021).
23. უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ილია II, ქადაგება სვეტიცხოვლობას, სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარი, 14 ოქტომბერი, 2009 წ. <https://www.orthodoxy.ge/patriarqi/qadagebebi/2009/14-10-2009.htm> (ბოლო ნახვა – 27.04.22).

**RELIGION AND STATE:
A MODEL OF SUCCESSFUL COOPERATION BETWEEN
THE CHURCH AND STATE ON THE EXAMPLE OF GEORGIA**

Protopresbyter Giorgi Zviadadze

Rector of Tbilisi Theological Academy and Seminary,
PhD in Theology, Philology and Politics, Professor

Abstract. This article refers to the relationship between the State and Church in Georgia, both in the past and in present time since the Constitutional Agreement was signed between the State and the Church. The article emphasises the tremendous role of the Church in the life of the Georgian nation, which implies, on the one hand, the significant fact that since the day of the conversion of Kartli to Christianity, the Church has always protected the genuine Orthodox faith and, on the other hand, that the Church has always shown special support for our statehood. The Church has always been a major force in strengthening spirituality and in upholding core values based on Christian consciousness. The deifying and saving service of the Holy Church is of the utmost importance in terms of the spiritual revival and unification of the Georgian nation in our time as well.

Keywords: the Church, Constitutional Agreement, Autocephaly

CHAPTER I

In the modern age, religion and state are two different entities. Even though they do not oppose each other, they regulate the relationship between each other by strictly determined rules and laws. However, in some cases, these two institutions may influence each other in the scopes of their authority.

Modern multicultural society is prone to secularism, but international political challenges are often the result of conflicts which are based on religious fanaticism; the challenges taking place in the Near East serve as proof to this.

In the 21st century, most of the conflicts are the result of a misunderstanding of nationalism and the confusion of religious fundamentalism, that benefit state actors, as well as aggressive non-state and also religious non-state actors in achieving their own subjective goals; Syria and the conflict there serves as an example of the above-said.

Secularism is a concomitant of the modern age. However, when tradition and the good-will of cooperation between the Church and the State exist, the Church can make an important and special contribution to the protection, spiritual unification, strengthening and development of the country. In this context, mention may be made of the highly significant words of St. Gregory of Khandzta (9th century), addressed to his contemporary authorities of Kartli: „You, immortal Kings, have been granted by the Lord to establish the holy churches through the mortal kingship, and invisibly, He made their support a shield to protect you. And this shield is much stronger than all visible armours and more than innumerable horsemen“¹.

The relationship between the Church and the State has always been of special importance in Georgia, because the Church has always played a tremendous role in the unification of the country and the spiritual revival of the Georgian nation. The entire history of Georgia truly testifies to this fact. Her special eminence and merit before the Georgian nation is properly reflected in the Constitution of Georgia as well².

Cooperation between the State and the Church is successfully accomplished in many European countries and it has a corresponding legal basis as well. The position of the Church and Her legal status in different states have indispensable preconditions and are consistent with the disposition of the vast majority of societies and their system of values. The fact that in France society follows a secular system and the Church is separated from the State is the result of the French Revolution, whereas the close cooperation between religion and state institutions in the United Kingdom and Scandinavian countries is a continuation of the never-ceasing ancient tradition of these countries. These models are drastically different from each other. Some international law experts and human rights defenders of today consider unacceptable the declaration of any faith as a state religion and the granting to the Church of a legal and institutional status that implies a certain unity with the State³. Elizabeth Shakman explains that the academic direction of international relations has resulted in certain kinds of contradictions among the ideological concepts of modernisation, nation-state and secularism within the Westphalian System⁴.

1. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I. თბილისი. 1963. 276. (Ancient Georgian Hagiographic Literary Works, Book 1. Tbilisi. 1963. 276).

2. Along with freedom of faith and worship, the state recognises the special role of the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Georgia in the history of Georgia and Her independence from the State. The relationship between the State of Georgia and the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Georgia shall be governed by the Constitutional Agreement, which shall be in full compliance with the universally recognised principles and norms of international law, specifically in terms of human rights and fundamental freedoms. (Article 8, Relations between the State and the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Georgia, Constitution of Georgia, The Parliamentary Gazette of Georgia, 31-33, 24.8.1995).

3. თალალ ასადი, რელიგია, ერი-სახელმწიფო, სეკულარიზმი, დირს თუ არა სეკულარიზმის კონცეფციის შენარჩუნება? თარგმნეს თორნიკე ჭუმბურიძემ და გიორგი ვაჩნაძემ. Tbilisi. 2019 (Talal Asad, Religion, Nation-state, Secularism; Is the Idea of Secularism Worth Saving? Translated by Tornike Chumburidze and Giorgi Vachnadze. Tbilisi. 2019).

4. Jeffrey Haynes, An Introduction to International Relations and Religion. London. 2013. 77.

Given this reality, the current model of relations between the Church and the State of Georgia is arguably unique, as long as the Orthodox Church does not have the status of a state religion (which might have put other religions in an unequal legal condition), however, at the same time, the signing of the Constitutional Agreement⁵ clearly defines the historical position and role of the Orthodox Church in the formation and development of the State of Georgia and its culture⁶. The aforementioned model creates a burgeoning milieu for successful cooperation between the State and Church. It should also be noted that both the State and the Church are independent entities⁷. This does not violate the rights of other religions since, under the legislation of Georgia, they have the same legal status as the Orthodox Church and the Constitutional Agreement determines the rights of the Church, which are granted to local Churches in the majority of European countries⁸.

5. The Constitutional Agreement, which shall take precedence over any other normative act of Georgia after the Constitution (Organic Law of Georgia on Normative Acts, Article 7.4), is a domestic normative agreement of Georgia concluded between the State of Georgia and the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Georgia in 2002. The Constitutional Agreement is signed by the President of Georgia on behalf of the State and approved by the Parliament of Georgia; as for the Church – it is signed by the Catholicos-Patriarch of All Georgia and the Holy Synod. The Constitutional Agreement shall be considered approved if it is supported by at least three fifths of the parliament, and as for changes and additions thereto, they can be made only by mutual agreement of the parties; this gives the document high legitimacy and security. It is noteworthy that the Constitutional Agreement has received positive legal assessment by the experts of the Council of Europe (Legal Expertise of the Draft Constitutional Agreement between the State of Georgia and the Autonomous Apostolic Orthodox Church of Georgia, R. Lawson & R. Balodis, HRCAD (2001)3, 28 May 2001). It is also noteworthy that according to the Constitutional Agreement (Article 1.5), „Catholicos Patriarch of All Georgia is inviolable“. Special attention is claimed by Article 4.2 of the Constitutional Agreement „The State in compliance with Church shall provide creation of priest institution at armed forces, prisons, and jails. The State shall adopt proper legal acts“, which implies that the clergy become public officers and perform a highly challenging function in state institutions. An analogue of this is often found in the vast majority of Euro-Atlantic countries. The Legislative Herald of Georgia, LHG 116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (Last accessed on 17.5.2021).
6. *Expert J. Khetsuriani* writes about the validity of the model chosen by Georgia on relations between the State and Church: „Considering all the above, it is safe to say that an absolutely correct legal form of relations between the Georgian state and the Orthodox Church has been found by introducing the concept of Constitutional Agreement. This form of relations ensures independence of the church, protection of its sovereign rights, on the one hand, and grants the church all rights necessary for performance of functions of uniter of the nation and other functions traditionally common for it, on the other hand. At the same time, interference of the state in church affairs (and vice versa) is excluded. Relations of state and church are based on principles of equality and cooperation of the parties“. *ჯონი ხეცურია*, სახელმწიფო და ეკლესია, ურთიერთობის სამართლებრივი ასპექტები. თბილისი. 2013. 43-44 (*Joni Khetsuriani*, State and Church, Legal Aspects of Relations. Tbilisi. 2013. 43-44).
7. The very fact that the Georgian Orthodox Church has an independent educational system operating in accordance with the legislation of Georgia and the diplomas issued by it are recognised by the State is the result of the aforementioned cooperation (Article 5.2, The Legislative Herald of Georgia, LHG 116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (Last accessed on 17.5.2021). The Church has its own mass media (radio and television), social institutions and organisations. The activities of the clergy in the military and penitentiary systems are successful. Of particular note is the fact that, in the interests of the State, the Church often acts as a mediator in tense political controversies within the country, at the request of the parties.
8. „At the same time, it should be mentioned that a differentiated approach to different religions by the state, for example, support of any religious organizations, is not an indicator of violation of „the equality principle and discrimination. when a reasonable basis for such differentiation exists ... In this respect, the definition of Article 14 of the European Convention on Human Rights regarding prohibition of discrimination by the European Court of Human Rights is noteworthy, according to which, discrimination takes place not only when the state differently treats persons being in equal, similar conditions without reasonable justification, but also when the state, does not differently treat the persons being in different conditions, without objective and reasonable grounds. Objective grounds for a different attitude to this or that religion by the state may be the scale of dissemination of this religion in the country, the role played by this religion in the history of this country“, *ჯონი ხეცურია*, სახელმწიფო და ეკლესია, ურთიერთობის სამართლებრივი ასპექტები. თბილისი. (*Joni Khetsuriani*, State and Church, Legal Aspects of Relations. Tbilisi. 2013. 39-40).

In the light of relations between the State and Church, there is no document in the world of similar status and normative content as the Constitutional Agreement. Although some similarities can be observed with agreements concluded between the Vatican and various states, the difference between them is substantial, since the Vatican is a subject of international law and its agreements (concordats) are agreements between states.

The fact that, along with the determination of the utmost role and status of the Orthodox Church in Georgia, the Constitutional Agreement does not restrict the rights of other religions and does not endanger the freedom of faith and worship, has been considered the ultimate merit of the Constitutional Agreement⁹.

Article 1.3 of the Constitutional Agreement determines the legal status of the Church: „Church is a historically originated public legal person – a full legal public person recognized by the State that exercise its activities according to the Ecclesiastical (Canon) Law, the Constitution of Georgia, the present Agreement, and Georgian legislation“¹⁰.

According to the above-mentioned article, the State of Georgia recognises the Church as „a historically originated public legal person“ not from the moment the Agreement is concluded, but based on historical reality¹¹, which is reflected in the preamble to this Agreement as well: „The Autocephalous Orthodox Church of Georgia is an Apostolic See... It is Autocephalous since 5th century and its spiritual-administrative center and See is the City of Mtskheta; Patriarch’s other Cathedras are also Tbilisi and Bichvinta¹²“;

9. „The Constitutional Agreement of Georgia shall be in full compliance with the universally recognised principles and norms of international law, specifically in the area of human rights and freedoms“ (საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24.08.1995, მუხლი 8 (Constitution of Georgia, The Parliamentary Gazette of Georgia, 31-33, 24.8.1995, Article 8)). The utmost merit of this document is the fact that some issues significant for both the Church and the State are regulated on the legislative level as well. For example, „The State shall acknowledge material and moral damage to Church during loosing state independence in XIX-XX centuries (especially in 1921-1990). Being factual owner of part of bereft property, the State shall take responsibility to partly compensate material damage“ (Article 11). A similar approach is well-known in some Eastern European countries where the law of restitution was adopted to return property confiscated during the communist era to the owner. In accordance with Articles 7 and 8 of the Constitutional Agreement, „The State shall recognize orthodox churches, monasteries (acting and non-acting), their remains and land premises they are built on all over Georgia to be in possession of Church. The State shall recognize ecclesiastic treasure protected by State security (kept at museums and treasury, those except owned privately) to be in possession of Church.“ In accordance with Article 10, „The State shall take responsibility to negotiate with other states on protection, care and ownership of all Georgian orthodox churches, monasteries, remains, other ecclesiastic buildings, and ecclesiastic items being on their territories“. According to this article, the State shall be obliged to negotiate with the relevant states „on protection, care and ownership“ of Georgian churches and monasteries being on their territories. The Legislative Herald of Georgia, LHG 116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (Last accessed on 12.5.2021).

10. The Legislative Herald of Georgia, LHG 116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (Last accessed on 12.5.2021).

11. „The Georgian Orthodox Church is autocephalous. Unlike other religious organizations operating in Georgia, it is not a part of the Church located beyond boundaries of Georgia, but it is represented in the organizationally completed form in Georgia. Other confessions are only structural units of religious organizations located beyond boundaries of Georgia and accordingly, they are subordinated to their centers. Their possibility of independent action is restricted. At the same time, as compared to the Orthodox Church, their role in the history of Georgia is absolutely different. Therefore, there is no legal or historic ground for concluding a Constitutional Agreement with them“, *ჯონი ხეტურიაანი, სახელმწიფო და ეკლესია, ურთიერთობის სამართლებრივი ასპექტები*. თბილისი. 2013. 44-45 (Joni Khetsuriani, State and Church, Legal Aspects of Relations. Tbilisi. 2013. 44-45).

12. The Legislative Herald of Georgia, LHG 116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (last accessed on 12.5.2021).

CHAPTER II

The role of the Georgian Orthodox Church has been crucial in the life of the Georgian nation throughout its history, not only from the standpoint of the enforcement of Her primary services implying the inspiration of the Georgian nation with the saving faith, clothing the nation with divine light, and preserving the moral values which serve as a basis for the spiritual revival of the nation and its true union with the Lord, but also in terms of the protection of the state interests of the country, its territorial integrity and political stability. To clarify the aforementioned, the following significant facts shall be corroborated¹³:

In the 11th century, during the hostilities between Byzantium and Georgia, under the reign of Basil the Caesar and later his brother Constantine Parakimanos, the reason for the defeat of the Georgians was the betrayal committed by some of the nobles. When, during the campaign of the Emperor Constantine, they marched on Trialeti and reached the Kldekari fortress, where the noblemen of King Giorgi I were encamped, some of the Georgian nobility sided with the Byzantine emperor and handed over their castles to him¹⁴. The defeated King of Georgia, Giorgi I, withdrew his troops from the battlefield as long as the Byzantines had numerical superiority.

In those dire circumstances, the responsibility of the protection of the country was assumed by the Georgian Bishops Saba of Tbeti and Ezra of Anchi. They built a large impregnable fortress named Sveti (the Pillar), which the Byzantine army could not conquer¹⁵. The chronicler particularly emphasises the merit of both the Bishops of Tbeti and Anchi, who governed the defence of the country, and encouraged and inspired the defenders of the fortress, showing them a personal example of loyalty to the homeland, and the valour of warriors: „And as true devoted martyrs of God, they were ready to suffer for their earthly born sovereigns and shed their blood as the Apostles have said, and so took courage“¹⁶.

The selfless efforts of the Church ministers halted the advance of the Byzantines and the great efforts of the Catholicos-Patriarch of All Georgia Melchizedek I (1010-1029), in terms of conducting diplomacy with the Byzantine emperor, produced the desired effect, so a peace treaty was concluded between Byzantium and Georgia (1025).

The best example of the harmonious relationship between the secular and ecclesiastical au-

13 The words of Professor Dodona Kiziria (Indiana University, USA) on the special significance of the role of the Georgian Church are of great interest: „The Georgian Orthodox Church represents much more than a symbol of faith for the Georgian nation. Even for those who do not consider themselves believers, the Church of Georgia is inextricably intertwined with the history and culture of Georgia in all aspects. Georgian toponyms, art, literature and language are imbued with the Orthodox faith, which represent the essence of the historic memory of Georgia. Diminishing and neglecting the role of the Georgian Orthodox Church equals the degrading of Georgian ethnic identity, destroying the historic memory of Georgians.“ საქართველოს ფორუმი, „გლობალიზაცია და ცივილიზაციათა დიალოგი“. თბილისი. 2004. 80 (International Forum, Globalization and Dialogue among Civilizations. Tbilisi. 2004. 80).

14. სუმბატ დავითისძე. იხ. ქართლის ცხოვრება, მთავარი რედაქტორი აკად. როინ მეტრეველი. თბილისი. 2008. 374 (Sumbat Davitisdze. See The Georgian Chronicles, Editor-in-Chief Acad. Roin Metreveli. Tbilisi. 2008. 374).

15. იხ. ქართლის ცხოვრება, მთავარი რედაქტორი აკად. როინ მეტრეველი. თბილისი. 2008. 374 (See The Georgian Chronicles, Editor-in-Chief Acad. Roin Metreveli. Tbilisi. 2008. 374).

16. Ibid, pp. 374-375.

thorities in Georgia is the Ruis-Urbnisi Church Council held in 1105, at which important decisions were made concerning the upholding of the canon laws of the Church, as well as for the elimination of vices which had taken root within the Church. This served as a basis for the revival of the Church, which would determine significantly the spiritual revival of the country, its progress and development. The appointment of the Metropolitan of Chkondidi to the position of the Mtsignobartukhutsesi (Royal Chancellor) speaks of the great authority of the Church.

It is noteworthy that the Ruis-Urbnisi Legal Decree pays special attention to the fact that the Holy Church of Georgia, since the day of Her establishment, has unwaveringly protected the sacred Orthodox faith¹⁷.

The Church of Georgia remained an institution of significant influence throughout the 14th-18th centuries. She often carried out legations of special importance in foreign affairs as well¹⁸.

In the 15th century, when Georgia was split into principalities, and the integrity of the Georgian nation and of the Church was facing a danger of division into parts by the actions of domestic or external forces, the Church of Georgia managed to maintain the unity of the Georgian nation and the integrity of the Church. The rulers of Meskheta fought for the independence of their principality and succeeded in the fight with King Giorgi VIII. They plotted to create a Church in Meskheta which would be independent from the Catholicate of Mtskheta. For this purpose, Qvarqvar the Atabeg (the Prince) of Samtskhe contacted the Patriarchates of Antioch and Jerusalem with a desire to enthrone the Bishop of Matskveri as Catholicos. In response, the Catholicos-Patriarch Davit III (1435-1439, 1443-1459) went to Meskheta, gathered the clergy who were in favour of secession from the Catholicate of Mtskheta and, as a historical source has it, punished them by excommunication and disallowing them to wear the cross; but after they had repented, he demanded from them to swear allegiance to him. All the above-mentioned is reflected in one of the charters of Mtskheta¹⁹. As the outstanding Georgian historian Ivane Javakhishvili underscored, „That oath was at the same time an oath of integrity and unity of the State and Church of Georgia, therefore their conduct should have aroused sincere sympathy and joy among their contemporaries; as for history and descendants of those people, they cannot fail to appreciate their merit before the nation and country in all its depth“²⁰.

In 1472, the Patriarchate of All Georgia opposed the scheme of the kings of the princi-

17. იხ. დიდი სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადეს ე. გაბიძაშვილმა, ე. გიუნაშვილმა, მ. დოლაჯიძემ ე. ნინუამ თბილისი. 1976. 549 (See Great Canon Law, prepared for publication by E. Gabidzashvili, E. Giunashvili, M. Dolakidze, G. Ninua. Tbilisi. 1976. 549).

18. A clear example thereof is the fact that a truce between King Giorgi I of Georgia and Basil I, the Byzantine Emperor, was concluded through a major contribution of the Catholicos-Patriarch of Georgia, Melchizedek I. The personal merits and authority of the Patriarch found favour with the enraged Byzantine emperor and a truce, albeit a difficult one, was concluded with Byzantium. The Catholicos-Patriarch Melchizedek was also able to obtain financial support from Byzantium for the construction of Georgian churches and monasteries.

19. იხ. „ქართული სამართლის ძეგლები“, ტ. III. თბილისი. 1970. 242 (See Monuments of Georgian Law. Vol. III. Tbilisi 1970. 242).

20. ივანე ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. III. თბილისი. 1982. 285 (Ivane Javakhishvili, Works Vol. III. Tbilisi 1982. 285).

palties of Western Georgia and the Patriarch of Antioch and Jerusalem Michael to separate the Catholicates of Likht-Imereti and Abkhazeti from the Catholicate of Mtskheta, but they failed to deter this process; Ivane Javakhishvili wrote about it with heartache²¹.

In the 16th and 17th centuries, when Georgia had to face the fragmentation of the entire land into the smallest parts, the Church maintained the idea of unity throughout the independent principalities. These circumstances are manifestly reflected by the fact that, when it would come down to issues of entire national interests (for instance, the banning of the trade in slaves), the authorities of the Church of Georgia (the Church of East Georgia and West Georgia), working in principalities separated from the political standpoint, would take the most important decisions beneficial for the country together and by doing so they secured the unity of the Georgian nation and the integrity of the Church²².

The Church of Georgia, in concert with the State, has always striven to steadfastly safeguard the unity and stability of the country. In the 1560s, a Council was held in Bichvinta in the working process of which the Catholicos of Mtskheta participated as well. The document titled The Law of Catholicoses was adopted at this Council, in which the trade in slaves in West Georgia was strongly condemned. In 1758, with the participation of the Catholicos-Patriarchs of Likhtimereti and All Georgia, another Council was held, which condemned once more the trade in slaves and expressed full support for King Solomon I of Imereti²³.

In June 1790, the principalities of Georgia concluded a treatise, a bilateral agreement, the parties to which were the Kingdom of Kartli-Kakheti and the Kingdom of Imereti along with the principalities of Odishi and Guria. The Catholicos-Patriarch of Georgia Anton II and Solomon Lionidze, the Chancellor of King Erekle, played a great role in the preparation of the treatise. In the preamble of the treatise, it was remarked that the basis of the agreement was the national unity of Georgians²⁴. Accordingly, the kings and princes of Georgia vowed the unity and mutual support between Upper and Lower Iberia (i.e. East Georgia and West Georgia). This document was signed by King Erekle II, King Solomon II, King Simon III of Guria and Grigol Dadiani.

On 14 October 2009, during the Svetitskhovloba celebration, with the blessing of the Catholicos-Patriarch of All Georgia Ilia II, the Treatise of the Unity of Iberians was renewed, in which the following was recorded: „As we, the residents of Iberia, the dwellers of Abkhazeti, Adjara, Guria, Tusheti, Imereti, Kakheti, Lazeti, Meskheta, Mtiuleti, Odishi, Racha-Lechkhumi, Svaneti, Pshav-Khevsureti, Kartli, Khevi and Hereti, and those living beyond

21. Ibid. pp. 336-340.

22. „სამართალი კათალიკოსთა“, 1758 წლის გელათის კრება (The Law of Catholicoses, Gelati Council of 1758). იხ. მიხეილ რეხვიაშვილი, იმერეთის სამეფო (1462-1810). თბილისი. 1990. 51 (See Mikheil Rekhviashvili, Kingdom of Imereti (1462-1810). Tbilisi. 1990. 51).

23. სარგის კაკაბაძე, დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო რეფორმისათვის სოლომონ I-ის დროს. თბილისი. 1914 (Sargis Kakabadze, On the Reforms in the Church of West Georgia under the Rule of King Solomon I. Tbilisi. 1914). 4; მიხეილ რეხვიაშვილი, იმერეთის სამეფო (1462-1810). თბილისი. 1990. 189 (Michael Rekhviashvili, Kingdom of Imereti (1462-1810). Tbilisi. 1990. 189).

24. იხ. პლატონ იოსელიანი, ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა. თბილისი. 1936. 18 (See Platon Ioseliani, The Life of Giorgi the Thirteenth. Tbilisi. 1936. 18).

the boundaries of our State, are all descendants of one ancestor, have one language and culture distinguished by its diversity, all the sons of this land, united by kinship and brotherhood, who care for it and everyone who supports it, declare publicly: We shall continue to strengthen our eternal unity and, in the name of the Almighty God, we vow to be loyal to Georgia and steadfastly support and love each other²⁵.

The initiative of His Holiness and Beatitude Ilia II on the creation of the new treatise, similar to the Treatise of 1790, was a response to anti-Georgian propaganda directed against the unity of the Georgian nation and aimed at its misrepresentation as a deliberately created unification of various ethno-religious groups (Svans, Megrelians, Lazi, Ajarians).

200 years later, this new treatise once again reminds society that our unity is necessary. The necessity of unity made our ancestors, the rulers of Kartli-Kakheti, Imereti, Guria, Odishi and Abkhazeti, decide to sign the Treatise of the Unity of Iberians to jointly surmount the challenges which the Georgian nation had to face.

It is quite obvious that the activities of the Georgian Orthodox Church unequivocally reveal Her harmonious relationship with the State. However, it is also noteworthy that throughout our history there have been exceptional cases of rivalry and confrontation between secular and ecclesiastical authorities²⁶; these are only separate precedents, the generalisation of which cannot be condoned.

The harmonious relationship between the State and Church has been important at every stage of our history. Although this relationship was of a difficult and controversial nature in 1920-1970s, when the existence of the Georgian nation and the State of Georgia were in danger, despite the fact that atheistic ideology was completely unacceptable for the Church, along with Her primary mission, the protection of the country was of the utmost importance for the Church as well. This stance was clearly expressed in the beginning of the war, on 22 June 1941, in an official statement issued on behalf of the Georgian Apostolic Church by the Catholicos-Patriarch of All Georgia, His Holiness and Beatitude Kalistrate²⁷.

An important example of the protection of the freedom of the State and Church of Georgia is the Memorandum of the Catholicos-Patriarch of All Georgia Ambrosi addressed to the

25. უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II, ქადაგება სვეტიცხოვლოვან, სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარი, 14 ოქტომბერი, 2009 წ. (The Catholicos-Patriarch of All Georgia, His Holiness and Beatitude Ilia II, Homily delivered on the day of the Svetitskhovloba celebration at the Patriarchal Cathedral Svetitskhoveli, 14 October 2009). <https://www.orthodoxy.ge/patriarqi/qadagebebi/2009/14-10-2009.htm> (Last accessed on 27.4.22).

26. In this respect, the 9th-10th centuries are interesting, when some of the ecclesiastical hierarchs believed that the ecclesiastical authority prevailed over the secular, even though the royal authorities, the Bagrationi dynasty, are the anointed. According to Giorgi Merchule, kings are the rulers of only this world, while Christ is the King of the entire visible and invisible world. This attitude is clearly manifested in the words of Saba of Ishkhani addressed to Bagrat Kurapalati (იბ. გიორგი მერჩულე, შრომა და მოღვაწეობა ღირსად ცხორებისაა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისი, ჩუენი საუნჯე, ქართული მწერლობა ოც ტომად, ტომი I. 1960. 164 (see Giorgi Merchule, The Work and Career of the Worthy Life of Our Holy and Blessed Father Grigol, Our Treasure, Georgian Literature in 20 volumes, Volume I. 1960. 164)).

27. განცხადების სრული ტექსტი იხ. კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, კ. ცინცაძის ფ. N 77. 13 (See the full text of the Statement, K. Kekelidze Georgian National Centre of Manuscripts, K. Tsintsadze Branch of the Centre No.77. 13).

participants of the International Conference of Genoa (April of 1922). The Patriarch besought the participants to help Georgia and not to leave this land to face an atheistic regime all alone²⁸.

In the 1990s, when the political situation reached extreme tension in Georgia, and the country was in danger of civil war, the Catholicos-Patriarch of All Georgia, His Holiness and Beatitude Ilia II, addressed the representatives of the political Government with a special letter: „The political tension in Georgia has reached its peak, the Georgians have confronted each other, we are facing the danger of bloodshed between brothers. But, this shameful fact should not take place. We should not commit a terrible sin before God and before our nation. I call for an urgent dialogue, which should be started immediately in order to resolve all disputes in a peaceful manner. If it is your wish, I am ready to take part in it“²⁹.

In 1993, when conflict escalated in the territory of Abkhazeti, His Holiness and Beatitude Ilia II sent special letters to the Secretary General of the UN, the Ecumenical Patriarch of Constantinople, the Pope, the President of the Russian Federation, the Patriarch of Moscow and All Russia, in which he called for an impartial and fair assessment of the circumstances in Abkhazeti and for the taking of immediate measures to stop the bloodshed³⁰.

In the 1990s, the universal recognition of the historical autocephaly of the Georgian Orthodox Church (4 March 1990) was largely the achievement of the Catholicos-Patriarch of All Georgia Ilia II³¹. The revival of the Church, as well as the development of theological education and science and the spiritual strengthening of the Georgian nation, started on the very day of his enthronement. In general, it is noteworthy that the leaders of the Church of Georgia have always been guided by two main principles: 1. the impeccable protection of the Holy Orthodox faith and indefatigable service to the Georgian nation; 2. to be minister to Georgian statehood. This attitude is manifested throughout the period of the ministry of the Catholicos-Patriarch of All Georgia, His Holiness and Beatitude Ilia II in our time, whose merit before the country and the nation is special in many respects. It can be stated unequivocally that during his incumbency, the Holy Church of Georgia regained Her special authority among the local Orthodox Churches of the world. The role of the Church has remained important up to now in the life of the Georgian nation and, despite the opposition of anti-ecclesiastical forces and their attempt at discrediting the Church, She continues to work tirelessly for the spiritual sanctification, enlightenment, unification, revival and salvation of the Georgian nation, in accordance with Her divine mission. The opposing forces, which contend with the Church, will not be able to hinder the work She performs for her flock.

28. მემორანდუმის ტექსტი იხ. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, ამბროსი ხელაიას საქმე, N 1549 (See the text of the Memorandum, Archives of the Patriarchate of Georgia, Case of Ambrosi Khelaia, No 1549).

29. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, საბ. N 6870 (Archives of the Patriarchate of Georgia, Doc. No 6870).

30. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, საბ. N 7191 (Archives of the Patriarchate of Georgia, Doc. No 7191).

31. „Tomos of Recognition and Official Approbation of the Autocephaly of the Very Holy Church of Georgia“, in accordance to which the Ecumenical Patriarchate recognised the autocephaly and independent structure of the Orthodox Church of Georgia. In the Tomos signed by His All-Holiness Demetrios, the Church of Georgia is recognised as the Church of patriarchal dignity. The title of the Patriarch is: „Archbishop of Mtskheta and Tbilisi and Catholicos-Patriarch of All Georgia“.

CONCLUSION

In conclusion, it can be stated that the model of cooperation of the Church with the State (which implies a harmonious relationship between these two entities) is of the utmost importance in the example of Georgia, since the classic models of Caesaropapism or Papoc-aesarism existent worldwide have never taken hold in the country. It is also an indisputable fact that the role of the Georgian Orthodox Church is utterly special in the life of our nation, which always protected and continues to protect the teachings of the Church, the Holy Orthodox doctrine, which is of essential significance, and the Holy Church has always exhibited the greatest support for the Georgian state. On 14 October 2002, the signing of a Constitutional Agreement between the Church and State was of the utmost importance in the life of the Church and the nation. The Agreement is a legal document and regulates all important issues in the relationship between the Church and the State.

REFERENCES

1. გიორგი მერჩულე, შრომაი და მოღვაწეობა ღირსად ცხოვრებისაი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისი, ჩვენი საუნჯე, ქართული მწერლობა ოც ტომად, ტომი I. 1960 (Giorgi Merchule, The Work and Career of the Worthy Life of Our Holy and Blessed Father Grigol, Our Treasure, Georgian Literature in 20 vols, Volume I. 1960).
2. დიდი სჯულისკანონი, გამოსაცემად მოამზადეს ე. გაბიძაშვილმა, ე. გიუნაშვილმა, მ. დოლაქიძემ, გ. ნინუამ. Tbilisi. 1976 (Great Canon Law, prepared for publication by E. Gabidzashvili, E. Giunashvili, M. Dolakidze, G. Ninua. Tbilisi. 1976).
3. თალალ ასადი, რელიგია, ერი-სახელმწიფო, სეკულარიზმი, ღირს თუ არა სეკულარიზმის კონცეფციის შენარჩუნება? თარგმნეს თორნიკე ჭუმბურიძემ და გიორგი ვაჩნაძემ. თბილისი. 2019. (Talal Asad, Religion, Nation-state, Secularism; Is the Idea of Secularism Worth Saving? Translated by Tornike Chumburidze and Giorgi Vachnadze. Tbilisi. 2019).
4. ივანე ჯავახიშვილი, თხზულებანი, ტ. III. თბილისი. 1982 (Ivane Javakhishvili, Works, Vol. III. Tbilisi. 1982).
5. კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, კ. ცინცაძის ფ. N 77. 13 (K. Kekelidze National Centre of Manuscripts, K. Tsintsadze Branch of the Centre No.77. 13).
6. მიხეილ რეხვიაშვილი, იმერეთის სამეფო (1462-1810). თბილისი. 1990 (Mikheil Rekhvishvili, Kingdom of Imereti (1462-1810). Tbilisi. 1990).
7. პლატონ იოსელიანი, ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა. თბილისი. 1936 (Platon Ioseliani, The Life of Giorgi the Thirteenth. Tbilisi. 1936).
8. როინ მეტრეველი, თამარ მეფე. თბილისი. 1991 (Roin Metreveli, Queen Tamar. Tbilisi. 1991).
9. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, ამბროსი ხელაიას საქმე, N 1549 (Archives of the Patriarchate of Georgia, Case of Ambrosi Khelaia, No 1549).
10. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, საბ. N 6870 (Archives of the Patriarchate of Georgia, Doc. No 6870).

11. საქართველოს საპატრიარქოს არქივი, საბ. N 7191 (Archives of the Patriarchate of Georgia, Doc. No 7191).
12. საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24.08. 1995 (The Constitution of Georgia, The Parliamentary Gazette of Georgia, 31-33, 24.8. 1995)
13. საერთაშორისო ფორუმი, „გლობალიზაცია და ცივილიზაციათა დიალოგი“. თბილისი. 2004 (International Forum, Globalization and Dialogue among Civilizations. Tbilisi. 2004).
14. სარგის კაკაბაძე, დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო რეფორმისათვის სოლომონ I-ის დროს. თბილისი. 1914 (Sargis Kakabadze, On the Reforms in the Church of West Georgia under the Rule of King Solomon I. Tbilisi. 1914).
15. „ქართული სამართლის ძეგლები“, ტ. III. თბილისი. 1970 (Monuments of Georgian Law. Vol. III. Tbilisi. 1970).
16. ქართლის ცხოვრება, მთავარი რედაქტორი აკად. როინ მეტრეველი. თბილისი. 2008 (The Georgian Chronicles, Editor-in-Chief Acad. Roin Metreveli. Tbilisi. 2008).
17. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I. თბილისი. 1963 (Ancient Georgian Hagiographic Literary Works, Book 1. Tbilisi. 1963).
18. ჯონი ხეტურიანი, სახელმწიფო და ეკლესია, ურთიერთობის სამართლებრივი ასპექტები. თბილისი. 2013 (Joni Khetsuriani, State and Church, Legal Aspects of Relations. Tbilisi. 2013).
19. Jeffrey Haynes, “An Introduction to International Relations and Religion”. London. 2013.
20. Legal Expertise of the Draft Constitutional Agreement between the State of Georgia and the Autonomous Apostolic Orthodox Church of Georgia, R. Lawson & R. Balodis, HRCAD (2001)3, 28 May 2001.

WEB RESOURCES

21. The Legislative Herald of Georgia, LHG 116, 27.11.2002. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/41626?publication=0> (Last accessed on 17.5.2021).
22. უწმიდესი და უნეტარესი სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II, ქადაგება სვეტიცხოვლობას, სვეტიცხოვლის საპატრიარქო ტაძარი, 14 ოქტომბერი, 2009 წ. (The Catholicos-Patriarch of All Georgia, His Holiness and Beatitude Ilia II, Homily delivered on the day of the Svetitskhovloba celebration at the Patriarchal Cathedral Svetitskhoveli, 14 October 2009). <https://www.orthodoxy.ge/patriarqi/qadagebebi/2009/14-10-2009.htm> (Last accessed on 27.4.22).

ტერორიზმის ცნების განსაზღვრება – მასთან წარმატებული ბრძოლის მნიშვნელოვანი წინაპირობა

დავით სუჯაშვილი

ვრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის

ასოცირებული პროფესორი, საჯარო მმართველობის დოქტორი

რეზიუმე. 1798 წელს გამოცემულ ცად მიე რან აისე-ის ლექსიკონის დანართში პირველად დაფიქსირდა „ტერორიზმის“ ოფიციალური განმარტება, რომლის მიხედვით, „ტერორიზმი“ ნიშნავდა „ტერორის მმართველობას“¹. მაგალითად კი მოყვანილი იყო რობესპიერის მმართველობის მეთოდი, რაც რევოლუციის მტრების მიმართ სასტიკ მოპყრობაში მდგომარეობდა. ეს მეთოდი გადამდები აღმოჩნდა ოპოზიციისთვისაც, რომელიც პოლიტიკური მიზნის მისაღწევად ტერორს თავს არ არიდებდა. პარიზის კომუნის ხანმოკლე მმართველობის დროს (1871 წელი) ფართოდ გამოიყენებოდა ტერორიზმის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ელემენტი – მძევლების აყვანა².

საკვანძო სიტყვები: ტერორიზმი, გლობალური საფრთხე, ადამიანის უფლებები

დეფინიციის – გავრცელებული მიდგომა

მიუხედავად იმისა, რომ „ტერორის მმართველობა“ იყო საფრანგეთის მთავრობის ქმედებების შედეგი, თანამედროვე გაგებით, ტერმინი „ტერორიზმი“ აღნიშნავს ადამიანების მკვლელობა/განადგურებას სამთავრობო ან არასამთავრობო პოლიტიკური აქტორების მიერ, სხვადასხვა, როგორც წესი, პოლიტიკური მიზეზებით. აღნიშნული ინტერპრეტაცია გავრცელდა 1870-იან წლებში, რუსი რადიკალების მიერ³, რომლებიც სოციალურ-პოლიტიკური ბრძოლის საწარმოებლად უფრო ეფექტიან საშუალებად ტერორისტულ ქმედებებს მიიჩნევდნენ.

თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურაში ტერმინი „ტერორიზმის“ 200-ზე მეტი განმარტებიდან, დაახლოებით 90 ხშირად გამოიყენება სხვადასხვა ქვეყ-

1. *Système, régime de la terreur* – ეს არის პოლიტიკური მმართველობის ერთ-ერთი ფორმა, როდესაც ხელი-სულება პოლიტიკური ოპოზიციის მიმართ იყენებს ძალადობრივ მეთოდებს.

2. *დავით სუჯაშვილი*, სახელმწიფო ტერორიზმის ზოგიერთი ფორმის ისტორიული ასპექტები, ჟურნალი „საისტორიო ვერტიკალები“, №34, თბ. 2016, 234.

3. კვლევაში გაანალიზებულია „ტერორიზმის“ ასობით ოფიციალური და აკადემიური განმარტების ძირითადი კომპონენტები.

ნის სახელმწიფო უწყებების მიერ. ლეიდენის უნივერსიტეტის (ნიდერლანდები), მკვლევარების, ალექს შმიდის და ალბერტ იონგმანის მიერ, 1988 წელს ჩატარებული კვლევის მიხედვით⁴, განმარტებებში ფიგურირებს: ძალადობის კონცეფცია – 83.5%, პოლიტიკური მიზნები – 65%, შიშის და ტერორის წარმოქმნა – 51%, თვითნებობა და სამიზნეების განურჩევლად შერჩევა – 21%, მშვიდობიანი მოსახლეობის წინააღმდეგ, ნეიტრალურად განწყობილი პირების ან უცხო ქვეყნის მოქალაქეების წინააღმდეგ მიმართული ქმედებები – 17.5%⁵.

თელ-ავივის უნივერსიტეტის პროფესორის, არიელ მერარის მიერ 1993 წელს ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ აშშ-ში, დიდ ბრიტანეთსა და გერმანიაში სამართლებრივ განმარტებებში იკვეთება ტერორიზმის სამი საერთო ელემენტი, კერძოდ:

ძალადობის გამოყენება;

პოლიტიკური მიზნები;

ძალადობრივი ქმედებების შედეგად სამიზნე ჯგუფებში პანიკური შიშის დანერგვა⁶.

წლების მანძილზე სხვადასხვა კვლევითი ცენტრები და ცალკეული ექსპერტები ცდილობდნენ განესაზღვრათ, თუ რა არის „ტერორიზმი“, თუმცა ტეროლოგიაში (მეცნიერება ტერორიზმის შესახებ), უნივერსალური და საყოველთაოდ მისაღები განმარტება, ჯერ კიდევ არ არსებობს. მსოფლიო ისტორიაში ტერორიზმის სხვადასხვა ფორმით გამოვლენის მრავალი ფაქტის მიუხედავად, დღეისათვის ტეროლოგია, როგორც მეცნიერება, არ არის საკმარისად განვითარებული. „ტერორიზმის“ სამართლებრივ განმარტებასთან დაკავშირებითაც კი სამეცნიერო წრეებში არ არის ჩამოყალიბებული საერთო აზრი. თუ ტეროლოგების ერთი ნაწილი მიიჩნევს, რომ საჭირო არ არის ტერორიზმის უნივერსალური განსაზღვრების შემუშავება და საკმარისია მხოლოდ რამდენიმე მნიშვნელოვან ასპექტზე შეთანხმება, ტეროლოგთა მეორე ნაწილისთვის „ტერორიზმის“ სრულყოფილი განსაზღვრების შემუშავება არის ტერორიზმთან წარმატებული ბრძოლის წინაპირობა⁷.

ქვემოთ ჩამოთვლილია ცალკეული მეცნიერებისა და ინსტიტუციების ზოგიერთი ყველაზე გავრცელებული განსაზღვრება:

უოლტერ ზე'ევ ლაქიორი (გამოჩენილი ამერიკანისტი – პოლიტოლოგი):

„ტერორიზმი არის ძალადობა ან ძალადობის გამოყენების მუქარა, ბრძოლის მეთოდი, ან გარკვეული მიზნების მიღწევის სტრატეგია... ტერორიზმის მიზანია, დაუნდობელი და არაპუმანური ქმედებით, მსხვერპლი ჩააგდოს პანიკური შიშის

4. Schmid A. P., Jongman A.J., Political Terrorism. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1988, 5-6.
5. Chaliand G., Blin A., The History of Terrorism From Aniquity To Al Qaeda. London: University Of California Press, Ltd., 2007, 14.
6. დავით სუჯაშვილი, საერთაშორისო ტერორიზმის ანატომია და საქართველო. თბ., (2018), გამომცემლობა „საარი“.
7. წყარო: <http://www.unodc.org> (23.04.2016).

მდგომარეობაში... საჯარო ქმედებები ტერორისტული სტრატეგიის აუცილებელი ფაქტორია“.

ბრიუს ჰოფმანი (აშშ-ის ჯორჯთაუნის უნივერსიტეტის ანალიტიკოსი): „ტერორიზმი პოლიტიკურია მიზნებითა და მოტივებით, ძალადობრივი ქმედებით, შორს მიმავალი ფსიქოლოგიური ზეწოლის ამოცანებით, გათვლილია არა უშუალო მსხვერპლზე, არამედ სამიზნე ჯგუფებზე“.

ალექს შმიდი და ალბერტ იონგმანი (ნიდერლანდების ლეიდენის უნივერსიტეტის მკვლევარები): „ტერორიზმი არის პოლიტიკური მიზნებისთვის, პერმანენტული შიშის მომგვრელი ძალადობრივი ქმედებები, ჩადენილი ნაწილობრივ ან მთლიანად გასაიდუმლოებული ინდივიდის, ჯგუფის, ან სახელმწიფო სტრუქტურის მიერ, რომლის დროსაც, განსხვავებით სისხლის სამართლის დანაშაულისაგან, ძალადობის პირდაპირ სამიზნეს არ წარმოადგენს უშუალო მსხვერპლი, არამედ გათვლილია კონკრეტული მესიჯების გავრცელებისა და მოსახლეობის ფართო მასებში შიშის დათესვაზე“.

დევიდ რაპოპორტი (აშშ-ის კალიფორნიის უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიის პროფესორი): „ტერორიზმი არის ძალადობის გამოყენება ხალხის ცნობიერებაში გარკვეული სიმპათიისა და/ან შიშის გრძნობების პროვოცირებისათვის“.

იონა ალექსანდერი (აშშ-ის კოლუმბიის უნივერსიტეტის პროფესორი, ექსპერტი ტერორიზმის საკითხებში): „ტერორიზმი წარმოადგენს საზოგადოების დაშინებას და პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად ძალადობის გამოყენებას შემთხვევითი სამოქალაქო სამიზნეების მიმართ.“

ერთა ლიგის კონვენციის განმარტება (1937): „ტერორისტულ აქტად ითვლება ყველა ის დანაშაულებრივი ქმედება, რომელიც მიმართულია სახელმწიფოს წინააღმდეგ და მიზნად ისახავს ცალკეულ პირთა, პირთა ჯგუფის ან ფართო საზოგადოების ცნობიერებაში წარმოქმნას ტერორის შიში“.

ევროპული კავშირის შეფასება: „ტერორიზმი არის ქმედება, რომლის მიზანს წარმოადგენს საზოგადოების დაშინება, მთავრობებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებზე უკანონო ზეგავლენის მოხდენა, ქვეყნებისა და დემოკრატიული ინსტიტუტების განადგურება“.

აშშ-ის თავდაცვის დეპარტამენტის განმარტება: „ტერორიზმი წარმოადგენს პოლიტიკური, რელიგიური ან იდეოლოგიური მიზნების მისაღწევად უკანონო ძალადობის მიზანდასახულ გამოყენებას, ან შიშის დასანერგად მისი გამოყენების მუქარას მთავრობასა და საზოგადოებაზე ზეგავლენის მოსახდენად“.

კოფი ანანი (გაეროს ყოფილი გენერალური მდივანი): „ტერორიზმი არის გლობალური საფრთხე, გლობალური ეფექტებით... თავისი ბუნებიდან გამომდინარე, ეს არის სამართლის, წესრიგის და ადამიანის ფუნდამენტური პრინციპების ხელყოფა“.

აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტის განმარტება: „ქვეეროვნული და ფარული ელემენტების მიერ საზოგადოებაზე ზეგავლენის მოხდენის მიზნით დაგეგმილი ძალადობა არასაომარი – სამოქალაქო სამიზნეების წინააღმდეგ“.

აშშ-ის ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო: „ტერორიზმი არის: ძალადობის წინასწარ დაგეგმილი და არაიმპულსური აქტი; ქმედება, რომელიც გამიზნულია პოლიტიკური წესრიგის შესაცვლელად. ქმედება, რომელიც მიმართულია სამოქალაქო პირების წინააღმდეგ და ხორციელდება ქვეეროვნული დაჯგუფების მიერ“.

აშშ-ის გამოძიების ფედერალური ბიურო: „ტერორიზმი არის უკანონო ძალადობა ადამიანის ან საკუთრების წინააღმდეგ იმისათვის, რათა დააშინოს და აიძულოს სახელმწიფო, სამოქალაქო საზოგადოება ან ნებისმიერი სხვა ფიზიკური თუ იურიდიული პირი, პოლიტიკური ან სოციალური მიზნების მხარდასაჭერად“.

არაბული კონვენცია ტერორიზმის აღკვეთის შესახებ: „ტერორიზმი არის ნებისმიერი აქტი ან ძალადობის მუქარა, მიუხედავად მისი მოტივებისა ან მიზნებისა, რომელიც ინდივიდუალური ან კოლექტიური ფორმით მიმართულია საზოგადოებაში შიშის დასანერგად, ფიზიკური ზიანის მისაყენებლად ან სიცოცხლის, თავისუფლებისა და უსაფრთხოების ხელყოფის მიზნით. ასევე ყველა ის ქმედება, რომლის შედეგად საფრთხე ემუქრება გარემოს, კერძო და საჯარო საკუთრებას და ეროვნულ რესურსებს“.

ფაქტია, რომ ტერორიზმი არ წარმოადგენს მხოლოდ ძალადობას. ძალადობის ფორმის მიუხედავად – იქნება ეს აფეთქება, მკვლელობა თუ თვითმფრინავის გატაცება, ტერორისტების მოქმედების მიღმა ყოველთვის იმალება კონკრეტული სტრატეგია პოლიტიკური მიზნის მისაღწევად. ტერორიზმი არ არის შემთხვევითი, მოუმზადებელი ან ბრმა აქტი. ის არის მშვიდობიანი მოსახლეობის წინააღმდეგ მიმართული, წინასწარ კარგად გათვლილი ძალადობა.

ტერორიზმის მრავალწახნაგიანობას მიანიშნებს 1974 წელს, პალესტინის გამათავისუფლებელი ორგანიზაციის ლიდერის, იასირ არაფატის მიერ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციაში სიტყვით გამოსვლისას გაკეთებული განცხადება: „ის, ვინც ერთი ადამიანისთვის ტერორისტია, მეორე ადამიანისთვის – თავისუფლებისთვის მებრძოლია“⁸.

საერთშორისო თანამეგობრობას ისტორიულად ჰქონდა მიზანი, ჩამოეყალიბებინა „ტერორიზმის“ საერთშორისო განმარტება. 1937 წელს, ერთა ლიგამ შეი-

8. აღნიშნულ მოსაზრებას ამყარებს 2001 წლის 21 დეკემბერს, პალესტინაში ჩატარებული საზოგადოებრივი აზრის კვლევა. გამოკითხულ პალესტინელთა 98,1%-მა მიიჩნია, რომ 1994 წელს ჰებრონში, აღ იბრაჰიმის მქნეთში, ბარუხ გოლდშტეინის მიერ 29 პალესტინელის მკვლელობა უნდა შეფასდეს როგორც „ტერორიზმი“, ხოლო იმავე რესპოდენტთა 82,3% არ დაეთანხმა ან კატეგორიულად არ დაეთანხმა მოსაზრებას, რომ თელ-ავივის დელფინარიუმში თვითმკვლელი პალესტინელის მიერ განხორციელებული აფეთქება, რომლის შედეგადაც დაიღუპა 21 ახალგაზრდა ებრაელი, შეფასდეს, როგორც „ტერორიზმი“.

9. *Thomas Weatherall*, „The Status of the Prohibition of Terrorism in International Law: Recent Development“, *Georgetown Journal of International Law*, Vol. 45, 2015, 591.

მუშავა ტერორიზმის პრევენციისა და რეპრესიის (დასჯის) შესახებ კონვენცია, რომლის მიხედვითაც უნდა შექმნილიყო საერთაშორისო სისხლის სამართლის სასამართლო, ტერორიზმში ბრალდებული პირების გასამართლების იურისდიქციით¹⁰. კონვენციის მიღება იყო 1934 წელს მარსელში საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრისა და იუგოსლავიის მეფის მკვლელობის ერთგვარი პასუხი. კონვენცია მიზნად ისახავდა ტერორისტული აქტის დეფინიციასა და მისი განხორციელების სანქცირებას, თუმცა მონაწილე წევრი ქვეყნების მხრიდან არაერთხლოვანი დამოკიდებულებისა და აზრთა სხვადასხვაობის გამო, კონვენცია ძალაში არ შევიდა. სწორედ აქედან იღებს სათავეს ტერორიზმის სამართლებრივი განმარტების სირთულე¹¹.

ტერორიზმის ცნების იურიდიული განსაზღვრების პირველი მცდელობა დაფიქსირდა ქ. ბრიუსელში გამართულ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის უნიფიკაციის მე-3 საერთაშორისო კონფერენციაზე¹². წარმოდგენილი რეზოლუციის პოზიცია ნათლად იკითხება მის პირველივე მუხლში:

„მუხლი 1. ისეთი საშუალებების მიზანმიმართული გამოყენება, რომელთაც შეუძლია წარმოშვან საერთო საფრთხე, ყოველ ჯერზე დადგენილი იქნება მაშინ, როდესაც ბრალდებული ჩაიდენს ქმედებას, რომელიც საფრთხეს უქმნის სიცოცხლეს, სხეულის ხელშეუხებლობას, ადამიანის ჯანმრთელობას, ან ქმედებას, რომელიც საფრთხეს უქმნის ფასეული სიკეთეების განადგურებას, კერძოდ:

ხანძრის მიზანმიმართული გაჩენა, აფეთქება, დატბორვა, მსუთავი და მომაკვდინებელი ნივთიერებების გავრცელება, ისეთი სიგნალების, ფარნების, ნაგებობების ან მოწყობილობების ნგრევა და მწყობრიდან გამოყვანა, რომლებიც გამოიყენება ხანძრის ჩასაქრობად და ადამიანთა გადარჩენისათვის;

ტრანსპორტის, კომუნიკაციების, რკინიგზის, ტელეგრაფის, ტელეფონის, ფოსტის ნორმალური მუშაობის თვითნებური შეწყობნება, ჰიდრაულიკური დანადგარების, განათების, გათბობის ან საზოგადოებრივი მოხმარებისა და დანიშნულებების საგნების მწყობრიდან მიზანმიმართული გამოყვანა;

სასმელი წყლის ან პირველადი აუცილებლობის საკვების წაბილწვა, გაფუჭება ან მოწამვლა, ინფექციური დაავადებების, ეპიდემიების ან მიწათმოქმედებისა და სატყეო მეურნეობისათვის პირველადი მნიშვნელობის მცენარეთა დაავადებების გამოწვევა ან გავრცელება.“.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, კერძოდ, 1971 წლის 2 თებერვალს, სახელმწიფოები კვლავ დაუბრუნდნენ ტერორიზმთან ბრძოლის სამართლებრივი მექანიზმის

10. *Viridiana Molinares Hassan*, „Terrorismo: Registros Jurídicos y debates doctrinales“ in Joan Lluís Pérez Francesch, *Viridiana Molinares Hassan*, EN defensa del Estado de Derecho, Esstudios sobre las tensiones entre la seguridad y la libertad en el mundo de hoy, Universidad del Norte Editorial, 2016, 193-194.

11. *Saul B.*, Attempts To Define „Terrorism“ In International Law. *Netherlands International Law Review.*, 2005, 59.

12. Convention to Prevent and Punish the Acts of Terrorism, February 2, 1971. <http://www.oas.org> (25.04.2016).

შემუშავებას. კერძოდ, მიღებულ იქნა პირველი საერთაშორისო კონვენცია „ტერორისტული აქტების პრევენციისა და დასჯის შესახებ“. კონვენცია ეხება ტერორისტულ აქტებს, რომლებიც ჩადენილია ადამიანების წინააღმდეგ, რაც გათვალისწინებულია ქვეყნების სისხლის სამართლის კოდექსებით, თუმცა ატარებენ საერთაშორისო ხასიათს¹³. კონვენციით გათვალისწინებულია ისეთი დანაშაულები, როგორცაა: მკვლელობა, გატაცება, გამოძალვა და ასევე ადამიანის ძირითადი უფლებების ხელყოფა.

1972 წლის დეკემბერში, გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ მიიღო N3034 რეზოლუცია ტერორიზმისა და სხვა ფორმის ძალადობის შესახებ^{14/15}.

გაეროს გენერალური ასამბლეის 28-ე სესიაზე, „საერთაშორისო დაცვით მოსარგებლე პირების წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულების აღკვეთისა და დამნაშავეთა დასჯის შესახებ“ მიღებული კონვენციით, დიპლომატიური იმუნიტეტის მქონე პირებზე ახალი სამართლებლივი რეჟიმი გავრცელდა.

ტერორიზმის წინააღმდეგ საერთაშორისო კონვენცია ასევე შემუშავებულ იქნა ევროპის საბჭოს მიერ, 1977 წლის 27 იანვარს, ქ. სტრასბურგში¹⁶.

საერთაშორისო სამართლებლივი ტექსტების შემუშავებას არ გადაუჭრია ტერორიზმის განმარტებასთან დაკავშირებული პრობლემები. „ტერორიზმის“ ცნების უნივერსალური განსაზღვრების შემუშავების საკითხი დღემდე დღის წესრიგშია.

დასკვნა

შესაძლო ტერორიზმს შემდეგი განმარტება მივცეთ: ტერორიზმი ეს არის კანონსაწინააღმდეგო ქმედება, რომლის მიზანს წარმოადგენს საზოგადოებაში შიშის დანერგვით პოლიტიკური მიზნის მიღწევა.

ტერორისტული ორგანიზაცია – უკანონო, არაოფიციალურად მოქმედი ორგანიზაციაა, რომელიც ძირითადად, შედგება ტერაქტის დაგეგმვის, მისი მომზადებისა და უშუალო შემსრულებელი რგოლებისაგან. ტერორისტულ ორგანიზაციას, შესაძლოა, ჰქონდეს სხვადასხვა სახის სტრუქტურული მოწყობა, მაგალითად:

იერარქიული (იდენტიფიცირებადი – ვერტიკალური სტრუქტურა);

ჰორიზონტალური (სტრუქტურა, სადაც ლიდერები ძნელად იდენტიფიცირებადია და არ თამაშობენ მთავარ როლს);

13. რაც იწვევს უდანაშაულო ადამიანების დაღუპვას ან საფრთხეს უქმნის მათ ფუნდამენტურ უფლებებს.
14. გაეროს N3034 რეზოლუციის მე-9 პუნქტის შესაბამისად, 1973 წელს შეიქმნა საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის სპეციალური კომიტეტი.
15. European convention on the Suppression of Terrorism, <https://rm.coe.int/16800771b2> (27.04.2016).
16. მაგალითად: 1917 წელს ტერორისტულმა ორგანიზაციამ, სოციალისტ-რევოლუციონერების (ესერების) სახელით, მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა რუსეთის ხელისუფლებაში ბოლშევიკების მოსვლაში.

ქსელური (სტრუქტურა, სადაც ორგანიზაცია შესაძლოა შედგებოდეს როგორც ერთმანეთისგან დამოუკიდებელი ჯგუფების, ისე დამოუკიდებლად მოქმედი ტერორისტებისგან (ე.წ. „მარტოხელა მგელი“).

ხშირ შემთხვევაში, ტერორიზმი მოიცავს ძალის ასიმეტრიულ გამოყენებას. ასიმეტრიული ომი წარმართება უთანასწორო მხარეებს შორის, სადაც ნაკლებად ძლიერი ძალა, ომის წესების დაუცველად, თავს ესხმის უფრო ძლიერ ძალას, რადგანაც იგი აპრიორი ვერ გაიმარჯვებს პირდაპირ საბრძოლო ქმედებებში.

ტერორიზმის წარმოშობასა და განვითარებას ხელს უწყობს რთული სოციალური, ეკონომიკური, იდეოლოგიური თუ პოლიტიკური პრობლემების ნაკრები. ტერორისტები თვითონ საკმაოდ იშვიათად მოდიან ხელისუფლებაში, მაგრამ რიგ შემთხვევებში ხელს უწყობენ ხელისუფლებაში ისეთი პიროვნებებისა თუ ძალების მოსვლას, რომლებიც, საბოლოო ჯამში, როგორც წესი, მათზე მეტ ექსტრემისტებად გვევლინებიან¹⁷.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. *დავით სუჯაშვილი*, სახელმწიფო ტერორიზმის ზოგიერთი ფორმის ისტორიული ასპექტები, ჟურნალი „საისტორიო ვერტიკალები“, №34, თბ. 2016.
2. *დავით სუჯაშვილი*, საერთაშორისო ტერორიზმის ანატომია და საქართველო, თბ., (2018), გამომცემლობა „საარი“.
3. *Schmid A. P., Jongman A.J.*, Political Terrorism. Amsterdam: North Holland Publishing Company, 1988.
4. *Chaliand G., Blin A.*, The History of Terrorism From Aniquity To Al Qaeda. London: University Of California Press, Ltd., 2007.
5. *Thomas Weatherall*, „The Status of the Prohibition of Terrorism in International Law: Recent Development“, Georgetown Journal of International Law, Vol. 45, 2015.
6. *Viridiana Molinares Hassan*, „Terrorismo: Registros Jurídicos y debates doctrinales“ in Joan Lluís Pérez Francesch, Viridiana Molinares Hassan, EN defensa del Estado de Derecho, Estudios sobre las tensiones entre la seguridad y la libertad en el mundo de hoy, Universidad del Norte Editorial, 2016.
7. *Saul B.*, Attempts To Define „Terrorism“ In International Law. Netherlands International Law Review., 2005.

ინტერნეტრესურსები:

8. <http://www.unodc.org> (23.04.2016).
9. Convention to Prevent and Punish the Acts of Terrorism, February 2, 1971. <http://www.oas.org> (25.04.2016).
10. European convention on the Suppression of Terrorism, <http://www.unodc.org> (23.04.2016).

17. მაგალითად: 1917 წელს ტერორისტულმა ორგანიზაციამ, სოციალისტ-რევოლუციონერების (ესერების) სახელით, მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა რუსეთის ხელისუფლებაში ბოლშევიკების მოსვლაში.

DEFINITION OF THE CONCEPT OF „TERRORISM“ – AN IMPORTANT PRECONDITION FOR THE SUCCESSFUL FIGHT AGAINST IT

Davit Sujashvili

Associated Professor at Grigol Robakidze University,

Doctor of Public Administration

Abstract. The first official definition of the term ‘terrorism’ was provided in the supplement for the Académie Française dictionary published in 1798, which defined „terrorism“ as a „system, or regime of terror“¹, Robespierre’s method of governance was given as an example, which entailed cruel treatment of the enemies of the revolution. That method turned out to be contagious for the opposition as well, which had not restrained from terror in order to achieve its political goals. During the brief reign of the Paris Commune (in 1871), one of the main elements of terrorism, namely hostage taking, was widely used².

Keywords: terrorism, global threat, human rights

DEFINITION – WIDESPREAD APPROACHES

Although the ‘reign of terror’ was a product of the actions of the government of France, in modern times, the term ‘terrorism’ denotes the killing/destruction of humans by governmental or non-governmental political actors for various, usually political, reasons. The above interpretation was spread in the 1870s by Russian radicals³, who considered terrorism to be a more effective means for carrying out social and political fight.

Out of more than 200 definitions of the term „terrorism“ that exist in modern discourse, about 90 are often used by the state agencies of different countries. According to research conducted in 1988 by Alex P. Schmid and Albert J. Jongman, two researchers at the University of Leiden (The Netherlands)⁴, the definition of ‘terrorism’ implies: the concept of

1. „Système, régime de la terreur“ – it is one of the forms of political governance, when government uses violent methods against its political opposition.

2. Sujashvili, D. (2016) *Historical Aspects of Certain Forms of State Terrorism*. Journal Historical Verticals, No 34, Tbilisi, p. 234.

3. Sergey Nechayev (1847-1882), a famous Russian nihilist, revolutionary, and one of the first representatives of Russian revolutionary terrorism.

4. The study analyses the main components of hundreds of official and academic definitions of the term ‘terrorism’.

violence – 83.5 %; political goals – 65 %; causing fear and terror – 51 %; arbitrariness and indiscriminate targeting – 21 %; and the victimization of civilians, non-combatants, neutrals, or outsiders – 17.5 %⁵.

- Research conducted in 1993 by Ariel Merari, a professor at Tel Aviv University, showed that the legal definitions of „terrorism“ used in the United States, Great Britain, and Germany, have three common elements, namely: use of violence;
- political objective;
- the aim of propagating fear in a target population⁶.

For years, different research centres and experts have been trying to define what ‘terrorism’ is, however there is not a universal and generally accepted definition in terrorology (the study of terrorism) yet. Despite many facts of terrorism expressed in different forms in world history, at present terrorology, as an academic field, is not sufficiently developed. No common opinion has been formed among academics even regarding the legal definition of „terrorism“. While some terrorologists believe that it is not necessary to develop a universal definition of „terrorism“ and it is enough to agree only on a few important aspects, others believe that the development of a comprehensive definition of „terrorism“ is a precondition for the successful fight against terrorism⁷.

Some of the most widespread definitions by certain academics and institutions are listed below:

Walter Ze’ev Laqueur (a famous Americanist and political scientist): „terrorism is the use or threat of violence, a method of combat or a strategy to achieve certain goals... its aim is to induce a state of fear in the victim... it is ruthless and does not conform to humanitarian norms, and publicity is an essential factor in terrorist strategy“.

Bruce Hoffman (analyst at Georgetown University, United States of America): „terrorism is ineluctably political in aims and motives, violent – or, equally important, threatens violence, designed to have far-reaching psychological repercussions beyond the immediate victim or target...“

Alex Schmid and Albert Jongman (researchers at the University of Leiden, The Netherlands): „terrorism is an anxiety-inspiring method of repeated violent action, employed by (semi-)clandestine individual, group, or state actors, for ... political reasons, whereby – in contrast to assassination – the direct targets of violence are not the main targets. The immediate human victims of violence... serve as message generators“.

David C. Rapoport (professor of political science at the University of California, the United States of America): „terrorism is the use of violence to provoke consciousness, to evoke certain feelings of sympathy and revulsion“.

5. Schmid, A. P., Jongman, A.J. (1988) *Political Terrorism*. Amsterdam: North Holland Publishing Company, pp. 5-6.

6. Chaliand G., Blin A. (2007) *The History of Terrorism: from Antiquity to Al Qaeda*. London: University of California Press, Ltd., p. 14.

7. Sujashvili, D. (2018) *The Anatomy of International Terrorism and Georgia*. Tbilisi, Publishing House Saari.

Yonah Alexander (professor at Columbia University, United States of America): „terrorism is the use of violence against random civilian targets in order to intimidate or to create generalized pervasive fear for the purpose of achieving political goals“.

The definition of „terrorism“ in the Convention of the League of Nations (1937): „terrorist acts are all criminal acts directed against a State and intended or calculated to create a state of terror in the minds of particular persons or a group of persons or the general public“.

The assessment by the European Union: terrorism is an act that aims to seriously intimidate a population; or unduly compel a Government or international organisation to perform or abstain from performing any act; or to destruct countries and democratic institutions.

The United States Department of Defense defines terrorism as: „the calculated use of unlawful violence or threat of unlawful violence to inculcate fear; intended to coerce or to intimidate governments or societies in the pursuit of goals that are generally political, religious, or ideological“.

Kofi Annan (a former Secretary-General of the United Nations): „terrorism is a global threat with global effects; ... By its very nature, terrorism is an assault on the fundamental principles of law, order, human rights, ...“

The United States Department of State defines terrorism as: „premeditated, politically motivated violence perpetrated against non-combatant targets by subnational groups or clandestine state agents“.

The Central Intelligence Agency (CIA) of the United States defines terrorism as: premeditated and non-impulsive act of violence; an act designed to change political order; an act perpetrated against civilians that is carried out by subnational groups.

The Federal Bureau of Investigation (FBI) of the United States defines terrorism as: „the unlawful use of force or violence against persons or property to intimidate or coerce a government, the civilian population, or any segment thereof, in furtherance of political or social objectives“.

The Arab Convention for the Suppression of Terrorism defines terrorism as⁸: „any act or threat of violence, whatever its motives or purposes, that occurs in the advancement of an individual or collective criminal agenda and seeking to sow panic among people, causing fear by harming them, or placing their lives, liberty or security in danger, or seeking to cause damage to the environment or to public or private installations or property or to occupying or seizing them, or seeking to jeopardize national resources“.

Actually terrorism is not only violence. Regardless of the form of violence, whether it is an explosion, killing, or hijacking a plane, there is always a specific strategy behind the terrorists' actions to achieve a political objective. Terrorism is not a random, uncalculated, or blind act. It is premeditated violence perpetrated against civilians.

The statement made by Yasser Arafat, the leader of the Palestine Liberation Organization, during his

8. Source: <http://www.unodc.org> (Accessed: 23 April 2016).

speech before the United Nations in 1974 also refers to the versatility of terrorism. He stated: „(O)ne man’s terrorist is another man’s freedom fighter“⁹.

Historically, the goal of the international community has always been to develop an international definition of terrorism. In 1937, the League of Nations drafted the Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, according to which the International Criminal Court would be established with the jurisdiction to convict persons accused of terrorism¹⁰. The adoption of the Convention was a response to the assassination of the Foreign Minister of France and the King of Yugoslavia in Marseille, in 1934. The purpose of the Convention was to define a terrorist act and to sanction it, however, due to the non-unanimous attitude and difference of opinions of the participating member countries, the convention did not enter into force. That is where the complexity of the legal definition of terrorism originates¹¹.

The first attempt at a legal definition of the concept of terrorism was made at the 3rd International Conference for the Unification of Criminal Law, held in Brussels¹². The position of the resolution is clearly reflected in its very first article:

Article 1 – The intentional use of means capable of producing a common danger shall be established each time an accused person commits an act that threatens human life, physical integrity, or health, or an act that threatens to destruct valuable goods, namely:

- intentional starting of fire, explosion, flooding, spread of flammable and dangerous substances, destruction and breakdown of signalling devices, flashlights, buildings or devices that are used for extinguishing fire and saving people;
- arbitrary delay in the normal operation of transport, communications, railway, telegraph, telephone, and post, or intentional breakdown of hydraulic installations, lighting, heating, or objects of public use and designation;
- contamination, deterioration or poisoning of drinking water or basic foodstuffs, or causing or spreading infectious diseases, epidemics, or diseases of plants of primary importance for agriculture and forestry.

After World War II, namely on 2 February 1971, the states resumed the development of a legal mechanism for fighting against terrorism. In particular, the first international Convention

9. This opinion is also supported by a public opinion poll conducted in Palestine on 21 December 2001. 98.1% of the surveyed Palestinians agreed that the killing of 29 Palestinians by Baruch Goldstein in Hebron, at al Ibrahimi mosque, in 1994, should be called terrorism, whereas 82.3% of the same respondents disagreed or strongly disagreed that the killing of 21 Israeli youths by a Palestinian who blew himself up at the Tel Aviv Dolphinarium should be called terrorism.

10. Weatherall, Th. (2015) *The Status of the Prohibition of Terrorism in International Law: Recent Development*. Georgetown Journal of International Law, Vol. 45, p. 591.

11. Molinares Hassan, V. (2016) *Terrorismo: Registros Juridicos y debates doctrinales* in Joan Lluís Pérez Francesch. Molinares Hassan, V. EN defensa del Estado de Derecho, Esstudios sobre las tensiones entre la seguridad y la libertad en el mundo de hoy, Universidad del Norte Editorial, pp. 193-194.

12. Saul, B. (2005) *Attempts to Define ‘Terrorism’ In International Law*. Netherlands International Law Review, p. 59.

to Prevent and Punish the Acts of Terrorism was adopted. The Convention covers acts of terrorism committed against persons, as provided for by the criminal codes of the countries, that are of international nature.¹³ The Convention covers crimes such as: murder, kidnaping, extortion, and violation of fundamental human rights.

In December 1972, the General Assembly of the United Nations adopted Resolution No 3034 on terrorism and other forms of violence^{14/15}.

At the 28th session of the General Assembly of the United Nations, under the Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents, a new legal regime was applied to persons with diplomatic immunity.

An international convention on terrorism was also drawn up by the Council of Europe on 27 January 1977, in Strasbourg¹⁶.

Problems related to the definition of terrorism were not solved by drawing up international legal instruments. The issue of developing a universal definition of the concept of ‘terrorism’ is still on the agenda.

CONCLUSION

Terrorism may be defined as follows: terrorism is an illegal act the purpose of which is to achieve a political objective by propagating fear in the public.

A terrorist organisation is an illegal, unofficially operating organisation, which mainly consists of cells which plan, prepare, and conduct terrorist acts. Terrorist organisations may have different organisational structures, such as:

- a hierarchical structure (identifiable – vertical structure);
- a horizontal structure (a structure where leaders are non-identifiable or have no major role);
- a cell structure (a structure where an organisation may be composed of both independent groups and individually acting so-called „lone wolves“).

In most cases, terrorism involves asymmetric warfare. Asymmetric warfare is fought between unequal sides, when the less powerful force attacks the more powerful force by violation of the conventional rules of war, because it cannot win *apriori* in direct combat.

A combination of difficult social, economic, ideological, or political problems contributes to

13. Convention to Prevent and Punish the Acts of Terrorism, 2 February 1971. Available at: <http://www.oas.org> (Accessed: 25 April 2016).

14. Which results in the death of innocent people, or threatens their fundamental rights.

15. A Special Committee on International Terrorism was established in 1973 in accordance with paragraph 9 of the United Nations Resolution No 3034.

16. European Convention on the Suppression of Terrorism, Available at: <https://rm.coe.int/16800771b2> (Accessed: 27 April 2016).

the emergence and development of terrorism; terrorists themselves rarely come to power, but in some cases, they contribute to the rise to power of persons or authorities that, in the end, are usually more extremist than them¹⁷.

REFERENCES

1. Sujashvili, D. (2016) Historical Aspects of Certain Forms of State Terrorism. Journal Historical Verticals, No 34, Tbilisi.
2. Sujashvili, D. (2018) The Anatomy of International Terrorism and Georgia. Tbilisi, Publishing House Saari.
3. Schmid, A. P., Jongman, A.J. (1988) Political Terrorism. Amsterdam: North Holland Publishing Company.
4. Chaliand G., Blin A. (2007) The History of Terrorism from Antiquity to Al Qaeda. London: University of California Press, Ltd.
5. Weatherall, Th. (2015) The Status of the Prohibition of Terrorism in International Law: Recent Development. Georgetown Journal of International Law, Vol. 45.
6. Molinares Hassan, V. (2016) Terrorismo: Registros Jurídicos y debates doctrinales in Joan Lluís Pérez Francesch. Molinares Hassan, V. EN defensa del Estado de Derecho, Estudios sobre las tensiones entre la seguridad y la libertad en el mundo de hoy, Universidad del Norte Editorial.
7. Saul, B. (2005) Attempts to Define ‘Terrorism’ In International Law. Netherlands International Law Review.

INTERNET RESOURCES:

8. <http://www.unodc.org> (Accessed: 23 April 2016).
9. Convention to Prevent and Punish the Acts of Terrorism, 2 February 1971. Available at: <http://www.oas.org> (Accessed: 25 April 2016).
10. European Convention on the Suppression of Terrorism, Available at: <https://rm.coe.int/16800771b2> (Accessed: 27 April 2016).

17. For example: In 1917, a terrorist organisation called the Socialist-Revolutionaries (SRs or „Esers“) played an important part in rise of Bolsheviks to power in Russia.

ამერიკაში დემოკრატიის მკვიდრი მდგომარეობა და ამ მოვლენის მნიშვნელობა მსოფლიოსთვის

დევიდ შულცი

ჰამლინის უნივერსიტეტის დამსახურებული პროფესორი,
პოლიტიკური მეცნიერების განყოფილება

რეზიუმე. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ამერიკის შეერთებული შტატები მსოფლიოში ყველაზე მნიშვნელოვან დემოკრატიულ სახელმწიფოდ იქნა აღიარებული. როგორც შიდა მმართველობის, ისე საგარეო პოლიტიკური ქმედებების წყალობით აშშ გლობალური დემოკრატიის ლიდერი და დემოკრატიისთვის მებრძოლი იყო. ხშირად მისი ქმედებები ხელს უწყობდა დემოკრატიზაციასა და დემოკრატიის მშენებლობას. ამერიკა ამას მსოფლიოში ეკონომიკური, სამხედრო და დიპლომატიური უპირატესობის წყალობით ახერხებდა. თუმცა, ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში აშშ-ში მიმდინარე რამდენიმე შიდა პოლიტიკური და გლობალური ფაქტორიდან გამომდინარე, აშშ-ისთვის სულ უფრო ძნელი ხდებოდა დემოკრატიის მისაბამ მაგალითად დარჩენილიყო. წინამდებარე სტატია ყურადღებას ზოგიერთ ამ ფაქტორზე ამახვილებს და განიხილავს იმ შედეგებს, თუ რატომ უნდა იყოს მნიშვნელოვანი მსოფლიოსთვის ამერიკული დემოკრატიის მკვიდრი მდგომარეობა.

საკვანძო სიტყვები: შეერთებული შტატები; დემოკრატია; საერთაშორისო პოლიტიკა

შესავალი

პოლიტიკური დემოკრატია მთელ მსოფლიოში სუსტდება. 1960-იან და 1970-იან წლებში, აფრიკის კოლონიზაციის შემდგომ ხანაში, აგრეთვე 1990-იან წლებში, ბერლინის კედლის დანგრევისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ჩანდა, რომ დემოკრატია აღმავლობის გზას ადგა, დღეს კი საპირისპირო სურათს გხვდავთ. „ფრიდომ ჰაუსის“ 2020 წლის ანგარიშის თანახმად, 2005-2020 წლებში შეიმჩნევა თანმიმდევრული ტენდენცია, რომ ყოველწლიურად სულ უფრო მეტ სახელმწიფოში მცირდება დემოკრატიის ქულები ზრდასთან შედარებით, 2020 წელს კი ასეთ სახელმწიფოთა ჩამონათვალში 45 სახელმწიფო შედიოდა (Freedom House 2020). 2005 წელს თავისუფალ სახელმწიფოთა რიცხვი 89-დან 82-მდე შემცირდა, ხოლო იმავე პერიოდში არათავისუფალ სახელმწიფოთა რიცხვი 45-დან 54-მდე გაიზარდა.

გლობალურ დონეზე დემოკრატიის შესუსტების მიზეზი ბევრია. მათ შორისაა

ნაციონალიზმის ზრდა, ეკონომიკური მაჩვენებლები, პროტექციონიზმი და სავაჭრო ომები, აგრეთვე ლტოლვილებისა და იმიგრანტების მიმართ შიში. ყველა ამ საკითხმა გამოწვევების წინაშე დააყენა დემოკრატიული სახელმწიფოები და ბევრმა დაიჯერა, რომ შესაძლოა დემოკრატია სულაც არ არის მმართველობის საუკეთესო ფორმა, რომელსაც ამ საკითხების მოგვარება შეუძლია. ბოლო დროს კოვიდის პანდემიამაც გამოცდა მოუწყო დემოკრატიულ რეჟიმებს, როდესაც ვირუსის განსხვავებული შტამების შეკავება შეუძლებელი აღმოჩნდა, ნიღბების ტარების ვალდებულება, კარანტინები და ბიზნესების დახურვა კი არაპოპულარული გახდა.

ამერიკის შეერთებული შტატებიც იმ სახელმწიფოთა შორისაა, რომელთა დემოკრატიაც გამოწვევების წინაშე დადგა. „ფრიდომ ჰაუსის“ თანახმად, 2013-2021 წლებში აშშ-ის თავისუფლების ქულა 93-დან 83-მდე შემცირდა. 2021 წელს მათ მიერ შეფასებული 210 პოლიტიკურ ერთეულს შორის აშშ დაახლოებით 62-ე ადგილზე იყო. ამჟამად იგივე ხდება დასავლეთ ევროპისა და ჩრდილოეთ ამერიკის სახელმწიფოთა უმეტესობაში (Freedom House 2020).

ამგვარი დაღმასვლა მოულოდნელია ქვეყნისთვის, რომელიც ერთ დროს საკუთარ თავს მსოფლიოში უდიდეს დემოკრატიულ ქვეყნად ან ცივი ომის დროს თავისუფალი სამყაროს ლიდერად მიიჩნევდა, როდესაც კომუნიზმს უპირისპირდებოდა ან 9/11-ის შემდეგ ტერორიზმს ებრძოდა. ზოგიერთის აზრით, მაგალითად, ფუკუიამასი, 1990-იან წლებში აშშ ბოლო ზესახელმწიფო იყო, რომელმაც არსებობა შეინარჩუნა, მისმა ლიბერალური დემოკრატიის კონცეფციამ კი გაიმარჯვა (Fukuyama 1992). ჩნდება ორი კითხვა: რამ გამოიწვია დემოკრატიის შესუსტება და რატომ არის ეს დანარჩენი მსოფლიოსთვის საყურადღებო? ამ ნაშრომში ვეცდებით, პასუხი გავცეთ ამ ორ კითხვას. ჩვენი მოსაზრებით, აშშ-ში დემოკრატიის შესუსტებას ბევრი მიზეზი აქვს, რომელთაგან ზოგიერთი წლების განმავლობაში ყალიბდებოდა. მეორე, ამერიკული დემოკრატიის მყიფე მდგომარეობა დანარჩენი მსოფლიოსთვისაც იმიტომ არის ყურადსაღები, რომ დემოკრატიის შესუსტების გამო მთელი მსოფლიოსთვის ძნელი იქნება თავისუფლების გამოწვევასთან დაპირისპირება, რომლის წინაშეც აღმოჩნდნენ ჩინეთი, რუსეთი და სხვა ავტორიტარული სახელმწიფოები.

I. დემოკრატიის განმარტება

შეერთებულ შტატებსა და დასავლეთში მიღებული პოლიტიკური სისტემის ტიპი სამი მიდგომის – დემოკრატიის, ლიბერალიზმისა და კონსტიტუციონალიზმის – შერწყმის შედეგად ჩამოყალიბდა.

პირველი, დემოკრატიის ცნება საკმაოდ ძველია და ძველ საბერძნეთს უკავშირდება, სადაც ის ხალხის მმართველობის გადაგვარებულ ფორმას წარმოადგენდა. აღნიშნული ტერმინის თანამედროვე კონცეფციები კი XVII საუკუნიდან

გვხვდება, როდესაც დემოკრატია სახალხო მმართველობის ისეთ ფორმას წარმოადგენდა, რომლის დროსაც მართვას უმრავლესობის მმართველობის პრინციპის საფუძველზე, პირდაპირ ან არაპირდაპირ, თავისი წარმომადგენლების მეშვეობით, ხალხი ახორციელებდა (Pennock 1979; Pennock, and Chapman 1983). მეორე, „ლიბერალიზმი“, ცნება, რომლის წარმოშობასაც ხშირად ჯონ ლოკს უკავშირებენ, წარმოადგენს პოლიტიკური ღირებულებების ერთობლიობას, რომელიც მიმართულია ინდივიდუალური უფლებების დაცვისკენ, შეთანხმებულ მმართველობაზე დაფუძნებული პოლიტიკური სისტემისკენ და შეზღუდული მმართველობის ცნებას ეფუძნება (Pennock, and Chapman 1983; De Ruggiero 1959). მესამე, „კონსტიტუციონალიზმი“, ასევე, ძალიან ძველი ცნებაა. ისიც ძველ საბერძნეთთანაა დაკავშირებული, კერძოდ კი, არისტოტელესთან. ის ეფუძნება ძირითად სტრუქტურებს, „grundnorm“-ს ან წესებს, რომლებისგანაც შედგება მმართველობა. ტერმინი „კონსტიტუციონალიზმი“, რა სახითაცაა ის განვითარებული დასავლეთ ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში, შეზღუდული უფლებამოსილების მქონე მმართველობას გულისხმობს, რომლის დროსაც, როგორც წესი, უნდა იქნეს დაცული კანონის უზენაესობა, სათანადო სამართლებრივი პროცესის პრინციპი ან ნორმა და ინდივიდუალური უფლებების დაცვის ვალდებულება, ანუ მმართველობის არსებით შეზღუდვას გულისხმობს (McIlwain, 1958).

დემოკრატიული, ლიბერალური და კონსტიტუციური ღირებულებები ერთად განსაზღვრავს იმ უმრავლესობის მმართველობისკენ მიმართულ პოლიტიკურ რეჟიმს, რომელსაც აწინასწორებს უმცირესობის უფლებები, საპროცესო ნორმების დაცვა და გარკვეულ შეზღუდვებს დაქვემდებარებული მმართველობა. ამასთან, ზოგიერთის აზრით, დემოკრატიის ფორმალურ საჭიროებებთან ერთად აუცილებელია დამატებითი ფონური პირობებიც. ამაში შედის ეკონომიკური კეთილდღეობა და მოდერნიზაცია (Lipset 1960 28, 87, 116; Dahl 1971, 60-2; Huntington 1984, 193, 199; Lipset 1959; Lipset 1960; Needler 1968; Rustow 1968; and Rostow 1971); პოლიტიკური მონაწილეობა (Lipset 1960, 116); მთავრობის სამოქალაქო კონტროლი (Diamond 1989, 344, Huntington 1956) და ფართოდ მხარდაჭერილი და რეგულირებული პოლიტიკური მექანიზმები კონფლიქტების მოსაგვარებლად (Almond and Verba 1965, 363; Dahl, 1976, 364; Huntington 1984). ისინი ყურადღებას ამახვილებენ დემოკრატიული პოლიტიკური კულტურის მნიშვნელობაზე, რომელიც ამკვიდრებს შემწყნარებლობასა და გონივრულ ბალანსს როგორც სოციალური კონსენსუსის, ისე შეუთანხმებლობის მიმართ, განსხვავებულობის პატივისცემისა და ამ განსხვავებულების პოლიტიკური პროცესის გზით მოგვარების ვალდებულების ჩათვლით (Almond and Verba 1965, 363; Lipset 1960, 1, 4, 78, 250; Dahl 1971, 105; Dahl 1960, 347; Christoph 1965). დასასრულ, დემოკრატიის შესახებ ზოგიერთი თეორია ხაზს უსვამს, რომ აღნიშნულ ღირებულებებს ელიტის ან მასის მხარდაჭერა სჭირდება. ო’დონელი და შმიტერი (1986 წ.) ზემოთქმულის საპირისპიროდ

ამტკიცებენ, რომ დემოკრატია ელიტაში არსებული კონფლიქტის შედეგია. როდესაც ელიტა იყოფა, ეს წარმოშობს მიზეზებს დემოკრატიის მხარდასაჭერად. არსებობს საპირისპირო თეორიები, რომელთა მტკიცებით დემოკრატია ქვედა ფენებიდან მომდინარეობს და მის წარმოშობას მასობრივი პროტესტის ან მობილიზაციის დროს წამოყენებული მუშაკთა მოთხოვნები განაპირობებს. მთლიანობაში, ლიბერალური დემოკრატია ღირებულებათა, პრაქტიკისა და ინსტიტუტთა ერთობლიობაა, რომელთა მეშვეობითაც ხალხის არჩევანი მმართველობის პოლიტიკაში აისახება გარკვეული შეზღუდვებით, რათა დაცულ იქნეს უმცირესობის უფლებები.

ზოგადად, ამერიკის შეერთებული შტატები დემოკრატიულ, ლიბერალურ და კონსტიტუციურ ღირებულებებს იზიარებს, რომლებიც მის პოლიტიკურ ტრადიციებს აყალიბებს. როგორც 1787 წელს მიიხნევენ, მისი კონსტიტუცია, კერძოდ, იმ პოლიტიკურ ღირებულებებს ემყარება, რომლებიც ლიბერალურ, რესპუბლიკურ და სამართლებრივ ტრადიციებში გვხვდება, რომლებსაც ჯონ ლოკს, ჯეიმს ჰარინგტონსა და უილიამ ბლექსტონს უნდა ვუმადლოდეთ. ამერიკული მმართველობის თავდაპირველ ლოგიკას ხშირად მედისონისეულ დემოკრატიას უწოდებენ, რომელიც ჯეიმს მედისონს, კონსტიტუციის ერთ-ერთ მთავარ ავტორს, უკავშირდება.

მედისონისეული დემოკრატია წარმოიხედავს როგორც მმართველობა, რომელიც შეიქმნა უმრავლესობის ტირანიის თავიდან ასაცილებლად (Dahl 1956). ის ამას ახერხებს პოლიტიკური ძალაუფლების დაყოფისა და კონტროლის კომპლექსური პროცესის მეშვეობით, რომლითაც იზღუდება უმრავლესობის შესაძლებლობა, უგულებელყოს უმცირესობის უფლებები. ამერიკული დემოკრატიის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ უმრავლესობებს ეძლევათ თავიანთი არჩევანის სახელმწიფო ძალაუფლებაში ასახვის შესაძლებლობა და, ამასთან, ეზღუდებათ ამ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების შესაძლებლობა.

რამდენადაც ამერიკა დროთა განმავლობაში ვითარდებოდა, ზოგიერთი ამტკიცებს, რომ დროთა განმავლობაში ის უფრო დემოკრატიულიც გახდა. ზოგი კი ამტკიცებს, რომ აშშ-ის თავდაპირველი კონსტიტუცია და პოლიტიკური სისტემა დემოკრატიული არ იყო, რადგან არსებობდა მონობა და არ არსებობდა კონსტიტუციური ფორმულირება, რომელიც, მათ შორის, საარჩევნო ხმის უფლებას დაიცავდა. თუმცა, მეორე მსოფლიო ომის დასასრულს აშშ ნამდვილად იქნა აღიარებული მსოფლიოში, შეიძლება ითქვას, ყველაზე დემოკრატიულ სახელმწიფოდ და მან საკუთარ თავზე აიღო მსოფლიოში დემოკრატიული ღირებულებების გავრცელების როლი. 1989 წელს ბერლინის კედლის დანგრევისა და 1991 წელს საბჭოთა კავშირის დაშლისას ბევრი აშშ-ს უყურებდა როგორც სახელმწიფოს, რომელმაც ცივი ომი მოიგო და ერთპოლუსიანი მსოფლიოს ლიდერი გახდა და რომელიც მხარს უჭერდა დემოკრატიას.

II. შეერთებული შტატები და დემოკრატიის შესუსტება

პიკი მიღწეული იქნა 1990-იან წლებში, როდესაც აშშ ერთადერთ არსებულ ზესახელმწიფოდ განიხილებოდა (Fukuyama 1992). ასევე, მიიჩნეოდა, რომ აშშ მთელ მსოფლიოში დემოკრატიულ ღირებულებებსა და ინსტიტუტებს უჭერდა მხარს, ისახავდა რა მიზნად პოსტსაბჭოთა თუ კომუნისტური სახელმწიფოების დემოკრატიულ სახელმწიფოებად გარდაქმნის ხელშეწყობას და აქტიურად განაგრძობდა არადემოკრატიული რეჟიმების შეცვლის წახალისებას (Hook 2019). თუმცა, როგორც შესავალში აღინიშნა, XXI საუკუნე ჯერჯერობით არც ისე კეთილგანწყობილია დემოკრატიის მიმართ ამერიკაში. მისი მსოფლიო რეიტინგი დაეცა. რატომ? ამის რამდენიმე მიზეზი არსებობს.

ეკონომიკური უთანასწორობა და ეკონომიკური რესტრუქტურისაცია. თომას პიკეტი (2014 წ.) აღნიშნავს, რომ 1920-იან წლებში შეერთებულ შტატებში მკვეთრად გაიზარდა ეკონომიკური უთანასწორობა და ის მხოლოდ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ შემცირდა. რამდენიმე შედეგის ერთობლიობამ, ომის ეკონომიკური დეზორგანიზაციისა და სოციალური კეთილდღეობის მაჩვენებლების ჩათვლით, უთანასწორობა მნიშვნელოვნად შეამცირა. თუმცა, 1970-იანი წლებისთვის მან კვლავ დაიწყო ზრდა და მას შემდეგ შეიმჩნევა, რომ დღეისათვის აშშ-ში მდიდრებსა და ღარიბებს შორის განსხვავება რეკორდულ დონეს აღწევს. მაგალითად, „შეერთებული შტატების მოსახლეობის აღწერის ბიუროს“ თანახმად, 2010 წელს უმდიდრესი მოსახლეობის 5%-ზე მოდიოდა შემოსავლის 21%, ხოლო 20%-ზე – ქვეყნის საერთო შემოსავლის 50%-ზე მეტი. შედარებისთვის, ქვედა კვინტილზე საერთო შემოსავლის დაახლოებით 3% მოდიოდა (U.S. Census 2010).

2010 წელს „ბიუჯეტისა და პოლიტიკური პრიორიტეტების ცენტრის“ მიერ ჩატარებულმა მეორე კვლევამ, რომელიც „კონგრესის საბიუჯეტო ოფისის“ კვლევას ეყრდნობოდა, აჩვენა, რომ შემოსავლებს შორის განსხვავება მოსახლეობის ზედა ერთ პროცენტსა და ყველა დანარჩენს შორის 1973 წლის შემდეგ სამჯერ და მეტად გაიზარდა (Goldberg 2012). ზედა ერთი პროცენტის დაბეგრული შემოსავალი 281%-ით გაიზარდა 1973-2007 წლებში, მაშინ როდესაც საშუალო კლასის ან საშუალო კვინტილის შემთხვევაში – 25%-ით, ხოლო ქვედა კვინტილის შემთხვევაში მხოლოდ 16%-ს შეადგენდა. შემოსავალს რომ თავი დავანებოთ და სიმდიდრის განაწილებას გადავხედოთ, ასეთი არათანაბარი განაწილება 1920-იანი წლების შემდეგ არ ყოფილა. „ეკონომიკური პოლიტიკის ინსტიტუტის“ თანახმად, 2007 წელს ქვეყანაში სიმდიდრის თითქმის 34%-ს ზედა ერთი პროცენტი აკონტროლებდა, მოსახლეობის ნახევარი კი სიმდიდრის 3%-ზე ნაკლებს ფლობდა. 2008 წლის დიდი რეცესიის შემდეგ ეკონომიკური სარგებლის უდიდესი ნაწილი მდიდრების ხელში აღმოჩნდა. მსგავსი ვითარება შეიქმნა პანდემიის დროსაც, რომელიც 2019 წელს დაიწყო (Gould 2019).

ამავდროულად, აშშ-ში შესუსტდა ეკონომიკური მობილობა. სხვა დასავლეთ ევროპული სტილის მთავრობებთან შედარებით, შეერთებულ შტატებში ყველაზე სუსტი მობილობაა (DeLeire and Lopoo 2010). მარტივად რომ ვთქვათ, 1970-იანი წლებიდან ეკონომიკური უთანასწორობა გაიზარდა, ხოლო სოციალური მობილობა შემცირდა. ამ ორი მოვლენის მრავალი მიზეზი არსებობს, მათ შორის, პროფკავშირების გაუქმება, საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს მოშლა, წარმოების ზარალი და ეკონომიკის რესტრუქტურისაცია, რომელმაც ყველაზე მეტად ღარიბებსა და საშუალო ფენას დაარტყა.

ყველა ამ ეკონომიკურ ცვლილებას პოლიტიკური შედეგები აქვს. მიუხედავად იმისა, რომ მათი დაკავშირება შეუძლებელია, აღნიშნული ცვლილებები აშშ-ის პოლიტიკური სისტემისადმი ნდობის შესუსტებასთანაა დაკავშირებული, რადგან ბევრს ეჭვი უჩნდება, რომ მთავრობა მათ ინტერესებს არ ემსახურება. ფაქტობრივად კვლევებმა ცხადყო, რომ კანონმდებლობა არ ასახავს საზოგადოების პოლიტიკურ არჩევანს. ამასთან, ეკონომიკურ პოლარიზაციას გეოგრაფიული პოლარიზაციაც მოჰყვა. მდიდრები და ღარიბები სხვადასხვა ადგილას ცხოვრობენ და ერთმანეთთან აღარ ურთიერთობენ (Bishop 2009).

პოლიტიკური პოლარიზაცია. ახლა კი ეკონომიკური და გეოგრაფიული პოლარიზაცია პოლიტიკურ პოლარიზაციას იწვევს. ამერიკა სულ უფრო იყოფა მეტოქე პოლიტიკურ ბანაკებად, რომელთაც რესპუბლიკური და დემოკრატიული პარტიები წარმოადგენენ. აშშ-ში ეკონომიკური დაყოფის საფუძველზე წარმოქმნილ ღრმა პოლიტიკურ პოლარიზაციაზე უამრავი კვლევა მიუთითებს, თუმცა ის რასობრივი თუ პოლიტიკური არჩევანითაცაა განპირობებული (Klein 2020; Hajinal 2020; Enos 2017; Marietta and Barker 2019). პოლარიზაცია განაპირობა დონალდ ტრამპის გაპრეზიდენტებამ და პოლიტიკური მოძრაობის წარმოშობამ. ამ ორმა აშშ-ში რესპუბლიკურ პარტიას სძლია. ეს მოძრაობა სეკტიკურად უყურებდა ორი მთავარი პარტიის სურვილსა თუ შესაძლებლობას, თავდაპირველად თეთრი, კავკასიური რასის იმ წარმომადგენელთა (muSaTa კლასის) ინტერესები ყოფილიყო დაცული, რომელთაც უმაღლესი განათლება არ ჰქონდათ. ამის გამო მუშათა კლასიდან კიდევ უფრო მეტი აღმოჩნდა დონალდ ტრამპისა და მის მიერ მხარდაჭერილი ეკონომიკური, რასობრივი და ნაციონალისტური პოლიტიკის მომხრეთა რიგებში.

ერთ-ერთი შედეგი, რაც ამ პოლიტიკური მოძრაობის საქმიანობას მოჰყვა იყო შტურმი კაპიტოლიუმზე 2021 წლის 6 იანვარს. ისინი იმ რწმენით მოქმედებდნენ, რომ საპრეზიდენტო არჩევნები მოჰპარეს. აშშ-ის ისტორიაში ეს კაპიტოლიუმზე იერიშის მსოლოდ მეორე შემთხვევაა. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ის გარემოებაც, რომ ამ მოვლენით დაირღვა აშშ-ში 1800 წლიდან არსებული ტრადიცია, როდესაც წაგებული პარტია არჩევნების ლეგიტიმურობასა და წაგებას აღიარებს. მას შემდეგ გამოკითხვებიც ადასტურებს, რომ აშშ-ში არჩევნების სამართლიან-

ნობის რწმენა შეირყა, როდესაც რესპუბლიკური პარტია ქვეყნის მასშტაბით საარჩევნო ხმის უფლებების შეზღუდვას შეეცადა.

დასასრულ, პოლარიზაციის გამო აშშ-ის ეროვნულ ხელისუფლებას უკვე უჭირს ისეთი კანონების გამოცემა ან დამტკიცება, რომლებიც ქვეყანაში საარჩევნო ხმის უფლებას დაიცავს ან ეკონომიკურ უთანასწორობას მოაგვარებს. ფაქტობრივად, აშშ-მ ვერ მოახერხა ყველაზე მწვავე პრობლემების მოგვარება. მთლიანობაში, ბევრი რამ მიანიშნებს, რომ ქვეყნის შიგნით აშშ-ის პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და ხალხისა თუ ელიტის მიერ პოლიტიკური ღირებულებების მხარდაჭერა იკლებს.

III. დასკვნა, თუ რატომას ყურადღებას ამაერიკის

დემოკრატიის შესუსტება

აშშ-ის მიერ 1989 და 1991 წლებში მიღწეული ერთპოლუსიანობა დასრულდა. ეს სულ უფრო ნაკლებად ჰგავს იმას, რომ ისტორია დასრულდა და ამერიკა გამარჯვებულია. აშშ-მ ხელიდან გაუშვა ამერიკული საუკუნის მომენტი. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ აშშ-ის მთლიანი შიდა პროდუქტი მსოფლიოს მთლიანი შიდა პროდუქტის თითქმის ნახევარს შეადგენდა. დღეს მას მეტოქეობას ევროკავშირი და ჩინეთი უწევს და შესაძლოა მალე ორივემ აჯობოს. წინა პლანზე BRICS-ის ქვეყნების გამოსვლა იმ სახელმწიფოთა გაერთიანებას მოასწავებს, რომელთაც ამერიკის უპირატესობის აღიარება არ სურთ. რუსეთში იმ ფაქტს, რომ პუტინი საბჭოთა კავშირის დაშლას სტირის, XX საუკუნის უდიდეს გეოპოლიტიკურ კატასტროფად მიიჩნევენ. მან, როგორც ჩანს, დაკარგული იმპერიის აღდგენა მოიწადინა. ევრაზიის ეკონომიკური კავშირის, ბელორუსთან გაერთიანების ან თანამშრომლობის ხელშეკრულებებისა და უკრაინის საკუთარი გავლენის სფეროში მოქცევის მცდელობის ფონზე რუსეთი მთავარ მოთამაშედ რჩება.

ჩინეთიც ცდის აშშ-ის გლობალურ ბატონობას. „ერთი სარტყელი – ერთი გზის ინიციატივით“ ის საკუთარი ეკონომიკური გავლენის მსოფლიოში განვრცობას ცდილობს. წყნარი ოკეანის ქვეყნებში მისი მზარდი სამხედრო თავდაჯერებულობა, ჰონგ-კონგში თვითმმართველობის ჩახშობა, ტაივანის დამოუკიდებლობასთან შეუგუებლობა და გაერთიანების საკითხის სწრაფად გადაწყვეტის სურვილი – ეს ყველაფერი აშშ-ის უპირატესობის გამოწვევაზე მეტყველებს. ამასთან, დონალდ ტრამპის მმართველობის დროს მსოფლიოს ბევრმა ქვეყანამ აშშ-ის მზადყოფნაში ეჭვი შეიტანა და ისეთ ორგანიზაციებს მიმართავს, როგორიცაა ნატო. უკრაინის კონფლიქტი და ჯო ბაიდენის განცხადება, რომ ის არ აპირებს უკრაინაში ჯარების გაგზავნას რუსეთის შეჭრის შემთხვევაში, ბადებს კითხვას, შეაჩერებს თუ არა ეს რუსეთს. თუმცა, განსაკუთრებით, ავღანეთიდან ნაუცბადევი გამოსვლის შემდეგ მსოფლიოში

ბევრი კითხვა გაჩნდა იმასთან დაკავშირებით, თუ რისთვის იბრძოლებს ახლა აშშ და ნატოს წევრი ისეთი პატარა ქვეყანაც კი, როგორც ლიეტუვაა, უკვე ეჭვობს, რომ ევროპა მარტო დარჩა. დასასრულ, დემოკრატია შეასუსტა ტრამპის დროს აშშ-ს შიდა საკითხებზე ორიენტირებამ და ბაიდენის ამჟამინდელმა ქმედებებმა. „ფრიდომ ჰაუსი“ აღნიშნავს, რომ დემოკრატია და ინდივიდუალური უფლებები, მათ შორის, აშშ-ში, უკვე რამდენიმე წელია სუსტდება. ლიბერალიზმი იზრდება და, როგორც ჩანს, ბევრი არაფერი კეთდება მის საპირისპიროდ. ის, რაც რაღაც მომენტში ჩანდა, თითქოს მსოფლიოში დემოკრატია და ამერიკულმა ღირებულებებმა გაიმარჯვა, დღეს ნაკლებად სარწმუნოა.

რატომ არის მნიშვნელოვანი ეს გამოწვევა მსოფლიოში ამერიკის სტატუსისთვის? ისტორიულად ან, ყოველ შემთხვევაში, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ლიბერალურ-დემოკრატიული ღირებულებების მხარდაჭერა აშშ-ის საგარეო პოლიტიკის მთავარ პრინციპს წარმოადგენდა. აშშ-ის შიდა პოლიტიკურმა მდგომარეობამ, მათ შორის, პოლიტიკურმა კონსენსუსმა ან ქვეყნის შიგნით დემოკრატიული ღირებულებებისადმი ერთგულებამ, მსოფლიოში დემოკრატიის განვითარებას შეუწყო ხელი (Small 1995). ახლა, როდესაც აშშ-ში შიდა დაყოფა და მისი დემოკრატიისადმი ერთგულება ეჭვქვეშ დადგა, უკვე საკითხავია, შეძლებს თუ არა ის დემოკრატიის დაცვას მსოფლიოში. ეს სულაც არ არის კარგი სიახლე ისეთი ქვეყნებისთვის, როგორც საქართველო ან უკრაინაა, რადგან ამ ქვეყნებში დემოკრატიის განვითარებასთან დაკავშირებული საფრთხეების გასაკონტროლებლად აშშ-ის მხარდაჭერას ორივე საჭიროებს. ამასთან, ვინაიდან აშშ-ს ბევრ ფრონტზე უწევს ბრძოლა როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მსოფლიო მასშტაბით, სავარაუდოდ, ვეღარ მოახერხებს დახმარების გაწევას მსოფლიოში იმ საფრთხეების აღმოსაფხვრელად, რომელთა წინაშეც დემოკრატია დგას. მარტივად რომ ვთქვათ, აშშ-ში დემოკრატიის სიმყიფემ ამერიკის რეპუტაცია და სტატუსი საერთაშორისო დონეზე შეარყია და მას, უბრალოდ, აღარ ძალუძს იყოს მისაბადი მაგალითი დემოკრატიული ღირებულებებისა და ინსტიტუტების დაცვის საქმეში.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. Almond, Gabriel A., and Sidney Verba. 1963. *The Civic Culture*. Boston: Little Brown.
2. Bishop, Bill. 2009. *The Big Sort: Why the Clustering of Like-Minded America is Tearing Us Apart*. New York: Mariner Books.
3. Christoph, James B. 1965. "Consensus and Cleavage in British Political Ideology," *American Political Science Review* 59: 629 – 642.
4. Dahl, Robert A. 1956. *A Preface to Democracy Theory*. Chicago: University of Chicago Press.

5. Dahl, Robert A. 1971. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.
6. Dahl, Robert A. 1976. *Democracy in the United States: Promise and Performance*. New Haven: Yale University Press.
7. DeLeire, Thomas, and Leonardo M. Lopoo. 2010. *Family Structure and the Economic Mobility of Children*. Washington, D.C. Pew Charitable Trust.
8. De Ruggiero, Guido. 1959. *The History of European Liberalism*. Boston: Beacon Press.
9. Diamond, Larry, et al., eds. 1989. *Democracy in Developing Countries: Latin America*. Boulder, Colorado: Lynn Reinner.
10. Enos, Ryan D. 2017. *The Space Between Us: Social Geography and Politics*. New York: Cambridge University Press.
11. Freedom House. 2020. *Freedom in the World 2020*.
12. Fukuyama, Francis. 1992. *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
13. Goldberg, G. S. (2012). "Economic Inequality and Economic Crisis: A Challenge for Social Workers." *Social Work*, 57(3), 211–224.
14. Gould, Elise. 2019. *Decades of Rising Economic Inequality in the U.S.* Testimony before the U.S. House of Representatives Ways and Means Committee (March 27).
15. Hajnal, Zoltan L. 2020. *Dangerously Divided: How Race and Class Shape Winning and Losing in American Politics*. New York: Cambridge University Press.
16. Hook, Steven W. 2019. *U.S. Foreign Policy: The Paradox of World Power*. Thousand Oaks, CA: CQ Press.
17. Huntington, Samuel P. 1984. Will More Countries become Democratic? *Political Science Review* 99: pp. 193-199.
18. Huntington, Samuel P. 1956. Civilian Control and the Constitution. *American Political Science Review* 50: pp. 676-699.
19. Klein, Ezra. 2020. *Why We're Polarized*. New York: Simon & Schuster.
20. Lipset, Seymour M. 1960. *Political Man: The Social Bases of Politics*. New York: Anchor Books.
21. Lipset, Seymour M. 1959. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy." *American Political Science Review*. 53: 69-105.
22. Marietta, Morgan, and David C. Barker. 2019. *One Nation, Two Realities: Dueling Facts in American Democracy*. New York: Oxford University Press.
23. McIlwain, Charles Howard. 1958. *Constitutionalism: Ancient and Modern*. Ithaca, NY: Great Seal Books.
24. Needler, Martin C. 1968. "Political Development and Socioeconomic Development: The Case of Latin America." *American Political Science Review* 62: 889-897.
25. O'Donnell, Guillermo, and Phillip C. Schmitter. 1986. "Tentative Conclusions About Uncertain Democracies (part 4)." In *Transitions From Authoritarian Rule: Prospects for Democracy*, edited by , Guillermo O'Donnell, Phillip C. Schmitter, and Lawrence Whitehead. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, pp. 3-78.

26. Pennock, J. Roland and John W. Chapman. 1979. *Constitutionalism*. NY: NYU Press.
27. Pennock, J. Roland and John W. Chapman. 1983. *Liberal Democracy*. NY: NYU Press.
28. Pennock, J. Roland. 1979. *Democratic Political Theory*. Princeton: Princeton University Press.
29. Piketty, Thomas. 2014. *Capital in the Twenty First Century*. Cambridge, MA: Belknap Press.
30. Rostow, W.W. 1971. *The Stages of Economic Growth*. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Rueschemeyer, Dietrich, Evelyne Huber Stephens, and John Stephens. 1992. *Capitalist Development and Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.
32. Rustow, Dankwart A. 1968. "Modernization and Comparative Politics: Prospects in Research and Theory." *Comparative Politics*. 1: pp. 37-51.
33. Small, Melvin. 1995. *Democracy and Diplomacy: The Impact of Domestic Politics in U.S. Foreign Policy, 1789-1994*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
34. United States Census Bureau. 2010. *Income, Poverty, and Health Insurance Coverage in the United States: 2010*. Washington, D.C.

THE FRAGILE STATE OF DEMOCRACY IN AMERICA AND WHY IT SHOULD MATTER TO THE WORLD

David Schultz

Ph.D., LL.M., Distinguished University Professor

Department of Political Science

Hamline University

Abstract. The United States at least since World War II was recognized as the most important democratic state in the world. Both by way of its internal governance and foreign policy actions, the US stood as the leader and champion of global democracy, often acting in ways to encourage democratization and democracy building. America was able to do that because of its economic, military, and diplomatic supremacy in the world. Yet in the last two decades several factors both internal to US politics and across the globe have made it increasingly difficult for the US to serve as a role model for democracy. This Article looks at some of these factors and discusses the consequences regarding why the fragile state of American democracy should matter across the world.

Keywords: United States; Democracy; International Politics

INTRODUCTION

Political democracy is under retreat across the world. While during the 1960s and 1970s during the era of African post-colonialism and then in the 1990s after the fall of the Berlin Wall and the breakup of the Soviet Union democracy seemed ascendant, today the opposite is the case. According to Freedom House's 2020 report, from 2005 to 2020 there has been a consistent pattern of more states annually experiencing a decline in democratic scores compared to gains, with 2020 topping the list of 45 nations (Freedom House 2020). The number of free states have declined from 89 in 2005 to 82 in 2020, with the number not free increasing from 45 to 54 during the same time period.

Globally, the causes for this retreat from democracy are many. They include rising nationalism, economic performance, protectionism, and trade wars, and fear of refugees and immigrants. All of these issues have challenged democratic states, leading many to believe that democracy may not be the best form of government equipped to address these issues. Most recently, the Covid-pandemic has also tested democratic regimes, as the different strains of the virus have proved to be difficult to contain and as mask mandates, quarantines, and the closing of businesses have become unpopular.

Among the states facing challenges to its democracy is the United States. According to Freedom House, from 2013 to 2021, the freedom score for the US declined from 93 to 83, ranked approximately 62 out of the 210 political units ranked by them in 2021. It now trails most of the Western European and North American states (Freedom House 2020).

For a country that once liked to describe itself as the greatest democracy in the world, or the leader of the freed world during the Cold War when it confronted communism or after 9/11 battling terrorism, such a decline should come as a surprise. Some such as Fukuyama saw the US in the 1990s as the last remaining super-power and that its narrative of liberal democracy had won (Fukuyama 1992). This leads to two questions: How did this democratic decline happen and why should the rest of the world care? Providing a preliminary answer to these two questions is the goal of this paper. The argument will be that the causes of democratic decline in the US are many, with some of the reasons years in the making. Two, it should matter to the rest of the world that American democracy is in a fragile state because its decline makes it more difficult globally to confront the challenge to freedom being posed by China, Russia, and other authoritarian states.

I. DEFINING DEMOCRACY

The type of political system the United States and the West have come to embrace are informed by the confluence of three traditions: democracy, liberalism, and constitutionalism.

One, while the concept of democracy is old and dates back to the Ancient Greeks as a degenerative form of rule by the people, modern conceptions of the term date back to the seventeenth century where it a form of popular government where the people rule, either directly or indirectly through their representatives, based upon the principle of majority rule (Pennock 1979; Pennock, and Chapman. 1983). “Two, Liberalism,” a concept whose origins are often traced to John Locke, represents a set of political values committed to the protection of individual rights, to polities instituted on the basis of the consent of the governed, and to a notion of a limited government (Pennock, and Chapman. 1983; De Ruggiero 1959). Third, “constitutionalism” as a concept is also very old, again dating back to the ancient Greeks, especially Aristotle, and it refers to the basic structures, “grundnorm,” or rules that constitute a government. As the term has evolved in Western Europe and North America, constitutionalism refers to a government of limited powers, which often must adhere to rule of law, procedural due process or regularity, and a commitment to the protection of individual rights. a substantive limit on the government (McIlwain, 1958).

Democratic, liberal, and constitutional values come together to define a political regime committed to majority rule balanced by minority rights, procedural regularity, and a government subject to some limits. Moreover, in addition to the formal requisites of

democracy, others argue that additional background conditions are required. These include economic wealth and modernization (Lipset 1960 28, 87, 116; Dahl 1971, 60-2; Huntington 1984, 193, 199; Lipset 1959; Lipset 1960; Needler 1968; Rustow 1968; and Rostow 1971); political participation (Lipset 1960, 116); civilian control of the government (Diamond 1989, 344, Huntington 1956), and widely-supported and regularized political mechanisms to resolve conflict (Almond and Verba 1965, 363; Dahl, 1976, 364; Huntington 1984). They stressed the importance of a democratic political culture that inculcated toleration and a reasonable balance of both social consensus and cleavage, including a respect for difference and a commitment to resolve these differences through the political process (Almond and Verba 1965, 363; Lipset 1960, 1, 4, 78, 250; Dahl 1971, 105; Dahl 1960, 347; Christoph 1965). Finally, some theories on democracy emphasizes either elite or mass support for such values. In arguing that democracy arises from above, O'Donnell and Schmitter (1986) see democracy as a byproduct of elite conflict. When elites divide among themselves it develops incentives for them to support democracy. Conversely, theories declaring that democracy comes from below and see it origins in demands among workers initially through mass protests or mobilization. Overall, the point is that liberal democracy is a cluster of values, practices, and institutions that translate popular preferences into government policy, subject to some limits to protect minority rights.

The United States of America generally shares in having democratic, liberal, and constitutional values that inform its political traditions. As conceived in 1787, its Constitution is more specifically indebted to a set of political values found in the liberal, republican, and legal traditions indebted to John Locke, James Harrington, and William Blackstone. The original logic for American government is often referred to as Madisonian democracy, a reference to James Madison, one of the primary authors of the Constitution.

Madisonian democracy is depicted as a government set up to prevent tyrannies of the majority (Dahl 1956). It does that through a complex process of dividing up and checking political power to place limits upon the ability of a majority to suppress the rights of a minority. The core of American democracy is both enabling majorities to translate their preferences into governmental power while at the same time restraining it to prevent them from abusing it.

As America has evolved over time, some have argued that it had become more democratic over time. Some assert that the original US Constitution and political system was not democratic due to the presence of slavery and no constitutional language protecting voting rights, among other factors. However certainly by the end of World War II the US came to be recognized as arguably the most democratic state in the world and it took on the role of promoting democratic values across the world. When the Berlin Wall fell in 1989 and the Soviet Union broke up in 1991, many saw the US as having won the Cold War, emerging the leader of a unipolar world supporting democracy. **The United States and Democratic**

II. DECLINE

A point was reached in the 1990s where the US was seen as the only surviving super-power (Fukuyama 1992). It also was seen as embracing democratic values and institutions globally, seeking to facilitate the transition of post-Soviet or communist states to democracies, and also pressing to encourage non-democratic regimes to change (Hook 2019). Yet as noted in the introduction, the twenty-first century so far has not been so kind to democracy in America. Its global rankings has fallen. Why? There are several causes.

Economic inequality and economic restructuring. Thomas Piketty (2014) points to the fact that in the 1920s economic inequality had risen dramatically in the United States, only to see it fall after World War II. A combination of effects including the economic disruption of the war and the emergence of social welfare measures brought the inequality down significantly. But by the 1970s it again started to move up and since then there are indications that presently the gap between the rich and poor in the US is at record levels. For example, according to the United States Census Bureau in 2010 the richest five percent of the population accounted for 21% of the income, with the top 20% receiving over 50% of the total income in the country. This compares to the bottom quintile accounting for about 3% of the total income (U.S. Census 2010).

A second study by the Center on Budget and Policy Priorities in 2010, drawing upon Congressional Budget Office research, found that income gap between the top one-percent of the population and everyone else more than tripled since 1973 (Goldberg 2012). After-tax income for the top one-percent increased by 281% between 1973 and 2007, while for middle class or middle quintile it increased by 25%, for the bottom quintile it was merely 16%. Looking beyond income to wealth, the maldistribution has not been this bad since the 1920s. According to the Economic Policy Institute, in 2007 the top one-percent controls almost 34% of the wealth in the country, with half of the population possessing less than 3%. After the Great Recession of 2008, most of the economic gains have gone to the more affluent, and during the pandemic that began in 2019, a similar pattern has emerged (Gould 2019)..

At the same time the US has seen economic mobility wane. Compared to other Western Europe style governments, the United States has among the weakest mobility (DeLeire and Lopoo 2010). Simply put, since the 1970s economic inequality had increased and social mobility has decline. There are many reasons for these twin phenomena, including the decline of labor unions, dismantling of the welfare state, and the loss of manufacturing and restructuring the economy that have hit the poorest and the middle class the hardest.

All of these economic changes have political consequences. Although it would be impossible to correlate them, these changes are correlated with declining trust in the US political system as many question whether the government serves their interests. In fact, studies suggest that the policy preferences of the public are not being enacted into law. Moreover, economic polarization has also led to geographic polarization where the rich and poor live in different areas and no longer interact (Bishop 2009).

Political Polarization. The economic and geographic polarization is now producing a political polarization where America is increasing dividing into rival political camps, represented by the Republican and Democratic parties. Numerous studies point to the degree of political polarization in the US, with the basis of the divide in economics, but also race and policy preferences (Klein 2020; Hajinal 2020; Enos 2017; Marietta and Barker 2019). This polarization was at the roots of the emergence of Donald Trump as president, and the emergence of a political movement that both took over the Republican Party in the US. It was a movement skeptical of the ability or willingness of the two major parties to serve the interests of initially White Caucasian working class individuals without a college degree. Since then, more working class have moved in the direction of supporting Donald Trump and the economic, racial, and nationalist policies he embraced.

One result of this political movement was the storming of the US Capitol on January 6, 2021, in the believe that the presidential election had been stolen. This represented only the second time in US history that the Capitol had been attacked, Equally important, this event broke a tradition that begin in the US in 1800 where there was acceptance by the losing party in the legitimacy of the elections and acceptance of losing. Since then, polls also suggest a partisan split in the believe in the fairness of US elections, with the Republican Party seeking to restrict voting rights across the country.

Finally, the polarization has made it difficult for the US national government to legislate or pass laws to protect voting rights or address the economic inequality in the country. Effectively, the US has ground to a halt in terms of its ability to act to address some of its most pressing problems. Overall, there are many indications that internally the operation of US political institutions, and popular if not elite support for political values, is in decline.

III. CONCLUSION WHY AMERICA'S DEMOCRATIC DECLINE MATTERS

The unipolar moment that the US had after 1989 and 1991 is gone. It looks less and less like the end of history has arrived and America has won. The US squandered its American century moment. After WW II the US GDP was nearly half of the global GDP. Today it competes with the EU and China and soon may be surpassed by both. The rise of the BRICS points to a collection of states not willing to concede American supremacy. In Russia one finds Putin lamenting the breakup of the USSR as the greatest geopolitical disaster of the 20th century and he appears bent on re-establishing the lost empire. The Eurasian Economic Union, unification or cooperation agreements with Belarus, and the efforts to keep Ukraine within its sphere of influence demonstrate Russia remains a major player.

China too is testing US global dominance. The Belt and Road Initiative is its effort to expand its global economic influence. Its growing military confidence in the Pacific, the repression of self-rule in Hong Kong, and impatience with Taiwan's independence and

desires to resolve unification soon demonstrate the challenge to US supremacy. Moreover under Donald Trump across the world many countries questioned US willingness and resolve to organizations such as NATO. The Ukraine conflict and Joe Biden's statement that he will not send troops there if Russia invades makes one wonder if Russia will be deterred. But especially after the botched withdrawal from Afghanistan, many question across the world what the US is willing to fight for now, and even in NATO small states such as Lithuania wonder now if Europe is alone. Finally, the inward turn of the US under Trump and Biden now make democracy less secure, with Freedom House pointing to several years where democracy and individual rights, including in the US, are receding. Illiberalism is on the rise, and there seems to be little resolve to challenge it. What at what point looked like the global victory for democracy and American values is less certain today.

Why is this challenge to America's global status significant? Historically, or at least since World War II, the United States has made support of liberal democratic values as central feature of its foreign policy. The state of US domestic politics, including a political consensus or commitment to democratic values domestically, made it easier to advance democracy globally (Small 1995). Now with the US internally divided and its own democratic commitment called into question, is it no longer clear if it is in a position to defend democracy across the world. This is not good news for countries such as Georgia or Ukraine, both of which need US support to control threats to the emergence of democracy in their countries. In addition, with the US being tested on many fronts internally and globally, it is perhaps no longer in a position to come to the rescue for democratic threats across the world. Simply put, the fragility of democracy in the US has lessened the image and status of America globally, and it is simply no longer able to serve either as a role model of defender of democratic values and institutions.

REFERENCES

1. Almond, Gabriel A., and Sidney Verba. 1963. *The Civic Culture*. Boston: Little Brown.
2. Bishop, Bill. 2009. *The Big Sort: Why the Clustering of Like-Minded America is Tearing Us Apart*. New York: Mariner Books.
3. Christoph, James B. 1965. "Consensus and Cleavage in British Political Ideology," *American Political Science Review* 59: 629 – 642.
4. Dahl, Robert A. 1956. *A Preface to Democracy Theory*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Dahl, Robert A. 1971. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.
6. Dahl, Robert A. 1976. *Democracy in the United States: Promise and Performance*. New Haven: Yale University Press.
7. DeLeire, Thomas, and Leonardo M. Lopoo. 2010. *Family Structure and the Economic Mobility of Children*. Washington, D.C. Pew Charitable Trust.

8. De Ruggiero, Guido. 1959. *The History of European Liberalism*. Boston: Beacon Press.
9. Diamond, Larry, et al., eds. 1989. *Democracy in Developing Countries: Latin America*. Boulder, Colorado: Lynn Reinner.
10. Enos, Ryan D. 2017. *The Space Between Us: Social Geography and Politics*. New York: Cambridge University Press.
11. Freedom House. 2020. *Freedom in the World 2020*.
12. Fukuyama, Francis. 1992. *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
13. Goldberg, G. S. (2012). "Economic Inequality and Economic Crisis: A Challenge for Social Workers." *Social Work*, 57(3), 211–224.
14. Gould, Elise. 2019. *Decades of Rising Economic Inequality in the U.S.* Testimony before the U.S. House of Representatives Ways and Means Committee (March 27).
15. Hajinal, Zoltan L. 2020. *Dangerously Divided: How Race and Class Shape Winning and Losing in American Politics*. New York: Cambridge University Press.
16. Hook, Steven W. 2019. *U.S. Foreign Policy: The Paradox of World Power*. Thousand Oaks, CA: CQ Press.
17. Huntington, Samuel P. 1984. Will More Countries become Democratic? *Political Science Review* 99: pp. 193-199.
18. Huntington, Samuel P. 1956. Civilian Control and the Constitution. *American Political Science Review* 50: pp. 676-699.
19. Klein, Ezra. 2020. *Why We're Polarized*. New York: Simon & Schuster.
20. Lipset, Seymour M. 1960. *Political Man: The Social Bases of Politics*. New York: Anchor Books.
21. Lipset, Seymour M. 1959. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy." *American Political Science Review*. 53: 69-105.
22. Marietta, Morgan, and David C. Barker. 2019. *One Nation, Two Realities: Dueling Facts in American Democracy*. New York: Oxford University Press.
23. McIlwain, Charles Howard . 1958. *Constitutionalism: Ancient and Modern*. Ithaca, NY: Great Seal Books.
24. Needler, Martin C. 1968. "Political Development and Socioeconomic Development: The Case of Latin America." *American Political Science Review* 62: 889-897.
25. O'Donnell, Guillermo, and Phillip C. Schmitter. 1986. "Tentative Conclusions About Uncertain Democracies (part 4)." In *Transitions From Authoritarian Rule: Prospects for Democracy*, edited by , Guillermo O'Donnell, Phillip C. Schmitter, and Lawrence Whitehead. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, pp. 3-78.
26. Pennock, J. Roland and John W. Chapman. 1979. *Constitutionalism*. NY: NYU Press.
27. Pennock, J. Roland and John W. Chapman. 1983. *Liberal Democracy*. NY: NYU Press.
28. Pennock, J. Roland. 1979. *Democratic Political Theory*. Princeton: Princeton University Press.
29. Piketty, Thomas. 2014. *Capital in the Twenty First Century*. Cambridge, MA: Belknap Press.

30. Rostow, W.W. 1971. *The Stages of Economic Growth*. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Rueschemeyer, Dietrich, Evelyne Huber Stephens, and John Stephens. 1992. *Capitalist Development and Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.
32. Rustow, Dankwart A. 1968. "Modernization and Comparative Politics: Prospects in Research and Theory." *Comparative Politics*. 1: pp. 37-51.
33. Small, Melvin. 1995. *Democracy and Diplomacy: The Impact of Domestic Politics in U.S. Foreign Policy, 1789-1994*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
34. United States Census Bureau. 2010. *Income, Poverty, and Health Insurance Coverage in the United States: 2010*. Washington, D.C.

**მომავალი თაობის ნაკვალავი
მეცნიერების ველზე**

**IMPRINT OF THE NEXT GENERATION
ON SCIENCE**

ხიზარებაჲვის საერთაშორისო სამართლებრივი განსაზღვრება

ხათუნა ბურკაძე

ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი, პროფესორი

რეზიუმე. საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ერაში კომპიუტერული ქსელების გამოყენებით შესაძლებელია ომის თანამედროვე ფორმით წარმოება. მზარდი ტექნოლოგიური მიღწევების შედეგად კიბერთავდასხმის სახეები უფრო იხვეწება და იკარგება კონტროლი ინფორმაციული ტექნოლოგიების ინფრასტრუქტურაზე. სახელმწიფოებს ციფრული ინსტრუმენტების მეშვეობითა და ჰაკერთა ჯგუფების დახმარებით შეუძლიათ სხვა სახელმწიფოების წინააღმდეგ განახორციელონ კიბერშეტევები. აღნიშნული დესტრუქციული მოქმედებები ზიანს აყენებენ ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობას, უსაფრთხოებას, სტაბილურობას, ეკონომიკურ მდგრადობას და აფერხებენ როგორც საჯარო, ასევე კერძო ორგანიზაციების ფუნქციონირებას. ამ მოცემულობას კიდევ უფრო მეტად ართულებს საერთაშორისო აქტორებს შორის შეუთანხმებლობა კიბერშეტევის განმარტებასთან დაკავშირებით. მით უფრო იმ ფონზე, რომ დღეს მოქმედი საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები უშუალოდ არ ეხება კიბერთავდასხმების საკითხების რეგულირებას. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდება გასულ საუკუნეში მიიღეს, როდესაც დოკუმენტის ავტორები ვერ განჭვრეტდნენ კიბერსივრცის შექმნის პროცესს. შესაბამისად, სტატიის მიზანია კიბერშეტევის სამართლებრივი დეფინიციის კვლევა მოქმედი საერთაშორისო ნორმების ხელახალი განმარტების საფუძველზე. ეს კი მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ განისაზღვროს კიბერსივრცეში ახალი ნორმების განვითარებისა და მიღების შესაძლებლობები და განიმარტოს სახელმწიფოს პასუხისმგებელიანი კიბერქცევა.

საკვანძო სიტყვები: კიბერშეტევა, ძალის გამოყენება, შეიარაღებული თავდასხმა

შესავალი

კიბერშეტევა, როგორც თავდასხმის ახალი კატეგორია განსხვავდება ტრადიციული საომარი მოქმედებებისგან. კიბერშეტევები, მათგან განსხვავებით, შეიძლება განხორციელდეს მშვიდობიან პერიოდშიც. ამასთანავე, კიბერშეტევების მეშვეობით მიზანი მიიღწევა არა იარაღის, არამედ კომპიუტერული ქსელების გამოყენებითა და სისტემაში უნებართვოდ შეღწევით, მონაცემების დაზიანებით, განადგურებით ან მანიპულირებით. ასევე, კიბერსივრციდან მომდინარე საფრთხე არ არის შეზღუდული კონკრეტული პოლიტიკური და

გეოგრაფიული საზღვრებით¹. ეს კი კიბერთავდასხმის ინიციატორსა და შემსრულებელს აძლევს შესაძლებლობას ანონიმურად დარჩეს. მოწინააღმდეგის იდენტიფიცირების სირთულე თავდამსხმელ სახელმწიფოს მსხვერპლი სახელმწიფოს წინააღმდეგ მეტი დამაზიანებელი მოქმედებების განხორციელებისათვის სივრცეს უტოვებს, რაც ართულებს დროულად აგრესორის გამოვლენასა და სათანადო რეაგირებას.

2007 წელს ესტონეთისა და 2008 წელს საქართველოს წინააღმდეგ განხორციელებულმა კიბერშეტევებმა თავსაჩინო გახადა კიბერთავდაცვითი შესაძლებლობების განვითარების აუცილებლობა. ესტონეთისგან განსხვავებით 2008 წლის აგვისტოში რუსეთის ფედერაციამ საქართველოს წინააღმდეგ კიბერშეტევები ტრადიციული საომარი მოქმედებების პარალელურად განახორციელა. კიბერგამოწვევების წინაშე საქართველო დგას დღემდე, განსაკუთრებით უნდა გამოვყოთ 2019 წლის 28 ოქტომბერს რუსეთის მიერ საქართველოს წინააღმდეგ განხორციელებული ფართომასშტაბიანი კიბერშეტევა, რომელიც გულისხმობდა საქართველოს კრიტიკული ინფრასტრუქტურისათვის ზიანის მიყენებას კვლავ. საბოლოო ჯამში, აღნიშნული კიბერშეტევის მიზანი იყო საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების ხელყოფა, საზოგადოებაში მღელვარების დათესვა და საქართველოს მოსახლეობისთვის ზიანის მიყენება სხვადასხვა ორგანიზაციის, მათ შორის სახელისუფლებო სტრუქტურების ფუნქციონირების შეფერხებით.

შეიძლება ითქვას, რომ საინფორმაციო ტექნოლოგიების ერაში სახელმწიფოთა ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკა ფოკუსირებულია კიბერსივრცეში საკუთარი ინტერესების დაცვაზე. რადგან კიბერსივრცე არ არის შემოფარგლული კონკრეტული საზღვრებით, ეს მის თანმდევ გამოწვევებს მასშტაბურ ხასიათს სძენს. კიბერშეტევების ბუნება მოითხოვს, მოქმედი საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩოს ანალიზის შედეგად, იმ ტენდენციების გამოკვეთას, რომელთა გათვალისწინებით სახელმწიფოები შეძლებენ აღნიშნულ თავდასხმებზე ეფექტიან რეაგირებას და სახელმწიფო ინტერესების დაცვას. ამ ტიპის პრევენციებს პრევენციული მნიშვნელობაც ექნებათ კიბერშეტევების შესამცირებლად. საკითხის აქტუალობას განაპირობებს ისიც, რომ არ არსებობს საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელიც უშუალოდ დაარეგულირებს კიბერშეტევებისა და კიბერომის საერთაშორისო სამართლებრივ საკითხებს. ერთადერთი საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტია ევროსაბჭოს ფარგლებში მიღებული კონვენცია „კიბერდანაშაულის შესახებ“². თუმცა ეს კონვენცია კიბერსივრცეში მომხდარ დარღვევებს განიხილავს სისხლის სამართლის კონტექსტში და იგი არ ეხება კიბერშეტევებს, როგორც ომის წარმოების ერთ-ერთ ფორმას.

1. Michael Schmitt, „Computer Network Attack and the Use of Force in International Law: Thoughts on a Normative Framework“, 37 Columbia Journal of Transnational Law, (1998-1999), 888.
2. Convention on Cybercrime, Budapest, 23.XI.2001, Council of Europe, <https://rm.coe.int/1680081561> (Accessed April 23, 2022).

**კიბერშეტევების კონტაქტში
 საერთაშორისო სამართალში ძალის
 გამოყენების ღეზინიცია**

ციფრულ ეპოქაში იმის საკვლევადა, თუ რამდენად შეიძლება კიბერშეტევა ძალის გამოყენებას უტოლდებოდეს, მნიშვნელოვანია ძალის გამოყენების ცნების ძირითად ელემენტებში გარკვევა. საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად სახელმწიფოები შეთანხმდნენ უარი ეთქვათ ძალის გამოყენების მონოპოლიზაციისგან და მისი გამოყენება დაეშვათ მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში.

ძალის გამოყენების თანამედროვე საერთაშორისო სამართლებრივი განმარტება ეფუძნება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდებას. დოკუმენტის ავტორებს სურდათ აეკრძალათ ძალის გამოყენება, თუმცა, იმავდროულად, გაითვალისწინეს გარკვეული გამონაკლისი შემთხვევები.

გაეროს შექმნის ერთ-ერთი მიზანი იყო მე-20 საუკუნეში საერთაშორისო სამართლის მოდერნიზება. ლიდერებმა გადაწყვიტეს შეექმნათ ისეთი სისტემა, რომელიც დაეფუძნებოდა საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებების პატივისცემას და საერთაშორისო ნორმების დაცვას³. მათი თვალთახედვით, ეს აუცილებელი იყო მომავალი თაობების ახალი მსოფლიო ომისგან დასაცავად.

ძალის გამოყენებისა და კონფლიქტის თანამედროვე სამართლებრივი რეგულირება იწყება გაეროს წესდებით და განსაკუთრებით ამ წესდების მე-2 მუხლის მე-4 პუნქტით⁴, რომლის თანახმად, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ყველა წევრი სახელმწიფო თავს იკავებს საერთაშორისო ურთიერთობებში მუქარის ან ძალის გამოყენებისაგან ნებისმიერი სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ, ან ნებისმიერი სხვა ფორმით, რომელიც ეწინააღმდეგება გაეროს მიზნებს⁵.

გაეროს წესდების მე-2 მუხლის მე-4 პუნქტის ფორმულირებიდან ჩანს, რომ დოკუმენტის ავტორებმა ომის ნაცვლად უფრო ფართო ტერმინი ძალის გამოყენება აირჩიეს. ომი კონკრეტულ ვითარებაზე მიუთითებს, რომელიც, როგორც წესი, ომის გამოცხადებით იწყება და ზავის დადებით მთავრდება. ომის ზოგადად აკრძალვის პირობებში სახელმწიფოები ამ ტერმინის ნაცვლად იყენებდნენ სხვა ტერმინებს, მათ შორის სამხედრო ოპერაციას, რათა შეექმნათ აღქმა იმისა, რომ ომის ამკრძალავ ნორმებს არ არღვევდნენ. შესაბამისად, საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით აუცილებელი იყო განზოგადებუ-

3. Charter of the United Nations, <http://www.update.un.org/en/documents/charter/intro.shtml> (Accessed April 23, 2022).

4. *Matthew C. Waxman*, „Cyber Attacks as Force under UN Charter Article 2(4)“, 87 *International Law Studies Series*, US Naval War College, 44 (2011).

5. See *supra* note 3.

ლი ცნების დამკვიდრება. ამდენად, ძალის გამოყენების ტერმინი აერთიანებს ყველა ძალისმიერ მოქმედებას, დაწყებული ტრადიციული ომით და დამთავრებული სასაზღვრო ინციდენტით. დღეს ძალის გამოყენების აკრძალვის წესი არ არის დამოკიდებული იმაზე, თუ სახელმწიფო რა ტიპის სახელწოდებას მიანიჭებს უპირატესობას სამხედრო კონფლიქტის დროს მის მიერ განხორციელებული დესტრუქციული მოქმედებების გამოსახატად⁶. მეტიც, გაეროს მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ „ნიკარაგუას საქმეში“ უარი თქვა ძალის გამოყენების ვიწრო ინტერპრეტაციაზე. კერძოდ, მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფოს მიერ პარტიზანული ძალების შეიარაღება და გაწვრთნა სხვა სახელმწიფოს წინააღმდეგ ძალისმიერ მოქმედებებში ჩასართავად ნიშნავს ძალის გამოყენებას⁷.

ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ ნებისმიერი არამეგობრული მოქმედება არ აღწევს ძალის გამოყენების ზღურბლს. მეორე მხრივ, „ნიკარაგუას საქმეში“ გაეროს მართლმსაჯულების სასამართლომ მიუთითა, რომ პარტიზანული ძალების დაფინანსება არ წარმოადგენს იმ ტიპის მოქმედებას, რომელიც უთანაბრდება ძალის გამოყენებას. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ კიბეროპერაციების განმახორციელებელი ჯგუფების დაფინანსება არ შეიძლება ჩაითვალოს ძალის გამოყენებად⁸. ასევე, აღსანიშნავია, რომ გაეროს წესდების ავტორებმა უარი თქვეს ძალის გამოყენების ცნებაში ეკონომიკური იძულების ზომების მოახრებაზე. შესაბამისად, კიბეროპერაცია, რომელიც მიზნად ისახავს სხვა სახელმწიფოზე ეკონომიკურ ზემოქმედებას, ვერ აღწევს ძალის გამოყენების ზღურბლს⁹.

როგორც კიბერსივრცეში, ასევე მის ფარგლებს გარეთ ამა თუ იმ მოქმედების ძალის გამოყენებად მიჩნევისათვის საჭიროა ისეთი ფაქტორების გათვალისწინება, როგორებიცაა: დონისძიების კონტექსტი; სუბიექტი, რომელმაც დაგეგმა მოქმედება; სამიზნე; მდებარეობა; განზრახვა და შედეგი¹⁰. ამ ფაქტორები გარემოებების მხედველობაში მიღების საფუძველზე, თუ კიბერშეტევამ მიაღწია ძალისმიერი მოქმედების იმ დონეს, რომელიც უთანაბრდება ძალის გამოყენებას, შესაძლოა ითქვას, რომ გაეროს წესდების მე-2 მუხლის მე-4 პუნქტი ვრცელდება კიბერსივრცეზე. მით უფრო, რომ აღნიშნული დოკუმენტი არ გვთავაზობს ძალის გამოყენების დეფინიციას. საერთაშორისო პრაქტიკის ანალიზი კი მიანიშნებს, რომ ძალის გამოყენება არ შემოიფარგლება მხოლოდ ერთი ტიპის ძალისმიერი მეთოდებით და აერთიანებს კინეტიკურ, არაკინეტიკურ, რეგულარულ, არარეგულარულ საშუალებებს. კიბერძალის გა-

6. *René Värk*, „The Use of Force in the Modern World: Recent Developments and Legal Regulation of the Use of Force“, 2 *Baltic Defense Review*, 29-30 (2003).

7. *Michael N. Schmitt*, „The Law of Cyber Warfare: Quo Vadis?“, 25 *Stanford Law & Policy Review*, (Spring, 2014), 279, 280.

8. *Id.*, 280.

9. *Id.*

10. *Antonia Chayes*, „Rethinking Warfare: The Ambiguity of Cyber Attacks“, 6 *Harvard National Security Journal*, (2015), 507.

მოყენება კი რა შემთხვევაში ჩაითვლება კანონიერად ან კანონგარეშედ ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ განვმარტავთ მოქმედ საერთაშორისო ნორმებს, რომლებიც ძალის გამოყენების გამონაკლისი შემთხვევების ფარგლებს ადგენენ.

**ძალის გამოყენების საერთაშორისო სამართლებრივი
 რეგულირება გაეროს წესდებისა და ჩრდილოატლანტიკური
 ხელშეკრულების მიხედვით**

გაეროს წესდება, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოთა ურთიერთობების მთავარ წესებს, და ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულება, ნატოს სადამფუძნებლო დოკუმენტი, მიიღეს 1945 და 1949 წლებში. იმ პერიოდში გლობალური და რეგიონალური სისტემების მიერ კიბერსივრცის საკითხების გათვალისწინება, ბუნებრივია, ვერ მოხდებოდა, რადგან ის მომავლის საკითხს წარმოადგენდა. მიუხედავად ამისა, მზარდი კიბერშეტევების ფონზე, მოქმედი საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების განმარტების აუცილებლობა დადგადის წესრიგში, რათა სახელმწიფოებმა სათანადოდ შეძლონ ციფრულ რეალობასთან ადაპტირება. ამ თვალსაზრისით 2013 წელს გაეროს სამთავრობო ექსპერტთა ჯგუფმა გამოაქვეყნა მისი მესამე ანგარიში, რომლის თანახმად გაეროს წესდება ციფრულ სივრცეზე ვრცელდება¹¹.

რაც შეეხება ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციის პოზიციას საერთაშორისო სამართლისა და კიბერსივრცის ურთიერთმიმართების შესახებ, 2014 წლის 4-5 სექტემბერს გამართულ უელსის სამიტზე მიღებული დეკლარაციის მიხედვით, ალიანსის წევრი ქვეყნები შეთანხმდნენ, რომ მოქმედი საერთაშორისო სამართალი, მათ შორის გაეროს წესდება და საერთაშორისო კუმანიტარული სამართალი, გამოიყენება კიბერსივრცეში. მათი თვალთახედვით, კიბერშეტევას შეუძლია მიაღწიოს ისეთ ზღურბლს, რომლითაც საფრთხეს შეუქმნის ეროვნულ და ევროატლანტიკურ უსაფრთხოებას. ის იწვევს ისეთივე დესტრუქციულ შედეგებს თანამედროვე საზოგადოებებისათვის, როგორც კონვენციური შეტევები. შესაბამისად, ნატოს ლიდერები თანხმდებიან, რომ კიბერთავდაცვა წარმოადგენს მათი კოლექტიური თავდაცვის მნიშვნელოვან კომპონენტს¹². მეტიც, უელსის სამიტის დეკლარაციის მიღებამდე ნატოს კიბერთავდაცვის ცენტრმა ესტონეთში 2009 წელს დაიწყო საერთაშორისო კვლევითი პროექტის განხორციელება. პროექტის მიზანი იყო მოქმედი საერთაშორისო ნორმების საფუძველზე კიბერშეტევებთან და კიბე-

11. Back to Square One? The NATO Cooperative Cyber Defense Center of Excellence, <https://ccdcoc.org/back-square-one-fifth-un-gge-fails-submit-conclusive-report-un-general-assembly.html> (Accessed April 26, 2022).

12. The Wales Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, September 4-5, 2014, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm (Accessed April 26, 2022).

როპერაციებთან დაკავშირებული საკითხების ანალიზი. 2013 და 2017 წლებში გამოცემული ტალინის სახელმძღვანელოები¹³ ეხება საერთაშორისო ექსპერტების ხელდასაყრდენ თაობაზე, თუ როგორ უნდა გამოიყენონ სახელმწიფოებმა მოქმედი ნორმები კიბერსივრცეში.

გაეროს წესდების თანახმად, უშიშროების საბჭო პასუხისმგებელია საერთაშორისო მშვიდობისა და უსაფრთხოების დაცვაზე. ეს მანდატი მას აძლევს დისკრეციულ უფლებამოსილებას, განსაზღვროს რა ტიპის მოქმედებები უქმნიან საფრთხეს საერთაშორისო მშვიდობას. საერთაშორისო მშვიდობისათვის საფრთხის შექმნის ან მისი ხელყოფის შემთხვევებში უშიშროების საბჭო, როგორც წესი, იღებს გადაწყვეტილებებს იმ ზომების მიღების შესახებ, რომლებიც აუცილებელია მშვიდობის უზრუნველსაყოფად. ამ ღონისძიებებს შორის მოიაზრება საფრთხის შემქმნელ, აგრესორ სახელმწიფოსთან ეკონომიკური ურთიერთობების სრულად ან ნაწილობრივ გაწყვეტა, სარკინიგზო, საზღვაო, საჰაერო, საფოსტო და სხვა სახის კომუნიკაციისა და დიპლომატიური ურთიერთობების შეწყვეტა¹⁴. თუ უშიშროების საბჭო მიიჩნევს, რომ აღნიშნული ზომები არ არის საკმარისი მშვიდობის დასაცავად, გაეროს წესდების 42-ე მუხლის თანახმად, მას შეუძლია გაეროს წევრ სახელმწიფოებს მიუთითოს საჰაერო, საზღვაო და სახმელეთო ძალების გამოყენებისაკენ¹⁵. საერთაშორისო ექსპერტთა ჯგუფის აზრით, ნებისმიერი მოქმედება, რომელიც აღნიშნული წესის გათვალისწინებით ხორციელდება, შეიძლება გულისხმობდეს კიბერშესაძლებლობების გამოყენებას, ან მათ წინააღმდეგ იყოს მიმართული¹⁶. კოლექტიური უსაფრთხოების ოპერაციაში შეიძლება ჩაერთოს გაეროს ყველა წევრი ან გარკვეული ნაწილი უშიშროების საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შესაბამისად. ამდენად, საერთაშორისო მშვიდობისათვის საფრთხის შექმნა ან მისი ხელყოფა წარმოადგენს იმ გამონაკლის შემთხვევებს, რომელთა დროსაც, აუცილებლობიდან გამომდინარე, უშიშროების საბჭოს გადაწყვეტილების საფუძველზე, სახელმწიფოებს შეუძლიათ გამოიყენონ ძალა მშვიდობისა და უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.

გაეროს წესდების 51-ე მუხლი კი ძალის გამოყენების მეორე გამონაკლის შემთხვევას ეხება. აღნიშნული მუხლის მიხედვით, გაეროს წევრ სახელმწიფოს აქვს ინდივიდუალური ან კოლექტიური თავდაცვის უფლება მის წინააღმდეგ განხორციელებული შეიარაღებული თავდასხმის შემთხვევაში, ვიდრე უშიშროების საბჭო არ მიიღებს ზომებს საერთაშორისო მშვიდობისა

13. The Tallinn Manual, The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, <https://ccdcoe.org/research/tallinn-manual/> (Accessed April 26, 2022).

14. See supra note 3, 5.

15. Id.

16. *Tallinn Manual 1.0 on the International Law Applicable to Cyber Warfare*, (Michael N. Schmitt, ed.), Cambridge University Press, (2013), 71.

და უსაფრთხოების დასაცავად¹⁷. საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის თანახმად, შეიარაღებულ თავდასხმაზე პასუხი უნდა იყოს აუცილებელი და პროპორციული¹⁸. ამასთანავე, არსებობს მესამე კრიტერიუმიც, რაც გულისხმობს რეაგირების დროულობას, ანუ ისეთი ვითარების არსებობას, როდესაც მყისიერი მოქმედება გარდაუვალია¹⁹. პროპორციულობა კი ნიშნავს თანაბარ-ზომირების პრინციპის დაცვით შეტევის მოგერიებას, ანუ სახელმწიფომ არ უნდა გამოიყენოს იმაზე მეტი ძალა, რაც სჭირდება მიზნის მისაღწევად²⁰. რაც შეეხება აუცილებლობის კრიტერიუმის დაცვას, ის სახელმწიფოსგან მოითხოვს იმის დემონსტრირებას, რომ მან თავდასხმის, მათ შორის კიბერ-შეტევის შესაკავებლად მიმართა ყველა მშვიდობიან ფორმას პოლიტიკური, დიპლომატიური, ეკონომიკური და სხვა ინსტრუმენტების გამოყენებით, თუმცა ვერ მიაღწია მიზანს და ძალის გამოყენება რჩება ერთადერთ საშუალებად თავდასხმის შესაჩერებლად. ამდენად, კიბერშეტევის წინააღმდეგ განხორციელებული თავდაცვითი ოპერაცია აუცილებლობის, პროპორციულობისა და დროულობის კრიტერიუმებთან შესაბამისობაში უნდა იყოს.

რაც შეეხება კოლექტიურ თავდაცვას, ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციის მე-5 მუხლის განხილვა. მე-5 მუხლის მიხედვით, ნატოს წევრი ქვეყნები თანხმდებიან, რომ თავდასხმა ალიანსის ერთი ან მეტი წევრი სახელმწიფოს წინააღმდეგ განხილვება თავდასხმად ყველა მათგანზე²¹. ნატოს უელსის სამიტის დეკლარაციის თანახმად, ჩრდილოატლანტიკური საბჭო კიბერშეტევების განხორციელებისას მე-5 მუხლის გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილებას მიიღებს ცალკეული შემთხვევის ანალიზის საფუძველზე²². ერთი მხრივ, ეს ნიშნავს იმას, რომ ძალის გამოყენების გამონაკლის შემთხვევებთან დაკავშირებული საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები ვრცელდება კიბერშეტევებზე. მეორე მხრივ კი, არ არის მკაფიოდ განსაზღვრული, თუ რა შემთხვევებში შეიძლება მე-5 მუხლის ამოქმედება კიბერშეტევების შესაჩერებლად და ეს დამოკიდებულია ცალკეული ფაქტობრივი გარემოებების იმ ერთობლიობაზე, რომლებიც ლიდერებს დაარწმუნებენ კოლექტიური თავდაცვითი ოპერაციის განხორციელების საჭიროებაში. ამავდროულად, უნდა იყოს გათვალისწინებული გაეროს წესდების 51-ე მუხლითა და საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლით დადგენილი ფარგლები ძალის გამოყენებისას.

ძალის გამოყენების საერთაშორისო სამართლებრივი რეგულირების ანალი-

17. See supra note 3, 5, 14.

18. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the United States of America), 1986, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php> (Accessed April 28, 2022).

19. Michael N. Schmitt, Preemptive Strategies in International Law, Michigan Journal of International Law, (2003), 55.

20. Id.

21. Founding Treaty – the North Atlantic Treaty, April 4, 1949, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67656.htm (Accessed April 29, 2022).

22. See supra note 12.

ზის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ კიბერძალის გამოყენება ჩაითვლება უკანონოდ, თუ მისი გამოყენება არ შეესაბამება მოქმედი საერთაშორისო სამართლით დადგენილ გამონაკლის შემთხვევებსა და კრიტერიუმებს. კერძოდ, კიბეროპერაციის განხორციელება შესაძლებელია ინდივიდუალური და კოლექტიური თავდაცვის ფარგლებში და უშიშროების საბჭოს მიერ მშვიდობისათვის საფრთხის შექმნის ან ხელყოფის დროს მიღებული გადაწყვეტილების საფუძველზე, კოლექტიური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომების განხორციელებისას.

კიბერშეტევის, როგორც თავდასხმის ახალი სახის განმარტება

ძალის გამოყენების გამონაკლისი შემთხვევების საერთაშორისო სამართლებრივი ფარგლების ანალიზის შედეგად უნდა ითქვას, რომ ინდივიდუალური ან კოლექტიური თავდაცვის უფლების გამოყენების საერთაშორისო სამართლებრივი საფუძველია შეიარაღებული თავდასხმა. მკვლევრები თანხმდებიან, რომ ამ კონტექსტში შეიარაღებული თავდასხმა გულისხმობს აქტიურ მოქმედებას, ვიდრე ასეთი მოქმედების განხორციელების საფრთხეს²³.

მიუხედავად იმისა, რომ გაეროს წესდების 51-ე მუხლი განსაზღვრავს თავდაცვითი უფლების განხორციელების საფუძველს, ის არ განმარტავს შეიარაღებულ თავდასხმას. დოკუმენტი არ ეხება იმ კრიტერიუმების დადგენას, რომლის დროსაც მოქმედება თავდასხმის ზღურბლს აღწევს. 2013 წლის ტალინის სახელმძღვანელოს ავტორების – საერთაშორისო ექსპერტთა ჯგუფის ინტერპრეტაციით შეტევის შეიარაღებულ თავდასხმად მიჩნევის კრიტიკული ელემენტია აღნიშნული მოქმედების გავლენის მასშტაბი. ტალინის სახელმძღვანელოს მე-13 წესი სახელწოდებით: „თავდაცვა შეიარაღებული თავდასხმის წინააღმდეგ“ მიუთითებს, რომ სახელმწიფო, რომელიც გახდა სამიზნე შეიარაღებული თავდასხმის ტოლფასი კიბეროპერაციისა, აქვს თავდაცვის უფლება. პრაქტიკაში შეტევის მასშტაბი და შედეგი განსაზღვრავს რამდენად მიაღწია ოპერაციამ შეიარაღებული თავდასხმის ნიშნულს²⁴. ამ თვალსაზრისით საყურადღებოა, რომ გაეროს მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო „ნიკარაგუას საქმეში“ განმარტავს, რომ მასშტაბისა და შედეგის კრიტერიუმები თვისებრივი, რაოდენობრივი ელემენტებია, რომლებიც ხელს უწყობენ შეიარაღებული თავდასხმის დიფერენცირებას უბრალო სასაზღვრო ინციდენტებისგან²⁵.

23. Yoram Dinstein, *War, Aggression and Self-Defense*, Fourth Edition, Cambridge University Press, (2005), 165-169.
24. Kosmas Pipyros, Christos Thraskias, Lilian Mitrou, Dimitris Gritzalis, Theodoros Apostolopoulos, “A new strategy for improving cyber-attacks evaluation in the context of Tallinn Manual”, 74 *Computers and Security*, (2018), 375.
25. Id., at 376.

შეიარაღებული თავდასხმის შედეგების გათვალისწინებით ნიშანდობლივია ტალინის სახელმძღვანელოს ავტორების მიერ კიბერშეტევასთან დაკავშირებით შემუშავებული განმარტება. აღნიშნული დოკუმენტის 30-ე წესის მიხედვით, კიბერთავდასხმა არის კიბეროპერაცია, რომელიც აერთიანებს როგორც შეტევით, ასევე თავდაცვით ოპერაციებს და იწვევს პიროვნებების სხეულის დაზიანებას, გარდაცვალებას ან საგნების გაფუჭებას, განადგურებას²⁶. აღნიშნული დეფინიცია მიანიშნებს იმაზე, რომ კიბეროპერაციის შედეგად მიყენებული ზიანი უნდა იყოს ისეთი, როგორსაც მიიღებდნენ ტრადიციული საზღვაო, სახმელეთო და საჰაერო ძალების გამოყენების დროს. სერიოზული დანაკარგების გამოწვევის გარეშე კიბერშეტევა ვერ ჩაითვლება თავდასხმის ახალ სახედ, რომელიც წარმოშობს გაეროს წესდების 51-ე ან ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების მე-5 მუხლების ამოქმედების საფუძვლებს²⁷.

კიბერსივრცის საზღვრებს გარეშე ფუნქციონირება კიბერშეტევების განმახორციელებელ აქტორთა რაოდენობას ზრდის. საერთაშორისო სამართლებრივი თვალსაზრისითაც გაეროს წესდების 51-ე მუხლი არ აკონკრეტებს სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული თავდასხმის განმახორციელებელი სუბიექტი ვინ შეიძლება იყოს, რაც არ გამორიცხავს არასახელმწიფოებრივი აქტორის მიერაც ამა თუ იმ ქვეყნის წინააღმდეგ შეტევის შესაძლებლობას სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიიდან. ამ კონტექსტში პროფესორი მაიკლ შმიტი აღნიშნავს, რომ მომავალი კიბეროპერაციები შეცვლიან გაეროს მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს ვიწრო ინტერპრეტაციას შეტევის განმახორციელებელ აქტორთან დაკავშირებით. არასახელმწიფოებრივი სუბიექტებისათვის კიბერსივრცე წარმოადგენს იმ დომენს, სადაც უფრო ადვილად შესაძლებელი შეტევითი ოპერაციების წარმოებისათვის შესაბამისი საშუალებების მოპოვება²⁸.

შეიძლება ითქვას, რომ კიბერშეტევა წარმოადგენს ისეთ თავდასხმას, რომელიც კომპიუტერული ქსელების შესაძლებლობების გამოყენებით უკანონოდ კრიტიკულ ინფორმაციულ სისტემებში აღწევს და მათი ფუნქციონირების შეფერხებით, სხვაგვარი მანიპულაციებით ქვეყნის თავდაცვისათვის, უსაფრთხოებისათვის, განვითარების პროცესისათვის, საზოგადოებისათვის ისეთი არსებითი ზიანის მიყენება შეუძლია, რომლითაც კონვენციურ ოპერაციას უტოლდება. მეტიც, კიბერსივრცის ბუნებიდან გამომდინარე, ერთ სახელმწიფოს მეორე სახელმწიფოს წინააღმდეგ აღნიშნული შეტევის განხორციელებისას აქვს შესაძლებლობა, დარჩეს ანონიმურ მოწინააღმდეგედ და ჰაკერთა ჯგუფის მეშვეობით ტრადიციული საომარი მოქმედებების დაწყების გარეშე მიაყენოს ზიანი.

26. See supra note 16, 106.

27. See supra note 10, 482.

28. See supra note 7, 287.

დასკვნა

საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებმა შეცვალეს არა მხოლოდ ომის წარმოების ფორმები, არამედ ხელი შეუწვევს შეიარაღებული თავდასხმის ხელახალ ინტერპრეტაციას. მოქმედი საერთაშორისო სამართლის ნორმები, მათ შორის გაეროს წესდება და ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულება გამოიყენება კიბერშეტევებთან მიმართებით, რადგან მათ შეუძლიათ შეუქმნან საფრთხე სახელმწიფოთა ეროვნულ უსაფრთხოებას და ისეთივე ზიანი მოუტანონ ქვეყნებს, მათ საზოგადოებებს, როგორც კონვენციურმა შეტევებმა.

კიბერშეტევის საერთაშორისო სამართლებრივ განსაზღვრებაზე საუბრისას, გაეროს წესდების 51-ე და ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების მე-5 მუხლების საფუძველზე, რამდენიმე პარამეტრის გამოყოფა მიზანშეწონილია. პირველ რიგში, აღნიშნული მუხლების თანახმად, შეიარაღებული თავდასხმა არის საფუძველი დაზარალებული სახელმწიფოს მიერ ინდივიდუალური და კოლექტიური თავდაცვითი მექანიზმების ასამოქმედებლად. მეორე რიგში, კიბერშეტევის დესტრუქციული ბუნება იძლევა იმის თქმის შესაძლებლობას, რომ ამ ტიპის ქმედებას შეუძლია მიაღწიოს შეიარაღებული თავდასხმის ზღურბლს. სწორედ ამ კონტექსტში ტალინის სახელმძღვანელოს ინტერპრეტაციის შედეგად აღსანიშნავია, რომ თუ კიბერთავდასხმა იწვევს ადამიანების ჯანმრთელობისათვის არსებითი ზიანის მიყენებას, მათ გარდაცვალებას ან საგნების ისე გაფუჭებას, განადგურებას, რომლითაც ფერხდება სახელმწიფოს ნორმალური ფუნქციონირება, წარმოადგენს შეიარაღებულ თავდასხმას, ანუ ძალის გამოყენების ყველაზე მძიმე ფორმას უთანაბრდება. მესამე რიგში, კიბერშეტევა არ შეიძლება იყოს შემოფარგლული მხოლოდ სახელმწიფო აქტორით. კიბერთავდასხმის განმასხვრციელებელია როგორც სახელმწიფო, ასევე არასახელმწიფოებრივი აქტორი. მით უფრო, რომ გაეროს წესდების 51-ე მუხლი არ აწესებს შეზღუდვას იმასთან დაკავშირებით, რომ შეტევა ხორციელდება მხოლოდ ერთი სახელმწიფოს მიერ სხვა სახელმწიფოს წინააღმდეგ. ციფრული ტექნოლოგიების მიღწევები არასახელმწიფოებრივ წარმონაქმნებს აძლევს შესაძლებლობას შექმნან შეტევითი კიბერინსტრუმენტები. ამ საშუალებების გამოყენებით სახელმწიფოებს ან არასახელმწიფოებრივ აქტორებს უცხო ქვეყნის ტერიტორიიდან შეუძლიათ გამოიწვიონ კონვენციურ ოპერაციებზე არანაკლები ზიანი ფიზიკურად საზღვრების გადაკვეთის გარეშე.

საყურადღებოა, რომ ტალინის სახელმძღვანელოები არ წარმოადგენს სავალდებულო ძალის მქონე დოკუმენტებს. ისინი მხოლოდ უზრუნველყოფს მოქმედი საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების ხელახალ ინტერპრეტაციას. შესაბამისად, როგორც გლობალურ, ასევე რეგიონალურ ფორმატებში აუცილებელია სახელმწიფოებს შორის აქტიური დისკუსიების წარმართვა კიბერსივრცის საერთაშორისო სამართლებრივი ასპექტების ორაზროვნების აღმოსაფხვრელად. რეალისტური თვალთახედვით ბუნდოვანება შესაძლოა სტრატეგიულად ხელსაყრელი იყოს გარკვეული სახელმწიფოებისათვის შეტევითი

ახალი ოპერაციების განსახორციელებლად და ციფრულ სივრცეში ანონიმურ მოთაშვედ დასარჩენად. ამ ტიპის ქმედებების თავიდან ასაცილებლად აუცილებელია ახალი საერთაშორისო რეჟიმის – საერთაშორისო კიბერრეჟიმის შექმნა, რომელიც განსაზღვრავს სახელმწიფოთა პასუხისმგებლიან ქცევასთან დაკავშირებულ წესებს კიბერსივრცეში და ახალი ნორმების ხელმოფთათვის დაადგენს შესაბამის საერთაშორისო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სახეებს. ეს პროცესი ხელს შეუწყობს კიბერსივრცის უსაფრთხოების უზრუნველყოფას და სახელმწიფოთა კრიტიკული ინფორმაციული სისტემების დაცვას.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. Antonia Chayes. „Rethinking Warfare: The Ambiguity of Cyber Attacks“. Harvard National Security Journal, (2015).
2. Back to Square One? The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, <https://ccdcoe.org/back-square-one-fifth-un-gge-fails-submit-conclusivereport-un-general-assembly.html>.
3. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the United States of America), 1986, <http://www.icjci.org/docket/index.php>.
4. Charter of the United Nations, <http://wwwupdate.un.org/en/documents/charter/intro.shtml>.
5. Founding Treaty – the North Atlantic Treaty, April 4, 1949, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67656.htm.
6. Kosmas Pipyros. Christos Thraskias. Lilian Mitrou. Dimitris Gritzalis. Theodoros Apostolopoulos. „A New Strategy for Improving Cyber Attacks Evaluation in the Context of Tallinn Manual.“ 74 Computers and Security, (2018).
7. Matthew C. Waxman. “Cyber Attacks as Force under the U.N. Charter Article 2(4).“ 87 International Law Studies Series, the U.S. Naval War College, (2011).
8. Michael Schmitt. “Computer Network Attack and the Use of Force in International Law: Thoughts on a Normative Framework.” Columbia Journal of Transnational Law, Volume 37, (1998-1999).
9. Michael N. Schmitt. “Preemptive Strategies in International Law.” Michigan Journal of International Law, (2003).
10. Michael N. Schmitt. “The Law of Cyber Warfare: Quo Vadis?” 25 Stanford Law & Policy Review, (Spring, 2014).
11. René Värk. “The Use of Force in the Modern World: Recent Developments and Legal Regulation of the Use of Force.” Baltic Defence Review No. 10, Volume 2, (2003).
12. Tallinn Manual 1.0 on the International Law Applicable to Cyber Warfare, (Michael N. Schmitt, ed.), Cambridge University Press, (2013).
13. The Wales Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, September 4-5, 2014, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm.
14. Yoram Dinstein. War, Aggression, and Self-Defence. The Fourth Edition, Cambridge University Press, (2005).

INTERNATIONAL LEGAL DEFINITION OF A CYBERATTACK

Khatuna Burkadze

Business and Technology University,

Doctor of Law, Professor

Abstract. In the era of information and communication technologies, computer networks can be used to carry out modern forms of warfare. In light of technological advances, cyberattacks are becoming more sophisticated and control over IT infrastructure is being lost. States can use digital tools or enlist hacker groups to launch cyberattacks against other states. Such destructive actions damage the defence capacity, security, stability, and economic sustainability of a country, and hinder the activities of public and private organisations alike. The situation is further complicated due to the lack of a common understanding of the definition of the term „cyberattack“ among international actors. Furthermore, the existing international legal framework does not regulate the issue of cyberattacks. The Charter of the United Nations was adopted in the 20th century when the process of creating cyberspace could not have been foreseen. Therefore, this article aims to explore the legal definition of a cyberattack based on the reinterpretation of existing international norms. It is important to examine the possibilities of the development and adoption of new norms in cyberspace and clarify the responsible cyber behaviour of states.

Keywords: cyberattack, the use of force, armed attack

INTRODUCTION

Cyberattacks as a new category of attacks are different from traditional hostilities. Unlike the latter, cyberattacks can also be carried out during peacetime. Furthermore, instead of kinetic force, an attacker uses computer networks to gain unauthorised access to information systems to disrupt or manipulate data. Also, cyber threat is not constrained by political and geographical boundaries¹. This allows the parties who initiate and carry out cyberattacks to remain anonymous. The difficulty of identifying the enemy leaves room for the aggressor state to take more destructive actions against the victim, making it difficult to identify the aggressor promptly and respond appropriately.

The cyberattacks against Estonia in 2007 and against Georgia in 2008 highlighted the need

1. Michael Schmitt, „Computer Network Attack and the Use of Force in International Law: Thoughts on a Normative Framework“, 37 Columbia Journal of Transnational Law, (1998-1999), 888.

to develop cyber defence capabilities. Unlike the Estonian case, in August of 2008, the Russian Federation launched cyberattacks against Georgia alongside conventional military actions. Georgia still faces cyber challenges. For example, on 28 October 2019, the Russian Federation carried out large-scale cyberattacks to damage Georgia's critical infrastructure again. Overall, the Kremlin conducted these cyberattacks in an attempt to undermine Georgia's national security, sow discord and disrupt the lives of the population of Georgia by hindering the operation of various organisations, including the state authorities.

In the digital era, the national security policies of states focus on the protection of their interests in cyberspace. Since cyberspace is not limited by boundaries, it amplifies the scale of the accompanying challenges. The nature of cyberattacks requires analysis of the current international legal framework and subsequent identification of the trends, by which states will be able to respond effectively to these attacks and protect their interests. The urgency of the issue is highlighted by the absence of international agreements that would directly regulate the international legal issues related to cyberattacks and cyberwarfare. The only existing international legal document is the Convention on Cybercrime, which was adopted by the Council of Europe². However, it deals with cybercrime and does not address cyberattacks as a form of warfare.

DEFINITION OF THE USE OF FORCE IN INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF CYBERATTACKS

To explore, in the digital era, how a cyberattack can cross the threshold of the use of force, it is important to define the core elements of the concept of the use of force. To maintain international peace and security, the states agreed to derail from monopolising the use of force and permit the use of force only in exceptional cases defined under international law.

The contemporary international legal definition of the use of force is based on the Charter of the United Nations. The authors of the Charter wished to ban any use of force but at the same time envisaged a few exclusions.

One of the reasons for establishing the United Nations was to modernise international law in the 20th century. Leaders decided to establish a system that would be based on respect for the obligations arising from treaties and other sources of international law³. From their perspective, it was necessary to protect future generations from another world war.

Modern legal regulation of the use of force and conflict begins with the Charter of the United Nations, and specifically with Article 2(4) thereof, which mandates⁴ that „all Members shall

2. „Convention on Cybercrime“, Budapest, 23.XI.2001, Council of Europe, <https://rm.coe.int/1680081561> (Accessed April 23, 2022).

3. Charter of the United Nations, <http://www.update.un.org/en/documents/charter/intro.shtml> (Accessed April 23, 2022).

4. Matthew C. Waxman, „Cyber Attacks as Force under UN Charter Article 2(4)“, 87 International Law Studies Series, US Naval War College, 44 (2011).

refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or any other manner inconsistent with the purposes of the United Nations⁵.

The wording of Article 2(4) of the Charter of the United Nations illustrates that the authors of the document chose to use the broader term „use of force“ instead of „war“. The latter refers to a specific set of circumstances that usually begins with the declaration of war and ends with the conclusion of a peace treaty. Such prohibition led to countries using other terms such as „military operation“ to create a perception that they were not violating the norms prohibiting war. Therefore, taking into consideration the international practice, it became necessary to develop a broader concept. Thus, the term „use of force“ covers all forms of hostilities, both nominal wars and incidents falling short of an official state of war, which ranges from minor border clashes to extensive military operations. Thus, the prohibition of the use of force is not dependent on how the involved states prefer to define their military conflict⁶. Furthermore, in its argument on a case concerning Nicaragua, the International Court of Justice has rejected a narrow interpretation of „use of force“. The Court held that a state’s arming and training of guerrilla forces engaged in hostilities against another state qualified as a use of force⁷.

However, every unfriendly act does not cross the use of force threshold. In the case of Nicaragua, the Court held that financing guerrillas, albeit an unlawful „intervention“, did not rise to that level⁸. It is also noteworthy that the authors of the Charter of the United Nations did not include measures of economic coercion in the notion of the use of force. It may be concluded that cyber operations intended to economically coerce another state to engage in, or desist from, a particular course of action would not amount to a use of force; nor would financing a rebel group’s cyber operations⁹.

In assessing whether an event constituted a use of force in or through cyberspace, it is essential to evaluate the following factors: the context of the event, the actor perpetrating the action, the target and location, effects, and intent¹⁰. Under these factual circumstances, whether a cyberattack reaches an appropriate level of an act of violence that is equivalent to the use of force, it may be concluded that Article 2(4) of the Charter of the United Nations applies to cyberspace. Furthermore, the document does not provide an exact definition of the use of force. The analysis of the international practice shows that the use of force is not limited only to one type of coercive method, but rather combines kinetic, non-kinetic, regular, and irregular means. Thus, the legality of the use of cyberweapon depends on the interpretation of the existing international norms that determine the scope of the exceptional cases of the use of force.

5. See supra note 3.

6. René Värk, „The Use of Force in the Modern World: Recent Developments and Legal Regulation of the Use of Force“, 2 *Baltic Defence Review*, 29-30 (2003).

7. Michael N. Schmitt, „The Law of Cyber Warfare: Quo Vadis?“, 25 *Stanford Law & Policy Review*, (Spring, 2014), 279, 280.

8. *Id.*, 280.

9. *Id.*

10. Antonia Chayes, „Rethinking Warfare: The Ambiguity of Cyber Attacks“, 6 *Harvard National Security Journal*, (2015), 507.

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF THE USE OF FORCE IN ACCORDANCE WITH THE CHARTER OF THE UNITED NATIONS AND THE NORTH ATLANTIC TREATY

The Charter of the United Nations, which determines fundamental rules of relations among the states, and the North Atlantic Treaty, the founding treaty of NATO, were adopted in 1945 and 1949, respectively. At that time, the issues of cyberspace could not have been taken into consideration by the global and regional systems, as it was a matter of the future. Nevertheless, in the face of growing cyberattacks, the need to clarify the existing international legal norms to allow countries to properly adapt to digital reality has come to the fore. In this regard, in 2013, the Group of Governmental Experts of the United Nations (UN GGEs) published its third report, according to which the Charter of the United Nations applies to digital space¹¹.

As for NATO's official position on the interconnection between the existing international legal regulations and cyberspace, the Wales Summit Declaration issued on 4-5 September 2014 states that NATO member countries agreed that international law, including international humanitarian law and the Charter of the United Nations, applies in cyberspace. They believe that cyberattacks can reach a threshold that threatens national and Euro-Atlantic security. Their impact could be as harmful to modern societies as a conventional attack. Therefore, NATO leaders affirm that cyber defence is part of NATO's core task of collective defence¹². Furthermore, before the adoption of the Wales Summit Declaration, the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence launched an international research project in Estonia in 2009. The Tallinn Manuals¹³, published in 2013 and 2017, provide the International Experts' analysis of how existing international law applies to cyber warfare and cyber operations.

According to the Charter of the United Nations, the Security Council is responsible for maintaining international peace and security. This mandate gives the Security Council the discretion to determine what types of actions threaten international peace. In the cases of any threat to the peace, or breach of the peace, the Security Council decides on the measures necessary to maintain international peace. Such measures may include complete or partial interruption of economic relations, rail, sea, air, postal, and other means of communication, and the severance of diplomatic relations, with an aggressor state¹⁴. Whether the Security Council considers that the aforementioned measures are inadequate for maintaining peace, under Article 42 of the Charter of the United Nations,

11. Back to Square One? The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, <https://ccdcoe.org/back-square-one-fifth-un-gge-fails-submit-conclusive-report-un-general-assembly.html> (Accessed April 26, 2022).

12. The Wales Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, September 4-5, 2014, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm (Accessed April 26, 2022).

13. The Tallinn Manual, The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, <https://ccdcoe.org/research/tallinn-manual/> (Accessed April 26, 2022).

14. See supra note 3, 5.

it may take action by air, sea, or land forces¹⁵. Simultaneously, the International Group of Experts agreed that any action undertaken based on this rule may be implemented by, or against, cyber capabilities¹⁶. All or some members of the United Nations may become involved in a collective security operation according to the decision taken by the Security Council. Thus, threats to international peace, breach of the peace, or act of aggression thereof constitute the exceptional cases in which countries may use force to ensure peace and security based on the permission of the Security Council.

Another exception to the general prohibition of the use of force is defined by Article 51 of the Charter of the United Nations, according to which each member of the United Nations has the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against it until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security¹⁷. According to the International Customary Law, a response to an armed attack should be proportional and necessary¹⁸. In addition to this, it should be mentioned that the criteria of proportionality and necessity are supplemented by the third criteria of need for the imminence of response¹⁹. The principle of proportionality limits any defensive action to that necessary to defeat an ongoing attack or to deter or pre-empt a future attack²⁰. As for the principle of necessity, to meet this criterion, the state should demonstrate that it used all peaceful means including diplomatic, economic, judicial, or other measures for deterring an armed attack including a cyberattack. However, the state was unable to achieve this goal. It had to use force against an attack because all non-forceful options were exhausted.

As for the collective defence, Article 5 of the North Atlantic Treaty is noteworthy in this regard. Under Article 5 of the North Atlantic Treaty, NATO member countries agree that an armed attack against one or more of them shall be considered an attack against them all²¹. According to the Wales Summit Declaration: „a decision as to when a cyberattack would lead to the invocation of Article 5 would be taken by the North Atlantic Council on a case-by-case basis“²². This means that, on the one hand, international legal norms related to the exceptional cases of the use of force apply to cyberattacks. On the other hand, it is not determined in which cases Article 5 should be invoked for deterring cyberattacks, and it depends on a set of factual circumstances that would convince the leaders of the need for a collective defence operation. In addition, the scope provided by Article 51 of the

15. Id.

16. Tallinn Manual 1.0 on the International Law Applicable to Cyber Warfare, (Michael N. Schmitt, ed.), Cambridge University Press, (2013), 71.

17. See supra note 3, 5, 14.

18. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the United States of America), 1986, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php> (Accessed April 28, 2022).

19. Michael N. Schmitt, Preemptive Strategies in International Law, Michigan Journal of International Law, (2003), 55.

20. Id.

21. Founding Treaty – the North Atlantic Treaty, April 4, 1949, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67656.htm (Accessed Last seen: April 29, 2022).

22. See supra note 12.

Charter of the United Nations and the International Customary Law should be taken into consideration in the case of using force.

Analysis of the international legal regulation of the use of force would suggest that the use of cyber force is illegal if it does not comply with the exceptional cases and criteria established by the existing international law. Cyber operations should be carried out within the scope of individual and collective self-defence and based on a decision made by the Security Council in the cases of threat to the peace, breach of the peace, or act of aggression while implementing collective security measures.

DEFINITION OF A CYBERATTACK AS A NEW FORM OF ATTACK

The analysis of the international legal framework for the exceptional cases of the use of force suggests that an armed attack represents the international legal basis for exercising the right to individual or collective self-defence. In addition to this, scholars agree that an armed attack is an active attack that has already taken place, rather than the threat of such an attack²³.

Although Article 51 of the Charter of the United Nations determines the basis for exercising the right of self-defence, it does not define an armed attack. The document does not determine the criteria, based on which an action rises to the level of an attack. In this regard, Rule 13 of the Tallinn Manual entitled „Self-Defense against Armed Attacks“ states that „a state that is the target of a cyber operation that rises to the level of an armed attack may exercise its inherent right of self-defense. Whether a cyber operation constitutes an armed attack depends on its scale and effects“ (Tallinn Manual, 2013)²⁴.

The Nicaragua case is significant in the context of the „scale and effects“ model assessment. In the Nicaragua Judgment, the International Court of Justice initially identified the „scale and effects“ criteria as those qualitative and quantitative elements that help differentiate an „armed attack“ from „a mere frontier incident“²⁵.

Given the consequences of an armed attack, the definition of a cyberattack developed by the authors of the Tallinn Manual is significant. According to Rule 30 of the document, „A cyberattack is a cyber operation, whether offensive or defensive, that is reasonably expected to cause injury or death to persons or damage or destruction to objects“²⁶. This definition indicates that the harm caused by a cyber operation should be similar to the

23. Yoram Dinstein, *War, Aggression and Self-Defence*, Fourth Edition, Cambridge University Press, (2005), 165-169.

24. Kosmas Pipyros, Christos Thraskias, Lilian Mitrou, Dimitris Gritzalis, Theodoros Apostolopoulos, „A new strategy for improving cyber-attacks evaluation in the context of Tallinn Manual“, 74 *Computers and Security*, (2018), 375.

25. *Id.*, at 376.

26. See *supra* note 16, 106.

harm caused by conventional sea, land, or air forces. A cyberattack that does not result in serious casualties might not be qualified as a new form of attack that provides grounds for the application of either Article 51 of the Charter of the United Nations or Article 5 of the North Atlantic Treaty²⁷.

Operating cyberspace without borders increases the number of actors carrying out cyberattacks. From the international legal point of view, Article 51 of the Charter of the United Nations does not specify who can carry out an armed attack against a state. This does not exclude the possibility of an attack against a state by a non-state actor from the territory of another state. In this context, Professor Michael Schmitt highlights that future cyber operations will weaken the ICJ's narrow interpretation of actors of armed attacks. For non-state actors, cyberspace is a domain where it is easier to acquire appropriate means for carrying out offensive operations²⁸.

A cyberattack can be defined as an attack that uses the capabilities of computer networks to unlawfully gain access to critical information systems, disrupt or manipulate data to undermine the country's defence, and security, impede the development of a state and cause harm to the society with the scales and effects of the damage equivalent to a conventional operation. Furthermore, the nature of cyberspace allows a state to remain anonymous while attacking another state, and cause harm by enlisting a group of hackers, without conducting conventional military actions against the country.

CONCLUSION

Information and communication technologies have transformed the forms of warfare and facilitated the reinterpretation of an armed attack. The existing international legal norms, including the Charter of the United Nations and the North Atlantic Treaty, apply to cyberattacks because the latter can threaten the national security of states and cause as much harm to countries and their societies as conventional attacks.

Given the above, it is important to clarify some parameters of the international legal definition of a cyberattack based on Article 51 of the Charter of the United Nations and Article 5 of the North Atlantic Treaty. First, according to those articles, an armed attack represents a legal ground for a victim state to use individual or collective defence mechanisms. Second, because of the destructive nature of a cyberattack, such action can reach a threshold of an armed attack. In this context, based on the interpretation of the Tallinn Manual, it is noteworthy that if a cyberattack causes serious injury or death to persons or damage or destruction to objects which hinders the ordinary functioning of a state, it is an armed attack, i.e., equivalent to the most severe form of the use of force. Third, the notion of a cyberattack

27. See supra note 10, 482.

28. See supra note 7, 287.

should not be limited by a state actor. Such destructive actions can be carried out by both state and non-state actors. Furthermore, Article 51 of the Charter of the United Nations does not provide for a limitation that an attack is carried out only by one state against another. The advances in digital technologies allow non-state actors to develop offensive cyber tools. In particular, if a non-state actor carries out a cyber-attack through the sponsorship and within the territory of a sponsor state against the other state, such a cyberattack may trigger an invocation of the right to defense.

It is noteworthy that the Tallinn Manuals are not binding documents. They only provide the reinterpretation of the existing international legal framework. Therefore, it is necessary to hold active discussions among states in both global and regional formats to eliminate ambiguity in international legal aspects of cyberspace. From a realistic point of view, ambiguity may be strategically advantageous for certain states to launch new offensive operations and remain anonymous in a new operational domain of the digital world. However, new technological advances with their opportunities and challenges will facilitate a dialogue among actors of the international community to think about a new international regime – an international cyber regime. The international cyber regime will define the rules for responsible behaviour of states in cyberspace, and establish the relevant forms of international legal accountability for those who will violate the new norms. This process will help ensure cyber security and protect the critical information systems of states.

REFERENCES

1. Antonia Chayes. „Rethinking Warfare: The Ambiguity of Cyber Attacks“. Harvard National Security Journal, (2015).
2. Back to Square One? The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, <https://ccdcoe.org/back-square-one-fifth-un-gge-fails-submit-conclusivereport-un-general-assembly.html>.
3. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the United States of America), 1986, <http://www.icjci.org/docket/index.php>.
4. Charter of the United Nations, <http://www.update.un.org/en/documents/charter/intro.shtml>.
5. Founding Treaty – the North Atlantic Treaty, April 4, 1949, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67656.htm.
6. Kosmas Pipyros. Christos Thraskias. Lilian Mitrou. Dimitris Gritzalis. Theodoros Apostolopoulos. „A New Strategy for Improving Cyber Attacks Evaluation in the Context of Tallinn Manual“. 74 Computers and Security, (2018).
7. Matthew C. Waxman. „Cyber Attacks as Force under the U.N. Charter Article 2(4)“. 87 International Law Studies Series, the U.S. Naval War College, (2011).
8. Michael Schmitt. „Computer Network Attack and the Use of Force in International Law: Thoughts on a Normative Framework“. Columbia Journal of Transnational Law, Volume 37, (1998-1999).
9. Michael N. Schmitt. „Preemptive Strategies in International Law“. Michigan Journal of

- International Law, (2003).
10. Michael N. Schmitt. „The Law of Cyber Warfare: Quo Vadis?“ 25 Stanford Law & Policy Review, (Spring, 2014).
 11. René Värk. „The Use of Force in the Modern World: Recent Developments and Legal Regulation of the Use of Force“. Baltic Defence Review No. 10, Volume 2, (2003).
 12. Tallinn Manual 1.0 on the International Law Applicable to Cyber Warfare, (Michael N. Schmitt, ed.), Cambridge University Press, (2013).
 13. The Wales Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, September 4-5, 2014, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm.
 14. Yoram Dinstein. War, Aggression, and Self-Defence. The Fourth Edition, Cambridge University Press, (2005).

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის გამონაკვეთი

ნინო შენგელია

კავკასიის საერთაშორისო

უნივერსიტეტის დოქტორანტი

რეზიუმე. ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი, რომელიც ანგლო-ამერიკული სამართლებრივი სისტემის ნაწილია, გავრცელებულია არაერთ ქვეყანაში. მათ შორის არის საქართველო. ნაფიც მსაჯულთა სისტემას აქვს როგორც პოზიტიური, ასევე ნაკლოვანი მხარეები. მის დადებით მხარედ ითვლება ის, რომ იგი ხელს უწყობს ჯანსაღი სამართლის სისტემის არსებობას და იცავს საზოგადოებას, რათა პოლიტიკურმა ლიდერებმა ვერ შეძლონ სისხლის სამართლის სისტემის ბოროტად გამოყენება ოპონენტების გასაჩუქებლად. ამავ დროს მის მთავარ ნაკლოვან მხარედ ითვლება ნაფიც მსაჯულთა შესაძლო მიკერძოებულობა ბრალდებულთა მიმართ. სტატიაში გაანალიზებულია ის რისკები, რაც ახლავს ნაფიც მსაჯულთა სისტემას ტექნოლოგიური განვითარების პირობებში, როდესაც ნაფიცი მსაჯულები ინფორმაციას იღებენ სოციალური ქსელებიდან. სოციალური მედიის ეპოქაში ნაფიცი მსაჯულების ინსტიტუტი ახალი გამოწვევების წინაშე დგას.

საკვანძო სიტყვები: ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო, სოციალური მედია, სამართლიანი სასამართლო

შესავალი

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის კონცეფცია ბრიტანეთში გაჩნდა ნორმანების მიერ ბრიტანეთის დაპყრობის შემდეგ. მისი ადრეული ფუნქციები საკმაოდ განსხვავდებოდა დღევანდელისაგან. ინგლისში ადრეულ ეტაპზე ნაფიცი მსაჯულები მოქმედებდნენ როგორც მოწმეები, რომლებიც აწვდიდნენ ინფორმაციას ადგილობრივ საკითხებზე. მაგრამ ისინი თანდათანობით გამოიყენეს როგორც არბიტრები, როგორც სამოქალაქო, ასევე სისხლის სამართლის დავებში.

თანდათანობით დამკვიდრდა პოზიცია, რომ ნაფიცმა მსაჯულმა სასამართლო პროცესამდე რაც შეიძლება ნაკლები უნდა იცოდეს საქმესთან დაკავშირებული ფაქტების შესახებ.

ბრიტანეთიდან ნაფიც მსაჯულთა სისტემა გავრცელდა სხვადასხვა ქვეყანაში, უპირველეს ყოვლისა, ბრიტანეთის კოლონიებში. ამ სისტემამ განსაკუთრებით მტკიცედ მოიკიდა ფეხი ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო განიხილება როგორც ინგლისური სამართლებრივი სისტემის ფუნდამენტური ნაწილი, თუმცა დღესდღეობით საქმეების მხოლოდ მცირე რაოდენობა განიხილება ნაფიც მსაჯულთა მიერ. არსებობს მოსაზრება, რომ ეს ინსტიტუტი გადამწყვეტ როლს თამაშობს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ სისხლის სამართლის სისტემამ იმუშაოს საზოგადოების და არა უსამართლო ლიდერების სასარგებლოდ. ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის სასარგებლო არგუმენტებს შორის აღინიშნება, რომ ის ხელს უწყობს არა მხოლოდ ჯანსაღ სისხლის სამართლის სისტემას, არამედ ჯანსაღ საზოგადოებასაც, სადაც პოლიტიკურ ლიდერებს არ შეუძლიათ ბოროტად გამოიყენონ სისხლის სამართლის სისტემა ოპონენტების გასაჩუქებლად.

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი საქართველოში

საქართველოში ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი თავდაპირველად საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დროს შემოიღეს. საქართველოს დამოუკიდებლობის დაკარგვის შემდეგ გაუქმდა ეს ინსტიტუტიც, ხოლო ხელახლა ის იქნა შემოღებული 2004 წელს კონსტიტუციური ცვლილებით.

სამართლის მეცნიერი ანა დოლიძე აღნიშნავს, რომ „მართლმსაჯულების აღსრულების პროცესში ხალხის მონაწილეობა საქართველოში ოდითგანვე შეინიშნებოდა. მაგალითად, მოსახლეობის მონაწილეობაზე მართლმსაჯულებაში მიუთითებენ მკვლევრები აჭარაში იმ პერიოდში, როდესაც აჭარა ოსმალეთის იმპერიის ნაწილი იყო. მიუხედავად იმისა, რომ ფორმალურად მართლმსაჯულებას განახორციელებდა „ყადი“ – იმპერიის მიერ დანიშნული მოსამართლე, რომელიც ამავე დროს ხელმძღვანელობდა ადგილობრივ აღმასრულებელ ხელისუფლებასაც, ფორმალური ინსტიტუტების მიმართ მოსახლეობის ნდობა დაბალი იყო. წყაროები მიუთითებენ, რომ სამართალს ახორციელებდა „ოლქაში“ გაერთიანებული მოსახლეობა, რომელიც იხილავდა საქმეებს და გამოსცემდა გადაწყვეტილებებს“¹.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში, ისევე როგორც რიგ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში, ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტს ისტორიული განვითარების გზა არ გაუვლია. მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა მართლმსაჯულებაში საზოგადოების წარმომადგენლების მონაწილეობის რაიმე ფორმა ცალკეულ კუთხეებსა თუ მთელ ქვეყანაში (1919 წლის 17 იანვარს მიღებულ იქნა კანონი „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს შემოღების შესახებ“²), მას არ ჰქონია სისტემური და განგრძობითი ხასიათი. ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სა-

1. ანა დოლიძე, „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო საქართველოში და მისი შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასთან“, ადამიანის უფლებები და სამართლის უზენაესობა, რედ. კონსტანტინე კორკელია, 2013, გვ.4.

2. იქვე.

ქართველოს გარდა შემოიღეს რუსეთში, ყაზახეთში, ყირგიზეთში, უკრაინასა და აზერბაიჯანში.

„2009 წელს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შევიდა ცვლილებები, რომლის მიხედვითაც საქართველოში დამკვიდრდა ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს კლასიკური მოდელი, რაც გულისხმობს ფუნქციონირებას მკაცრ გამიჯვნას მოსამართლესა და ნაფიც მსაჯულებს შორის. ამ შემთხვევაში ნაფიც მსაჯულებს გამოაქვთ ვერდიქტი ბრალდებულის დამნაშავეობასა თუ უდანაშაულობასთან დაკავშირებით, ხოლო მოსამართლე დამნაშავედ ცნობილ პირს უფარდებს სასჯელს და წყვეტს სხვადასხვა პროცესუალურ საკითხს. მანამდე საქართველოში მოქმედებდა ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის შერეული მოდელი, რომლის თანახმადაც მოსამართლე და ნაფიცი მსაჯულები ბრალდებულის ბრალეულობისა და სასჯელის შეფარდების საკითხს ერთობლივად წყვეტდნენ“³.

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის პროზიტიური და ნაკლოვანი მხარეები

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, გააანალიზოს ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის პროზიტიური და ნაკლოვანი მხარეები. ასევე წარმოაჩინოს, რამდენად ქმედითია ეს ინსტიტუტი დღევანდელ ინფორმაციით გაჯერებულ სამყაროში, რადგან როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის მიმართ ერთ-ერთი მთავარი მოთხოვნა არის სასამართლოს დაწყებამდე მსაჯულების რაც შეიძლება ნაკლები ინფორმირებულობა განსახილველ საქმესთან დაკავშირებით.

სამართლის დოქტორი, პროფესორი მინდია უგრეხელიძე, ხაზს უსვამს სტრასბურგის სასამართლოს მიერ საქმის განხილვას „ტაქსკეტი ბელგიის წინააღმდეგ“ და აღნიშნავს, რომ სტრასბურგის სასამართლომ ბრძანა, რომ „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო ამ შემთხვევაში ვერ ჩაითვლება ნამდვილ სასამართლოდ, იმიტომ რომ იქ არაფერი დასაბუთებული არ არის“⁴.

ანა დოლიძე აღნიშნავს, რომ „განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს მოსამართლეთა განმარტებებზე დანაშაულში თანამონაწილეობის საქმეებზე. როგორც ტაქსკეტის საქმიდან ჩანს, სწორედ ამ საქმეებშია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი მოსამართლეთა განმარტებების სიცხადე და კონკრეტუ-

3. ლიკა კვიციანი, დავით ხურციძე, „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო და მასთან დაკავშირებული საკითხები საქართველოში“, „ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი, თავისებურებანი და პრობლემები“, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამართლის კვლევითი ინსტიტუტი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2017.

4. Jury_trial_institute_Ge.pdf, gv.4

ლობა. ვინაიდან სასჯელი ბრალდებულებს ეცნობება დასაბუთების გარეშე, სწორედ მოსამართლეთა განმარტებების მეშვეობით ხდება თანამონაწილეობის საქმეებში თითოეული ბრალდებულის ბრალის ინდივიდუალიზაცია და თანამონაწილეობის ხარისხის დადგენა. საქართველოში ვითარებას ართულებს ის ფაქტი, რომ მოქმედი კანონმდებლობა ავალდებულებს პროცესის მონაწილე მსაჯულებს, გაეცნონ საქმეში არსებული საპროცესო შეთანხმებების შინაარსს. მსგავსი პრაქტიკა მიუღებელია მსაჯულთა სასამართლოსა და საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტების სამშობლოში – ამერიკის შეერთებულ შტატებში⁵.

განაჩენის დაუსაბუთებლობის რისკებს ხაზს უსვამს სამართლის დოქტორი იოსებ კელენჯერიძე: „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოში არსებობს რისკი იმისა, რომ ნაფიც მსაჯულებად არჩეულმა მოქალაქეებმა, გამიზნულად, მტკიცებულებების საპირისპიროდ, სოლიდარობის ან სხვა რაიმე მოტივით მოახდინონ მიკერძოება ბრალდებულის სასარგებლოდ ან პირიქით. აღნიშნული მოვლენა ე.წ. ნულიფიკაციის სახელითაა ცნობილი.“

განაჩენის დაუსაბუთებლობა მათ ამის სრულ შესაძლებლობას აძლევს⁶.

ძირითადი არგუმენტები ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს სასარგებლოდ არის ის, რომ იგი უზრუნველყოფს ხალხის ხმას მართლმსაჯულების სისტემაში და ნაფიცი მსაჯულების მხრიდან ნაკლებია მიკერძოებულობის რისკი.

ამ დადებითი მხარეების საწინააღმდეგო არგუმენტებია, რომ ნაფიც მსაჯულებს არ აქვთ სამართლებრივი განათლება, რაც მათ ხელს უშლის, რომ სათანადოდ შეაფასონ მტკიცებულებები; მათზე მეტად ახდენს ემოციური ფაქტორები ზეგავლენას, ვიდრე მოსამართლეზე, რომელიც ცდილობს იყოს მიუკერძოებელი; ის ფაქტი, რომ ნაფიცი მსაჯულები არ არიან ანგარიშგაღებული, ეწინააღმდეგება დემოკრატიის პრინციპებს.

მიკერძოებას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ცნობილი ადამიანების მიმართ მსაჯულთა დამოკიდებულების გამო. მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ ამერიკული ფეხბურთის ვარსკვლავის ო ჯეი სიმპსონისა და „პოპ-მუსიკის მეფის“ მაიკლ ჯექსონის საქმეები. ო ჯეი სიმპსონის შემთხვევაში ნაფიცი მსაჯულები მხოლოდ შავკანიანი და ლათინოამერიკელი მოქალაქეები იყვნენ. ჯექსონის სასამართლო პროცესი კი ქუჩაში მისი ფანების უპრეცედენტო აქტივობის თანხლებით ჩატარდა. ბევრ ადამიანს სჯერა, რომ ამ ვარსკვლავებმა არ მიიღეს დამსახურებული სასჯელი. შესაბამისად, ამ შემთხვევებმა ხელი შეუწყო ნაფიც მსა-

5. ანა დოლიძე, „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო საქართველოში და მისი შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასთან“, ადამიანის უფლებები და სამართლის უზენაესობა, რედ. კონსტანტინე კორკელია, 2013, გვ.15

6. <http://dl.sangu.edu.ge/pdf/dissertacia/iosebkelenjeridze.pdf>, gv.137.

ჯულთა სასამართლოს მიმართ უნდობლობის გაღრმავებას, მაშინ როდესაც ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის ამოცანა არის აამაღლოს მართლმსაჯულების მიმართ ნდობა საზოგადოებაში.

ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს ბამოწვევები ციფრულ ეპოქაში

ამ ზოგადი არგუმენტების გარდა იკვეთება კიდევ ერთი საკითხი, რაც დაკავშირებულია ციფრული ეპოქის თავისებურებებთან. ციფრული სამყაროს გაძლიერებამ და ინფორმაციის უსწრაფესმა და საყოველთაო გავრცელებამ მწვავედ დასვა საკითხი: შეიძლება თუ არა ციფრულ ეპოქაში ობიექტური მსაჯულების პოვნა.

ციფრულ ეპოქამდე მიუკერძოებელ ნაფიც მსაჯულთა პოვნა, თუნდაც გახმაურებულ საქმეებში, არც ისე რთული იყო. არჩევის შემდეგ, ნაფიც მსაჯულებს მიუკერძოებელი სტატუსი უნდა შეენარჩუნებინათ, საქმე არავისთან არ უნდა განეხილათ და მორიდებოდნენ რადიოს, ტელევიზიას და გაზეთებს. დღეს იგივე მიდგომა არ მუშაობს.

ძალიან ცოტა ადამიანის პოვნა შეიძლება, რომელიც მთელი დღე ან თუნდაც მთელი კვირა გაძლებს სმარტფონის ან სოციალური მედიის გამოყენების გარეშე.

ბევრი ადამიანი თავისი ცხოვრების სხვადასხვა მომენტებს უზიარებს სხვებს რეალურ დროში სოციალური მედიის საშუალებით, რაც შეუთავსებელია ნაფიც მსაჯულთა ფუნქციასთან.

დღევანდელ ნაფიც მსაჯულებს გაცილებით მეტ ინფორმაციაზე მიუწვდებათ ხელი. თუ ადრე დანაშაულის ან ბრალდებულის შესახებ ინფორმაციის მოპოვება რთული იყო, განსაკუთრებით, თუ საქმე არა ცნობილი, არამედ ჩვეულებრივ ადამიანებს ეხებოდა, ახლა ნებისმიერი ბრალდებულის შესახებ, ინფორმაციის მიღება კომპიუტერზე ერთი დაწკაპუნებით შეიძლება. ადრე თუ ინფორმაცია გაქრებოდა ახალი ამბებიდან, მისი მოძიება შეუძლებელი იყო, ახლა ის უმარტივესად მოსაპოვებელია ონლაინსივრცეში.

1. ძირითადად სოციალურ მედიასთან მიმართებაში ნაფიცი მსაჯულები შემდეგი სახის დარღვევებს სჩადიან: ისინი იყენებენ ინტერნეტს კონკრეტული შემთხვევის შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მოსაპოვებლად. ნაფიც მსაჯულთა მოვალეობაა, რომ კონკრეტული საქმის შესახებ შეიქმნან წარმოდგენა იმ მტკიცებულებებიდან გამომდინარე, რასაც ისმენენ სასამართლო დარბაზში, თუმცა მათ მიერ ინტერნეტში ჩატარებული კვლევა წინასწარ უქმნით გარკვეულ დამოკიდებულებას საქმის ფიგურანტების მიმართ.

2. დაუშვებელია, რომ ნაფიცმა მსაჯულებმა გამოაქვეყნონ „პოსტი“ ან „ტვიტი“

სოციალურ ქსელში ან დააკომენტარონ სხვისი გამოქვეყნებული პოსტი სასამართლოში მიმდინარე განხილვების დროს, თუმცა სხვადასხვა ქვეყანაში არაერთი ასეთი შემთხვევა ხდება. ზოგიერთ შემთხვევაში დროულად ხდება რეაგირება სოციალურ მედიაში დაუშვებელ აქტიურობაზე და ნაფიცი მსაჯულები მოიხსნებიან სასამართლო პროცესიდან, მაგრამ ყოველთვის ვერ ხდება მსგავსი ქმედებების გაკონტროლება, რაც აჩენს ნაფიც მსაჯულთა სისტემის მიმართ სერიოზულ კითხვებს.

3. სოციალური ქსელი აადვილებს ნაფიცი მსაჯულის მიერ დაცვასთან ან ბრალდებულთან კომუნიკაციაში შესვლის შესაძლებლობას, რაც დაუშვებელია.

ადამიანის უფლებათა კონვენციის მე-6 მუხლით „ყოველი ადამიანი, მისი სამოქალაქო ხასიათის უფლებებისა და მოვალეობების, ან მისთვის წარდგენილი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების საფუძვლიანობის გამორკვევისას, ადგურვილია გონივრულ ვადაში მისი საქმის სამართლიანი და საქვეყნოდ განხილვის უფლებით კანონის საფუძველზე შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ“⁷. თუმცა სოციალური მედიის ეპოქაში ეს უფლება შეიძლება რისკის ქვეშ დადგეს. ამ მხრივ, განსაკუთრებით საყურადღებოა ნაფიც მსაჯულთა სისტემა. არსებობს მაგალითები ნაფიცი მსაჯულების პროცესიდან მოხსნის, ჩაშლილი სამართლო პროცესის, ნაფიც მსაჯულთა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დაყენების მათი სოციალურ მედიაში აქტიურობის გამო. ქვემოთ განვიხილავთ რამდენიმე ასეთ გახმაურებულ შემთხვევას:

2016 წელს ავსტრალიაში ბრალი წაუყენეს 2 ნაფიც მსაჯულს, რადგან მათ განზრახ დაარღვიეს მოსამართლის მითითება, არ დაემორჩილნენ მის მოთხოვნას და ჩაატარეს ინტერნეტში კვლევა განსახილველ საქმესთან დაკავშირებით. ისინი მიჩნეულ იქნენ დამნაშავეებად, რადგან ჩაითვადა, რომ ასეთ საქციელს შეუძლია შეარყიოს ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის, როგორც პატიოსანი სისტემის რეპუტაცია და პრობლემა შეუქმნას ზოგადად მართლმსაჯულების განხორციელებას⁸. ორივე ნაფიცი მსაჯული დაჯარიმდა 3000 დოლარით.

ბრიტანეთში მსაჯულმა კასიმ დევიმ სექსუალური შეურაცხყოფისთვის მამაკაცის სასამართლო პროცესის დროს „ფეისბუქზე“ მკაცრი მეხიჯი დაწერა. თავის პოსტში მან გააუღერა მოსაზრება, რომ ის აპირებდა ბრალდებულის დამნაშავედ ცნობას. ის უხამსი სიტყვებით წერდა, რომ მას ყოველთვის სურდა გასწორებოდა პედოფილს და ახლა კი ამის საშუალება კანონის ფარგლებში მიეცა.

დევი ამ პოსტის გამო დათხოვნილ იქნა მსაჯულობიდან. მან თავისი საქციე-

7. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია, მუხლი 6.1.

8. REGISTRAR OF THE SUPREME COURT OF SOUTH AUSTRALIA v C [2016] SASC 93 (22 June 2016), <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/sa/SASC/2016/93.html> {26.03.2022}.

ლი იმით ახსნა, რომ ფიქრობდა, თითქოს ინტერნეტით მხოლოდ საქმის შესახებ კვლევა ეკრძალებოდა. მიუხედავად ამისა, მოსამართლემ მისი სიტყვები არასანდოდ მიიჩნია. მან აღნიშნა, რომ დეივა თავის „ფეისბუქის“ მეგობრებს აცნობა, რომ ის დაეყრდნობოდა თავის წინასწარ განწყობას და არა საქმის არსს.

ნაფიცმა მსაჯულმა დევიდ ბერდმა „გუგლში“ მოიპოვა ინფორმაცია თაღლითობის საქმეზე და ეს ინფორმაცია გაუზიარა სხვა ნაფიც მსაჯულებს. სასამართლო ჩაიშალა და საჭირო გახდა ხელახალი სასამართლოს ჩატარება. ლონდონის უმაღლესი სასამართლოს მოსამართლეებმა სერ ჯონ ტომასმა და სერ ნაიჯელ სუინიმ დეივის და ბერდს ორთვიანი პატიმრობა მიუსაჯეს⁹.

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის ნაკლოვანი მხარე, რაც უკავშირდება ციფრულ ეპოქაში მიუკერძოებელი მსაჯულების შერჩევას, აშკარად გამოჩნდა გახმაურებულ ბოსტონის 2013 წლის ტერაქტში ბრალდებული ჯოხარ ცარნაევის საქმეში.

2013 წლის 15 აპრილს შემზარავი ტერაქტი მოხდა ბოსტონში, სადაც მარათონის მონაწილეები ააფეთქეს. ფინიშის ხაზთან დაიღუპა 3 და დაიჭრა ასობით ადამიანი. პოლიციამ მოახდინა ტერაქტის ორგანიზატორების, ჩეჩნური წარმოშობის ძმების თემირლან და ჯოხარ ცარნაევის იდენტიფიცირება. ძმები იყვნენ ყირგიზეთის და აშშ-ს მოქალაქეები. პოლიციასთან შეტაკების დროს თემირლანი დაიღუპა, ხოლო ჯოხარ ცარნაევი დაპატიმრებულ იქნა.

ჯოხარ ცარნაევის ადვოკატები ითხოვდნენ, რომ სასამართლო არ ჩატარებულიყო ბოსტონში, რადგან შეუძლებელი იქნებოდა არ დარღვეულიყო *voir dire*, ანუ შეერჩიათ მიუკერძოებელი მსაჯულები, რადგან მედიაში ინტენსიურად შექდებოდა ბოსტონის ტერაქტი. მოსამართლემ უარყო დაცვის მხარის მოთხოვნა¹⁰.

პოტენციური 1373 მსაჯულიდან, ინდივიდუალური *voir dire*-ის საფუძველზე გამოძახებულ იქნა 265 კანდიდატი. მათ დაურიგდათ 100-პუნქტიანი კითხვარი. ინდივიდუალური *voir dire*-ის დროს ადვოკატების ერთ-ერთი დაუინებელი მოთხოვნა იყო გაერკვიათ, თუ რამდენად ჰქონდათ მედიასთან წვდომა პოტენციურ მსაჯულებს.

მას შემდეგ, რაც ჯოხარ ცარნაევს სიკვდილით დასჯა მიესაჯა, დაცვის მხარემ გაასაჩივრა ეს გადაწყვეტილება. დაცვის მხარის არგუმენტი იყო, რომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო არ იყო მიუკერძოებელი: ორი ნაფიცი მსაჯული იტყუებოდა ფიცის ქვეშ, სოციალურ მედიაში მათ კომენტარებთან დაკავშირე-

9. <https://www.gov.uk/government/news/two-jurors-convicted-for-internet-use> {25.01.2022}.

10. Boston Bomber's Death Sentence Should Not Have Been Vacated Based on Insufficient Voir Dire [United States v. Tsarnaev, 968 F.3d 24 (1st Cir. 2020)].

<https://www.washburnlaw.edu/publications/wlj/online/volume/60/mccoys-boston-bomber.pdf>, gv.105.

ბით. გაირკვა, რომ ერთ-ერთმა ნაფიცმა მსაჯულმა ქალმა 22-ჯერ დაწერა „ტვიტერში“ დაბომბვის შესახებ. მან ასევე გააკეთა კომენტარი იმ ფსიქოლოგიურ პრობლემასთან დაკავშირებით, რაც მას ჰქონდა მაშინ, როცა ცარნაევს ეძებდნენ. თვითონ ამ დროს სამსახურში იყო, ხოლო მისი ოჯახი ჩაკეტილი იყო სახლში. სოციალურ მედიაში მისი აქტიურობის შესახებ მან დამალა ინფორმაცია მსაჯულების შერჩევის დროს¹¹.

მეორე მსაჯულმა, მიუხედავად სასამართლოს ბრძანებისა, „ფეისბუქში“ დაწერა, რომ არჩეული იყო მსაჯულად. მისმა ერთმა მეგობარმა დაუწერა კომენტარი, რომ მონაწილეობა მიეღო მის (იგულისხმება ცარნაევი) ციხეში გაგზავნაში, სადაც მას მოუვლიდნენ. მეორე მეგობარი წერდა, რომ ეს ბიჭი ჯოჯოხეთში უნდა გაეგზავნა. დაცვის მხარის მოთხოვნის მიუხედავად მოსამართლე ოტულმა უარი განაცხადა ამ მსაჯულთა დაკითხვასა და მსაჯულობიდან დათხოვნაზე¹².

2019 წელს სააპელაციო სასამართლომ დაცვის მხარის ამ არგუმენტებზე დაყრდნობით მიიჩნია, რომ მოსამართლემ ვერ უზრუნველყო სამართლიანი სასამართლო და გააუქმა ცარნაევის სიკვდილით დასჯის გადაწყვეტილება. საქმე დაბრუნდა ხელახლა განსახილველად. ოპონენტები არ დაეთანხმნენ ამ გადაწყვეტილებას და 2021 წლის ოქტომბერში აშშ-ის იუსტიციის დეპარტამენტმა კვლავ წარადგინა არგუმენტები ცარნაევის სიკვდილით დასჯის საქმის ხელახლა განსახილველად. 2022 წლის 4 მარტს უზენაესმა სასამართლომ დაამტკიცა ჯოხარ ცარნაევის სიკვდილით დასჯის გადაწყვეტილება. მოსამართლე კლარენს ტომასმა აღნიშნა: „ჯოხარ ცარნაევმა ჩაიდინა საზარელი დანაშაული, მაგრამ მე-ნ შესწორების თანახმად მას გარანტირებული ჰქონდა სამართლიანი სასამართლო მიუკერძოებელ ნაფიც მსაჯულთა წინაშე და მან ის მიიღო“¹³.

ეს საქმე არის პრეცედენტული და ადასტურებს, თუ რა რთულია voir dire-ის ფარგლებში მოქმედება სოციალური მედიის ეპოქაში. ისეთ ქვეყანაშიც კი, როგორცაა აშშ, რომელსაც აქვს უზარმაზარი რესურსი და ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის ხანგრძლივი ტრადიცია, ძნელია თანამედროვე ეპოქაში სრულიად მიუკერძოებელი ნაფიცი მსაჯულების შერჩევა.

საქართველოში ნაფიც მსაჯულთა მიერ რამდენიმე საქმეა განხილული. ფართო საზოგადოებისთვის არ არის ცნობილი დაცული იყო თუ არა მიუკერძოებლობის ის მაღალი სტანდარტი ნაფიც მსაჯულთა მიერ, რაც სოციალურ მედიაში მათი ჩართულობის შეზღუდვას გულისხმობს.

11. Supreme Court Overturns Appeals Court Decision Reversing Death Sentence in Boston Marathon Bombing <https://deathpenaltyinfo.org/news/supreme-court-overtorns-appeals-court-decision-reversing-death-sentence-in-boston-marathon-bombing>.

12. იქვე.

13. <https://edition.cnn.com/2022/03/04/politics/tsarnaev-supreme-court/index.html>.

დასკვნა

- დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს იდეა, რომ ბრალდებულს განსჯიან ადამიანები მისივე თემიდან ამ საზოგადოებაში დამკვიდრებული მორალის მიხედვით, პოზიტიურთან ერთად ნაკლოვან მხარეებსაც შეიცავს. მათგან შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმენაფიც მსაჯულებს არ აქვთ სამართლებრივი განათლება და ხშირად არ ძალუძთ სათანადოდ აწონ-დაწონონ მტკიცებულებები, გაიგონ რთული საკითხები და გამოიტანონ შესაბამისი დასკვნა.
- ნაფიცი მსაჯულები სოლიდარობის ან მიუღებლობის მოტივით შეიძლება იყვნენ მიკერძოებული გარკვეული ინდივიდების ან ჯგუფების მიმართ, მაგ., რასობრივ ნიადაგზე ან ცნობადი სახეების მიმართ.
- ბოლო პერიოდში ამ საუკუნოვან ინსტიტუტს ახალი გამოწვევები გაუჩნდა. ინფორმაციის საუკუნეში მიუკერძოებელ ნაფიც მსაჯულთა შერჩევა, რაც გულისხმობს მათ სოციალურ მედიაში ჩართულობის გამორიცხვას ან მინიმუმამდე შეზღუდვას, ინსტიტუტის სხვა ნაკლოვანებებთან ერთად შეიძლება ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა იყოს.

რეკომენდაცია: იმისთვის, რომ დაძლეულ იქნეს სოციალურ მედიაში ნაფიც მსაჯულთა ჩართულობით შექმნილი გამოწვევა, საჭიროა ნაფიც მსაჯულებთან მუშაობის ჩატარება, რათა მათ ზუსტად იცოდნენ, თუ რა შეიძლება მოჰყვეს სოციალური მედიის არასწორ გამოყენებას. თუმცა ისეთი მკაცრი ზომების გატარებამ, როგორცაა მათთვის ინტერნეტში ჩართული ხელსაწყოების ჩამორთმევა სასამართლო პროცესის დროს, შეიძლება ადამიანებს ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტში ჩართულობის სურვილი დაუკარგოს. ამიტომ საჭიროა ბალანსის პოვნა ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის მიუკერძოებლობასა და ნაფიც მსაჯულთა პირადი თავისუფლების პატივისცემას შორის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია.
2. ანა დოლიძე, „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო საქართველოში და მისი შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასთან“, ადამიანის უფლებები და სამართლის უზენაესობა, რედ. კონსტანტინე კორკელია, 2013.
3. ლიკა კვიციანი, დავით ხურციძე. „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო და მასთან დაკავშირებული საკითხები საქართველოში“, „ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი, თავისებურებანი და პრობლემები“, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამართლის, კვლევითი ინსტიტუტი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2017.
4. Boston Bomber's Death Sentence Should Not Have Been Vacated Based on Insufficient Voir Dire [United States v. Tsarnaev, 968 F.3d 24 (1st Cir. 2020).].

5. Registrar of the Supreme Court of South Australia v C [2016] SASC 93 (22 June 2016), <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/sa/SASC/2016/93.html> {26.03.2022}.
6. Supreme Court Overturns Appeals Court Decision Reversing Death Sentence in Boston Marathon Bombing <https://deathpenaltyinfo.org/news/supreme-court-overtturns-appeals-court-decision-reversing-death-sentence-in-boston-marathon-bombing>.
7. <http://dl.sangu.edu.ge/pdf/dissertacia/iosebkelneridze.pdf>.
8. <https://edition.cnn.com/2022/03/04/politics/tsarnaev-supreme-court/index.html>.
9. <https://www.gov.uk/government/news/two-jurors-convicted-for-internet-use> {25.01.2022}.
10. <https://www.washburnlaw.edu/publications/wlj/online/volume/60/mccoy-boston-bomber.pdf>.
11. Jury_trial_institute_Ge.pdf.

CHALLENGES FACING TRIALS BY JURY

Nino Shengelia

PhD candidate Caucasus International University

Abstract. The institution of a jury trial, which is part of the Anglo-American legal system, is well established in a number of countries, including Georgia. A jury system has both advantages and disadvantages. On the plus side, it promotes the existence of a healthy legal system and protects the public in the sense that political leaders are not able to abuse the criminal justice system to silence their opponents. At the same time, its main disadvantage is possible bias on the part of jurors towards defendants. This article analyses the risks associated with a jury system in light of technological advances, in particular when jurors obtain information from social networks. In the age of social media, the institution of a jury trial faces a new set of challenges.

Keywords: Trial by jury, social media, fair trial

INTRODUCTION

The concept of the institution of a jury trial first emerged in Britain following the Norman Conquest of Britain. Its early functions were very different from those of today. At an early stage, in England, jurors acted as witnesses who used to provide information on local matters. However, they gradually became arbitrators in both civil and criminal disputes.

A position gradually developed that jurors should know as little as possible about the facts of the case prior to a trial.

From Britain, the jury system spread to many countries, especially the British colonies. This system was particularly firmly established in the United States.

A trial by jury is considered a fundamental part of the English legal system, although only a small number of cases are currently tried by a jury. It is believed that this institution plays a crucial role in ensuring that the criminal justice system works for the benefit of society rather than unjust leaders.

Among the useful arguments in support of the institution of a jury trial is that it promotes not only a sound criminal justice system but also a healthy society where political leaders are not able to abuse the criminal justice system to silence their opponents.

INSTITUTION OF A JURY TRIAL IN GEORGIA

The institution of a jury trial was first introduced in Georgia during the Democratic Republic of Georgia. The institution was abolished after the loss of Georgia’s independence, and was re-introduced in 2004 through a constitutional amendment.

Ana Dolidze, a legal scholar, writes that „people’s participation in the administration of justice was observed in Georgia from time immemorial. For example, the participation of the population in the judiciary is referred to by researchers in Ajara during the period when Ajara was part of the Ottoman Empire. Although justice was formally administered by a „Kadi“, a judge appointed by the Empire, who was also the head of the local executive authorities, the population’s trust in formal institutions was low. Sources indicate that the law was enforced by people united in an „Olka“ which heard cases and issued decisions“¹.

It should be noted that in Georgia, as well as in a number of post-Soviet countries, the institution of a jury trial has not gone through a path of historical development. Irrespective of whether any form of public participation in the judiciary existed in certain parts of the country or throughout the country (the Law on the Introduction of Jury Trials was adopted on 17 January 1919²), it was not of a systematic and continuous nature. After the collapse of the Soviet Union, in addition to Georgia, the institution of a jury trial was introduced in Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Ukraine, and Azerbaijan.

„In 2009, amendments were made to the Criminal Procedure Code of Georgia, according to which the classical model of a jury trial was established in Georgia, which entails a strict separation of functions between the judge and the jury. In such case, a jury delivers a verdict on the guilt or innocence of a defendant, and a judge imposes a sentence on the person found guilty, and rules on various procedural issues. Until then, there was a hybrid model of the institution of a jury trial in Georgia, according to which the judge and the jury jointly ruled on the issue of the guilt and sentencing of a defendant“³.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF THE INSTITUTION OF A JURY TRIAL

This paper aims to analyse the advantages and disadvantages of the institution of a jury trial, and to show how effective this institution is in today’s information-saturated world, because, as mentioned above, one of the main requirements of the institution of a jury trial

1. ანა დოლიძე, „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო საქართველოში და მისი შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასთან“, ადამიანის უფლებები და სამართლის უზენაესობა, რედ. კონსტანტინე კორკელია, 2013, გვ. 4
2. Ibid.
3. ლიკა კვიციანიშვილი, დავით ხურციძე, „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო და მასთან დაკავშირებული საკითხები საქართველოში“, „ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი, თავისებურებანი და პრობლემები“, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამართლის კვლევითი ინსტიტუტი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2017

is to ensure that jurors are informed as little as possible about the facts of the case at hand prior to a trial.

Doctor of Law, Professor Mindia Ugrekhelidze, says that the Strasbourg Court reviewed the case of *Taxquet v. Belgium*, and notes that the Strasbourg Court ruled that „a jury trial in this case cannot be considered a real trial, because there is nothing substantiated there“⁴.

Ana Dolidze notes that „special attention should be given to the explanations provided by judges in cases of complicity in the crime. As it appears from the case of *Taxquet*, the clarity and specificity of the explanations of judges are especially important in such cases. Since the sentence is notified to the defendants without justification, it is the judges' explanations that individualise the guilt of each defendant in complicity cases, and determine the degree of complicity. The situation in Georgia is complicated by the fact that current legislation obliges jurors participating in a trial to familiarise themselves with the content of plea bargains available in the case. Such practices are unacceptable in the United States, the home of the institutions of a jury trial and plea bargaining“⁵.

Doctor of Law Ioseb Kelenjeridze underlines the risks arising from a failure to substantiate a judgment: „In a jury trial, there is a risk that citizens elected as jurors, contrary to the evidence, may knowingly show bias in favour of or against the defendant, out of solidarity or on some other grounds. Such an instance is known as nullification. The absence of the substantiation of a judgment gives them every opportunity to do so“⁶.

The main arguments in favour of a trial by jury is that it ensures that the people's voice is heard in the justice system and there is less risk of bias on the part of a jury.

Arguments against the above advantages are that jurors lack legal education, which prevents them from properly assessing evidence. Emotional factors influence them more than a judge who tries to be impartial. In addition, the fact that jurors are not accountable is contrary to the principles of democracy.

Bias may arise from jurors' attitude towards famous people. Examples include the cases of the American football star O. J. Simpson and the „King of Pop“ Michael Jackson. In the case of O. J. Simpson, the jurors were only Blacks and Latinos. Jackson's trial witnessed an unprecedented activity by his fans in the street. Many people believe that these stars did not receive the punishment they deserved. Consequently, these cases contributed to the deepening of distrust towards the institution of a jury trial, when in fact the task of the institution is to increase public trust in the judiciary.

4. [Jury_trial_institute_Ge.pdf](#), p. 4

5. ანა დოლიძე, „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო საქართველოში და მისი შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასთან“, ადამიანის უფლებები და სამართლის უზენაესობა, რედ. კონსტანტინე კორკელია, 2013, გვ. 15

6. <http://dl.sangu.edu.ge/pdf/dissertacia/iosebkelenjeridze.pdf>, p. 137

CHALLENGES FACING TRIALS BY JURY IN THE DIGITAL AGE

In addition to these general arguments, another issue arises due to the peculiarities of the digital age. The rise of the digital world and the rapid and widespread dissemination of information have raised the pressing question of whether objective jurors can be found in the digital age.

Before the digital age, finding impartial jurors, even in high-profile cases, was not so difficult. After being elected, jurors had to maintain an impartial status, not discuss the case with anyone, and avoid radio, television, and newspapers. Today, the same approach does not work.

There are very few people who can go without using a smartphone or social media for a whole day, or even a whole week.

Many people share different moments of their lives with others in real time through social media, which is incompatible with the functions of jurors.

Today's jurors have much more information available to them. Where once it was difficult to obtain information about a crime or a defendant, especially in a case that involved ordinary people and not celebrities, now information about any defendant can be obtained with a single click on the Internet. Previously, if information disappeared from the news, it was impossible to find it, but now it can easily be found online.

1. Jurors mainly commit the following types of violations with regard to social media: They use the Internet to obtain additional information about a particular case. Jurors are required to form an opinion about a particular case based on the evidence they hear in the courtroom, but the research they do on the Internet shapes a certain attitude towards the figures of the case in advance.

2. Jurors are not allowed to publish „a post“ or „a tweet“ on social media or to comment on someone else's post during the court hearings, although many such cases occur in different countries. In some cases, there is a timely response to impermissible activity on social media, and jurors are removed from the trial. However, such actions cannot always be controlled, which raises serious questions about the jury system.

3. A social network facilitates the possibility for a juror to communicate with the defence or the defendant, which is unacceptable.

Article 6 of the Convention on Human Rights provides that „in the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law“⁷. However, this right may be jeopardised in the age of social media. The jury system is of particular note in this respect. There are examples of the removal of jurors from the trial, disrupted trials, and criminal liability of jurors for their activities on social media. Below we will discuss some of such high-profile cases.

7. European Convention on Human Rights, Article 6(1).

In 2016, two jurors were charged in Australia for deliberately not following the judge's direction, disobeying his request, and carrying out Internet research regarding the case at hand. They were found guilty because it was considered that such conduct could undermine the reputation of the jury system as an honest system, and pose problems for the administration of justice in general⁸. Both jurors were fined USD 3 000 each.

In Britain, juror Kasim Davey wrote a strongly-worded message on Facebook during the trial of a man for sex offences. His posting suggested that he was going to find the defendant guilty. He wrote, using offensive words, that he always wanted to punish a paedophile, and now he had an opportunity to do so within the law.

Davey was discharged from the jury for this post. He explained his behaviour by saying that he believed he was only prohibited from using the Internet to carry out research. Nevertheless, the judge found his explanation untruthful. He noted that Davey made clear to his Facebook friends that he would rely on his prejudices and not on the facts of the case.

Juror David Beard researched information about the fraud case via the Google search engine and shared it with fellow jurors. The trial collapsed, and it became necessary to hold a retrial. Sir John Thomas and Sir Nigel Sweeney, judges at London's High Court, sentenced Davey and Beard to 2 months imprisonment⁹.

The disadvantage of the institution of a jury trial in terms of the selection of impartial jurors in the digital age became evident in the case of Dzhokhar Tsarnaev, convicted of participating in the 2013 Boston terrorist act.

On 15 April 2013, a horrific terrorist act was carried out in Boston, during which participants in a marathon were bombed. Three were killed, and hundreds were injured near the finish line. Police identified the perpetrators of the bombing, brothers of Chechen origin Temirlan Tsarnaev and Dzhokhar Tsarnaev. The brothers were citizens of Kyrgyzstan and the United States. Temirlan was killed in a clash with police, and Dzhokhar Tsarnaev was imprisoned.

Dzhokhar Tsarnaev's lawyers requested that the trial not be held in Boston, as it would be impossible not to violate *voir dire*, or select impartial jurors, as the media intensively covered the Boston terrorist act. The judge rejected the defence's request¹⁰.

Out of a potential 1373 jurors, 265 candidates were called on the basis of individual *voir dire*. They were given a 100-point questionnaire. One of the demands of the lawyers during the individual *voir dire* was to find out whether potential jurors had access to the media.

After Dzhokhar Tsarnaev was sentenced to death, the defence appealed the decision. The

8. Registrar of the Supreme Court of South Australia v C [2016] SASC 93 (22 June 2016), <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/sa/SASC/2016/93.html> {26.03.2022}.

9. <https://www.gov.uk/government/news/two-jurors-convicted-for-internet-use> {25.01.2022}.

10. Boston Bomber's Death Sentence Should Not Have Been Vacated Based on Insufficient Voir Dire [United States v. Tsarnaev, 968 F.3d 24 (1st Cir. 2020)]. <https://www.washburnlaw.edu/publications/wlj/online/volume/60/mccoyst-boston-bomber.pdf>, p. 105.

defence's argument was that the jury was not impartial: two jurors lied under oath about their comments on social media. It turned out that one of the jurors had tweeted 22 times about the bombing. She also commented on the psychological problem she had during the search for Tsarnaev. The juror herself was at work at the time, while her family was locked up at home. The juror concealed information about her activity on social media during the selection of the jury¹¹.

Despite the court order, the second juror posted on Facebook that he had been selected as a juror. One of his friends wrote a comment telling him to contribute towards sending him (i.e. Tsarnaev) to prison where he would be taken care of. Another friend wrote that the guy should be sent to hell. Despite the request of the defence, Judge O'Toole refused to question the jurors and discharge them from the jury¹².

In 2019, based on the arguments put forward by the defence, the Court of Appeal held that the judge had failed to provide a fair trial and overturned the decision sentencing Tsarnaev to death. The case was sent back for retrial. The opponents disagreed with this decision, and in October 2021, the US Department of Justice again presented arguments to have the case of Tsarnaev's death sentence re-examined. On 4 March 2022, the Supreme Court upheld the decision sentencing Dzhokhar Tsarnaev to death. Judge Clarence Thomas wrote: „Dzhokhar Tsarnaev committed heinous crimes. The Sixth Amendment nonetheless guaranteed him a fair trial before an impartial jury. He received one“¹³.

This case sets a precedent and proves how difficult it is to act within *voir dire* in the age of social media. Even in a country like the USA, which has enormous resources and a long-established tradition of the institution of a jury trial, it is challenging to select completely impartial jurors in the modern era.

In Georgia, a number of cases have been heard by a jury. The general public is not aware whether the high standard of impartiality has been respected by the jurors, which includes limiting their involvement in social media.

CONCLUSION

In conclusion, we can say that the idea of a trial by jury, in which a defendant is tried by people from his or her own community, according to the morals established in this society, has, alongside its advantages, also disadvantages, some of them being highlighted below:

11. Supreme Court Overturns Appeals Court Decision Reversing Death Sentence in Boston Marathon Bombing <https://deathpenaltyinfo.org/news/supreme-court-overturns-appeals-court-decision-reversing-death-sentence-in-boston-marathon-bombing>.

12. Ibid.

13. <https://edition.cnn.com/2022/03/04/politics/tsarnaev-supreme-court/index.html>.

- Jurors lack legal education and are often unable to properly assess evidence, understand complex issues, and draw appropriate conclusions.
- Jurors may be biased in favour of or against certain individuals or groups on grounds of solidarity or non-acceptance, for example, on the basis of race or towards recognisable people.
- Recently, this age-old institution has faced new challenges. Selecting impartial jurors in the information age, which means excluding or minimising their involvement in social media, is likely to be one of the main challenges along with other disadvantages of the institution.

RECOMMENDATION: To overcome the challenge relating to jurors' involvement in social media, it is essential to work with jurors to make them aware of exactly what the consequences of inappropriate use of social media might be. However, strict measures such as taking away devices with Internet access during the trial may discourage people from participating in jury trials. It is therefore necessary to strike a balance between the impartiality of the institution of a jury trial and respect for the personal freedom of jurors.

REFERENCES

1. ანა დოლიძე, „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო საქართველოში და მისი შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასთან“, ადამიანის უფლებები და სამართლის უზენაესობა, რედ. კონსტანტინე კორკელია, 2013
2. კვიციანი ლიკა, დავით ხურციძე. „ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო და მასთან დაკავშირებული საკითხები საქართველოში“, „ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი, თავისებურებანი და პრობლემები“, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, საერთაშორისო სამართლის კვლევითი ინსტიტუტი, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2017
3. European Convention on Human Rights
4. Boston Bomber's Death Sentence Should Not Have Been Vacated Based on Insufficient Voir Dire [United States v. Tsarnaev, 968 F.3d 24 (1st Cir. 2020).]
5. Registrar of the Supreme Court of South Australia v C [2016] SASC 93 (22 June 2016), <http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/sa/SASC/2016/93.html> {26.03.2022}
6. Supreme Court Overturns Appeals Court Decision Reversing Death Sentence in Boston Marathon Bombing <https://deathpenaltyinfo.org/news/supreme-court-overturns-appeals-court-decision-reversing-death-sentence-in-boston-marathon-bombing>
7. <http://dl.sangu.edu.ge/pdf/dissertacia/iosebkelneridze.pdf>
8. <https://edition.cnn.com/2022/03/04/politics/tsarnaev-supreme-court/index.html>
9. <https://www.gov.uk/government/news/two-jurors-convicted-for-internet-use> {25.01.2022}
10. <https://www.washburnlaw.edu/publications/wlj/online/volume/60/mccoys-boston-bomber.pdf>
11. Jury_trial_institute_Ge.pdf

მედიაცია – ნოვაცია ქართულ სამართლებრივ სივრცეში და ადამიანის უფლებათა რეალიზაციის ეფექტური მექანიზმი

ირაკლი ყანდაშვილი

ადვოკატი, სსიპ „საქართველოს მედიატორთა

ასოციაციის“ თავმჯდომარე, პროფესორი, სამართლის დოქტორი

რეზიუმე. სტატიის მიზანია საქართველოში დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ისეთი ახალი ფორმის შესახებ, როგორც არის მედიაცია მეცნიერული მსჯელობა და საკითხის აქტუალიზაცია. „მედიაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის ამოქმედება ქვეყანაში დიალოგის კულტურის დამკვიდრების და საზოგადოების დაპირისპირების რელსებიდან სოციალური მშვიდობის რელსებზე გადაყვანის საქმეში მნიშვნელოვანი წინაპირობაა. მართალია საკანონმდებლო დონეზე დავის აღნიშნული პლატფორმა ხელმისაწვდომი შეიქმნა, თუმცა მის შესახებ ცნობადობა არ არის მაღალი, სწორედ ამ ტიპის გამოწვევის, მათ შორის იურიდიულ წრეებში, ეფექტურად დაძლევის საშუალებად მივიჩნევთ საკითხის თაობაზე მეცნიერული კვლევის განხორციელებას, რათა მიიღწეს ეტაპი, როდესაც მედიაცია არ იქნება მინერული დავის ალტერნატიულ მექანიზმად, არამედ აღიარებული იქნება, დავის გადაწყვეტის რიგით მექანიზმად, რა ხედვაც შეჯერებულია განვითარებული დემოკრატიების მაგალითზე, როგორც სამეცნიერო, ასევე პრაქტიკოს იურისტთა წრეში.

საკვანძო სიტყვები: მედიაცია, მოლაპარაკება, შეთანხმება

I. შესავალი

თანამედროვე საზოგადოება, განსაკუთრებით მიდრეკილია დავებისადმი, რაც ავტომატურად იწვევს სასამართლოს გადატვირთულობას სარჩელებით, განაპირობებს გახანგრძლივებულ და დროში გაჭიანურებულ მართლმსაჯულების სისტემას და მოდავე მხარეების ფინანსურ დანახარჯებს¹. დავის მახასიათებელი დაძაბულობის, ნერვიულობის, ფიზიკური და ემოციური დესტაბილიზაციის, დავასთან დაკავშირებული დროის და ფინანსების დანახარჯის გათვალისწინებით საზოგადოება და სამეწარმეო სუბიექტები მუდამ ფიქრობდნენ და დღესაც ფიქრობენ თუ როგორ და რა მექანიზმებით მოახერხონ მათი გამომდინარე კონფლიქტური სიტუაციის განეიტრალება, დაძაბულობის კე-

1. *Esplugues C., Marquis L., New Developments in Civil and Commercial Mediation, Springer, Vol. 6, 2015, 2*

რების ეფექტური ჩახშობა და იმის მოხერხება, რომ ურთიერთობები მეორე მხარესთან გაგრძელდეს ჰარმონიულად.

ამ მიზნით, საზოგადოება მუდამ ძიებაში იყო დავის გადაწყვეტის ეფექტური გზების, რომელიც ყველაზე მეტად დააკმაყოფილებდა მათ საჭიროებებს და მოერგებოდა მხარეთა ინტერესებს, მსგავსი ძიება და დაგეგმარება ავტომატურად სამართლებრივ გზებამდე მიდის და ამ მიმართულებით მათ შორის მთავარი არის სახელმწიფოს სამართლებრივი პოლიტიკა ემთხვეოდეს საზოგადოების ინტერესს და საჭიროებას და თანმდევად პასუხობდეს იმ ინტერესს, რაც სახელმწიფოს მთავარ შემადგენელს – მოქალაქეებს აქვთ და ესაჭიროებათ.

საერთაშორისო პერსპექტივიდან მარტივი, ეფექტური, დროული და ხელმისაწვდომი ფორმების არსებობა დავის გადაწყვეტის მექანიზმებისა არის დღევანდელი საჭიროება².

აღსანიშნავია, რომ ამ ყველაფრის ფონზე სახელმწიფოებრივი ინტერესიც თანხვედრი იყო და არის იმ საჭიროებისა, რაზეც ზემოთ არის საუბარი, რადგან ერთი მრივ, მსგავსი შესაძლებლობების განვითარებით, სასამართლო ხელისუფლებას ეძლევა საშუალება ერთგვარი განმუხტვის მასთან აკუმულირებული და მიმდინარე საქმისწარმოებების, ხოლო მეორე მხრივ, სრულდება დიდი სოციალური ფუნქცია, როდესაც მხარეები სასამართლოს ნაცვლად, სხვა კანონიერი გზებით დავის ამოწურვის მცდელობისას უფრო მეტად ინარჩუნებენ ერთმანეთთან ურთიერთობის რესურსს, რადგან ამ ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენებით მხარეებს შორის მოგებულ და წაგებულ მხარის სინდრომი მათ არ ეუფლებათ, რაც უადვილებთ საზოგადოების წარმომადგენლებს და ბიზნესს, ორმაგად, კონფლიქტში მყოფ მეორე მხარესთან გააგრძელონ თანაცხოვრება თუ საქმიანი ურთიერთობის ქონა, რითაც ადამიანები თუ იურიდიული პირები კიდევ უფრო ეფექტიანად ახდენენ საკუთარი უფლებების დაცვას. სხვა სიტყვებით რომ ითქვას, როგორც სახელმწიფოს ინტერესშია მაკრო დონეზე, ასევე თითოეული დავის მხარის ინტერესშია მიკრო დონეზე³ გამონახოს დროის და ფინანსების კუთხით ეფექტური დავის გადაწყვეტის ისეთი მექანიზმი, რომელიც მისცემს მხარეებს, მათ შორის, რა თქმა უნდა, სახელმწიფოს, რესურსების რეალურად დაზოგვის საშუალებას და იქნება სოციალური მშვიდობის წინაპირობა, ხოლო ადამიანის უფლებები გაცილებით უფრო ეფექტიანად დაცული და გარანტირებული.

ზემოაღნიშნული საჭიროებების და რეალობის გათვალისწინებით სავსებით

2. *Carvalho J.M., Carvalho C.*, Online Dispute Resolution Platform in Alberto de Franceschi (ed), *European Contract Law and the Digital Single Market – The Implications of the Digital Revolution*, Intersentia, 2016, 245, 246.
 3. *Steffek F.*, Mediation, in *The Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, Volume II, Basedow J., Hopt J.K., Zimmermann R., Stier A., Oxford University Press, Oxford, 2012, 1163.

ლოგიკური და შედეგობრივად პროგნოზირებადი იყო და არის დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებების, რომლებიც რეალურად წარმოადგენენ სოციალური დაძაბულობის⁴ და საზოგადოებაში არსებული კონფლიქტების შედეგიანი აღმოფხვრის და ადამიანის უფლებების დაცვის ეფექტურ მექანიზმებს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ბოლო წლების მანძილზე მედიაცია მართლაც მკვიდრდება თითქმის ყველა სახელმწიფოში, როგორც დავის გადაწყვეტის ყველაზე ეფექტური ალტერნატიული საშუალება, მედიაციისთვის მახასიათებელი ფორმების⁵ ჩათვლით.

დღეისათვის მედიაცია წარმოადგენს ყველაზე სწრაფად განვითარებად დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ საშუალებას მსოფლიოში⁶, რომელსაც ახასიათებს მესამე⁷, დამოუკიდებელი, მიუკერძოებელი და ნეიტრალური პირის ჩართულობით⁸ კონფიდენციალური და სტრუქტურირებული პროცესის ფარგლებში⁹ კონფლიქტის მხარეებისთვის დავის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობის დელეგირება, რაც მედიაციის ევროპული¹⁰ და არამსოფლიო აქტის მთავარი მახასიათებელი თვისებაა.

მედიაციის დამკვიდრების მთავარი მიზანია მხარეებს მიეცეთ შესაძლებლობა მათი ინტერესებისათვის საუკეთესო გადაწყვეტილებით დაასრულონ დავა და აღმოფხვრან კონფლიქტი საკუთარი ხელით¹¹, რა დროსაც უბრალოდ კი არ ასრულებენ მეორე მხარესთან დავას, არამედ ქმნიან წინაპირობას მხარესთან საქმიანი თუ პირადი ურთიერთობის სამომავლოდ ცივილურ ფორმებში გაგრძელების, რაშიც მედიაცია რეალურად ეხმარება მხარეებს¹² ეფექტურად იცავს მათ რეალურ ინტერესებს, რადგან მედიაციის დროს კი არ უნდა გაირჩეს თუ ვინ რა გააკეთა წარსულში, არამედ მხარეებმა უნდა საუკეთესო გამოსავალი მოიძიონ არსებული ჩიხური სიტუაციიდან, რათა გაგრძელდეს სამომავლო ურთიერთობა მათი ინტერესების შესაბამისად¹³; მედიაცია ეხმარება მხარეებს თვითგამორკვევაში, მოდავე მხარეების ერთმანეთისადმი მოთხოვნების რეალური მიზეზების და მიდგომების ამოცნობაში¹⁴. ხშირად შეხვედებით იური-

4. *Steffek F.*, Mediation, in *The Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, Vol. II, *Basedow J., Hopt J.K., Zimmermann R., Stier A.*, Oxford University Press, Oxford, 2012, 1162.
 5. *Jeong S.*, Kritische Betrachtung über die Gerichtsmediation in Korea, in *Brinkmann M., Effer-Uhe D.O., Völzmann-Stickelbrock B., Wesser S., Weth S.*, Festschrift für Hanns Prütting, *Dogmatik im Dienst von Gerechtigkeit, Rechtssicherheit und Rechtsentwicklung*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2018, 831.
 6. *Alexander N.*, *International and Comparative Mediation*, Wolters Kluwer, 2009, 1.
 7. *Blake S., Browne J., Sime S.*, *The Jackson ADR Handbook*, 2nd Ed, Oxford University Press, Oxford, 2016, 144.
 8. *Trenczek T.M.A., Berning D., Lenz C., Will H.D.*, *Mediation und Konfliktmanagement*, Handbuch, 2. Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2017, 50
 9. *Tutzel S., Wegen G., Wilske S.*, *Commercial Dispute Resolution in Germany*, 2nd Ed, C.H.BECK, München, 2016, 191.
 10. EU-Mediationsrichtlinie 2008, Art. 3a.
 11. *Greger R., Unberath H.*, *MediationsG : Recht der Alternativen Konfliktlösung*, Kommentar, C.H.BECK, München, 2012, 97.
 12. *Jones G., Pexton P.*, *ADR and Trusts: an International Guide to Arbitration and Mediation of Trust Disputes*, Spiramus Press, 2015, 33.
 13. *Wode M., Rabe C.S.*, *Mediation*, Springer, Berlin, 2014, 27.
 14. *Alexander N.*, *Global Trends in Mediation*, 2nd Ed, Kluwer Law International, the Netherlands, 2006, 10.

დიულ ლიტერატურაში, სადაც მედიაცია „მომავალზე ორიენტირებული პროცესის“¹⁵ სახელით მოიხსენიება¹⁶; მედიაცია იძლევა საშუალებას მხარეებმა ხანგრძლივადიანი¹⁷ შედეგი მიიღონ პროცესის წარმატებით წარმართვის და დასრულების შემთხვევაში, მით უფრო, რომ მედიაციის გამოყენება კონფლიქტში მყოფ მხარეებს დავის ნებისმიერ ეტაპზე შეუძლიათ, თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ რაც უფრო ადრეულ¹⁸ სტადიაზე მოხდება მედიაციის ინიცირება, მით უფრო მაღალია დავის შეთანხმებით დასრულების პერსპექტივა¹⁹.

მედიაციის მეშვეობით მხარეები ცდილობენ საკუთარი სიმართლე შეათანხმონ ერთმანეთთან²⁰ რათა სამართლის ნორმებმა არ გადაწყვიტოს ის, რაც მათ მიაჩნიათ რომ არის სწორი, რადგან კარგად მოეხსენება ყველას, რომ რიგ შემთხვევაში სამართლიანობა და კანონიერება არ არის თანხვედრი თეზები, შესაბამისად, მედიაციის გამოყენებით მხარეები სწორედ საკუთარი სიმართლის დაფიქსირებას ცდილობენ შეთანხმების გზით, ხოლო რამდენად არის ეს სამართლიანი²¹ ორივე მხარისათვის, ამაზე საბოლოო გადაწყვეტილება მხარეების მიერ არის მისაღები, ზოგადად სამართლიანობა მედიაციის ცნების მახასიათებელი სტანდარტია²².

მედიაციის სწორედ აღქმისათვის მნიშვნელოვანია მხარეებს კარგად ესმოდეთ, რომ მედიაციით ისინი მუდამ სარგებელს იღებდნენ, მუდამ გაცილებით ეფექტურად იცავენ საკუთარ ინტერესებს, კერძოდ, შესაძლოა მედიაცია კონკრეტული შეთანხმებით ვერ დაასრულონ, თუმცა მათ იმაზე კარგად ეცოდინებათ კონფლიქტის მიზეზების და დავის შესახებ, ვიდრე ეს მედიაციის დაწყებამდე იყო, რაც შესაძლოა შემდგომში გახდეს წინაპირობა დავის დასრულების. შესაბამისად, მედიაციის პროცესში მონაწილეობას მხარეებისათვის ყოველთვის მოაქვს დადებითი შედეგი თუ მხარეს ესმის მედიაციის შინაარსი და იცის, თუ როგორ გამოიყენოს ის ინფორმაცია, რაც ამ პროცესმა მისცა მას²³. ხშირია ლიტერატურაში, როდესაც მედიაციას ახასიათებენ ორივე მხარისთვის მომგებიან პროცესად (win-win Lösung)²⁴, რადგან მედიაციის სწორი და ეფექტური გამოყენებით ორივე მხარეს შეუძლია საკუთარი ინტერესების სასარგებლო

15. Trossen A., Mediation (un)gerregelt, Win-Management Verlag, Mühlberg, 2014, 470

16. Deixler-Hübner A., Schauer M., (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016, 188.

17. Kaiser P., Gabler A.M., Prozessqualität und Langzeiteffekte in der Mediation, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 6/2014, 180.

18. Fenn P., Commercial Conflict Management and Dispute Resolution, Routledge, New York, 2017, 68.

19. Roberts M.M., Mediation in Family Disputes, Ashgate Publishing Ltd, Burlington, 2014, 180.

20. Wendland M., Mediation und Zivilprozess, Mohr Siebeck, Tübingen, 2017, 216, 217.

21. Windisch K., Fair und/oder gerecht? Fairnesskriterien in der Mediation, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 2/2015, 55.

22. Steffek F., Unberath H., (eds), Genn H., Greger R., Menkel-Meadow C., Regulating Dispute Resolution ADR and Access to Justice at the Crossroads, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2013, 17.

23. Ahmed M., An Investigation into the Nature and Role of Non-Settled ADR in International Journal of Procedural Law, Vol. 7, intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2017, 216, 217.

24. Deixler-Hübner A., Schauer M., (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016, 21.

შეთანხმებას მიაღწიოს²⁵; მაშინ, როდესაც, სასამართლო საქმისწარმოების თუ საარბიტრაჟო საქმისწარმოების შედეგად დახარჯული ადამიანური თუ ფინანსური დანახარჯით ორივე მხარე დაზარალებულია, ხოლო ერთ-ერთი მხარის მიერ მიღწეული გამარჯვება მოჩვენებითი²⁶.

ეს არის კონფიდენციალური პროცესი, რომელშიც ნებაყოფლობითობის²⁷ საფუძველზე ჩართული მხარეები მესამე დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი შუამავალი პირის ჩართულობით²⁸, რომელსაც რაიმე სახის გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილება არ გააჩნია, ცდილობენ სასამართლოს გარეშე მიაღწიონ მათი ინტერესებისთვის მისაღებ შეთანხმებას²⁹ საკუთარი უფლებები ეფექტურად თავად დაიცვან, კერძოდ, გამონახონ ერთმანეთის ინტერესების³⁰ გათვალისწინებით, ორივე მხარისთვის მისაღები შეთანხმების პირობები.

II. მედიაცია, როგორც ადამიანის უფლებების რეალიზების ეფექტური მექანიზმი

ნებისმიერ სამართლებრივ სისტემაში და რა თქმა უნდა საქართველოს მაგალითზეც, მოდავე მხარეებს უზრუნველყოფილი აქვთ სასამართლოსთვის მიმართვის კონსტიტუციური უფლება³¹ რაც ასევე საერთაშორისო სტანდარტებით³² დაცული და უზრუნველყოფილი, გარანტირებული უფლებაა. სასამართლო საუკუნეებია დამკვიდრებულია³³ როგორც მხარეებს შორის არსებული დავის ბუნებრივი გადაწყვეტის ადგილი³⁴, თუმცა საუკუნეების მანძილზე სასამართლო სამართალწარმოების გამოყენების გამოცდილებამ საზოგადოებას და სასამართლო საქმისწარმოების სერვისით მომხმარებლებს დაარწმუნა მსგავსი ფორმით და საშუალებით დავის გადაწყვეტის არაეფექტურობაში, რაც განსაკუთრებით თვალშისაცემია სასამართლო წარმოების დროში გახანგრძლივებულობით და პროცესის წარმოებასთან დაკავშირებული ფინანსური დანახარჯებით, რაც ნაცვლად ადამიანის უფლებების დაცვისა, დამატებით იწვევს უფლებების „დარღვევას“ რადგან მხარე იღებს

25. წულაძე ა., ქართული სასამართლო მედიაციის შედარებითი ანალიზი, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ, 2017, 14.

26. Bevan A., Alternative Dispute Resolution, Sweet & Maxwell, London, 1992, 1.

27. Hirsch G., Alternative Streitbeilegung: ein neuer Zugang zum Recht, Honorati C., Ohly A., Padovini F., Hirsch G., Picotti L., Knauer C., Patentrecht ADR Wirtschaftsstrafrecht, Müller Verlag, Heidelberg, 2017, 64.

28. Steffek F., Mediation, in The Max Planck Encyclopedia of European Private Law, Volume II, Basedow J., Hopt J.K., Zimmermann R., Stier A., Oxford University Press, Oxford, 2012, 1162.

29. Hirsch G., Alternative Streitbeilegung: ein neuer Zugang zum Recht, Honorati C., Ohly A., Padovini F., Hirsch G., Picotti L., Knauer C., Patentrecht ADR Wirtschaftsstrafrecht, Müller Verlag, Heidelberg, 2017, 69.

30. Bäumerich M., Güterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker&Humblot, Berlin, 2015, 23.

31. ix. saqarTvelos konstitucia, 42-e muxli.

32. ix. adamianis uflebaTa da ZiriTad TavisuflebaTa dacvis evropuli konvencia, me-6 muxli.

33. წულაძე ა., ქართული სასამართლო მედიაციის შედარებითი ანალიზი, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ, 2017, 13.

34. Wendenburg F., Differenzierte Verfahrensentscheidungen in zivilrechtlichen Konflikten, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 1/2013, 21

დაგვიანებულ და ძვირ პროცესს და მაღალია ალბათობა იმისა, რომ შედეგი თავის აქტუალობას კარგავს მხარისათვის, როდესაც ის საბოლოოდ დგება. სასამართლოში დავის ინიცირებით მხარეები რეალურ კონტროლს კარგავენ და ხელიდან უშვებენ სადავეებს საქმის მიმდინარეობასა და შედეგზე³⁵. აქვე, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ყოველგვარი სამართლებრივი დავის, განურჩევლად მისი ხასიათისა და სირთულისა, სასამართლოსათვის მინდობა, რიგ შემთხვევაში გაუმართლებელი შეიძლება აღმოჩნდეს, რაც თავისთავად იწვევს საჭიროებას სასამართლოს ალტერნატიული ეფექტური მექანიზმების გაჩენისა პრაქტიკაში, რაც მხარეებს მისცემს საშუალებას უშუალოდ დაიცვან საკუთარი ინტერესები და უფლებები, ორივე მხარისთვის ურთიერთსასარგებლო შეთანხმების მიღწევის გზით. ფაქტია, რომ ტრადიციული ფორმები დავის გადაწყვეტის, ისეთი, როგორც არის სასამართლოს წინაშე საქმისწარმოება ან თუნდაც საარბიტრაჟო სამართალწარმოება, აღარ წარმოადგენს ეფექტურ მექანიზმს, რათა გაუმკლავდეს დღითი დღე მზარდ დავებს მხარეებს შორის, მათ შორის დაბალი ღირებულების და საზღვართშორისი დავების მატების ფონზე³⁶.

მედიაციის ფართოდ გავრცელებას და დამკვიდრებას აქვს ობიექტური მრავალი წინაპირობა, თუმცა ყველაზე მეტად გავრცელებულ საფუძვლებს³⁷ დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ამ ფორმის დანერგვისა წარმოადგენს მისი თვალშისაცემი უპირატესობა ხარჯების და დროის დანახარჯის კუთხით, ხოლო საზღვართშორისი მედიაციის შემთხვევაში მხარეების ნაკლები ცოდნა და ნდობა დავის წარმოების ადგილის იურისდიქციისა³⁸, შესაბამისად, ნამდვილად არ არის გასაკვირი, რომ მედიაცია იმკვიდრებს თავს, როგორც დავის გადაწყვეტის ეფექტური ინსტრუმენტი³⁹.

ბოლო ორმოცი წლის მანძილზე დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებები (ADR) საგრძნობლად განვითარდა და წარმატებით დამკვიდრდა⁴⁰ იურიდიულ საზოგადოებაში⁴¹, დღეს ის უკვე ნაწილია იურიდიული პრაქტიკის და აზროვნების. ბოლო დროს ვრცელდება მოსაზრებაც, რომ ADR არის არა ალტერნატივა მართლმსაჯულების, არამედ არის ალტერნატიული მართლმსაჯულება⁴² თუმცა მთავარია, რომ ამ ფორმის გამოყენებით დავის მხარეებმა მიი-

35. *Trenczek T.M.A., Berning D., Lenz C., Will H.D.*, Mediation und Konfliktmanagement, Handbuch, 2. Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2017, 35.

36. *Cortes P.*, The Law of Consumer Redress in an Evolving Digital Market, Cambridge University Press, Cambridge, 2018, 101.

37. *Rashda R.*, Alternative Dispute Resolution, Lexis Nexis, 2014, 3

38. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016, 2.

39. *Berkel G.*, Deal Mediation: Erfolgsfaktoren professioneller Vertragsverhandlungen, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 1/2015, 4.

40. *Blake S., Browne J., Sime S.*, The Jackson ADR Handbook, 2nd Ed, Oxford University Press, Oxford, 2016, 9.

41. *Brown H., Marriott A.*, ADR Principles and Practice, third edition, Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011, 1.

42. *Lindblom P.H.*, Progressive Procedure, Iustus, 2017, 405.

ღონ კონკრეტული შედეგი. დავის ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენებით დავის გადაწყვეტის სტატისტიკა დღითიდღე მატულობს⁴³. ევროპის კავშირის ეგიდით ხდება დავის ალტერნატიული მექანიზმების შესახებ სპეციალური დირექტივების მიღება⁴⁴ რაც ევროპის მასშტაბით დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების კიდევ უფრო დამკვიდრების წინაპირობაა⁴⁵.

დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება, როგორც ტერმინი გამოიყენება როგორც ზოგადი ფრაზა, რომელიც იგივედგება კონფლიქტის გადაწყვეტის პროცესთან, რომელიც თავისი ბუნებით არის არაფორმალური პროცესი, დავაში ჩართული მხარეებისათვის აბსოლუტურად მიუკერძოებელი, დამოუკიდებელი მესამე პირის ჩართულობით (შესაძლებელია ასეთი პირი იყოს ერთზე მეტი), რომელიც მხარეებს მათ შორის არსებული კონფლიქტის აღმოფხვრაში ეხმარება, იმაზე უფრო არაფორმალური ფორმით და საშუალებებით, ვიდრე ეს სასამართლო საქმისწარმოებას ახასიათებს⁴⁶ მარტივად, დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება განიმარტება, როგორც არასასამართლო მექანიზმით დავის გადაწყვეტა⁴⁷, ხოლო მსგავსი ფორმა დავის გადაწყვეტის, წარმოადგენს სასამართლო საქმისწარმოების ალტერნატიულ⁴⁸ მექანიზმს.

დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებების პოპულარიზაცია და გამოყენებადობა დიდწილად დამოკიდებულია საზოგადოების, ბიზნეს სექტორის მხრიდან ამ შესაძლებლობის და მისი ფორმების შესახებ ცნობადობის გაზრდაზე⁴⁹. მნიშვნელოვანია, რათა ხდებოდეს კონკრეტული საქმეების მაგალითებზე დავის ალტერნატიული საშუალებების ფორმების პრაქტიკული გამოყენება, რაც შექმნის ამ ინსტიტუტის მიმართ სანდოობას. მეორე მხრივ, არანაკლებ მნიშვნელოვანია უშუალოდ მართლმსაჯულების მხრიდან, იგულისხმება სასამართლო ხელისუფლება, დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებების მიმართ მხარდამჭერი სასამართლო პოლიტიკის გატარება. განსაკუთრებით ასეთი ახალი ინსტიტუციების დანერგვის სტადიზე, რადგან საზოგადოების იმ ნაწილს, რომელსაც გააჩნია ნდობა სასამართლოსადმი, ამ უკანასკნელის პოზიციას ენიჭება გარკვეული დატვირთვა. თუმცა სასამართლომ ამ ყველაფერს წმინდა პრაგმატული კუთხით რომ შეხედოს, საქმეთა ნაკადის შემცირების თვალსაზრისით სასამართლოებისათვის ნამდვილად

43. *Carvalho J.M., Nemeth K.*, Implementation of the Consumer ADR Directive in the EU Member States, *EuCML Journal of European Consumer and Market Law*, C.H.BECK, Vol 7, 2/2018, 81.

44. ix. <<http://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/11/oj>>. [15.05.2018]

45. *Steffek F.*, The Relationship between Mediation and Other Forms of Alternative Dispute Resolution in The Implementation of the Mediation Directive, (Compilation of in-depth Analysis) European Parliament Directorate-General for Internal Policies, 2016, 51. <<http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>>. [15.05.2018]

46. *Rana R.*, *Alternative Dispute Resolution*, Lexis Nexis, 2014, 2.

47. *Goldberg S.B., Sander F., Rogers E.A., Nancy H., Cole S.R.*, *Dispute Resolution: Negotiation, Mediation, Arbitration and other Processes*, 6th Ed, Wolters Kluwer, 2012, 4.

48. *Ferz S., Lison A., Wolfart E.M.*, *Zivilgerichte und Mediation*, Universitätsverlag, Wien, 2004, 28.

49. *Lord Justice Jackson.*, *New Approach to Civil Justice: From Woolf to Jackson.*, Conference on Civil Justice Reform: What Has it Achieved?., Hong Kong., 15 April 2010.

სასარგებლოა დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებების ფართო გამოყენებადობა საზოგადოების მხრიდან⁵⁰. მექანიზმის საკანონმდებლო დონეზე მყარი და სტრუქტურული ინსტიტუციონალიზაცია დამატებითი წინაპირობაა მისდამი ნდობის მოპოვებისა.

დავის გადაწყვეტის არასასამართლო მექანიზმების გამოყენება მხარეთა ავტონომიურობის პრინციპზეა დამყარებული, რადგან მათ თავად, საკუთარი ნებით, კონსენსუსის⁵¹ გზით უნდა აირჩიონ დავის გადაწყვეტის ეს ფორმა, შესაბამისად, მექანიზმი მათთვის გარდა იმისა, რომ უნდა იყოს ცნობილი, უნდა იყოს სანდო და ეფექტური. ამასთანავე, გასათვალისწინებელია დავის გადაწყვეტასთან დაკავშირებული ფინანსური დანახარჯი⁵² რაც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების გამოყენების ფონზე სასამართლო სამართალწარმოებასთან შედარებით გაცილებით იაფი⁵³ და მომხიბვლელია⁵⁴. იურიდიული საზოგადოება საერთაშორისო მასშტაბით თანხმდება იმაზე, რომ მე-20 საუკუნის ბოლო მეოთხედიდან და განსაკუთრებით 21-ე საუკუნეში მედიაცია ფართოდ მკვიდრდება და მისი პოპულარიზაცია ყოველდღიურად იზრდება.

III. მედიაციის უპირატესობები და შესაქმნელი ნაკლოვანებები

მხარეებს შორის წარმოშობილი კონფლიქტი იძლევა იმის საშუალებას, რომ მოხდეს ურთიერთობის კრიტიკული მომენტების იდენტიფიცირება⁵⁵, რაც დაძლევის შემთხვევაში, კიდევ უფრო წარმატებული შემდგომი ურთიერთობის წინაპირობაა, რაშიც მედიაცია დადებით როლს ასრულებს. ლიტერატურაში ხშირად ხდება მითითება იმაზე, რომ მედიაციის პროცესის მონაწილე მხარეებს პროცესის შემდგომ უადვილდებათ საკითხის ანალიზი, რადგან მათ ჰქონდათ შესაძლებლობა უშუალოდ მხარის არგუმენტაცია მოესმინათ⁵⁶, არა სამარტლებრივი დასაბუთებები, არამედ მხარისეული „სიმართლე“, რადგან, როგორც ცნობილია – „მედალს ორი მხარე აქვს“⁵⁷ და მხარეებს სწორედ მეორე მხარის სიმართლე ესმარებათ საკითხის სრულყოფილ ანალიზში, თუმცა მთავარია მხარეებს ჰქონდეთ შეთანხმების მიღწევისთვის სათანადო რესურსი,

50. *Kwan Lun M.I.*, *Alternative Dispute Resolution of Shareholder Disputes in Hong Kong.*, Cambridge University Press., Cambridge., 2017, 24.

51. *Kathy M.*, *Court Referral to ADR: Criteria and Research. 2003, para.6.6.*, <www.aija.org.au>. [15.05.2018]

52. *Hopt J.K., Steffek F.*, *Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2013, 38.

53. *Alexander N.*, *Four Mediation Stories from Across the Globe*, *The Rabel Journal of Comparative and International Private Law*, Max –Planck-Institute für ausländisches und internationales Privatrecht, Band 74, Heft 1, Mohr Siebeck, 2010, 734.

54. *Tunay K.*, *Contract Management & Dispute Resolution in International Construction Business*, *BILGE*, 2016, 182.

55. *Ulrich H.*, in *Klowait J., Gläßer U.*, *Mediationsgesetz, Handkommentar*, Nomos, Baden-Baden, 2014, 469

56. *Hakimah Y.*, *Alternative Dispute Resolution (ADR)*, *International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA)*, Malaysia, 2012, 36.

57. *Bhatt J.N.*, *A Round Table Justice through Lok-Adalat (People's Court) –A vibrant –ADR-in India*, 2002, 1.

რაც ყოველთვის გამოიძებნება თუ მოდავე მხარეების პირველად ინტერესს⁵⁸ დავის აღმოფხვრა წარმოადგენს.

მედიაციის დამკვირდებებს და დანერგვას რამოდენიმე ფაქტორი უწყობს ხელს, მათ შორის, უმთავრესი თავად სასამართლოების და საარბიტრაჟო ინსტიტუციების ბიუროკრატიული ბუნება, დროში გახანგრძლივებული პროცედურები და ხარჯია, რაც ამ წარმოებებს უკავშირდება, შესაბამისად „წესრიგი კანონის გარეშე“⁵⁹ და მისი გამოყენებადობის პერსპექტივა ავტომატურად ფეხს იკიდებს თითქმის ყველა იურისდიქციაში⁶⁰. ისევე, როგორც მხარეების რეალური ინტერესი, რათა მიაღწიონ კონფლიქტის დასრულებას და ერთმანეთში შეთანხმების მიღწევას. ხშირია, როდესაც, მედიაციაში მხარეები მათი სამართლებრივი სახის მოთხოვნების უკან არსებულ რეალურ ინტერესებს ააშკარავენ⁶¹ და სწორედ მათი მიღწევის კონკრეტულ გზებზე და საშუალებებზე უთანხმდებიან ერთმანეთს.

მედიაცია დავის მონაწილე მხარეებს სთავაზობს ლავირებად (ფლექსიბლურ⁶²) ალტერნატიულ საშუალებას თუ როგორ გადაწყდეს კონფლიქტი, ნაკლები დროის⁶³, ნაკლები ხარჯის⁶⁴ გაწევის სანაცვლოდ, უშუალოდ მხარეთა უფლებების ეფექტურად დაცვის ხარჯზე და მათ შორის სასამართლო საქმისწარმოების გადატვირთულობის შემცირებით. მედიაციის დადებითი მხარეა ის, რომ პროცესში შეუთანხმებლობის შემთხვევაში, მხარეებს ყოველთვის რჩებათ შესაძლებლობა დავის გადასაწყვეტად მიმართონ სასამართლოს⁶⁵, თუმცა მედიაციაში შედეგობრივად, მხარეთა უფლებები გაცილებით მეტად არის დაცული, რადგან ის შედეგი, რაც დგება ორივე მხარის შექმნილი პროცესშია და შედეგით ორივე მხარე კმაყოფილია.

მედიაციის მეშვეობით⁶⁶, მხარეებს აქვთ კარგი საშუალება მოახდინონ ერთმანეთს შორის არსებული კონფლიქტის დეფინირება, გაერკვნენ ერთმანეთთან არსებული პრობლემის არსში, ჩაწვდნენ დაპირისპირების რეალურ მიზეზებს⁶⁷, დაარეგულირონ აღნიშნული კონფლიქტი მშვიდობიანად, მართონ კონფლიქტი, დარჩეს ორივე მხარე მოგებულნი⁶⁸ (ე.წ. win-win situation)⁶⁹ ისევე, როგორც მოახ-

58. von Maik B., Guterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker & Humblot, Berlin.2015, 21.

59. Ellickson R.C., Order Without Law: How Neighbors Settle Disputes, Harvard University Press, Cambridge MA, 1991.

60. Ellickson R.C., Order Without Law: How Neighbors Settle Disputes, Harvard University Press, Cambridge MA, 1991.

61. von Maik B., Guterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker & Humblot, Berlin.2015, 22.

62. Hopt J.K., Steffek F., Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013, V.

63. Malacka M., Mediation als Appropriate Dispute Resolution im Tschechischen und Slowakischen Rechtssystem in Osteuropa Recht Zeitschrift, Nomos, Baden-Baden, 2018, 91.

64. Hopt J.K., Steffek F., Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013, 38.

65. Lindblom P.H., Progressive Procedure, Iustus, 2017, 422.

66. Boulle L., Kathleen K.J., Mediation Principles, Process, Practice, Butterworths Canada, 1998.12.16.

67. Kumar A., Alternative Dispute Resolution System, K.K. Publications, 2016, 233.

68. იქვე, 233.

69. Hafit F., von Schlieffen K.G., Handbuch Mediation, C.H.BECK, Munchen, 3 Auflage, 2016, 85.

დინონ კონფლიქტის შემდგომი გაღვივების პრევენცია და შეინარჩუნონ ურთიერთობა⁷⁰, მათ შორის, ქრისტიანული მოძღვრებაც ადამიანს ურჩევს კონფლიქტი აირიდონ თავიდან⁷¹. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ისლამი მხარეებს მოუწოდებს კონფლიქტის აღმოსაფხვრელად გამოიყენოს მედიაცია⁷² (არაბულად Sulh).

მედიაცია კარგი საშუალებაა მხარეებმა მოახდინონ ერთგვარი თვითგამორკვევა⁷³, ნაცვლად სასამართლო პროცედურებისა, სადაც ამ ფუნქციით მოსამართლე არის დაკავებული ანუ „მედიაცია ეხმარება მხარეებს თავად გადაწყვიტონ საკუთარი საქმე“⁷⁴, ხოლო სასამართლო და არბიტრაჟი მხარეების საქმეში „ერევა“, რათა გადაუწყვიტოს მათ საქმე, ანუ მედიაცია აძლევს მხარეებს საშუალებას დაიცვან საკუთარი უფლებები, საკუთარი ინტერესების დაახლოებით და ორივე მხარისთვის მისაღები შეთანხმების მიღწევით.

დღევანდელი აღქმით, მედიაცია წარმოადგენს ერთგვარ საშუალებას, რათა მიიღწეს მართლმსაჯულების განხორციელების მიზანი⁷⁵. ის არის საკმაოდ ძლიერი ინსტრუმენტი, თუმცა ჯერ კიდევ ნაკლებად გამოყენებადი, როგორც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება⁷⁶. მედიაციის მიზანი მხარეებს შორის შეთანხმება შედგეს⁷⁷ ხოლო მოდავე მხარეებს შორის ურთიერთობა მაშინ დამშვიდდება, როდესაც დავის შეთანხმებით გადაჭრა ხელს შეუწყობს მათი სამომავლო ურთიერთობების შემდგომ გაგრძელებას, რადროსაც მედიაციის მიზანი მიიღწევა⁷⁸. მეორე მხრივ, მედიაციას ახასიათებს, როდესაც ის შეთანხმებით ვერ სრულდება, თუმცა მხარეები მედიაციის პროცესში არკვევენ ერთმანეთისადმი პოზიციებს და რეალურ ინტერესებს, რაც ასევე შეიძლება გახდეს წინაპირობა იმისა, რომ მედიაციაში კონკრეტული შეთანხმების მიუღწევლად მხარეებმა ან არ გააგრძელონ ერთმანეთთან სამართლებრივი დავა ან არ მოახდინონ სამართლებრივი დავის ინიცირება, რაც, საბოლოო ჯამში, ნამდვილად დადებით შედეგად⁷⁹ უნდა შეფასდეს და მედიაციის კონკრეტულ შედეგად.

და ბოლოს, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მედიაციის დამატებითი ღირებულება მარტო ის არ არის, რომ იზოგება ხარჯები⁸⁰, სასამართლოსა და მოსამარ-

70. Englert K., Franke H., Grieger W., Streitlösung ohne Gericht – Schlichtung, Schiedsgericht und Mediation in Bausachen., Werner Verlag, 2006. 242.

71. Roebuck D., Mediation and Arbitration in the middle Ages (England 1154-1558), Holo Books, The Arbitration Press Oxford, 2013, 51.

72. Hakimah Y., Alternative Dispute Resolution (ADR), International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), Malaysia, 2012, 97.

73. Menkel-Meadow J.C., Love P.L., Schneider A.K., Sternlight R.J., Dispute Resolution Beyond the Adversarial Model, Wolters Kluwer Law&Business, Aspen Publishers Inc, 2011, 224.

74. Meyer A.S., Chairman, New York State Mediation Board, 1969, 164.

75. Eidenmuller H, Wagner G., Mediationsrecht, otto schmidt, 2015, 7.

76. Filler E., Commercial Mediation in Europe, Wolters Kluwer, 2012, 277.

77. Goodman A., Basic Skills for the New Mediator, Solomon Publications, 2nd Ed, Maryland, 2005, 20.

78. Glenewinkel W., Mediation als ausergerichtliches Konfliktlösungsmodell, ibidem-Verlag, 1999, 44.

79. Waring M., Commercial Dispute Resolution, CLP Legal Practice Guides/College of Law Publishing, 2016, 160.

80. Penny B., Mediation Law, Routledge Taylor&Francis Group, 2013, 9.

თლის დრო, არის ნაკლები შეჯიბრებითი პროცესი, ვიდრე სასამართლო, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ მედიაციის გამოყენებით მხარეებს ეძლევათ საშუალება თავად გადაწყვიტონ საკუთარი პრობლემები, იტვირთონ პასუხისმგებლობა და გაწიონ კონტროლი პროცესის მიმდინარეობის, რა დროსაც, შეუძლიათ აღადგინონ ან დაიწყონ მეორე მხარისათვის უკვე დაზიანებული ურთიერთობის დათბობა, ანუ კონსტრუქციულად წინ წაწიონ საკუთარი ბიზნეს ინტერესი და პირადი ცხოვრება სტრესის და დაძაბულობის გარეშე⁸¹, რა დროსაც, მხარეებს მეტი კმაყოფილების განცდა გააჩნიათ საქმისწარმოებისადმი⁸², ხოლო შედეგად, დავის მხარეები უზრუნველყოფენ საკუთარი უფლებების ეფექტურ დაცვას.

მედიაცია, როგორც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება, როგორც ზემოთ აღინიშნა, წარმოადგენს კონფლიქტში მყოფ მხარეებს შორის არსებული დავის გადაწყვეტის მართლაც ეფექტურ საშუალებას, რომლის მიმართ საზოგადოების ინტერესი ყოველთვის მზარდია, თუმცა, გარკვეული უარყოფითი მხარე მედიაციასაც გარკვეულწილად ასევე ახასიათებს, რაც მისი მნიშვნელობის და გამოყენების სიკეთეების გათვალისწინებით მართლაც ვერ აუფერულებს მედიაციის იმ უპირატესობებს, რაც თან სდევს დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ საშუალებას, კერძოდ, აქტუალურად შეინიშნება როგორც იურიდიულ ლიტერატურაში, ასევე პრაქტიკული კუთხით მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ მედიაციის დამკვიდრებამ შესაძლებელია მოახდინოს მართლმსაჯულების „პრივატიზაცია“ და მარლმსაჯულების განხორციელების კერძო პირთა ხელში აღმოჩენა, რითაც საფრთხე შეექმნება სამართლის სისტემის ნორმალურ ფუნქციონირებას⁸³, რაც ერთი მხრივ, წარმოადგენს გარკვეულ საფრთხეს, თუმცა აღნიშნული უფრო ჰიპოთეტურ მოსაზრებად უნდა იქნეს მიჩნეული, რადგან დავის ალტერნატიული საშუალების ამ მექანიზმის სწორი დანერგვა ნებისმიერ სახელმწიფოში, ისევე როგორც მის შესახებ საზოგადოების სრული ინფორმირებულობა აღნიშნულ რისკებს მინიმუმამდე დაიყვანს.

ამასთანავე, ხშირია მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ მედიაციაში მხარე, რომელიც გარკვეული ძალამოსილებით სარგებლობს კონფლიქტში მყოფ მეორე მხარესთან შედარებით, შეუძლია თავისი გავლენის გამოყენებით საკუთარი ინტერესების სასარგებლოდ შეითანხმოს მეორე მხარე⁸⁴. აღნიშნულ მოსაზრებას აქვს არსებობის უფლება, თუმცა მსგავსი რისკი ნებისმიერი ფორმით დავის გადაწყვეტისას შეიძლება არსებობდეს და ამ შემთხვევაშიც მხარეების მხრიდან მედიაციის ინსტიტუტის სწორი გამოყენების შემთხვე-

81. Brown H., Marriott A., ADR Principles and Practice, Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011, 107

82. Penny B., Mediation Law, Routledge Taylor&Francis Group, 2013, 9.

83. Goldberg S.B., Sander F., Rogers E.A., Nancy H., Cole S.R., Dispute Resolution: Negotiation, Mediation, Arbitration and other Processes, 6th Ed, Wolters Kluwer, 2012, 9.

84. იქვე, 10.

ვაში, აღნიშნული უარყოფითი მხარის ნიველირება სავსებით რეალური და შესაძლებელია.

მედიაციის უარყოფით მხარეს რიგ შემთხვევაში, სხვადასხვა სახელმწიფოს მაგალითზე, მისი ზედმეტად რეგულირებაც წარმოადგენს, რადგან ასეთ შემთხვევაში, მედიაცია, როგორც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება, კარგავს იმ ლავირებად ბუნებას, რაც მას განასხვავებს სამართლებრივ ჩარჩოებში მოქცეულ სასამართლო საქმისწარმოებასა და თუნდაც ნებისმიერ სხვა სახის დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული ფორმებისაგან და რაც რეალურად მისი უპირატესობა და დადებითი მხარეა, ვიდრე რისკი, რომელსაც რეგულირება ესაჭიროებოდა ან ზედმეტი რეგულირებით რაიმე სახის რისკის თავიდან აშორება იქნეს შესაძლებელი.

აღნიშნული და ბევრი სხვა უარყოფითი მხარე თავს გამოავლენს და მოახდენს გავლენას მხოლოდ ისეთ შემთხვევებში, როდესაც მედიაცია ქვეყანაში ინსტიტუციურ სახეს არ ატარებს და მისი გამოვლინება ფრაგმენტული ხასიათისაა, ხოლო ისეთ შემთხვევებში, სადაც მედიაციის რეგულირება საკანონმდებლო დონეზე არსებობს, თუნდაც ელემენტარული სახით და სადაც მედიაციის პროცესი პრაქტიკაში აპრობირებულია და რეალურ მოხმარებაშია მოდავე მხარეების მიერ, ფაქტობრივად განეიტრალებულია ნებისმიერი სახის უარყოფითი მხარის გავლენა მედიაციის პროცესში მონაწილე სუბიექტებზე და თავად პროცესზე⁸⁵.

ამ კუთხით, ხაზი უნდა გაესვას, მედიაციის შესახებ ინფორმაციის ფართოდ გავრცელების საჭიროებას საზოგადოებაში და იურიდიული პროფესიის მხრიდან მედიაციის მიმართ კეთილგანწყობის არსებობის საჭიროებას, და რა შემთხვევაშიც მედიაცია განწირულია წარმატებით დანერგვისთვის და ფუნქციონირებისთვის ნებისმიერ სახელმწიფოში.

IV. დასკვნა

ამ ყველაფრის ფონზე, დღეისათვის თამამად შეიძლება იმის თქმა, რომ ქართული იურიდიული საზოგადოება ერთსულოვანია მედიაციის, როგორც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმის დანერგვის საჭიროების საკითხში; ამ ეტაპზე, აღნიშნული მოსაზრებისაგან განსხვავებული ხედვის დაფიქსირება საჯარო სივრცეში არ მომდარა, არც „მედიაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღების სტადიაზე, რაც უდავოდ დადებითად მეტყველებს მედიაციის ინსტიტუტისადმი, იმის გათვალისწინებით, რომ რიგ შემთხვევებში, ქართულ სამართლებრივ სივრცეში ახალი ინსტიტუტის დანერგვის ეტაპზე ყოველ-

85. Hopt J.K., Steffek F., *Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2013, 38.

ვის შეინიშნება განსხვავებული აზრი და მოსაზრებები იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად სწორი ან საჭიროა ამა თუ იმ რეფორმის ან ცვლილების გატარება.

აღსანიშნავია, რომ მედიაციის, როგორც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმის ერთიანი საკანონმდებლო რეგულირების საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია, რადგან სწორედ ერთიანი ნორმატიული აქტის საფუძველზე, ე.წ. ჩარჩო რეგულატორის არსებობა, ერთი მხრივ, ხელს შეუწყობს მისი არსის სწორედ გააზრებას და გამოყენებას, როგორც მოდავე მხარეებს შორის, ასევე მას ექნება ის დიდი დატვირთვა, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია სასამართლო სისტემის განტვირთვის კუთხით და მეორეს მხრივ, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მედიაციის ფართო გამოყენება ყველა შემთხვევაში გახდება ქართული საზოგადოებისათვის წინაპირობა ჩაერთონ დიალოგში და ეცადონ ნებისმიერი კონფლიქტური სიტუაცია ურთიერთმოლაპარაკების გზით, საკუთარი უფლებების დაცვით გადაწყვიტონ, რისი რეალური დეფიციტიც შეიმჩნევა ჩვენს გარემოში.

რეზიუმე

მედიაცია, როგორც დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება მზარდი ტემპით იკიდებს ფეხს და მკვიდრდება ყოველდღიურ გამოყენებაში, როგორც კონფლიქტში მყოფი მხარეებისთვის ყველაზე მისაღებ საშუალებად მიაღწიონ შეთანხმებას.

მრავალი ევროპული ქვეყანა, სასამართლო საქმისწარმოების ინიცირებამდე, მედიაციის სავალდებულოდ გამოყენების ფორმებს ნერგავს შიდა იურისდიქციებში, რითაც კიდევ უფრო ხელს უწყობს საზოგადოებაში დავის ალტერნატიული საშუალების პროულარიზაციას და გამოყენებადობის გაზრდას.

კონფლიქტში მყოფი მხარეების მხრიდან საკუთარი ფინანსების და დროის დაზოგვის მიზნით დავის გადაწყვეტის ამ ალტერნატიულ ფორმას მრავალი მომხმარებელი უჩნდება, ისევე როგორც მედიაციის გამოყენების კიდევ უფრო ინოვაციურ ფორმებზე ფიქრობენ და მუშაობენ სხვადასხვა სახელმწიფოები, რაც ამ პროცესს კიდევ უფრო მეტ როლს და გამოყენებას შესძენს.

მედიაციამ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების მაგალითზე წარმატებით დაამტკიცა, რომ ის წარმოადგენს დავის გადაწყვეტის ეფექტურ საშუალებას და ობიექტურად იმკვიდრებს თავს როგორც ყველაზე მოთხოვნადი დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება, რითაც კიდევ ერთხელ ამართლებს მოსაზრებას, რომ „დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებების განვითარებას ალტერნატივა არ გააჩნია“ და მოკრძალებით შეიძლება აღნიშნული

მოსაზრების იმ კუთხით განვრცობა, რომ ნებისმიერი სწორედ დაგეგმილი და გააზრებული რეფორმა, რომელიც ერთი მხრივ, ეყრდნობა დაგროვილ საერთაშორისო გამოცდილებას, ხოლო მეორე მხრივ, ასახავს ეროვნულ დონეზე არსებული საჭიროებების სწორ შემეცნებას, განწირულია წარმატებისთვის და ასე უნდა მოხდეს მედიაციის შემთხვევაში საქართველოში, რაც საბოლოო სახით განაპირობებს ეფექტური და ხარისხიანი მართლმსაჯულების ქვეყანაში ოპერირებას.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. *Esplugues C., Marquis L.*, New Developments in Civil and Commercial Mediation, Springer, 2015;
2. *Carvalho J.M., Carvalho C.*, Online Dispute Resolution Platform in Alberto de Franceschi (ed), European Contract Law and the Digital Single Market –The Implications of the Digital Revolution, Intersentia, 2016;
3. *Steffek F.*, Mediation, in The Max Planck Encyclopedia of European Private Law, Volume II, Basedow J., Hopt J.K., Zimmermann R., Stier A., Oxford University Press, Oxford, 2012;
4. *Jeong S.*, Kritische Betrachtung über die Gerichtsmediation in Korea, in Brinkmann M., Effer-Uhe D.O., Völmann-Stickelbrock B., Wesser S., Weth S., Festschrift für Hanns Prütting, Dogmatik im Dienst von Gerechtigkeit, Rechtssicherheit und Rechtsentwicklung, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2018;
5. *Alexander N.*, International and Comparative Mediation, Wolters Kluwer, 2009;
6. *Blake S., Browne J., Sime S.*, The Jackson ADR Handbook, 2nd Ed, Oxford University Press, Oxford, 2016;
7. *Trenczek T.M.A., Berning D., Lenz C., Will H.D.*, Mediation und Konfliktmanagement, Handbuch, 2.Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2017;
8. *Tutzel S., Wegen G., Wilske S.*, Commercial Dispute Resolution in Germany, 2nd Ed, C.H.BECK, München, 2016;
9. *Greger R., Unberath H.*, MediationsG : Recht der Alternativen Konfliktlösung, Kommentar , C.H.BECK, München, 2012;
10. *Jones G., Pexton P.*, ADR and Trusts: an International Guide to Arbitration and Mediation of Trust Disputes, Spiramus Press, 2015;
11. *Wode M., Rabe C.S.*, Mediation, Springer, Berlin, 2014;
12. *Alexander N.*, Global Trends in Mediation, 2nd Ed, Kluwer Law International, the Netherlands, 2006;
13. *Trossen A.*, Mediation (un)gerecht, Win-Management Verlag, Mühlberg, 2014;
14. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016;
15. *Kaiser P., Gabler A.M.*, Prozessqualität und Langzeiteffekte in der Mediation, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 6/2014;

16. *Fenn P.*, Commercial Conflict Management and Dispute Resolution, Routledge, New York, 2017;
17. *Roberts M.M.*, Mediation in Family Disputes, Ashgate Publishing Ltd, Burlington, 2014;
18. *Wendland M.*, Mediation und Zivilprozess, Mohr Siebeck, Tübingen, 2017;
19. *Windisch K.*, Fair und/oder gerecht? Fairnesskriterien in der Mediation, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 2/2015;
20. *Steffek F., Unberath H., (eds), Genn H., Greger R., Menkel-Meadow C.*, Regulating Dispute Resolution ADR and Access to Justice at the Crossroads, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2013;
21. *Ahmed M.*, An Investigation into the Nature and Role of Non-Settled ADR in International Journal of Procedural Law, Vol. 7, intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2017;
22. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016;
23. *wulaZe a.*, qarTuli sasamarTlo mediaciis SedarebiTi analizi, gamomcemloba „iuristebis samyaro“, Tb, 2017;
24. *Bevan A.*, Alternative Dispute Resolution, Sweet & Maxwell, London, 1992;
25. *Hirsch G.*, Alternative Streitbeilegung: ein neuer Zugang zum Recht, Honorati C., Ohly A., Padovini F., Hirsch G., Picotti L., Knauer C., Patentrecht ADR Wirtschaftsstrafrecht, Müller Verlag, Heidelberg, 2017;
26. *Hirsch G.*, Alternative Streitbeilegung: ein neuer Zugang zum Recht, Honorati C., Ohly A., Padovini F., Hirsch G., Picotti L., Knauer C., Patentrecht ADR Wirtschaftsstrafrecht, Müller Verlag, Heidelberg, 2017;
27. *Bäumerich M.*, Güterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker&Humblot, Berlin, 2015;
28. saqarTvelos konstitucia, 42-e muxli;
29. adamianis uflebaTa da ZiriTad TavisuflebaTa dacvis evropuli konvencia;
30. *Wendenburg F.*, Differenzierte Verfahrensentscheidungen in zivilrechtlichen Konflikten, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 1/2013;
31. *Trenczek T.M.A., Berning D., Lenz C., Will H.D.*, Mediation und Konfliktmanagement, Handbuch, 2.Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2017;
32. *Cortes P.*, The Law of Consumer Redress in an Evolving Digital Market, Cambridge University Press, Cambridge, 2018;
33. *Rashda R.*, Alternative Dispute Resolution, Lexis Nexis, 2014;
34. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016;
35. *Berkel G.*, Deal Mediation: Erfolgsfaktoren professioneller Vertragsverhandlungen, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 1/2015;
36. *Blake S., Browne J., Sime S.*, The Jackson ADR Handbook, 2nd Ed, Oxford University Press, Oxford, 2016;
37. *Brown H., Marriott A.*, ADR Principles and Practice, third edition, Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011;

38. *Lindblom P.H.*, Progressive Procedure, Iustus, 2017;
39. *Carvalho J.M., Nemeth K.*, Implementation of the Consumer ADR Directive in the EU Member States, EuCML Journal of European Consumer and Market Law, C.H.BECK, Vol 7, 2/2018;
40. <http://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/11/oj>;
41. *Steffek F.*, The Relationship between Mediation and Other Forms of Alternative Dispute Resolution in The Implementation of the Mediation Directive, (Compilation of in-depth Analysis) European Parliament Directorate-General for Internal Policies, 2016;
42. *Rana R.*, Alternative Dispute Resolution, Lexis Nexis, 2014;
43. *Goldberg S.B., Sander F., Rogers E.A., Nancy H., Cole S.R.*, Dispute Resolution: Negotiation, Mediation, Arbitration and other Processes, 6th Ed, Wolters Kluwer, 2012;
44. *Ferz S., Lison A., Wolfart E.M.*, Zivilgerichte und Mediation, Universitätsverlag, Wien, 2004;
45. *Lord Justice Jackson.*, New Approach to Civil Justice: From Woolf to Jackson., Conference on Civil Justice Reform :What Has it Achieved?., Hong Kong. 2010;
46. *Kwan Lun M.I.*, Alternative Dispute Resolution of Shareholder Disputes in Hong Kong., Cambridge University Press., Cambridge., 2017;
47. *Kathy M.*, Court Referral to ADR: Criteria and Research. 2003;
48. *Hopt J.K., Steffek F.*, Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013;
49. *Alexander N.*, Four Mediation Stories from Across the Globe, The Rabel Journal of Comparative and International Private Law, Max –Planck-Institute fur ausländisches und internationals Privatrecht, Band 74, Heft 1, Mohr Siebeck, 2010;
50. *Tunay K.*, Contract Management & Dispute Resolution in International Construction Business, BILGE, 2016;
51. *Ulrich H.*, in Klowait J., Gläßer U., Mediationsgesetz, Handkommentar, Nomos, Baden-Baden, 2014;
52. *Hakimah Y.*, Alternative Dispute Resolution (ADR), International Shari’ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), Malaysia, 2012;
53. *Bhatt J.N.*, A Round Table Justice through Lok-Adalat (People’s Court) –A vibrant –ADR-in India, 2002;
54. *von Maik B.*, Guterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker & Humblot, Berlin. 2015;
55. *Ellickson R.C.*, Order Without Law: How Neighbors Settle Disputes, Harvard University Press, Cambridge MA, 1991;
56. *Ellickson R.C.*, Order Without Law: How Neighbors Settle Disputes, Harvard University Press, Cambridge MA, 1991;
57. *von Maik B.*, Guterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker & Humblot, Berlin. 2015;
58. *Hopt J.K., Steffek F.*, Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013;
59. *Malacka M.*, Mediation als Appropriate Dispute Resolution im Tschechischen und Slowakischen Rechtssystem in Osteuropa Recht Zeitschrift, Nomos, Baden-Baden, 2018;

60. *Hopt J.K., Steffek F.*, Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013;
61. *Lindblom P.H.*, Progressive Procedure, Iustus, 2017;
62. *Boulle L., Kathleen K.J.*, Mediation Principles, Process, Practice, Butterworths Canada, 1998;
63. *Kumar A.*, Alternative Dispute Resolution System, K.K. Publications, 2016;
64. *Haft F., von Schlieffen K.G.*, Handbuch Mediation, C.H.BECK, Munchen, 3 Auflage, 2016;
65. *Englert K., Franke H., Grieger W.*, Streitlosung ohne Gericht – Schlichtung, Schiedsgericht und Mediation in Bausachen., Werner Verlag, 2006;
66. *Roebuck D.*, Mediation and Arbitration in the middle Ages (England 1154-1558), Holo Books, The Arbitration Press Oxford, 2013;
67. *Hakimah Y.*, Alternative Dispute Resolution (ADR), International Shari’ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), Malaysia, 2012;
68. *Menkel-Meadow J.C., Love P.L., Schneider A.K., Sternlight R.J.*, Dispute Resolution Beyond the Adversarial Model, Wolters Kluwer Law&Business, Aspen Publishers Inc, 2011;
69. *Meyer A.S.*, Chairman, New York State Mediation Board, 1969;
70. *Eidenmuller H, Wagner G.*, Mediationsrecht, ottoschmidt, 2015;
71. *Filler E.*, Commercial Mediation in Europe, Wolters Kluwer, 2012;
72. *Goodman A.*, Basic Skills for the New Mediator, Solomon Publications, 2nd Ed, Maryland, 2005;
73. *Glenewinkel W.*, Mediation als ausergerichtliches Konfliktlosungsmodell, ibidem-Verlag, 1999;
74. *Waring M.*, Commercial Dispute Resolution, CLP Legal Practice Guides/College of Law Publishing, 2016;
75. *Penny B.*, Mediation Law, Routledge Taylor&Francis Group, 2013;
76. *Brown H., Marriott A.*, ADR Principles and Practice, Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011;
77. *Penny B.*, Mediation Law, Routledge Taylor&Francis Group, 2013;
78. *Goldberg S.B., Sander F., Rogers E.A., Nancy H., Cole S.R.*, Dispute Resolution: Negotiation, Mediation, Arbitration and other Processes, 6th Ed, Wolters Kluwer, 2012;

MEDIATION – INNOVATION IN THE LEGAL FIELD OF GEORGIA AND EFFECTIVE MECHANISM FOR THE IMPLEMENTATION OF HUMAN RIGHTS

Irakli Kandashvili

Lawyer, Chairperson of the

Georgian Association of Mediators, Professor, Doctor of Law

Abstract. the purpose of the article is to provide an academic overview of mediation – a new form of alternative dispute resolution in Georgia, and to make the issue actual. The entry into force of the Law of Georgia on Mediation is an important precondition for establishing a culture of dialogue in the country and for shifting from the path of public confrontation to the path of social harmony. Although the platform of dispute resolution has been made available at the legislative level, its level of awareness is not so high; this is why we consider it expedient to carry out academic research on the issue, which will serve as an effective means for overcoming such challenge in order to reach such level, where mediation will not be deemed an alternative means of dispute resolution, but will be recognised as an ordinary mechanism for dispute resolution; such a view is summarised below based on the example of developed democracies, among academics, as well as practising lawyers.

Keywords: mediation, negotiation, agreement

I. INTRODUCTION

Modern society is especially prone to disputes, which, by default, leads to the overloading of courts with lawsuits resulting in lengthy and delayed processes of administering justice, as well as financial expenses¹ incurred by parties in dispute. Given the psychological stress, nervousness, emotional distress, and waste of time and money associated with dispute resolution, both society and business entities have always sought and continue to seek answers as to how, and by what mechanisms, to neutralise a conflictual situation, eradicate a source of tension effectively, and maintain harmonious relations with another party to a dispute.

To that end, both natural and legal persons have been striving to find effective ways to

1. *Esplugues C., Marquis L., New Developments in Civil and Commercial Mediation, Springer, Vol. 6, 2015, 2.*

resolve disputes that would best meet their needs and are better tailored to the interests of parties. The searching for such ways and their planning, by default, should be accomplished using legal means, and from this viewpoint the legal policy of the state should coincide with the interests and needs of the public and correspond to the interests of the citizens, the main component of the public. From the international perspective, the availability of simple, effective, timely and affordable means of dispute resolution is what they need².

It is worth noting that in light of the above mentioned, the state interest has always been and continues to be consistent with the said need, because, on the one hand, with such capabilities in place, the judiciary will be able to relieve itself from the burden of accumulated lawsuits and pending proceedings, and on the other hand, a significant social function will be fulfilled if parties try to maintain sound relations when attempting to resolve disputes by legal means other than court proceedings, because by using alternative means of dispute resolution the parties won't be obsessed by winning or losing, which makes it easier for members of public to coexist and business entities to conduct business relations with other parties despite a conflict, thus ensuring the effective protection of the rights of natural and legal persons. In other words, it is in the interests of both the state, at the macro level³, and in the interests of parties to a dispute, at the micro level, to find an effective means of dispute resolution in terms of time and money saving, which will enable both the parties and the state to actually save resources that would guarantee the precondition of social harmony and the effective protection of human rights.

Given the aforementioned needs and reality, alternative means of dispute resolution have always been and continue to be logical and predictable in terms of consequences, which in reality represents an effective means of eradicating social⁴ tension and settling conflicts in society, as well as a means of the effective protection of human rights. It can be stated that mediation, as the most effective means of alternative dispute resolution, has recently been introduced in almost all states, including forms⁵ characteristic of mediation.

Nowadays, mediation is the fastest growing alternative means of dispute resolution in the world⁶, which is characterised by delegating the power of taking a decision for parties in dispute through the involvement of a third, independent⁷, impartial, and neutral party⁸, within

2. *Carvalho J.M., Carvalho C.*, Online Dispute Resolution Platform in Alberto de Franceschi (ed), *European Contract Law and the Digital Single Market –The Implications of the Digital Revolution*, Intersentia, 2016, 245, 246.
3. *Steffek F.*, Mediation, in *The Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, Volume II, Basedow J., Hopt J.K., Zimmermann R., Stier A., Oxford University Press, Oxford, 2012, 1163.
4. *Steffek F.*, Mediation, in *The Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, Vol. II, *Basedow J., Hopt J.K., Zimmermann R., Stier A.*, Oxford University Press, Oxford, 2012, 1162.
5. *Jeong S.*, Kritische Betrachtung über die Gerichtsmediation in Korea, in Brinkmann M., Effer-Uhe D.O., Völzmann-Stickelbrock B., Wether S., Weth S., *Festschrift für Hanns Prütting, Dogmatik im Dienst von Gerechtigkeit, Rechtssicherheit und Rechtsentwicklung*, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2018, 831.
6. *Alexander N.*, *International and Comparative Mediation*, Wolters Kluwer, 2009, 1.
7. *Blake S., Browne J., Sime S.*, *The Jackson ADR Handbook*, 2nd Ed, Oxford University Press, Oxford, 2016, 144.
8. *Trenczek T.M.A., Berning D., Lenz C., Will H.D.*, *Mediation und Konfliktmanagement, Handbuch*, 2. Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2017, 50.

the framework of a confidential and structured process⁹, which is the main feature of the European understanding of mediation¹⁰.

The main point of introducing mediation is to enable parties to resolve a dispute in their best interests, as well as to settle a conflict using their own efforts¹¹, at which point they not only end the dispute with the other party, but also create a precondition for maintaining business or personal relations with the other party¹² in a civilised manner, in which process mediation actually plays a functional role for the parties through the effective protection of their real interests; this is because, during mediation, it is not important to identify a party in default¹³, but the parties must rather find the best way out of an existing dilemma in order to maintain their future relations in both their best interests¹⁴. Mediation helps parties in their self-estimation, helps them to identify the real issues in the claims against each-other, and to find approaches. In legal literature, mediation is often referred to as¹⁵ a ‘process oriented to the future’¹⁶; mediation allows the parties to obtain long-term results if the process is successfully conducted and completed, where the parties in dispute can use mediation at any stage of the dispute, although it should be taken into account that the earlier the mediation is initiated¹⁷, the higher the possibility of resolving¹⁸ the dispute through the agreement of the parties¹⁹.

Through mediation, the parties attempt to agree with each other on their own truth²⁰, while legal norms may determine what is believed to be true based on such norms, because, as is known, in some cases, fairness and lawfulness are not compatible²¹. Accordingly, through mediation, the parties try to prove through agreement what they believe to be true, and the final decision on how fair it is²² in relation to both parties shall be taken by the parties, as fairness in general is a characteristic of the concept of mediation.

For the correct perception of mediation, the parties should understand that they will always

9. Tutzel S., Wegen G., Wilske S., *Commercial Dispute Resolution in Germany*, 2nd Ed, C.H.BECK, Munchen, 2016, 191.

10. EU-Mediationsrichtlinie 2008, Art. 3a.

11. Greger R., Unberath H., *MediationsG : Recht der Alternativen Konfliktlösung*, Kommentar , C.H.BECK, München, 2012, 97.

12. Jones G., Pexton P., *ADR and Trusts: an International Guide to Arbitration and Mediation of Trust Disputes*, Spiramus Press, 2015, 33

13. Wode M., Rabe C.S., *Mediation*, Springer, Berlin, 2014, 27.

14. Alexander N., *Global Trends in Mediation*, 2nd Ed, Kluwer Law International, the Netherlands, 2006, 10.

15. Deixler-Hübner A., Schauer M., (Hrsg) *Alternative Formen der Konfliktbereinigung*, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016, 188

16. Trossen A., *Mediation (un)geregelt*, Win-Management Verlag, Mühlberg, 2014, 470.

17. Kaiser P., Gabler A.M., *Prozessqualität und Langzeiteffekte in der Mediation*, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 6/2014, 180.

18. Roberts M.M., *Mediation in Family Disputes*, Ashgate Publishing Ltd, Burlington, 2014, 180.

19. Fenn P., *Commercial Conflict Management and Dispute Resolution*, Routledge, New York, 2017, 68

20. Wendland M., *Mediation und Zivilprozess*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2017, 216, 217.

21. Windisch K., *Fair und/oder gerecht? Fairnesskriterien in der Mediation*, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 2/2015, 55.

22. Steffek F., Unberath H., (eds), Genn H., Greger R., Menkel-Meadow C., *Regulating Dispute Resolution ADR and Access to Justice at the Crossroads*, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2013, 17.

take benefit from mediation, and defend their interests more effectively; in particular, mediation may not end with a specific agreement, but the parties will realise the causes of conflict and dispute better than before, which can become a precondition for resolving the dispute. As a result, participation in the mediation process always ends up positively for the parties if they understand the content of mediation and know how to use the information obtained through the process²³. Mediation is often referred to in references as a beneficial process (win-win Lösung)²⁴, because both parties can reach a mutually beneficial agreement²⁵ in their best interests through the proper and effective use of mediation, compared with the situation where both parties incur financial damage and the damage related to the use of human resources as a result of court or arbitration proceedings, when the victory achieved by one of the parties is imaginary²⁶.

Mediation is a confidential process, where the parties involved on a voluntary basis²⁷ try to reach an agreement in their best interests without the involvement²⁸ of a court, and to defend their rights effectively with the assistance of a third, independent and impartial mediator with no authority to make any decision²⁹. In particular, mediation tries to find conditions of agreement that are acceptable for both parties³⁰.

I. MEDIATION AS AN EFFECTIVE MECHANISM FOR THE IMPLEMENTATION OF HUMAN RIGHTS

In any legal system, including in the legal system of Georgia, parties in dispute have a constitutional right to appeal to a court³¹, which is also a right ensured and guaranteed by international standards³². For centuries, courts have been a place³³ for the resolution of disputes between parties³⁴. However, the experience of using court proceedings have proved to the public and to consumers, when they received the courts' case management service, that the dispute resolution, in terms of its form and means, was ineffective. This is especially so in respect of delayed court proceedings and the financial expenses related to the conduct of

23. *Ahmed M.*, An Investigation into the Nature and Role of Non-Settled ADR in International Journal of Procedural Law, Vol. 7, intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2017, 216, 217.

24. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016, 21

25. *Tsuladze A.*, Comparative Analysis of Mediation in the Courts of Georgia, Publishing house Lawyers, Tbilisi 2017, 14.

26. *Bevan A.*, Alternative Dispute Resolution, Sweet & Maxwell, London, 1992, 1.

27. *Hirsch G.*, Alternative Streitbeilegung: ein neuer Zugang zum Recht, Honorati C., Ohly A., Padovini F., Hirsch G., Picotti L., Knauer C., Patentrecht ADR Wirtschaftsstrafrecht, Müller Verlag, Heidelberg, 2017, 64

28. *Steffek F.*, Mediation, in The Max Planck Encyclopedia of European Private Law, Volume II, Basedow J., Hopt J.K., Zimmermann R., Stier A., Oxford University Press, Oxford, 2012, 1162.

29. *Hirsch G.*, Alternative Streitbeilegung: ein neuer Zugang zum Recht, Honorati C., Ohly A., Padovini F., Hirsch G., Picotti L., Knauer C., Patentrecht ADR Wirtschaftsstrafrecht, Müller Verlag, Heidelberg, 2017, 69

30. *Bäumerich M.*, Güterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker&Humblot, Berlin, 2015, 23

31. See Constitution of Georgia, Article 42

32. European Convention for the protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, article 6.

33. *Wendenburg F.*, Differenzierte Verfahrensentscheidungen in zivilrechtlichen Konflikten, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 1/2013, 21.

34. *Tsuladze A.* Comparative analysis of Georgian Court Mediation, world of lawyers publishing house, Tbilisi 2017

proceedings, which instead of protecting human rights, causes a ‘violation’ of human rights, because the parties face a delayed and costly process, with a high likelihood that the outcome will lose relevance after the end of the process. With the initiation of litigation, the parties lose control over the course and outcome of the case³⁵. It should also be noted that the resolution of any legal dispute by a court, regardless of the nature or complexity of the dispute, may be proven unjustified in some cases, thus making it necessary to introduce in practice alternative and effective judicial mechanisms that will allow the parties to protect their own interests and rights, by achieving a mutually beneficial agreement. Actually, the traditional forms of dispute resolution, such as court proceedings or even arbitration proceedings, are no longer effective means for dealing with disputes, which are increasing daily, particularly in the light of low-costs and the increasing number of cross-border disputes³⁶.

The popularity of mediation and its establishment in practice has many objective preconditions, although the most popular grounds³⁷ for the establishment of such form of dispute resolution are the obvious benefits in terms of costs and time saving, while in the case of cross-border mediation, the parties are not fully aware of and do not rely on the jurisdiction³⁸ of the court where litigation is held. Therefore, it is not surprising that mediation has established itself as an effective instrument³⁹ of dispute resolution.

Alternative dispute resolution (ADR) has significantly developed and successfully established⁴⁰ itself in the legal field⁴¹ over the last four decades, and today it has become a part of legal practice and ideology. It has recently been proposed that ADR is an alternative justice⁴², rather than an alternative to justice, where the main thing is that using such form the parties in dispute will obtain a particular result. The statistics of dispute resolution using alternative mechanisms of dispute resolution are increasing on a daily basis⁴³. Special directives on alternative mechanisms of dispute resolution are being adopted⁴⁴ under the auspices of the European Union, which is a prerequisite for the further establishment of alternative mechanisms of dispute resolution across Europe⁴⁵.

35. *Trenczek T.M.A., Berning D., Lenz C., Will H.D.*, Mediation und Konfliktmanagement, Handbuch, 2. Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2017, 35.

36. *Cortes P.*, The Law of Consumer Redress in an Evolving Digital Market, Cambridge University Press, Cambridge, 2018, 101.

37. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016, 2.

38. *Berkel G.*, Deal Mediation: Erfolgsfaktoren professioneller Vertragsverhandlungen, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 1/2015, 4.

39. *Rashda R.*, Alternative Dispute Resolution, Lexis Nexis, 2014, 3.

40. *Brown H., Marriott A.*, ADR Principles and Practice, third edition, Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011, 1.

41. *Blake S., Browne J., Sime S.*, The Jackson ADR Handbook, 2nd Ed, Oxford University Press, Oxford, 2016, 9.

42. *Lindblom P.H.*, Progressive Procedure, Iustus, 2017, 405

43. *Carvalho J.M., Nemeth K.*, Implementation of the Consumer ADR Directive in the EU Member States, EuCML Journal of European Consumer and Market Law, C.H.BECK, Vol 7, 2/2018, 81.

44. See, <<http://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/11/oj>>. [15.05.2018]

45. *Steffek F.*, The Relationship between Mediation and Other Forms of Alternative Dispute Resolution in The Implementation of the Mediation Directive, (Compilation of in-depth Analysis) European Parliament Directorate-General for Internal Policies, 2016, 51. <<http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses>>. [15.05.2018]

Alternative dispute resolution is used as a general term, which refers to the conflict resolution process, by definition an informal process which is absolutely impartial for the parties involved in the dispute, with the assistance of an independent third party (or parties), who assists the parties in the resolution of conflict in a more informal form and means than those typical to court proceedings⁴⁶; simply put, alternative dispute resolution can be interpreted as dispute resolution through non-judicial mechanisms⁴⁷, whereas the similar form of dispute resolution represents an alternative mechanism of court proceedings⁴⁸.

The popularisation and applicability of the means of alternative dispute resolution significantly depends on the capability of the public and the business sector to contribute to awareness raising⁴⁹ with regard to the opportunities and forms of alternative dispute resolution. It is critically important to use the forms of alternative dispute resolution in practice, based on examples of specific cases that would increase reliability with regard to the institution. On the other hand, it is important to pursue a judicial policy that supports the means of alternative dispute resolution, particularly at the early stages of the establishment of such new institutions, as a part of the public truly relies on courts and the position of this part of the public is often taken into account. However, from a purely pragmatic standpoint, in terms of reducing the flow of cases, the extensive use of alternative means of dispute resolution by the public serves as a real benefit for courts⁵⁰. A solid and structured institutionalisation of the mechanism at the legislative level is also an additional precondition to gain credibility for it.

The use of non-judicial mechanisms of dispute resolution is based on the principle of autonomy of parties, as they must choose such form of dispute resolution by their own will and through consensus⁵¹; subsequently the parties must know not only the mechanism, but they must also trust that the mechanism is credible and effective. Furthermore, the financial expenses⁵² related to dispute resolution are also taken into account; using alternative mechanisms of dispute resolution is much cheaper⁵³ and more attractive⁵⁴ than court proceedings. The international legal community agrees that mediation has been widely established since the last quarter of the twentieth century, and especially in the twenty-first century, and its popularity is growing on a daily basis.

46. Ferz S., Lison A., Wolfart E.M., *Zivilgerichte und Mediation*, Universitätsverlag, Wien, 2004, 28

47. Goldberg S.B., Sander F., Rogers E.A., Nancy H., Cole S.R., *Dispute Resolution: Negotiation, Mediation, Arbitration and other Processes*, 6th Ed, Wolters Kluwer, 2012, 4.

48. Rana R., *Alternative Dispute Resolution*, Lexis Nexis, 2014, 2.

49. Lord Justice Jackson., *New Approach to Civil Justice: From Woolf to Jackson.*, Conference on Civil Justice Reform :What Has it Achieved?., Hong Kong., 15 April 2010.

50. Kwan Lun M.I., *Alternative Dispute Resolution of Shareholder Disputes in Hong Kong.*, Cambridge University Press., Cambridge., 2017, 24.

51. Kathy M., *Court Referral to ADR: Criteria and Research. 2003, para.6.6.* , <www.aija.org.au>. [15.05.2018]

52. Hopt J.K., Steffek F., *Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2013, 38.

53. Alexander N., *Four Mediation Stories from Across the Globe*, The Rabel Journal of Comparative and International Private Law, Max –Planck-Institute für ausländisches und internationales Privatrecht, Band 74, Heft 1, Mohr Siebeck, 2010, 734.

54. Tunay K., *Contract Management&Dispute Resolution in International Construction Business*, BILGE, 2016, 182.

II. ADVANTAGES AND POSSIBLE DISADVANTAGES OF MEDIATION

A conflict between parties reveals⁵⁵ critical moments in the relations of the parties, which, if overcome, can be a successful prerequisite for further successful relations, in which mediation plays a positive role. It is usually said in legal literature that parties to mediation find it easier to analyse the issue after the process, because they have the opportunity to hear each other's arguments⁵⁶, rather than legal justification, and to hear the party's „truth“, because, as is known, „every medal has two sides“⁵⁷, and the truth of the other party assists the party concerned to fully analyse the issue, and the main thing for the parties is to have adequate resources for reaching agreement, which can always be reached if the primary interest⁵⁸ of both parties in dispute is the resolution of the dispute.

There are several factors contributing to the establishment and implementation of mediation, including the bureaucratic nature of court and arbitration institutions, the lengthy procedures and expenses associated with these proceedings, and consequently „the order without law“⁵⁹ and the prospect of its applicability by default which exists in almost all jurisdictions⁶⁰, just like the real interests of the parties to reach the end of a conflict and agreement. During mediation the parties often reveal their true interests beyond their legal claims⁶¹ and agree on specific ways and means of meeting such interests.

Mediation provides the parties in dispute with a manoeuvrable (flexible⁶²) alternative means of resolving the conflict requiring less time⁶³ and less expenses⁶⁴, while effectively protecting the rights of parties, by relieving courts from the burden of overloaded court proceedings. The positive side of mediation is that if the parties cannot reach agreement during the process, they can always apply to a court⁶⁵ to resolve the dispute; however, as a result of mediation, the rights of parties are more protected because the result is a product of both parties and both parties agree on the result.

Through mediation⁶⁶, the parties have a good opportunity to determine the conflict, under-

55. Ulrich H., in Klowait J., Gläßer U., MediationsGesetz, Handkommentar, Nomos, Baden-Baden, 2014, 469

56. Hakimah Y., Alternative Dispute Resolution (ADR), International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), Malaysia, 2012, 36.

57. Bhatt J.N., A Round Table Justice through Lok-Adalat (People's Court) –A vibrant –ADR-in India, 2002, 1

58. von Maik B., Guterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker & Humblot, Berlin.2015, 21.

59. Esplugues C., Barona S., Global Perspectives on ADR, Intersentia, Cambridge, 2014, 5.

60. Ellickson R.C., Order Without Law: How Neighbours Settle Disputes, Harvard University Press, Cambridge MA, 1991

61. von Maik B., Guterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker & Humblot, Berlin.2015, 22.

62. Hopt J.K., Steffek F., Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013, V.

63. Malacka M., Mediation als Appropriate Dispute Resolution im Tschechischen und Slowakischen Rechtssystem in Osteuropa Recht Zeitschrift, Nomos, Baden-Baden, 2018, 91.

64. Hopt J.K., Steffek F., Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013, 38.

65. Lindblom P.H., Progressive Procedure, Iustus, 2017, 422.

66. Boule L., Kathleen K.J., Mediation Principles, Process, Practice, Butterworths Canada, 1998.12.16.

stand the essence of the problem, and to realise the true causes⁶⁷ of the conflict, resolve the conflict peacefully, manage the conflict, and ensure that both parties are winners⁶⁸, (so-called „always ahead situation“)⁶⁹, as well as to prevent further escalation of the conflict and to maintain good relations⁷⁰; Christian doctrine also recommends avoiding conflict⁷¹. It should also be noted that Islam encourages parties to resolve their conflicts through the mediation (in Arabic, „Sulh“)⁷².

Mediation is a good way for the self-estimation of the parties⁷³, instead of court procedures, where a judge performs the same function, i.e. „mediation helps the parties take a decision on their own case“⁷⁴, whereas the court and arbitration tribunal „intervene“ to take a decision on the case of the parties, i.e., mediation allows the parties to protect their rights through the approximation of interests and the reaching of agreement acceptable for both parties.

Mediation is currently perceived as a means to achieve the goal of administration of justice⁷⁵. It is a powerful tool, although less applicable as an alternative means⁷⁶ of dispute resolution. The goal of mediation is for the parties to reach agreement⁷⁷, and the relations between the parties in dispute shall be deemed regulated if the dispute is resolved through agreement and this will contribute to the further continuation of future relations between the parties, at which point the goal of mediation will be deemed achieved⁷⁸. As a result of mediation, on the other hand, if agreement cannot be reached, the parties become aware of their positions and real interests during the mediation process, which may also become a prerequisite for the parties to cease a legal dispute or stop the initiation of a legal dispute, which finally should be assessed as a truly positive result of mediation⁷⁹.

Finally, we must bear in mind that the additional benefit of mediation is not only the saving of expenses⁸⁰, but also the saving of time of a court and a judge, as there are no adversarial proceedings as in the case of a court; it is also important that mediation allows parties to solve their own problems, take responsibility and control the course of the process, at which time they can restore relations with each other or start to compromise, or to prioritise their

67. Kumar A., *Alternative Dispute Resolution System*, K.K. Publications, 2016, 233.

68. *ibid*, 233.

69. Haft F., von Schlieffen K.G., *Handbuch Mediation*, C.H.BECK, Munchen, 3 Auflage, 2016, 85

70. Englert K., Franke H., Grieger W., *Streitlösung ohne Gericht – Schlichtung, Schiedsgericht und Mediation in Bausachen.*, Werner Verlag, 2006. 242.

71. Roebuck D., *Mediation and Arbitration in the middle Ages (England 1154-1558)*, Holo Books, The Arbitration Press Oxford, 2013, 51.

72. Hakimah Y., *Alternative Dispute Resolution (ADR)*, International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), Malaysia, 2012, 97.

73. Menkel-Meadow J.C., Love P.L., Schneider A.K., Sternlight R.J., *Dispute Resolution Beyond the Adversarial Model*, Wolters Kluwer Law&Business, Aspen Publishers Inc, 2011, 224.

74. Meyer A.S., Chairman, New York State Mediation Board, 1969, 164.

75. Eidenmuller H., Wagner G., *Mediationsrecht*, otto schmidt, 2015, 7

76. Filler E., *Commercial Mediation in Europe*, Wolters Kluwer, 2012, 277.

77. Goodman A., *Basic Skills for the New Mediator*, Solomon Publications, 2nd Ed, Maryland, 2005, 20.

78. Glenewinkel W., *Mediation als aussergerichtliches Konfliktlosungsmodell*, ibidem-Verlag, 1999, 44

79. Waring M., *Commercial Dispute Resolution*, CLP Legal Practice Guides/College of Law Publishing, 2016, 160.

80. Penny B., *Mediation Law*, Routledge Taylor&Francis Group, 2013, 9.

own business interests and private life without stress and tension⁸¹, where the parties have a greater sense of gratitude towards the proceedings⁸² and, as a result, the parties in dispute ensure the effective protection of their rights.

As previously stated, the interest of the public in mediation as an alternative means of dispute resolution is growing daily and it is a truly effective means of resolving disputes between parties in conflict, although there are some disadvantages, which, considering the importance and benefits of mediation, cannot overshadow the advantages of mediation that accompany the alternative means of dispute resolution; in particular, it is evident both from literature sources and practice that the establishment of mediation can lead to the „privatisation“ of justice and the administration of justice may appear in the hands of individuals, thus endangering the normal functioning⁸³ of the legal system, which may represent a threat; however, it should be deemed a hypothetical opinion, because the correct introduction of such mechanism of alternative means of dispute resolution in any state, as well as the provision of full information to the public, will minimise such risks.

However, it is usually assumed that a party to mediation, who enjoys certain powers in comparison with the other party in a conflict, can agree with the other party⁸⁴ in his/her best interests, by using his/her power. There can be such a viewpoint, but a similar risk can exist in any form of dispute resolution, and even in this case, if the parties use mediation correctly, it is quite possible that such a negative aspect is compensated.

From the example of different states, the disadvantage of mediation is its over-regulation, because in such case mediation, as an alternative means of dispute resolution, loses its maneuverable nature, which serves to distinguish it from court proceedings within the limits of the legal framework, and from other alternative forms of dispute resolution, which is its actual benefit and a positive side, rather than the risk that needs to be regulated or the risk as a result of over-regulation.

These and many other negative aspects will be revealed and will have effect only when mediation is not institutionalised in the country and if its manifestation has a fragmented nature, and where mediation is regulated at the legislative level, even in the most elementary form, and where the mediation process is proven in practice and is actually applied by the parties in dispute, the effect of any disadvantage on any subject participating in the process and on the process itself will be actually neutralised⁸⁵.

From this standpoint, the need to disseminate information on mediation should be underlined, as well as the need for goodwill on the part of representatives in the legal field, which will result in the successful introduction in practice and operation of mediation in any state.

81. *Brown H., Marriott A.*, ADR Principles and Practice, Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011, 107.

82. *Penny B.*, Mediation Law, Routledge Taylor&Francis Group, 2013, 9.

83. *Goldberg S.B., Sander F., Rogers E.A., Nancy H., Cole S.R.*, Dispute Resolution: Negotiation, Mediation, Arbitration and other Processes, 6th Ed, Wolters Kluwer, 2012, 9

84. *Ibid*, 10.

85. *Hopt J.K., Steffek F.*, Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013, 38.

III. CONCLUSION

In view of all the above, it can be stated that the legal community of Georgia is unanimous with regard to the need to introduce mediation, a mechanism of alternative dispute resolution; at this stage, or at the stage of the adoption of the Law of Georgia on Mediation, there has been no different opinion observed in the public, which undoubtedly has a positive effect on the institution of mediation; it should be taken into account that in some cases, at the stage of the introduction of a new institution in the legal field of Georgia, there has always been discrepancy of opinions as to whether or not to carry out this or that reform or change.

It should be noted that the matter of a unified legislative regulation of mediation as an alternative dispute resolution mechanism is particularly pressing, because, based on the unified normative act, the existence of a so-called framework regulator, on the one hand, will facilitate the correct understanding and application of its essence by parties in dispute, and it will attain the level of significance, which is also of great importance in terms of relieving the judicial system from the burden, and, on the other hand, the broad application of mediation in all cases will become a prerequisite for the Georgian public to engage in dialogue and try to resolve any conflict situation through negotiation, thus protecting their rights, the deficit of which is so evident.

SUMMARY:

Mediation, as an alternative means of dispute resolution, is rapidly establishing itself in daily practice, as the most acceptable means for parties in conflict to reach agreement.

Before initiating court proceedings, many European countries prefer to introduce forms of the mandatory use of mediation in domestic jurisdictions, thus further promoting alternative means of dispute resolution and increasing its applicability among the public.

Such an alternative form of dispute resolution is widely used due to the possibility of the parties in dispute to save funds and time; there are also some states that seek and work for more innovative forms of applying mediation, which will give broader function and application to the process.

From the example of various countries, mediation has proven to be an effective means of dispute resolution and it has firmly established itself as the most demanded means of alternative dispute resolution, thus justifying the opinion „that the development of the alternative means of dispute resolution has no other option“; the same can be said about the fact that any correctly planned and well-thought reform, which relies on international experience, reflects the correct perception of the needs at the national level, and shall be deemed to achieve success, and such should be the case with the introduction of mediation in Georgia, which will finally guarantee the functioning of effective and fair justice in the country.

REFERENCES

1. *Esplugues C., Marquis L.*, New Developments in Civil and Commercial Mediation, Springer, 2015;
2. *Carvalho J.M., Carvalho C.*, Online Dispute Resolution Platform in Alberto de Franceschi (ed), European Contract Law and the Digital Single Market –The Implications of the Digital Revolution, Intersentia, 2016;
3. *Steffek F.*, Mediation, in The Max Planck Encyclopedia of European Private Law, Volume II, Basedow J., Hopt J.K., Zimmermann R., Stier A., Oxford University Press, Oxford, 2012;
4. *Jeong S.*, Kritische Betrachtung über die Gerichtsmediation in Korea, in Brinkmann M., Effer-Uhe D.O., Völmann-Stickelbrock B., Wesser S., Weth S., Festschrift für Hanns Prütting, Dogmatik im Dienst von Gerechtigkeit, Rechtssicherheit und Rechtsentwicklung, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2018;
5. *Alexander N.*, International and Comparative Mediation, Wolters Kluwer, 2009;
6. *Blake S., Browne J., Sime S.*, The Jackson ADR Handbook, 2nd Ed, Oxford University Press, Oxford, 2016;
7. *Trenczek T.M.A., Berning D., Lenz C., Will H.D.*, Mediation und Konfliktmanagement, Handbuch, 2.Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2017;
8. *Tutzel S., Wegen G., Wilske S.*, Commercial Dispute Resolution in Germany, 2nd Ed, C.H.BECK, München, 2016;
9. *Greger R., Unberath H.*, MediationsG : Recht der Alternativen Konfliktlösung, Kommentar , C.H.BECK, München, 2012;
10. *Jones G., Pexton P.*, ADR and Trusts: an International Guide to Arbitration and Mediation of Trust Disputes, Spiramus Press, 2015;
11. *Wode M., Rabe C.S.*, Mediation, Springer, Berlin, 2014;
12. *Alexander N.*, Global Trends in Mediation, 2nd Ed, Kluwer Law International, the Netherlands, 2006;
13. *Trossen A.*, Mediation (un)geregelt, Win-Management Verlag, Mühlberg, 2014;
14. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016;
15. *Kaiser P., Gabler A.M.*, Prozessqualität und Langzeiteffekte in der Mediation, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 6/2014;
16. *Fenn P.*, Commercial Conflict Management and Dispute Resolution, Routledge, New York, 2017;
17. *Roberts M.M.*, Mediation in Family Disputes, Ashgate Publishing Ltd, Burlington, 2014;
18. *Wendland M.*, Mediation und Zivilprozess, Mohr Siebeck, Tübingen, 2017;
19. *Windisch K.*, Fair und/oder gerecht? Fairnesskriterien in der Mediation, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 2/2015;
20. *Steffek F., Unberath H., (eds), Genn H., Greger R., Menkel-Meadow C.*, Regulating Dispute Resolution ADR and Access to Justice at the Crossroads, Hart Publishing, Oxford and Portland Oregon, 2013;

21. *Ahmed M.*, An Investigation into the Nature and Role of Non-Settled ADR in International Journal of Procedural Law, Vol. 7, intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2017;
22. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016;
23. *Tsuladze A.*, *Comparative Analysis of Mediation in the Courts of Georgian*, Lawyers Publishing House, Tbilisi, 2017;
24. *Bevan A.*, Alternative Dispute Resolution, Sweet & Maxwell, London, 1992;
25. *Hirsch G.*, Alternative Streitbeilegung: ein neuer Zugang zum Recht, Honorati C., Ohly A., Padovini F., Hirsch G., Picotti L., Knauer C., Patentrecht ADR Wirtschaftsstrafrecht, Müller Verlag, Heidelberg, 2017;
26. *Hirsch G.*, Alternative Streitbeilegung: ein neuer Zugang zum Recht, Honorati C., Ohly A., Padovini F., Hirsch G., Picotti L., Knauer C., Patentrecht ADR Wirtschaftsstrafrecht, Müller Verlag, Heidelberg, 2017;
27. *Bäumerich M.*, Güterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker&Humblot, Berlin, 2015;
28. The Constitution of Georgia, Art., 42;
29. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*;
30. *Wendenburg F.*, Differenzierte Verfahrensentscheidungen in zivilrechtlichen Konflikten, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 1/2013;
31. *Trenczek T.M.A., Berning D., Lenz C., Will H.D.*, Mediation und Konfliktmanagement, Handbuch, 2. Auflage, Nomos, Baden-Baden, 2017;
32. *Cortes P.*, The Law of Consumer Redress in an Evolving Digital Market, Cambridge University Press, Cambridge, 2018;
33. *Rashda R.*, Alternative Dispute Resolution, Lexis Nexis, 2014;
34. *Deixler-Hübner A., Schauer M.*, (Hrsg) Alternative Formen der Konfliktbereinigung, MANZ'sche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2016;
35. *Berkel G.*, Deal Mediation: Erfolgsfaktoren professioneller Vertragsverhandlungen, Zeitschrift für Konflikt-Management, Verlag Otto Schmidt, Köln, Heft 1/2015;
36. *Blake S., Browne J., Sime S.*, The Jackson ADR Handbook, 2nd Ed, Oxford University Press, Oxford, 2016;
37. *Brown H., Marriott A.*, ADR Principles and Practice, third edition, Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011;
38. *Lindblom P.H.*, Progressive Procedure, Iustus, 2017;
39. *Carvalho J.M., Nemeth K.*, Implementation of the Consumer ADR Directive in the EU Member States, EuCML Journal of European Consumer and Market Law, C.H.BECK, Vol 7, 2/2018;
40. <http://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/11/oj>;
41. *Steffek F.*, The Relationship between Mediation and Other Forms of Alternative Dispute Resolution in The Implementation of the Mediation Directive, (Compilation of in-depth Analysis) European Parliament Directorate-General for Internal Policies, 2016;

42. *Rana R.*, Alternative Dispute Resolution, Lexis Nexis, 2014;
43. *Goldberg S.B., Sander F., Rogers E.A., Nancy H., Cole S.R.*, Dispute Resolution: Negotiation, Mediation, Arbitration and other Processes, 6th Ed, Wolters Kluwer, 2012;
44. *Ferz S., Lison A., Wolfart E.M.*, Zivilgerichte und Mediation, Universitätsverlag, Wien, 2004;
45. *Lord Justice Jackson.*, New Approach to Civil Justice: From Woolf to Jackson., Conference on Civil Justice Reform :What Has it Achieved?., Hong Kong. 2010;
46. *Kwan Lun M.I.*, Alternative Dispute Resolution of Shareholder Disputes in Hong Kong., Cambridge University Press., Cambridge., 2017;
47. *Kathy M.*, Court Referral to ADR: Criteria and Research. 2003;
48. *Hopt J.K., Steffek F.*, Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013;
49. *Alexander N.*, Four Mediation Stories from Across the Globe, The Rabel Journal of Comparative and International Private Law, Max –Planck-Institute fur auslandisches und internationals Privatrecht, Band 74, Heft 1, Mohr Siebeck, 2010;
50. *Tunay K.*, Contract Management &Dispute Resolution in International Construction Business, BILGE, 2016;
51. *Ulrich H.*, in Klowait J., Gläßer U., MediationsGesetz, Handkommentar, Nomos, Baden-Baden, 2014;
52. *Hakimah Y.*, Alternative Dispute Resolution (ADR), International Shari’ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), Malaysia, 2012;
53. *Bhatt J.N.*, A Round Table Justice through Lok-Adalat (People’s Court) –A vibrant –ADR-in India, 2002;
54. *von Maik B.*, Guterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker &Humblot, Berlin.2015;
55. *Ellickson R.C.*, Order Without Law: How Neighbors Settle Disputes, Harvard University Press, Cambridge MA, 1991;
56. *Ellickson R.C.*, Order Without Law: How Neighbors Settle Disputes, Harvard University Press, Cambridge MA, 1991;
57. *von Maik B.*, Guterichter und Mediatoren im Wettbewerb, Duncker &Humblot, Berlin.2015;
58. *Hopt J.K., Steffek F.*, Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013;
59. *Malacka M.*, Mediation als Appropriate Dispute Resolution im Tschechischen und Slowakischen Rechtssystem in Osteuropa Recht Zeitschrift, Nomos, Baden-Baden, 2018;
60. *Hopt J.K., Steffek F.*, Mediation Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013;
61. *Lindblom P.H.*, Progressive Procedure, Iustus, 2017;
62. *Boulle L., Kathleen K.J.*, Mediation Principles, Process, Practice, Butterworths Canada, 1998;
63. *Kumar A.*, Alternative Dispute Resolution System, K.K. Publications, 2016;
64. *Haft F., von Schlieffen K.G.*, Handbuch Mediation, C.H.BECK, Munchen, 3 Auflage, 2016;

65. *Englert K., Franke H., Grieger W.*, Streitlösung ohne Gericht – Schlichtung, Schiedsgericht und Mediation in Bausachen., Werner Verlag, 2006;
66. *Roebuck D.*, Mediation and Arbitration in the middle Ages (England 1154-1558), Holo Books, The Arbitration Press Oxford, 2013;
67. *Hakimah Y.*, Alternative Dispute Resolution (ADR), International Shari’ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), Malaysia, 2012;
68. *Menkel-Meadow J.C., Love P.L., Schneider A.K., Sternlight R.J.*, Dispute Resolution Beyond the Adversarial Model, Wolters Kluwer Law&Business, Aspen Publishers Inc, 2011;
69. *Meyer A.S.*, Chairman, New York State Mediation Board, 1969;
70. *Eidenmuller H, Wagner G.*, Mediationsrecht, otto schmidt, 2015;
71. *Filler E.*, Commercial Mediation in Europe, Wolters Kluwer, 2012;
72. *Goodman A.*, Basic Skills for the New Mediator, Solomon Publications, 2nd Ed, Maryland, 2005;
73. *Glenewinkel W.*, Mediation als ausgerichtliches Konfliktlosungsmodell, ibidem-Verlag, 1999;
74. *Waring M.*, Commercial Dispute Resolution, CLP Legal Practice Guides/College of Law Publishing, 2016;
75. *Penny B.*, Mediation Law, Routledge Taylor&Francis Group, 2013;
76. *Brown H., Marriott A.*, ADR Principles and Practice, Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011;
77. *Penny B.*, Mediation Law, Routledge Taylor&Francis Group, 2013;
78. *Goldberg S.B., Sander F., Rogers E.A., Nancy H., Cole S.R.*, Dispute Resolution: Negotiation, Mediation, Arbitration and other Processes, 6th Ed, Wolters Kluwer, 2012;

დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებების გამოყენება აონაურენციის სამართალში – ევროპული მოდელი¹

გიორგი ცერცვაძე

იურიდიული ფირმა „ჯეი ენდ თი ქონსალტინგის“ დამფუძნებელი
და მმართველი პარტნიორი, სამართლის დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე. დღესდღეობით, კონკურენციის ზრდის პარალელურად გარდაუვალია ეკონომიკური აგენტების მიერ კონკურენციის სამართლის ნორმათა დარღვევის შემთხვევები, რომელთა ფარგლებში წარმოშობილი დაავების სწრაფად და ეფექტიანად მოგვარება, აქტიურ სავაჭრო პირობებში, მნიშვნელოვანია. ამის გათვალისწინებით წინამდებარე სტატია მიმოიხილავს დაავების ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებებს, როგორც ხელსაყრელი და ეფექტიანი მექანიზმის აქტუალობას და პოტენციალს კონკურენციის სამართლის სფეროში. სტატიაში, ევროპული მოდელისა და პრაქტიკის საფუძველზე, განხილული იქნება კონკურენციის ნორმათა დარღვევისას წარმოშობილი დავის ფარგლებში დაავების ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებების – მოლაპარაკება/მორიგების, მედიაციისა და არბიტრაჟის მოქმედი პრინციპების ეფექტიანობა და საპროცესო საკითხები, ამასთან, კონკურენციის სამართლის სპეციფიკისთვის დამახასიათებელი თავისებურებები და მისი განსხვავებული რეგულირების საჭიროება.

საკვანძო სიტყვები: კონკურენცია, დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებები, კერძო აღსრულება

შესავალი

დრმა და ყოვლისმომცველი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმების² ფოკუსში ქართული ბიზნესისთვის უმნიშვნელოვანესი ორი სფერო – დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებები და კონკურენცია მოექცა³. უკანასკნელი რამდენიმე წლის განმავლობაში ორივე მიმართულების საკანონმდებლო რეგულირების

1. განსაკუთრებული მადლობა ჩემს უმცროს კოლეგას და მეგობარს ნანა თურმანიძეს სტატიაზე მუშაობის პროცესში გაწეული დახმარებისათვის.
2. ევროკავშირთან დრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება (DCFTA). იხ. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ვებგვერდი: <<http://www.economy.ge/index.php?page=economy&s=7>> [ბოლოს გამოხმობილია 04.03.2022].
3. ევროკავშირთან დრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების (DCFTA) მე-10 და მე-14 თავი.

ჩარჩო ასე თუ ისე ჩამოყალიბდა. ახლა უკვე მათ პრაქტიკაში დანერგვასთან დაკავშირებული საკითხების კვლევის დროა.

მედიაციის, არბიტრაჟის და ზოგადად დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებების როლსა და მნიშვნელობას კონკურენციის სამართლის ე.წ. კერძო აღსრულების (private enforcement) ნაწილში ეჭვქვეშ არავინ აყენებს⁴. თუმცა ჯერჯერობით ამ მექანიზმების ჩართულობა კონკურენციის დაცვის საქმეში არც თუ მაღალი ხარისხისაა.

საქართველოს მიერ ევროპულ კანონმდებლობასთან და პრაქტიკასთან დაახლოების საჯაროდ გაცხადებული კურსი ჩვენშიც აქტუალურს ხდის კონკურენციის სამართლისა და დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებების ურთიერთქმედების ევროპული მოდელის კვლევას.

1. მოლაპარაკებები/მორიგება

დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის დადებითი მხარეები კონკურენციის დავების შემთხვევაშიც იგივეა, რასაც ზოგადად აღნიშნავენ ხოლმე: ეფექტურობა, ნაკლები ხარჯი, მოქნილობა და სისწრაფე⁵.

უნდა დავიწყოთ იმით, რომ ეკონომიკურ აგენტებს შორის კონკურენციის სამართლიდან გამომდინარე, დავების საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილი მორიგებით მთავრდება⁶. აქ გასაკვირი არაფერია, რადგან მსხვერპლი კომპანიები კონკურენციის დამრღვევების წინააღმდეგ სარჩელებს ძირითადად ამ დარღვევების შესაბამისი ორგანოების მიერ (ევროპის კომისია, წევრი ქვეყნის კონკურენციის მარეგულირებელი ორგანო) დადგენის შემდეგ აღძრავენ ხოლმე. როცა ქმედების კვალიფიკაცია და დარღვევის არსებობა სადავო აღარ არის, მხარეებს მხოლოდ კომპენსაციის ოდენობაზე უწევთ მსჯელობა, რაც მორიგების მიღწევის შესაძლებლობებს არსებითად ზრდის.

კონკურენციის ნორმების დარღვევით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების საკითხის მხარეთა შეთანხმებით მოგვარება არა მხოლოდ ეფექტურად უზრუნველყოფს კონკურენციის სამართლის აღსრულებას, არამედ ზოგავს იმ შთამბეჭდავ იურიდიულ ხარჯებს, რომლის გაწევაც სასამართლოში ორივე მხარეს მოუწევდა⁷.

4. *Rodger Barry*; Private Enforcement Context and Project Background in: *Rodger, Barry*; (Editor), *Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU*, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, 2014. 13.

5. *გიორგი ცერცვაძე*, დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული ფორმა (ზოგადი მიმოხილვა), თბ, 2010.193.

6. *David Ashton*; *Competition Damages Actions in The EU*, Law and Practice, Second Edition, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2018. 6.

7. *Christopher Hodges*; Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare? in: *Rodger, Barry*; (Editor) *Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU*, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, 2014. 216.

ბრექსიტამდელ ინგლისში დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებების როლი კონკურენციის დავების (იგულისხმება კერძო აღსრულების ფარგლებში არსებული დავები ძირითად B2B საქმეებში) გადაწყვეტის საქმეში საკმაოდ მნიშვნელოვანად ითვლებოდა. ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ 2000-2005 წლებში 43 დავა, რომელიც გამოძინარეობდა კონკურენციის ნორმების დარღვევიდან, მორიგებით დასრულდა. კვლევამ ასევე გამოავლინა საკმაოდ საინტერესო ტენდენცია: ვერტიკალური ხელშეკრულების ე.წ. სუსტი მხარეები ეძებენ თავიანთ მსხვილ მომწოდებლებს უკვე გამოვლენილი კარტელის წევრებს შორის და თუ ასეთს აღმოაჩენენ, პირდაპირ მიმართავენ მათ და იწყებენ მოლაპარაკებებს მიყენებული ზიანის ანაზღაურებისა და ხელშეკრულებების შესაბამისი მუხლების შეცვლის მოთხოვნით. მოლაპარაკებები და მათი შედეგები კონფიდენციალური რჩება, მაგრამ ასეთი პრაქტიკის გავრცელებულობა სწორედ მის ეფექტურობაზე მიუთითებს⁸. 2012 წელს გაერთიანებული სამეფოს სამთავრობო უწყებებმა ცალსახად და არაორაზროვნად დააფიქსირეს კონკურენციის დავების გადაწყვეტაში დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებების გამოყენებისადმი პოზიტიური დამოკიდებულება. ინგლისი ყველანაირად ცდილობს ხელი შეუწყოს მის ეფექტურად გამოყენებას კონკურენციის სამართლის სივრცეში⁹.

არსებობს მთელი რიგი წამახალისებელი გარემოებები, რის გამოც შესაძლოა, კონკურენციის ნორმების დამრღვევ კომპანიას უღირდეს კონფიდენციალური მოლაპარაკებების წარმოება და კომპენსაციის გადახდა: ა) ასეთი ქმედება, როგორც წესი, შეესაბამება ხოლმე ბიზნესეთიკის მაღალ სტანდარტებს. ეს არის თავისებური „საქმის კეთება სწორად“, რაც compliance პროგრამებით¹⁰ არის ხოლმე განსაზღვრული; ბ) დიდი კომპანიების უმრავლესობა კონკურენციის საწინააღმდეგო შედეგების ლიკვიდაციისათვის მოლაპარაკებების წარმოებით და კომპენსაციის გადახდით იცავს საკუთარ რეპუტაციას და, უფრო მეტიც, აუმჯობესებს კიდევ მას. შედარებით პატარა კომპანიები ან ბაზრის ისეთი მონაწილეები, რომლებიც სახარბიელო რეპუტაციით მაინცდამაინც არ გამოირჩევიან, იშვიათად მიდიან მსგავს გადაწყვეტილებამდე, რადგან მათთვის მენტალურადაც წარმოუდგენელი და მიუღებელია ფულის გადახდა საკუთარი ნებით, როცა ამას არავინ აიძულებს; გ) ნებაყოფლობითმა ქმედებამ და მოლაპარაკებებში აქტიურად მონაწილეობამ შეიძლება შეამციროს კონკურენციის ორგანოების მიერ დაკისრებული/დასაკისრებელი სანქციები. ეს შედავათი შეიძლება საკმაოდ მნიშვნელოვან ციფრებშიც გამოიხატოს და, როგორც წესი, ასეც ხდება ხოლმე; დ) და ბოლოს, კომპანიები ნებაყოფლობით მოლაპარაკებებში მონაწილეობით

8. იქვე., 256.

9. იქვე., 264.

10. Compliance – კომპანი(ებ)ის პასუხისმგებლობა შეიმუშავოს და განახორციელოს სათანადო პროგრამები, მისი საქმიანობის კონკურენციის წესებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფის მიზნით. იხ. ევროკავშირის ოფიციალური ვებგვერდი: <https://ec.europa.eu/competition-policy/antitrust/compliance_en> [ბოლოს გამოხმობილია 04.03.2022].

აღწევენ იურიდიული ხარჯების მნიშვნელოვან შემცირებას, რაც მათ წინააღმდეგ დაწყებული სასამართლო პროცესების პირობებში გაცილებით მეტი იქნებოდა. კვლევები ადასტურებენ, რომ მედიაცია, როგორც დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის სწრაფად გაგრძელებადი და განვითარებადი საშუალება, შეიძლება დაეხმაროს მხარეებს ზემოაღნიშნული მოლაპარაკებების უფრო ეფექტურად წარმოებაში¹¹.

2. შედეგები

ევროპის კავშირის მასშტაბით, უკანასკნელი ათწლეული განსაკუთრებით გამოირჩევა მედიაციის და სხვა მსგავსი საშუალებების როლისა და მნიშვნელობის მკვეთრი ზრდით¹².

ერთ-ერთი მოდელი, რომელიც საკმაოდ პოპულარულია ევროპაში, ითვალისწინებს შემდეგს: ა) დავის შეთანხმებით დასრულებას ესმარება რამდენიმე მედიატორისგან შემდგარი პანელი და მათი შერჩევა ხდება მედიაციის კერძო პროვაიდერის მიერ შეთავაზებული სიიდან; ბ) აუცილებელია ყველა მხარის თანხმობა. მხარეები უნდა შეთანხმდნენ არა მხოლოდ მედიაციის გამოყენებაზე, არამედ იმაზეც, იქნება თუ არა მედიაციის შედეგად მიღწეული შეთანხმება მხარეებისათვის სამართლებრივად მბოჭავი; გ) მისი გამოყენება მოხდება მხოლოდ ე.წ. follow on claims¹³ შემთხვევაში; დ) მედიატორების პანელს მოუწევს კონკრეტული პროცედურის შემუშავება ყოველი კონკრეტული საქმისათვის. მათ ეს ყველაფერი ისე უნდა გააკეთონ, რომ შეძლონ სხვა პოტენციური მოსარჩელეების მოზიდვა და მათი მოლაპარაკებებში ჩართვა; ე) პანელს შეიძლება წარედგინოს მხოლოდ საჯაროდ ხელმისაწვდომი ინფორმაცია¹⁴. ამ უკანასკნელი მოთხოვნის იდეა ბუნდოვანია. მედიაცია, როგორც წესი, კონფიდენციალური პროცესია და მას ყველაზე კარგად შეუძლია უზრუნველყოს ნებისმიერი წარდგენილი მონაცემის კონფიდენციალურობა.

ნიდერლანდებში შეიქმნა საკმაოდ საინტერესო მექანიზმი კონკურენციის სფეროში ჯგუფური სარჩელების შეთანხმებით დასრულებისათვის. აქ ჯგუფური სარჩელების მედიაციით დარეგულირების საკითხს სპეციალური კანონი აწეს-

11. Christopher Hodges; Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare? in: Rodger, Barry; (Editor) Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, 2014. 262-263.

12. Christopher Hodges; Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare? in: Rodger, Barry; (Editor) Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, 2014. 263.

13. Follow-on claims – ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებამოსილება, კონკურენციის ორგანოს მიერ კონკურენციის კანონის დარღვევის დადგენის შემდეგ. ევროკავშირის ოფიციალური ვებგვერდი: <https://ec.europa.eu/competition-policy/antitrust/actions-damages_en> [ბოლოს გამოსვლილია 04.03.2022].

14. Christopher Hodges; Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare? in: Rodger, Barry; (Editor) Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, 2014. 265.

რიგებს. ამ კანონის თანახმად, მოსარჩევეების წარმომადგენელი (როგორც წესი, რომელიმე ასოციაცია ან სხვა ტიპის არასამთავრობო ორგანიზაცია) ერთვება მოლაპარაკებაში შესაბამის მოპასუხებთან და აღწევს შეთანხმებას. ამის შემდეგ სააპელაციო სასამართლო საჯაროდ ავრცელებს ინფორმაციას მიღწეული შეთანხმების შესახებ და ნიშნავს საქმის მოსმენას, სადაც დაინტერესებულ მხარეებს შეუძლიათ მონაწილეობის მიღება. ამ მოსმენის შემდეგ, სასამართლო, თუ მიზანშეწონილად ჩათვლის, ამტკიცებს მორიგებას და აძლევს ასოციაციის წევრებს (ანუ ცალკეულ მოსარჩევეებს) ვადას, რომ ან დაეთანხმონ დამტკიცებულ მორიგებას, ან შეიტანონ დამოუკიდებელი სარჩელი მოპასუხეების წინააღმდეგ. სტატისტიკა ადასტურებს ამ პროცესის წარმატებულობას. 2005 წლიდან 2014 წლამდე ამ პროცედურის გამოყენებით ექვსი უმსხვილესი საქმე დასრულდა მორიგებით¹⁵.

წარმოდგენილი მაგალითები ნამდვილად შთაბეჭდავია საიმისოდ, რომ ის ქართველი მოსამართლეებისა და ბიზნესიურისტების ყურადღების ცენტრში მოექცეს. ასეთი პროცედურის საქართველოში დანერგვა ალბათ საუკეთესო გამოსავალი იქნებოდა.

3. არბიტრაჟი

მეოცე საუკუნის მეორე ნახევარში კონკურენციის სამართლის ევროპული ნორმების არბიტრების მიერ გამოყენება ძალიან იშვიათად ხდებოდა. ძირითადად არბიტრებს აბრკოლებდა ამ ნორმების მკვეთრად გამოკვეთილი საჯარო სამართლებრივი ხასიათი. მათ უჭირდათ ხელშეკრულების ბათილობის დადგენა ან ზიანის ანაზღაურების დაკისრება ამ ნორმებზე მითითებით¹⁶.

თუმცა, არბიტრაჟის, როგორც კერძო აღსრულების ერთ-ერთი მექანიზმის როლი კონკურენციის სამართალში ახლა სადავო აღარ არის¹⁷. Mitsubishi Motors Corp v. Soler Chrysler Plymouth საქმეზე აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს 1985 წლის გადაწყვეტილება ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი და გახმაურებული გადაწყვეტილებაა არბიტრაჟის ისტორიაში. სასამართლომ ხუთი ხმით სამის წინააღმდეგ გადაწყვიტა, რომ საერთაშორისო კონტრაქტში ჩართული საარბიტრაჟო შეთანხმება ნამდვილია და აღსრულებას ექვემდებარება მაშინაც, როდესაც არბიტრაჟმა უნდა გადაწყვიტოს აშშ-ის კონკურენციის კანონმდებლობიდან გამომდინარე დავა¹⁸. 1996 წელს ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ Eco Swiss საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილებით ცალსახად დაადასტურა, რომ კონ-

15. Christopher Hodges; Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare? in: Rodger, Barry; (Editor) Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, 2014. 266.

16. Blanco Luis Ortiz (Editor), EU Competition Procedure, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1082.

17. Blanco Luis Ortiz (Editor), EU Competition Procedure, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1075-1076.

18. F Andreas Lowenfeld on international arbitration, Collected Essays Over Three Decades Juris Publishing Inc., 2005. 123.

კურენციის ნორმების დარღვევიდან გამომდინარე დავა შეიძლება განიხილოს არბიტრაჟმა¹⁹.

1/2003 რეგულაციის²⁰ მიერ კონკურენციის სამართლის აღსრულების დეცენტრალიზაციის ტენდენციის გაძლიერებამ გაცილებით მეტი როლი და მნიშვნელობა მიანიჭა არბიტრაჟის მიერ კონკურენციის დავების განხილვასა და გადაწყვეტას. პრაქტიკაში მაინც რჩება საპროცესო საკითხები, რაზეც ერთიანი მიდგომა ჯერ კიდევ არ არსებობს. ევროპის კავშირის მასშტაბით ერთიანი მიდგომების ჩამოყალიბებისაკენ მიდრეკილება და საარბიტრაჟო პროცედურის სუპრანაციონალური ხასიათი იძლევა საკმაოდ თამამი პროგნოზის გაკეთების საშუალებას, რომ არბიტრაჟი შეძლებს კონკურენციის დავების გადაწყვეტის ერთიანი, ეროვნული განსხვავებებისაგან თავისუფალი სამართლებრივი პლატფორმის შექმნას²¹.

არბიტრაჟის და კონკურენციის ნორმების გადაკვეთა შესაძლოა რამდენიმე მიმართულებით მოხდეს: ა) TFEU²² 101-ე და 102-ე მუხლების²³ გამოყენება არბიტრაჟის მიერ კონკურენციის მითითებული ნორმების კერძო აღსრულებისას; ბ) კერძო აღსრულება ქმედების განხორციელებასთან დაკავშირებით, რომელიც ეხება შერწყმის კონტროლს ან 1/2003 რეგულაციის მე-9 მუხლით დადგენილ მოწესრიგებას; გ) სახელმწიფო მხარდაჭერასთან დაკავშირებული საკითხების (TFEU მუხლი 107) კერძო აღსრულება²⁴.

კონკურენციის სამართლის სპეციფიკიდან და თვით არბიტრების სტილიდან გამომდინარე, კონკურენციის ნორმების გამოყენება საარბიტრაჟო დავაში განსხვავებულად შეიძლება მოხდეს. საარბიტრაჟო განხილვაში არბიტრების როლი კონკურენციის მოსამართლესთან შედარებით პასიურია. არბიტრები მხოლოდ იმ ფაქტებისა და მტკიცებულებების შეფასებას ახდენ, რომლებიც მხარეებმა მათ წარუდგინეს და ისინი თავიანთი ინიციატივით ამ პროცესში უფრო აქტიურად ვერ ჩაერთვებიან. თუმცა არსებობენ არბიტრაჟები და არბიტრები, სადაც ე.წ. *fact finding* პროცედურაში არბიტრების როლი გაცილებით აქტიურია. თუ გამოსაყენებელ საპროცესო სამართალს და საარბიტრაჟო წესებს საწინააღმდეგო არაფერი აქვთ (და მხარეებიც ამაზე თანახმანი არიან), არბიტრს შეუძლია დამოუკიდებლად წამოსწიოს კონკურენციის ნორმების გამოყენების საკითხი. საბოლოო ჯამში, არბიტრაჟმა უნდა გაითვალისწინოს როგორც საარბიტრაჟო

19. Blanco Luis Ortiz (Editor), EU Competition Procedure, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1083.
20. Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty.
21. Blanco Luis Ortiz (Editor), EU Competition Procedure, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1112.
22. TFEU – Treaty on the Functioning of the European Union (ხელშეკრულება ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ)
23. ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 101-ე და 102-ე მუხლები არეგულირებს კონკურენციის შემზღვეველ შეთანხმებებს და დომინანტურის მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებას.
24. Blanco Luis Ortiz (Editor), EU Competition Procedure, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1076.

განხილვის ადგილის, ასევე იმ ადგილის სასამართლოს პრაქტიკა და მიდგომა, სადაც საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა და აღსრულება უნდა მოხდეს²⁵.

არბიტრების კომპეტენცია კონკურენციის სამართლის აღსრულების თვალსაზრისით შეიძლება საკმაოდ ფართო იყოს. არბიტრაჟს შეუძლია მხარეებს დააკისროს როგორც გარკვეული ქმედების შესრულება, ასევე სადავოდ გამხდარ ხელშეკრულებაში გარკვეული ცვლილებების შეტანა, ან მთელი ხელშეკრულების მოდიფიცირება კონკურენციის ნორმებთან შესაბამისობაში მოყვანის მიზნით. დამატებით შეიძლება მხარეს დაეკისროს ზიანის ანაზღაურება ან პირგასამტეხლოს გადახდა, რომელიც აღემატება შესაძლო ზიანს (*extra compensatory damages*). ჩამოთვლილი ფართო უფლებამოსილებებიდან რის გაკეთება შეუძლია არბიტრს და რის არა – დამოკიდებულია წევრი სახელმწიფოების საარბიტრაჟო პრაქტიკასა და კანონმდებლობაზე²⁶.

არსებობს მოსაზრება, რომ ევროპის კავშირის ტერიტორიაზე არბიტრი ვალდებულია საკუთარი ინიციატივით წამოსწიოს საკითხი კონკურენციის ნორმების გამოყენების შესახებ. ICC პრაქტიკაში არბიტრის მიერ კონკურენციის ნორმების გამოყენების საკუთარი ინიციატივით წამოწევის საკითხი ეჭვის ქვეშ არასდროს დამდგარა²⁷. ამ ნორმების იგნორირებით მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულებას შეიძლება საფრთხე შეექმნას საჯარო წესრიგისადმი წინააღმდეგობის საფუძველით. მას შემდეგ, რაც არბიტრი გადაწყვეტს, რომ კონკრეტული დავის განხილვისას კონკურენციის სამართლის ნორმები უნდა გამოიყენოს, მან ამის შესახებ აუცილებლად უნდა მისცეს ინფორმაცია მხარეებს და შეუქმნას სათანადო პირობები, რომ მათ შეძლონ საკუთარი აზრის დაფიქსირება საკითხთან დაკავშირებით. საპროცესო თანასწორობის პრინციპის დაცვის გარეშე შესაძლოა გადაწყვეტილების აღსრულებას საფრთხე შეექმნას. იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მხარეები შეთანხმდნენ, რომ დავა გადაწყდეს შესაბამისი სამართლის ნორმების გამოყენების გარეშე, ანუ *ex aequo et bono*, ეს არ ათავისუფლებს არბიტრს საჭიროების არსებობისას კონკურენციის ნორმების პირდაპირი გამოყენებისაგან²⁸.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არბიტრის პასუხისმგებლობის საკითხი. ერთ-ერთი მოსაზრების თანახმად, თუ არბიტრს არ გამოუყენებია TFEU 101-ე და 102-ე მუხლები, მაგრამ მათ გამოყენებას შეიძლებოდა მოჰყოლოდა ხელშეკრულების ბათილობა და მისი თანმდევი სამართლებრივი შედეგები, მაშინ არბიტრი შეიძლება ჩაითვალოს ეკონომიკურ აგენტად, რომელმაც თვითონ დაარღვია კონკურენციის სამართალი და დაეკისროს შესაბამისი პასუხისმგებლობა. ამ დროს მიუთითებენ ხოლმე *Treuhand* საქმეზე, სადაც *Treuhand* ასევე მიჩნეულ იქნა დამრღვევად. მიუხედავად იმისა, რომ ის იყო კონსულტანტი და პირდაპირ არ საქ-

25. იქვე, 1093.

26. *Blanco Luis Ortiz* (Editor), *EU Competition Procedure*, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1095.

27. იქვე, 1097.

28. *Blanco Luis Ortiz* (Editor), *EU Competition Procedure*, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1097.

მიანობდა შესაბამის ინდუსტრიაში, კოორდინაციას უწევდა კარტელის წევრების საქმიანობას და ეხმარებოდა მათ მაქსიმალური და არალეგალური მოგების მიღებაში კონკურენციის ნორმების დარღვევით. შესაბამისად, მიიჩნევა, რომ ამ გადაწყვეტილების ანალოგიით არბიტრი ასევე შეიძლება ჩაითვალოს „ეკონომიკურ აგენტად,“ რომელიც არღვევს კონკურენციის სამართლის ნორმებს. ამ პასუხისმგებლობის თავიდან აცილება არბიტრს ორი გზით შეუძლია: ა) უარი თქვას შესაბამის საქმეში მონაწილეობაზე საკმარისი კვალიფიკაციის არქონის გამო და მისცეს ამაზე შესაბამისი განმარტებები მხარებს და ბ) მიიღოს პირობითი გადაწყვეტილება კონკურენციის ნორმების დარღვევაზე, მოუწოდოს მხარეებს, რომ მიმართონ შესაბამის კომპეტენტურ ორგანოს კონკურენციის ნორმების დარღვევის დადგენის თვალსაზრისით, შემდგომში თავისი გადაწყვეტილება შეცვალოს/დააკორექტიროს ამ ორგანოების გადაწყვეტილების შესაბამისად და გამოიყენოს ეს უკანასკნელი როგორც მტკიცებულება მის მიერ საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანის პროცესში²⁹. ეს უკანასკნელი პროცედურა გაცილებით მოუქნელად გამოიყურება, ბუნდოვანია და ნაკლებად პრაქტიკული. მხარეები არ შეიძლება იყვნენ ისეთი გადაწყვეტილების მიღებაში დაინტერესებულნი, რომელიც მოგვიანებით რაღაც მიზეზების გამო შეიძლება შეიცვალოს.

როდესაც არბიტრაჟს უწევს მსჯელობა კონკურენციის ნორმების დარღვევიდან გამომწვეული ზიანის ანაზღაურების საკითხებზე ე.წ. *follow on damages* საქმეზე საარბიტრაჟო ტრიბუნალი ვალდებულია მხედველობაში მიიღოს კომისიის ან რომელიმე წევრი სახელმწიფოს კონკურენციის ორგანოს გადაწყვეტილება, როგორც ერთ-ერთი მტკიცებულება. რაიმე ჩანაწერი, რომელიც ამ უკანასკნელ გადაწყვეტილებებს არბიტრაჟის საბოლოო შედეგისათვის პრეიუდიციულ ძალას მიანიჭებდა – არ არსებობს³⁰.

Masterfood საქმეზე დადგენილი პრაქტიკის მიხედვით, ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფოების სასამართლოები, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმების ან მისი ცნობისა და აღსრულების საკითხის განხილვისას ვალდებული არიან პრიორიტეტი მიანიჭონ კონკურენციის ორგანოების მიერ მანამდე მიღებულ გადაწყვეტილებებს (რომელიც ძალაშია და გასაჩივრებული არ არის), თუ ეს ეხება იმავე მხარეებს შორის დავის წარმოებას. პრაქტიკაში ტრიბუნალები ეყრდნობიან და იზიარებენ კომისიის გადაწყვეტილების სულისკვეთებას. ერთადერთი, რაც მხარეს დარჩენია, ისაა, რომ ამტკიცოს პირდაპირი მიზეზობრივი კავშირი კომისიის მიერ დადგენილ დარღვევასა და იმ ზიანს შორის, რომლის ანაზღაურებასაც ითხოვს³¹.

პარალელური პროცესები როგორც სასამართლოსთან, ასევე არბიტრაჟთან მიმართებაში დასაშვებია. სხვაგვარად რომ ითქვას, არ არსებობს წინააღმდეგობა,

29. იქვე, 1096.

30. Blanco Luis Ortiz (Editor), EU Competition Procedure, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1097.

31. იქვე, 1099.

საქმეს იხილავდეს კომისია ან კონკურენციის სააგენტო და პარალელურ რეჟიმში მიდიოდეს დავა იმავე მხარეებს შორის სასამართლოში ან არბიტრაჟში. გაცილებით პრობლემურია, თუ დავა მიმდინარეობს პარალელურად სასამართლო-სა და არბიტრაჟში³². მდგომარეობა კიდევ უფრო გაართულებდა, თუ დავუშვებთ, რომ დავა მიმდინარეობს ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოში, სადაც გასაჩივრებულია კომისიის გადაწყვეტილება და პარალელურ რეჟიმში ეს დავა მიდის არბიტრაჟში. ალბათ სად აზრთან ყველაზე ახლოს იქნება, თუ არბიტრაჟი შეაჩერებს საქმის განხილვას და სასამართლოს საბოლოო შეფასებას გაითვალისწინებს თავისი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

ერთ-ერთი მოსაზრებით, საარბიტრაჟო ტრიბუნალი უნდა დაელოდოს კომისიის საბოლოო გადაწყვეტილებას და ამის შემდეგ მიიღოს თავისი, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ კომისიის განხილვაში მყოფი საქმე არ წარმოადგენს *acte clair*-ს^{33/34}.

არბიტრაჟებს არ აქვთ უფლება ე.წ. *preliminary references* გაუგზავნონ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს TFEU 267-ე მუხლის შესაბამისად. თუმცა არბიტრაჟი, საარბიტრაჟო განხილვის ადგილის სამართლის მოთხოვნების გათვალისწინებით, არ არის შეზღუდული, რომ სთხოვოს საკუთარი მოსაზრება/პოზიცია როგორც ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს, ასევე ევროპის კომისიას, ან წევრი სახელმწიფოების კონკურენციის ორგანოებს. ამ ორგანოების რეაქცია დამოკიდებულია შესაბამისი სახელმწიფოების კანონმდებლობაზე და ამ ორგანოების თანამშრომლობის სურვილზე³⁵. არბიტრაჟს მათი დავალებულება არ შეუძლია. მხარეთა კერძო ავტონომია გამორიცხავს საარბიტრაჟო ტრიბუნალის ასე მოქცევას, მხარეთა თანხმობის არარსებობის შემთხვევაში³⁶.

არსებობენ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების სასამართლო კონტროლის „მინიმალისტები“ და „მაქსიმალისტები“ და როგორც სასამართლოებს, ასევე აკადემიურ საზოგადოებას არ აქვს ერთიანი და ჩამოყალიბებული უნივერსალური პოზიცია ზემოთ განხილულ საკითხებთან დაკავშირებით. არბიტრებს ყოველთვის ურჩევენ განსაკუთრებით ფრთხილად იყვნენ კონკურენციის ნორმების გამოყენებისა და განმარტებებისას საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებაში³⁷. ამაში უჩვეულო არაფერია. კონკურენციის სამართალი საჯარო წესრიგის შემადგენელ ნაწილად განიხილება და მისმა არასწორმა ინტერპრეტაციამ ან საერთოდ იგნორირებამ საარბიტრაჟო განხილვის საბოლოო რეზულტატთან დაკავშირებით უაღრესად არასასურველი შედეგები შეიძლება გამოიწვიოს.

32. იქვე, 1098.

33. *acte clair* – ევროკავშირის სამართლის დოქტრინა, რომლის თანახმადაც, თუ გადაწყვეტილება ან კანონის უზენაესობა საკმარისად მკაფიოა, მაშინ წევრ სახელმწიფოს არ აქვს ვალდებულება წინასწარი გადაწყვეტილების მიღების მიზნით კითხვით მიმართოს ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს (CJEU).

34. Blanco Luis Ortiz (Editor), *EU Competition Procedure*, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013. 1099.

35. იქვე, 1099.

36. იქვე, 1101.

37. იქვე, 1105.

დასკვნა

ეს მოკლე მიმოხილვაც ცხადყოფს, რამდენად მნიშვნელოვანი და საინტერესო შეიძლება იყოს დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის და კონკურენციის ურთიერთქმედების ევროპული მოდელი საქართველოსთვის. ქართველ ბიზნესიურისტებს ჯერ კიდევ წინ აქვთ ამ საკითხთან დაკავშირებული დისკუსიები. მით უმეტეს, რომ გარკვეული მაგალითები იშვიათად, მაგრამ უკვე გვხვდება ჩვენს პრაქტიკაშიც თუმცა ეს უკვე ცალკე კვლევის საკითხია.

რეზიუმე

სტატიის ფარგლებში, დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებების ევროპულ მოდელთან დაკავშირებული კვლევის და ანალიზის შედეგად დადგინდა, რომ აღნიშნული საშუალებების გამოყენება კონკურენციის სამართალში, დავების გადაწყვეტის ეფექტიანი მექანიზმის არსებობის საშუალებას იძლევა და ბიზნესისათვის საკმაოდ საინტერესოა.

გარდა დავის ალტერნატიული საშუალებების ზოგადი უპირატესობებისა, როგორცაა ხარჯეფექტიანობა და გამარტივებული პროცესი, ევროპული მოდელის მსგავსი სამართლებრივი პლატფორმის საქართველოში შექმნა და განვითარება უზრუნველყოფს საუკეთესო და მრავალფეროვან სამართლებრივ პრაქტიკას.

ბიზნესსფეროში მოქმედი სუბიექტებისთვის ევროპული მოდელის პოპულარულობა დღითიდღე მზარდი და მიმზიდველია, რაც განპირობებულია იმით, რომ მორიგების, მედიაციის ან არბიტრაჟის ფარგლებში კონკურენციის დავების განხილვა და გადაწყვეტა, მათ საშუალებას აძლევს თავად გააკეთონ არჩევანი, თუ რა გზით სურთ კონკურენციის ნორმების დარღვევასთან დაკავშირებული დავის მოგვარება.

საქართველოს, ევროპულ კანონმდებლობასთან და პრაქტიკასთან დაახლოების საჯაროდ გაცხადებული კურსის გათვალისწინებით, ამ მიმართულებით ჯერ კიდევ საინტერესო გზა აქვს გასავლელი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გიორგი ცერცვაძე, დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული ფორმა (zogadi მიმოხილვა), თბილისი, 2010.
2. Christopher Hodges; Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare? in: Rodger, Barry; (Editor) Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, 2014.
3. F Andreas Lowenfeld, international arbitration, Collected Essays Over Three Decades Juris Publishing Inc., 2005.

4. Blanco Luis Ortiz (Editor), EU Competition Procedure, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013.
5. Rodger Barry, Private Enforcement Context and Project Background in: Rodger, Barry; (Editor), Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, 2014.
6. David Ashton, Competition Damages Actions in The EU, Law and Practice, Second Edition, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2018.

ნორმატიული მასალა:

7. ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება (DCFTA).
8. Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).
9. Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty.

ინტერნეტრესურსები:

10. ევროკავშირის ოფიციალური ვებგვერდი:
11. <https://ec.europa.eu/competition-policy/antitrust/actions-damages_en>
12. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ვებ-გვერდი: <<http://www.economy.ge/index.php?page=economy&s=7>>

USING ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION IN COMPETITION LAW – EUROPEAN MODEL¹

Giorgi Tsertsvadze

Founder and Managing Partner of J&T Consulting Law Firm,

Doctor of Law, Associate Professor

Abstract. Nowadays, in parallel with the growth of competition, cases of infringement of competition law by undertakings are inevitable, and the timely and efficient resolution of disputes deriving therefrom is of utmost importance in active trading conditions. Considering the above, the present article analyses the urgency and potential of the means of alternative dispute resolution as favourable and efficient mechanisms in the area of competition law. On the basis of the European model and practice, the present article examines the effectiveness and procedural matters of the applicable principles of alternative dispute resolution, namely negotiation/conciliation, mediation, and arbitration, within the framework of disputes arising in the case of infringement of competition rules. Moreover, the peculiarities of competition law and the importance of regulating it differently will also be analysed.

Keywords: competition, alternative dispute resolution, private enforcement

INTRODUCTION

The Deep and Comprehensive Free Trade Agreement² has focused on two key areas for Georgian business, namely alternative dispute resolution and competition³. For the past few years, a regulatory legislative framework has been formed in both areas in one way or another. Now, it is time to examine the issues related to their practical implementation.

No one questions the role and importance of mediation, arbitration, and, generally, alternative dispute resolution in the so-called private enforcement of competition law⁴. Neverthe-

-
1. Special thanks to my junior colleague and friend, *Nana Turmanidze*, for her contribution to the process of writing this article.
 2. The Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, *Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) with the European Union*. Available at: <http://www.economy.ge/index.php?page=economy&s=7> (Accessed: 4 March 2022).
 3. Chapters 10 and 14 of the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) with the European Union.
 4. *Rodger, B. (2014) Private Enforcement Context and Project Background* in: Rodger, B. (Editor). *Competition Law. Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU*. Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, p. 13.

less, to date, the involvement of these mechanisms in the protection of competition has not been of high quality.

The publicly announced direction of the approximation of Georgia to European legislation and practice makes the study of the European model of interaction between competition law and means of alternative dispute resolution relevant in our country as well.

1. NEGOTIATIONS/CONCILIATION

The benefits of alternative dispute resolution in the case of competition disputes are the same as in general cases, namely efficiency, cost, flexibility, and speed⁵.

At the outset, it should be mentioned that a significant amount of disputes between undertakings arising from competition law are settled amicably⁶. It is not surprising, since victim companies often file lawsuits against the infringers of competition rules after the infringements have been identified by relevant bodies (the European Commission, the competition authorities of the Member States). When the qualification of an action and the existence of infringement are no longer disputable, the parties have only to negotiate the amount of compensation, which substantially increases the probability of conciliation.

Resolving the issue of compensation for damages incurred due to an infringement of competition rules by agreement between the parties not only effectively ensures the enforcement of competition law, but also saves significant expenses that would have been incurred by both parties as a result of court proceedings⁷.

In pre-Brexit United Kingdom, the role of the means of alternative dispute resolution in dealing with competition disputes (referring to private enforcement disputes in major B2B cases) was considered to be quite significant. A study found that, in 2000-2005, 43 disputes arising from the infringement of competition rules were settled amicably between the parties. Moreover, the study also found a rather interesting trend whereby so-called 'weak parties' to vertical agreements look for major suppliers among the participants of a cartel that has already been identified, and if they find one, they apply to it directly and commence negotiations requiring compensation for the inflicted damages and amendments to the relevant clauses of the agreements. Negotiations and their results are confidential, but the prevalence of such practices indicates their effectiveness⁸. In 2012, the government agencies of the

5. Tsertsvadze, G. (2010) *Alternative Dispute Resolution (General Overview)*. Tbilisi, p. 193.

6. Ashton, D. (2018) *Competition Damages Actions in The EU, Law and Practice*. Second Edition. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, p. 6.

7. Hodges, Ch. (2014) *Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare?* in: Rodger, B. (Editor). *Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU*. Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, p. 216.

8. Hodges, Ch. (2014) *Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare?* in: Rodger, B. (Editor). *Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU*. Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, p. 256.

United Kingdom unambiguously and unequivocally expressed a positive attitude towards the use of alternative dispute resolution in resolving competition disputes. The United Kingdom is making every effort to strengthen the use of alternative dispute resolution in the area of competition law⁹.

There are a number of advantages for an undertaking that infringes competition rules to negotiate confidentially and pay compensation: a) such actions usually comply with the high standards of business ethics. This is a kind of ‘doing the right thing’, which is often determined by compliance programmes¹⁰; b) most large companies protect and even improve their reputation by negotiating and compensating for the remedy of anti-competitive practices. Relatively small companies or market participants that are not known for their good reputation seldom make such decisions, as it is unthinkable and unacceptable for them to pay money voluntarily when no one is forcing them to; c) a voluntary action and active participation in negotiations may reduce the sanctions imposed/to be imposed by competition authorities. Such allowance may amount to quite significant sums, which is usually the case; d) lastly, by participating in negotiations voluntarily, the legal costs to the companies are significantly reduced, as they would have been much higher in the case of the commencement of court proceedings against them. Studies show that mediation, as a rapidly expanding and evolving method of alternative dispute resolution, can assist the parties in conducting the above-stated negotiations more efficiently¹¹.

2. MEDIATION

Across the European Union (EU) the last decade stands out especially in terms of the significant increase in the role and importance of mediation and other similar means of dispute resolution¹².

One of the models that is quite common in Europe entails the following: a) a dispute is settled amicably by a panel of several mediators, who are selected from the list offered by a private mediation provider; b) the consent of all parties is required. The parties must agree not only on the use of mediation, but also on whether the agreement reached through mediation will be legally binding on the parties; c) it will be used only in the case of so-called „follow-on claims“¹³; d) a panel of mediators will have to adopt a specific procedure for each

9. Ibid., p. 264.

10. Official website of the European Union, compliance – the responsibility of a company (companies) to develop and implement appropriate programmes for ensuring compliance with its (their) competition rules. Available at: <https://ec.europa.eu/competition-policy/antitrust/compliance_en> (Accessed: 4 March 2022).

11. Hodges, Ch. (2014) *Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare?* in: Rodger, B. (Editor). *Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU*. Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn, pp. 262-263.

12. Ibid., p. 263.

13. Official website of the European Union, follow-on claims – the right of a claimant to claim damages after the competition authority establishes the infringement of competition law. Available at: <https://ec.europa.eu/competition-policy/antitrust/actions-damages_en> (Accessed: 4 March 2022).

specific case. The above must be done in such a way as to attract other potential claimants and engage them in the negotiations; e) only public information may be submitted to the panel¹⁴. The idea of the latter requirement is vague. As a rule, mediation is a confidential process, and ensures the confidentiality of submitted data anyways.

A rather interesting mechanism has been developed in the Netherlands for settling group lawsuits in the field of competition law. Here, the issue of regulating group lawsuits through mediation is governed by a special law. According to this law, the claimant's representative (usually an association or other type of non-governmental organisation) engages in the negotiations with the relevant defendants and reaches an agreement. The Court of Appeals then makes public the information about the agreement reached, and appoints a hearing in which the interested parties can participate. After the hearing, the court, if it deems it appropriate, approves the settlement and determines a timeframe for the members of the association (or individual claimants) to either agree to the approved settlement or file a separate lawsuit against the defendants. Statistics prove the success of this process. From 2005 to 2014, the six largest cases were settled amicably using it¹⁵.

The provided examples are impressive enough for Georgian judges and business lawyers to pay attention to them. Introducing such procedures in Georgia would probably be the best solution. Arbitration

In the second half of the twentieth century, the application of rules of European competition law by arbitrators was very rare. The arbitrators were mainly hindered by the obvious public legal nature of these rules. They found it difficult to determine by reference to these rules the invalidity of agreements or to award compensation for damages¹⁶.

However, the role of arbitration as one of the mechanisms of private enforcement in competition law is no longer controversial¹⁷. The U.S. Supreme Court decision in *Mitsubishi Motors Corp v. Soler Chrysler Plymouth* 1985 is one of the most well-known and high-profile decisions in the history of arbitration. The court ruled by five votes to three that the arbitration agreement included in the international contract was real and enforceable even if the arbitral tribunal had to resolve a dispute under the competition law of the United States of America¹⁸. In 1996, the Court of Justice of the European Union unequivocally ruled in the *Eco Swiss* case that a dispute arising out of the infringement of competition rules could be reviewed by arbitration¹⁹.

The intensification of the tendency of decentralisation of competition law enforcement by

14. Ibid., p. 265.

15. Ibid., p. 266.

16. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p.1082.

17. Ibid., pp. 1075-1076.

18. Lowenfeld, A. F. (2005) *Lowenfeld on International Arbitration, Collected Essays Over Three Decades*. Juris Publishing Inc., p. 123.

19. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p.1083.

Regulation 1/2003²⁰ has given a greater role and importance to the review and resolution of competition disputes by arbitration. In practice, there are still certain procedural matters regarding which there is not a unified approach. The inclination for uniform approaches across the EU and the supranational nature of the arbitration procedure allow for the rather bold prediction that arbitration will be able to create a unified legal platform for resolving competition disputes, one that will be free from national differences²¹.

Arbitration and competition rules may intersect in several areas: a) the application of Articles 101 and 102 of the TFEU²² by the arbitral tribunal for the private enforcement of competition rules²³; b) private enforcement in connection with the implementation of an action, which is related to the control of mergers, or the regulation under Article 9 of Regulation 1/2003; c) private enforcement of issues related to aid granted by States (Article 107 of the TFEU)²⁴.

Depending on the specificities of competition law and the style of the arbitrators themselves, competition rules may be applied differently in arbitration disputes. The role of arbitrators in arbitration is passive compared to competition law judges. Arbitrators only assess the facts and evidence presented to them by the parties, and they cannot be more actively involved in that process on their own initiative. However, there are arbitrations and arbitrators where the role of an arbitrator in the so-called ‘fact finding procedure’ is much more active. If there is no objection to the applicable procedural law and arbitration rules (and the parties agree to it) an arbitrator can independently raise the issue of the application of competition rules. In conclusion, the arbitral tribunal must take into consideration the practices and approaches of both the place of the arbitration and where the arbitration award is to be served and enforced²⁵.

The competences of arbitrators in terms of the enforcement of competition law can be quite broad. The arbitration may oblige the parties to perform certain actions, as well as to make certain changes to the agreement under dispute, or to modify the entire agreement, in order to comply with the competition rules. Moreover, a party may be obliged to compensate for damages or pay a fine that exceeds possible compensatory damages (extra compensatory damages). Which of the broad powers listed above can and cannot be used by arbitrators depends on the arbitration practices and the laws of the Member States²⁶.

There is an opinion that arbitrators in the territory of the EU are obliged to raise the issue of the application of competition rules on their own initiative. In ICC practice, the issue of the application of competition rules by an arbitrator on his/her own initiative has never been

20. Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty.

21. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p.1112.

22. TFEU – Treaty on the Functioning of the European Union.

23. Articles 101 and 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union regulate the agreements restricting competition and the abuse of a dominant position.

24. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p. 1076.

25. *Ibid.*, p. 1093.

26. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*, Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p. 1095.

questioned²⁷. The enforcement of a decision made in ignorance of these rules may be jeopardised on the basis of resistance to public order. Once an arbitrator decides to apply competition rules when reviewing a particular dispute, he/she must inform the parties thereof and ensure appropriate conditions for them to be able to express their opinions. Without adhering to the principle of procedural equality, the enforcement of a decision may be compromised. Even if the parties agree to resolve a dispute without the application of the relevant legal norms, i.e. *ex aequo et bono*, this does not exempt an arbitrator from the direct application of the competition rules, when necessary²⁸.

The issue of the liability of an arbitrator is particularly important. According to one of the opinions, if an arbitrator has not applied Articles 101 and 102 of the TFEU, but their application could have led to the annulment of an agreement and to associated legal consequences, the arbitrator may be considered an undertaking who infringed the competition law himself/herself, and the relevant liability may be imposed on him/her. In similar situations *the Treuhand* case is often referred to, where Treuhand was also considered to be an infringer. Although Treuhand was a consultant and had not been working directly in the respective area, it had been coordinating the activities of the cartel members and facilitating them in earning maximum and illegal profits by infringing competition rules. Therefore, it is considered that by analogy with the said decision, an arbitrator may also be considered ‘an undertaking’ that infringes the rules of competition law. There are two ways an arbitrator can avoid such liability: a) by refusing to participate in the respective case due to a lack of sufficient qualifications, and by providing relevant explanations to the parties in this regard; and b) by making a conditional decision on the infringement of competition rules, by calling on the parties to apply to the relevant competent authority for the identification of competition irregularities, and by further changing/modifying his/her decision in accordance with the decision of those authorities and using the latter as evidence in the process of making a final decision on the case²⁹. The second procedure seems much more inflexible, vague and less practical; parties are unlikely to be interested in an arbitral decision that may be changed later for some reason.

When arbitration deals with the issues of compensation for damages caused by the infringement of competition rules, in a so-called „follow on damages“ case the arbitral tribunal is obliged to take into consideration a decision of the Commission or the competition authority of one of the Member States, as an item of evidence. There is no record that could give prejudicial power to such decisions in the final outcome of the arbitration³⁰.

In accordance with the practice established by the *Masterfood* case, the courts of EU Member States, when considering the issue of the revocation of an arbitration award or its recognition and enforcement, are obliged to give priority to the previous decisions of competition authorities (which are valid and have not been appealed) if they are related to a dispute be-

27. Ibid., p. 1097.

28. Ibid., p. 1097.

29. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p. 1096.

30. Ibid., p. 1097.

tween the same parties. In practice, tribunals rely on and share the spirit of the Commission's decisions. The only thing the party has to do is to prove a direct causal relationship between the infringement established by the Commission and the damages it seeks to compensate³¹.

Parallel proceedings are permissible with respect to both the court and the arbitral tribunal. In other words, there is no objection to the case being heard by the Commission or a competition agency and, at the same time, the same dispute being reviewed in court or by arbitration. It is much more problematic if a dispute is being reviewed in court in parallel with the arbitration³². The situation would be further complicated if we assume that a dispute was being reviewed in the Court of Justice of the European Union, where the decision of the Commission was being appealed and, in parallel, the same dispute was being reviewed by arbitration. It would probably be closest to common sense if the arbitral tribunal suspended its proceedings, and then took into account the final assessment of the court in its eventual decision-making process.

According to another opinion, the arbitral tribunal should wait for the final decision of the Commission and then make its own decision, unless the case before the Commission is an *acte clair*^{33/34}.

Arbitral tribunals do not have the right to send so-called 'preliminary references' to the Court of Justice of the European Union in accordance with Article 267 TFEU. However, taking into account the requirements of law applicable to the place of arbitration, an arbitral tribunal is not limited to seeking an opinion/position from the Court of Justice of the European Union, the European Commission, or the competition authorities of Member States. The response of these authorities depends on the legislation of the respective States and the willingness of the authorities to cooperate³⁵. An arbitral tribunal cannot oblige them. The private autonomy of the parties precludes the arbitral tribunal from doing so in the absence of the consent of the parties³⁶.

There are 'minimalists' and 'maximalists' in respect of judicial control of arbitration awards, and neither courts nor the academic community have a unified and established universal position regarding the issues discussed above. Arbitrators are always advised to be especially careful when applying and interpreting competition rules in an arbitration award³⁷. There is nothing unusual about it. Competition law is considered an integral part of public order, and its misinterpretation or negligent application may lead to highly undesirable consequences in relation to the final outcome of the arbitration proceedings.

31. Ibid., p. 1099.

32. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p. 1098.

33. *Acte clair* is a doctrine of European Union law, which states that if a judgement or rule of law is clear enough, a Member State has no duty to refer a question for a preliminary ruling to the Court of Justice of the European Union.

34. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p.1099.

35. Ibid., p. 1099.

36. Ibid., p. 1101.

37. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, p. 1105.

CONCLUSION

The present brief overview also demonstrates how significant and interesting the European model of interaction between alternative dispute resolution and competition law might be for Georgia. Georgian business lawyers still have much to discuss on this issue, especially since some examples, if rarely, can already be found in Georgian legal practice. This, however, would constitute a separate research subject.

SUMMARY

Within the framework of this article, research and analysis of the European model of alternative dispute resolution demonstrates that the use of such methods in competition law provides for the existence of an effective dispute resolution mechanism, and is quite interesting for business.

In addition to the general benefits of alternative dispute resolution, such as cost-effectiveness and simplification of process, the establishment and development of a legal platform similar to the European model in Georgia would ensure the existence of best and diverse legal practice.

The popularity of the European model is growing and becoming more attractive for business entities due to the fact that the review and resolution of competition disputes through conciliation, mediation, or arbitration, allows them to choose by themselves how to resolve disputes related to the infringement of competition rules.

Georgia, taking into consideration the publicly announced direction of its approximation to European legislation and practice, still has an interesting journey ahead in this respect.

REFERENCES

1. Tsertsvadze, G. (2010) *Alternative Dispute Resolution (General Overview)*. Tbilisi.
2. Hodges, Ch. (2014) *Fast, Effective and Low Cost Redress: How Do Public and Private Enforcement and ADR Compare?* in: Rodger, B. (Editor). *Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU*, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn.
3. Lowenfeld, A. F. (2005) *International Arbitration, Collected Essays Over Three Decades*. Juris Publishing Inc.
4. Blanco, L. O. (Editor). (2013) *EU Competition Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press.
5. Rodger, B. (2014) *Private Enforcement Context and Project Background* in: Rodger, B. (Editor). *Competition Law Comparative Private Enforcement and Collective Redress Across the EU*, Kluwer Law International, Alphen Aan den Rijn.
6. Ashton, D. (2018) *Competition Damages Actions in The EU, Law and Practice*. Second Edition. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

NORMATIVE ACTS:

7. Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) with the European Union.
8. Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU).
9. Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty.

INTERNET RESOURCES:

10. Official website of the European Union. Available at:
<https://ec.europa.eu/competition-policy/antitrust/actions-damages_en>
11. The website of the Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia. Available at:
<<http://www.economy.ge/index.php?page=economy&s=7>>

በፍቅር ስብሰባ

INTERVIEW

ინტერვიუ სომხეთის რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრთან, ბ-6 ჯარან ანდრეასიანთან

ახლახან თბილისში ქართულ-სომხური სამართლებრივი ფორუმი ჩატარდა. რა მიზანს ემსახურებოდა ეს ღონისძიება და როგორ შეაფასებდით მის შედეგებს?

მოგესხენებათ, სამართლებრივი ფორუმები ჩვენი ორი ქვეყნის იუსტიციის სამინისტროებს შორის 2015 წლიდან იმართება. ამ ფორუმების მიზანი არის და ყოველთვის იყო ორივე ქვეყნის საუკეთესო გამოცდილების გაზიარება იუსტიციის სფეროში სასარგებლო რეფორმების განხორციელების მიზნით და ასევე ორ სამინისტროს შორის კავშირების და მეგობრული ურთიერთობების გაძლიერება. ვფიქრობ, რომ წლის დასაწყისში თბილისში გამართულ ქართულ-სომხურ სამართლებრივ ფორუმს, წინა ფორუმების მსგავსად, აქონდა ძალიან ნაყოფიერი და სასიკეთო შედეგები, რომელთა წყალობითაც ჩვენ შევძლებთ ჩვენი იუსტიციის სისტემის გაუმჯობესებას.

რამდენად მნიშვნელოვნად გესახებათ ჩვენი ორი ქვეყნის იუსტიციის სამინისტროებს შორის თანამშრომლობა?

თანამშრომლობას ჩვენი ქვეყნების იუსტიციის სამინისტროებს შორის ხანგრძლივი ისტორია აქვს, რომელიც ჩვენთვის ძალიან ღირებულია. ამ თანამშრომლობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითია სამართლებრივი ფორუმი, რომელიც ძალზედ „ეფექტიან“ ტრადიციად ჩამოყალიბდა ორ ქვეყანას შორის. ამასთან ერთად, ჩვენ ძალიან მოწადინებული ვართ, რომ ორ ქვეყანას შორის ეს თანამშრომლობა ახალ საფეხურებზე ავიყვანოთ, რადგან ეს ხელს შეუწყობს საუკეთესო პრაქტიკის გაცვლას სომხეთის რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროს კომპეტენციასთან დაკავშირებულ სფეროებში. ეს ასევე ხელს შეუწყობს იუსტიციის სამინისტროებს შორის არსებული პარტნიორობის და ეფექტური და მეგობრული ურთიერთობების გაძლიერებას ჩვენს ორმხრივ ინტერესებთან დაკავშირებულ სფეროებში, და ასევე თანამშრომლობის გაფართოებას და გაღრმავებას ორ სამინისტროს შორის ორმხრივი ვიზიტების საშუალებით.

დარწმუნებული ვარ, მჭიდრო დიალოგი ჩვენს სამინისტროებს შორის ხელს შეუწყობს ჩვენი საერთო მიზნის მიღწევას, რაც გულისხმობს ორ ქვეყანას შორის კარგი პარტნიორობის ჩამოყალიბებას. აქედან გამომდინარე, მჯერა, რომ ქართულ-სომხური სამართლებრივი ფორუმის გაგრძელება კარგი პლანტ-

ფორმა იქნება ყველა იმ საკითხის განხილვისთვის, რომელიც ჩვენს საერთო ინტერესებში შედის.

პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისთვის დღემდე ამოცანად რჩება ეროვნული სამართლებრივი სისტემის უარყოფითი მემკვიდრეობისგან, რუდიმენტებისგან გათავისუფლება. რა კეთდება სომხეთში სამართლებრივი სისტემის ევროპულ სტანდარტებთან დასაახლოებლად?

იმისთვის, რომ იუსტიციის სისტემაში რეფორმებისთვის საუკეთესო იდეები წარმოიშვას და მოხდეს აღნიშნული რეფორმების განხორციელება, ჩვენ ვსწავლობთ რამდენიმე პარტნიორი სახელმწიფოს საუკეთესო გამოცდილებას, რომელსაც გამოვიყენებთ სახელმძღვანელოდ გაუმჯობესების კუთხით ჩვენს ქვეყანაში. ერთ-ერთი ასეთი სახელმწიფოა ჩვენი მეზობელი საქართველო, თავისი სანიმუშო გამოცდილებით. რაც შეეხება სომხეთის ეროვნული კანონმდებლობის დაახლოებას ევროპულ სტანდარტებთან, აღსანიშნავია, რომ სომხეთმა მოახდინა „ყოვლისმომცველი და გაძლიერებული პარტნიორობის შესახებ შეთანხმების“ (CEPA) რატიფიცირება. აღნიშნული შეთანხმების თანახმად, შედგენილ იქნა საგზაო რუკა, რომელსაც ჩვენი ქვეყანა პატივს სცემს და ასრულებს.

რა არის თქვენთვის მოსაწონი და მისაღები იუსტიციის სისტემის ქართულ მოდელში და ხომ არ ფიქრობთ ჩვენი გამოცდილების გაზიარებას რომელიმე მიმართულებით?

ამჟამად გვაქვს ჩვენი ქვეყანაში განსახორციელებელი რეფორმების ფართო პროგრამა. კერძოდ, ინტენსიურად ვმუშაობთ საკონსტიტუციო ცვლილებებზე და ცვლილებებზე მართლმსაჯულების მიმართულებით, ასევე პენიტენციური, პრობაციის, აღსრულების, ანტიკორუფციული პოლიტიკის, ადამიანის უფლებების, პოლიციის რეფორმების და ა.შ. სფეროებში გაუმჯობესების კუთხით. საქართველო ახალ იდეებს გვაწვდის აღნიშნულ სფეროებთან დაკავშირებით.

ამის ერთ-ერთი მაგალითია ელექტრონული სისტემა „Probbbox“, რომელიც საშუალებას აძლევს პრობაციის სამსახურს იმუშაოს ეფექტიანად ახალი ფილიალების გახსნის გარეშე და ასევე დაზოგოს და სათანადოდ მართოს ადამიანური რესურსები. იუსტიციის სფეროში გაციფრულების პროცესების გათვალისწინებით, ამ ინოვაციური მოწყობილობის დანერგვა მნიშვნელოვანი მიღწევა იქნება სომხეთის რესპუბლიკისთვის, რაც მოგვცემს მომავალში ადამიანური და მატერიალური რესურსების უფრო ეფექტურად მართვის საშუალებას და, ამგვარად, მნიშვნელოვნად შეამცირებს ხარჯებს პრობაციის სფეროში.

ასევე, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია სომხეთში „მობილური იუსტიციის სახლების“ განთავსების შესაძლებლობა. ეს არის ახალი მიდგომა ამ სფეროში, რომლის მიზანიცაა უკვე არსებული იუსტიციის სახლების ეფექტურობის გაზრდა.

ასევე საარბიტრაჟო ცენტრების შექმნის იდეა, რომელიც სომხეთში ამჟამად ჩამოყალიბების დაწყებით ეტაპზეა, ხოლო საქართველოში უკვე არსებობს.

როგორ წარმოგიდგენიათ სომხეთის იუსტიციის სისტემა თქვენ მიერ დაგეგმილი რეფორმების შემდეგ?

2019 წელს სომხეთის მთავრობამ შეიმუშავა ძალიან ამბიციური რეფორმების დღის წესრიგი, რომელიც ასახულია დარგობრივ სტრატეგიულ დოკუმენტებში. აღნიშნული დოკუმენტები უკვე შეიმუშავებულია და მათი განხორციელება მოხდება ყველა შესაბამისი დაინტერესებული მხარის, მათ შორის, სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლების მონაწილეობით და ჩვენი საერთაშორისო პარტნიორების ჩართულობით.

როგორც კი აღნიშნული რეფორმები დასრულდება, მოლოდინი გვაქვს რომ ჩვენი იუსტიციის სისტემა იქნება უფრო მეტად სამართლიანი, ეფექტიანი, პრაქტიკული და უფრო მეტად ორიენტირებული ადამიანის უფლებებზე. ჩვენი რეფორმების დღის წესრიგი მთლიანობაში საშუალებას მოგვცემს უზრუნველყოთ კეთილსინდისიერება მართლმსაჯულების სისტემის მთავარ აქტორებს, მათ შორის, მოსამართლეებს შორის და ამით გავზარდოთ საზოგადოების ნდობა სასამართლო ხელისუფლების მიმართ. ამიტომაც, თანამშრომლობა ჩვენს ქვეყნებს შორის კარგი შესაძლებლობაა ზრდისა და განვითარებისთვის.

ამჟამად შეიმუშავების პროცესშია საკონსტიტუციო, სასამართლო და ანტიკორუფციული რეფორმები, ასევე რეფორმები სისხლისსამართლებრივი აღსრულების, პრობაციის, პოლიციის, აღსრულების, ადამიანის უფლებებისა და სხვა სფეროებში.

**INTERVIEW WITH MR. KAREN ANDREASYAN,
MINISTER OF JUSTICE OF THE
REPUBLIC OF ARMENIA**

A Georgian-Armenian legal forum has recently been held in Tbilisi. What was the purpose of the event and how would you assess its outcomes?

As you know legal forums between the Ministries of Justice of our two countries are being held since 2015. The purpose of these forums are and have always been to share both our countries best experience in order to implement beneficial reforms in the field of justice, as well as to strengthen the ties and amicable relations between the two ministries. I believe that the recent Armenian-Georgian Legal Forum held earlier this year in Tbilisi, just like the previous ones has had a very fruitful and beneficial outcome, thanks to which we will be able to improve our justice system.

How important do you consider the cooperation between the Ministries of Justice of our countries?

The cooperation between the two ministries has a long history, which is of great value to us. One of the brightest examples of said cooperation are the Legal Forums, which have become a greatly efficient „tradition“ between our two countries. That being said, we are very eager to take this cooperation between our countries to new levels, for it will contribute to the exchange of best practices in the areas related to the competencies of the Ministries of Justice of the Republic of Armenia. It will also contribute to the strengthening of the existing partnership, effective, friendly relations between the Ministries of Justice in the fields related to our mutual interests, as well as the expansion and deepening of cooperation through mutual visits of the two Ministries.

I am certain that the close dialogue between our ministries will contribute to our common goal of achieving good partnership between our two countries. Therefore, I believe that the continuity of the Armenian-Georgian legal forum will be a good platform to discuss all issues that are of mutual interest.

For post-Soviet countries, the task remains to free their national legal systems from the negative legacy and remnants. What is being done in order to approximate the legal system of Armenia to European standards?

In order to come up with the best ideas for reforms in the justice system and in order to implement said reforms, we are looking into the best experience of a number of partner countries to be used as guidance for improvements to be made in our country, one of these countries being our neighbor Georgia, with its exemplary experience. As for approximation of Armenian national law to European standards, I find it noteworthy that Armenia has ratified a Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement (CEPA). A roadmap has been established in accordance with said agreement which our country is respecting and following.

What is commendable and acceptable for you in the Georgian model of the justice system, and do you consider sharing our experience in any direction?

Currently, we have a wide program for reforms to be made in our country. Namely we are intensively working on constitutional and judicial amendments, as well as improvements in the fields of penitentiary, probation, compulsory execution, anti-corruption policy, human rights, police reforms etc. Georgia provides us with new ideas related to the aforementioned fields.

One such example is the e-system known as „Probbox“, which enables the Probation Service to operate efficiently without having to open new branches, as well as save human resources and manage them properly. Taking into account the digitalization processes in the field of justice, the introduction of this innovative device will be a significant achievement in the Republic of Armenia, which will enable more effective management of human and material resources in the future, thus significantly reducing costs in the field of probation. I also find important the possibility of deploying in Armenia the „Mobile Houses of Justice“, this is a new approach in this area and is aimed at developing the effectiveness of the already existing houses of justice, as well as the idea of creating arbitration centers, which is currently in the initial stage of establishment in Armenia and has already been implemented in Georgia

How do you see the Armenian justice system after the reforms you have planned?

In 2019 the Government of Armenia has designed a very ambitious reform agenda which is reflected within the sectoral strategic documents. These documents have been elaborated and will be implemented with the participation of all relevant stakeholders, including the representatives of civil society and with the engagement of our international partners.

Once the reforms in question have been completed, we expect our justice system to be much more fair, efficient, practical and more leaning towards human rights. Our reform agenda as a whole will allow us to ensure integrity among main justice chain actors, especially judges, thereby increasing public trust in the judiciary. Which is why the cooperation between our countries is a great opportunity for growth and improvement.

At the moment, constitutional, judicial and anti-corruption reforms are being developed, as well as reforms in the areas of criminal enforcement, probation, police, enforcement, human rights, etc.

ინტერვიუ საქართველოს გენერალურ პროკურორთან, ბატონ ირაქლი ზოთაძესთან

საქართველოს პროკურატურის ინსტიტუციური რეფორმირება 2013-2020 წლებში

საქართველოს პროკურატურის ინსტიტუციური განვითარების, დამოუკიდებლობის, გამჭვირვალობის და ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით 2013-2020 წლებში მრავალი მნიშვნელოვანი რეფორმა განხორციელდა. რეფორმები ეფუძნებოდა ვენეციის კომისიის, ევროპის საბჭოს კორუფციის წინააღმდეგ სახელმწიფოთა ჯგუფის (GRECO) და ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის ანტიკორუფციული ქსელის (OECD ACN) რეკომენდაციებს.

პროკურატურის ინსტიტუციური რეფორმირება სამ ძირითად ეტაპად 2013, 2015 და 2018 წლებში განხორციელდა.

2013 წლამდე საქართველოს პროკურატურა იყო საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება, რომელსაც ხელმძღვანელობდა საპროკურორო უფლებამოსილებით აღჭურვილი იუსტიციის მინისტრი, მთავარ პროკურორს კი იუსტიციის მინისტრის წარდგინებით თანამდებობაზე ნიშნავდა და ათავისუფლებდა თავდაპირველად საქართველოს პრეზიდენტი, შემდეგ კი საქართველოს პრემიერ-მინისტრი. 2013 წელს განხორციელდა პროკურატურის რეფორმირების პირველი და მნიშვნელოვანი ეტაპი და იუსტიციის მინისტრს, როგორც პოლიტიკური თანამდებობის პირს, სრულად ჩამოერთვა საპროკურორო უფლებამოსილებები.

2015 წელს განხორციელებული პროკურატურის რეფორმირების მეორე ეტაპის ფარგლებში პროკურატურის დამოუკიდებლობისა და გამჭვირვალობის უზრუნველსაყოფად და მისი ფუნქციების ეფექტიანად შესასრულებლად შეიქმნა დამოუკიდებელი კოლეგიური ორგანო – საპროკურორო საბჭო, რომლის ძირითად ფუნქციას წარმოადგენდა მთავარი პროკურორის კანდიდატურის შერჩევა. ასევე შეიქმნა საქართველოს პროკურორთა კონფერენცია – პროკურორთა და პროკურატურის გამომძიებელთა კრება და მის უფლებამოსილებად განისაზღვრა საპროკურორო საბჭოს პროკურორი წევრების არჩევა.

პროკურატურის რეფორმირების მეორე ეტაპზე განსაკუთრებით აღსანიშნავი იყო საქართველოს მთავარი პროკურორის თანამდებობაზე არჩევის და თანამდებობიდან გადაყენების ახალი წესის შექმნა. კანონით განისაზღვრა, რომ მთავარი

პროკურორის უფლებამოსილების ვადის გასვლამდე არაუგვიანეს 6 თვისა, იუსტიციის მინისტრი მთავარი პროკურორობის კანდიდატების შესარჩევად იწყებდა ერთთვიან კონსულტაციებს აკადემიურ წრეებთან, სამოქალაქო საზოგადოების წევრებთან და სამართლის დარგის სპეციალისტებთან. კონსულტაციების შედეგად იუსტიციის მინისტრი შეარჩევდა და საპროკურორო საბჭოს დასამტკიცებლად წარუდგენდა მთავარი პროკურორობის არანაკლებ 3 კანდიდატს, რომელთა ერთი მესამედი მაინც განსხვავებული სქესის უნდა ყოფილიყო. კანდიდატებს საპროკურორო საბჭოს სხდომაზე ცალ-ცალკე, ფარული კენჭისყრით ეყრებოდათ კენჭი. არჩეულად კი ითვლებოდა ის კანდიდატი, რომელიც მიიღებდა მეტ ხმას, მაგრამ არანაკლებ საპროკურორო საბჭოს სრული შემადგენლობის ორი მესამედისა. საპროკურორო საბჭოს მიერ შერჩეულ მთავარი პროკურორობის კანდიდატურას იუსტიციის მინისტრი დაუყოვნებლივ წარუდგენდა საქართველოს მთავრობას. საქართველოს მთავრობა კი ორი კვირის ვადაში თანხმობას აცხადებდა ან/და უარს ამბობდა წარმოდგენილ კანდიდატურაზე. თუ საქართველოს მთავრობა იუსტიციის მინისტრის მიერ წარდგენილ კანდიდატურაზე თანხმობას განაცხადებდა, აღნიშნული კანდიდატურა დაუყოვნებლივ წარედგინებოდა საქართველოს პარლამენტს, რომელიც საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტით დადგენილი წესით, ფარული კენჭისყრით, სრული შემადგენლობის უმრავლესობით 6 წლის ვადით ირჩევდა მთავარ პროკურორს.

პროკურატურის ინსტიტუციური დამოუკიდებლობის და რეფორმირების ბოლო ეტაპი იყო 2018 წელი, როდესაც პროკურატურის ინსტიტუციური დამოუკიდებლობა განისაზღვრა უკვე საქართველოს კონსტიტუციით, უწყება გამოეყო იუსტიციის სამინისტროს და დამოუკიდებელ სახელმწიფო სტრუქტურად ჩამოყალიბდა. გაუქმდა იუსტიციის მინისტრის უფლებამოსილება, რომ ყოფილიყო საპროკურორო საბჭოს თავმჯდომარე და წევრიც, უკვე გენერალური და არა მთავარი პროკურორის შერჩევის პროცესს გამოეთიშა აღმასრულებელი ხელისუფლება. გამყარდა გენერალური პროკურორის თანამდებობის სტაბილურობა, რადგან მისი ვადაზე ადრე თანამდებობიდან გადაყენება შესაძლებელი გახდა მხოლოდ საპარლამენტო იმპიჩმენტის გზით, გაუმჯობესდა პროკურატურის თანამშრომლების დანიშვნა-დაწინაურებასთან და დისციპლინურ წარმოებასთან დაკავშირებული პროცედურები. პროკურატურის საქმიანობის ხელშეწყობის მიზნით შეიქმნა გენერალური პროკურორის მუდმივმოქმედი სათათბირო ორგანოები:

- ✓ კარიერის მართვის, ეთიკისა და წახალისების საბჭო;
- ✓ სტრატეგიული განვითარებისა და სისხლის სამართლის პოლიტიკის საბჭო;
- ✓ რანგირების საბჭო.

აღსანიშნავია, რომ კანონით დადგენილი წესის შესაბამისად, სამივე სათათბირო ორგანოს შემადგენლობაში შედის პროკურორთა კონფერენციის მიერ არჩე-

ული საპროკურორო საბჭოს 8 წევრი და უფრო მეტიც, ისინი გადაწყვეტილების მიღებაზე უფლებამოსილ პირთა უმრავლესობას წარმოადგენენ. აღნიშნულმა რეგულაციამ გაზარდა პროკურატურის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტაში პროკურორთა კონფერენციის მიერ არჩეული პირების როლი. გასათვალისწინებელია, რომ აღნიშნული სათათბირო ორგანოების არსებობის მთელი პერიოდის განმავლობაში გენერალური პროკურორის მიერ მათი ყველა რეკომენდაცია გათვალისწინებულ იქნა.

რეფორმირების პროცესში მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ საპროკურორო საბჭო კონსტიტუციურ ორგანოდ ჩამოყალიბდა. საპროკურორო საბჭოს 15 წევრიდან 8 წევრს ირჩევს საქართველოს პროკურორთა კონფერენცია, 2 წევრს ირჩევს იუსტიციის საბჭო საერთო სასამართლოს მოსამართლეებისგან, 2 წევრს ირჩევს საქართველოს პარლამენტი საპარლამენტო უმრავლესობის და უმცირესობის წევრებისგან, 2 წევრს ირჩევს საქართველოს პარლამენტი იურიდიული და სამეცნიერო წრეების წარმომადგენლებისგან და 1 წევრს ირჩევს ასევე საქართველოს პარლამენტი საქართველოს იუსტიციის მინისტრის მიერ წარდგენილი კანდიდატურისგან.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ საპროკურორო საბჭოს თავმჯდომარეს საბჭოს წევრებისგან ირჩევს თვითონ საბჭო ორი წლის ვადით. საპროკურორო საბჭოს უფლებამოსილებას კი წარმოადგენს გენერალური პროკურორობის კანდიდატურის შერჩევა და დამტკიცება, გენერალური პროკურორის პირველი მოადგილისა და მოადგილეების მიმართ დისციპლინური სამართალწარმოების განხორციელება, საპროკურორო საბჭოს პროკურორი წევრების მიმართ დისციპლინური სახდელის გამოყენების ან/და სახდელის ვადამდე მოხსნის საკითხის გადაწყვეტა, 6 თვეში ერთხელ, ხოლო საპროკურორო საბჭოს წევრთა უმრავლესობის გადაწყვეტილებით – დაუყოვნებლივ, პროკურატურის საქმიანობის შესახებ გენერალური პროკურორის ანგარიშის მოსმენა, ანგარიშში შემავალ საკითხებზე რეკომენდაციების შემუშავება და გენერალური პროკურორისათვის წარდგენა, სისხლის სამართლის პოლიტიკიდან გამომდინარე, მისი სახელმძღვანელო პრინციპების განსაზღვრის, პროკურატურის საქმიანობის ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბებისა და განვითარებისათვის ხელის შეშეწყობი რეკომენდაციების გენერალური პროკურორისათვის წარდგენა.

რა სპეციფიკური გამოწვევები წარმოშვა ახალმა კორონავირუსმა (COVID-19) საქართველოს პროკურატურის წინაშე და როგორ გაუმკლავდა სისტემა ამ გამოწვევებს?

2020 წელს, COVID-19-ით გამოწვეული პანდემიის გამო, საქართველოს პროკურატურა, ისევე როგორც მთლიანად მართლმსაჯულების სისტემა, აქამდე სრულიად ახალი და უცხო გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა – ჩვენ, ერთი მხრივ, უნდა მოგვეხდინა სისტემაში თანამშრომლებს შორის ვირუსის გავრცელების პრევენ-

ცია და, მეორე მხრივ, გაგვეგრძელებინა ეფექტიანი საპროკურორო საქმიანობა და ბრძოლა დანაშაულის წინააღმდეგ.

ახალი კორონავირუსის გავრცელების რისკების პრევენციისთვის, მართლმსაჯულების შეუფერხებლად წარმართვის და ასევე აღნიშნულ პროცესში ჩართული მხარეების ჯანმრთელობის დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით, საქართველოს პროკურატურაში საკმაოდ სწრაფად განხორციელდა დისტანციური სამართალწარმოებისთვის საჭირო მოსამზადებელი სამუშაოები. კერძოდ, პროკურატურის ყველა ოფისი აღიჭურვა შესაბამისი ტექნიკური საშუალებით და მოხდა მათი პროგრამული უზრუნველყოფა, რამაც პროკურორებს მისცა შესაძლებლობა სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერა განხორციელებინათ პროკურატურის ოფისებიდან. 2020 წლის მარტიდან პროკურორებმა ათასობით დისტანციურ სასამართლო პროცესში მიიღეს მონაწილეობა. ჩვენ ასევე დავწერებთ დისტანციური სასამართლო სხდომების მონიტორინგის მექანიზმი და დადასტურებულად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პროცესები მიმდინარეობდა ეფექტიანად, კანონით დადგენილ ვადებში და მხარეთა უფლებების განუხრელი დაცვით.

საქართველოს პროკურატურამ ქვეყანაში კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის მიზნით, პენიტენციურ დაწესებულებაში მყოფი იმ ბრალდებულებისთვის, რომელთაც სატელეფონო კომუნიკაცია ბრალდების მხარის მიერ ჰქონდათ შეზღუდული, დაუშვა სატელეფონო ზარების განხორციელების შესაძლებლობა. აღნიშნული განპირობებული იყო ბრალდებულთა ოჯახების მხრიდან მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ გაზრდილი ინტერესით.

ახალი კორონავირუსის გავრცელების პრევენციის მიზნით, საქართველოს პროკურატურამ 2020 წლის მარტში განცხადება/საჩივრების მიღება დაიწყო ელექტრონული ფოსტის მეშვეობით. აღნიშნული ელექტრონული ფოსტა გასაჯაროვდა პროკურატურის ოფიციალურ ვებგვერდზე და მოქალაქეებს მიეცათ შესაძლებლობა თავიანთი განცხადება/საჩივრები გამოეგზავნათ ელექტრონულ ფოსტაზე, რამაც მნიშვნელოვნად შეამცირა პროკურატურის ოფისებში მოქალაქეების მობილობა. გენერალური პროკურატურის მოქალაქეთა მისაღებში და რეგიონებში არსებულ ყველა ოფისის შესასვლელში დაიდგა გამცხადება/საჩივრების მისაღები ყუთი. ამ გზით საქართველოს პროკურატურაში ათასობით განცხადება/საჩივარი იქნა წარმოდგენილი, რომლებიც ადრესატებთან ნაწილდებოდა შეუფერხებლად და მათზე რეაგირებაც კანონით დადგენილ ვადებში ხდებოდა.

აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პერიოდში არ შეფერხებულა არც პროკურატურის თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლების პროცესი და დისტანციურ ფორმატში ათეულობით სასწავლო აქტივობა გაიმართა.

კორონავირუსით (COVID-19) გამოწვეული პანდემიის პირობებში, პროკურატუ-

რის სტრატეგიითა და სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული ყველა აქტივობა ძირითადად განხორციელდა დისტანციურად.

თუმცა, მიუხედავად კორონავირუსის პანდემიასთან დაკავშირებული გლობალური გამოწვევისა, საქართველოს პროკურატურისთვის 2020-2021 წლები მნიშვნელოვანი წარმატებების წლები იყო და თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენ ნაბიჯ-ნაბიჯ ვუახლოვდებით სტრატეგიითა და სამოქმედო გეგმით დასახულ მიზნებს.

რა პრიორიტეტული მიმართულებებით წარმართავს დღესდღეობით თავის საქმიანობას საქართველოს პროკურატურა?

პროკურატურა უწყვეტად და გეგმაზომიერად უნდა ვითარდებოდეს დროთა განმავლობაში წამოჭრილი გამოწვევების საპასუხოდ. პროკურატურა უნდა იყოს მუდმივ მზადყოფნაში, რათა მაღალკვალიფიციური და მოტივირებული თანამშრომლების მიერ კანონით დაკისრებული ფუნქციების ობიექტურად და მიუკერძოებლად განხორციელებით და პროფესიონალიზმზე დაფუძნებული საქმიანობით, განამტკიცოს კანონის უზენაესობა და უზრუნველყოს სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპების დამკვიდრება. ყოველდღიურ რეჟიმში ოთხასამდე პროკურორი ახორციელებს საპროკურორო საქმიანობას, ზედამხედველობს გამოძიებას და მხარს უჭერს სახელმწიფო ბრალდებას სასამართლოში. აქედან გამომდინარე, ჩვენთვის უმთავრესი პრიორიტეტული მიმართულება საპროკურორო საქმიანობის ხარისხის ამაღლებაა.

განსაკუთრებულად პრიორიტეტულია ისეთ დანაშაულებთან ბრძოლა, როგორცაა, ფულის გათეთრება, კორუფციული დანაშაული, კიბერდანაშაული, ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული, ქალთა მიმართ და ოჯახში ძალადობა, სქესობრივი დანაშაული, შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაული და სხვა. პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება.

გარდა ამისა, ჩვენთვის მნიშვნელოვანია პროკურატურის, როგორც უწყების, ინსტიტუციური და ორგანიზაციული გაძლიერება. აღნიშნული მიზნით ჩვენ ვაუმჯობესებთ თანამშრომელთა აყვანისა და როტაციის წესებს, ვზრუნავთ თანამშრომელთა პროფესიულ განვითარებაზე, გენდერული მენისტრიმინგის გაძლიერებაზე, მწვანე ოფისის კონცეფციის დანერგვაზე.

დაბოლოს, რასაკვირველია, უმნიშვნელოვანესია საზოგადოებასთან სწორი და ეფექტიანი კომუნიკაცია, პროკურატურის გამჭვირვალობისა და ანგარიშვადებულების უზრუნველყოფა, რათა საზოგადოებამ მიიღოს დროული და ამომწურავი ინფორმაცია როგორც პროკურატურაში მიმდინარე სიახლეების, ასევე კონკრეტული სისხლის სამართლის საქმეების ირგვლივ, რაც საბოლოო ჯამში საზოგადოებაში პროკურატურის მიმართ ნდობის ამაღლებას განაპირობებს.

ხომ არ გააცნობდით მკითხველს, თუ რა მიგაჩნიათ პრიორიტეტებად პროკურატურის საერთაშორისო თანამშრომლობის მხრივ?

ჩვენთვის საერთაშორისო თანამშრომლობის მიმართულებით სისხლის სამართლის სფეროში პრიორიტეტული მიმართულებებია: ექსტრადიციისა და სამართლებრივი დახმარების სფეროში საერთაშორისო სახელშეკრულებო ბაზის გაფართოება, საერთაშორისო ონლაინმომსახურების მიმწოდებელ კომპანიებთან თანამშრომლობის გაფართოება, სამართლებრივი დახმარების, ექსტრადიციისა და დანაშაულებრივი ქონების მოძიებისა და დაბრუნების საკითხებზე საერთაშორისო თანამშრომლობის პროცესის ეფექტიანობის გაუმჯობესება.

დღეის მდგომარეობით, ექსტრადიციისა და სამართლებრივი დახმარების სფეროში საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებები ძირითადად ევროპულ სახელმწიფოებთან აქვს. საქართველოს პროკურატურის პრიორიტეტია ევროპის კონტინენტს მიღმა გაფართოვდეს იმ სახელმწიფოების ჩამონათვალი, რომლებთანაც საქართველოს შესაბამისი საერთაშორისო ხელშეკრულებები ექნება. ამ მიზნით უკვე მიმდინარეობს მოლაპარაკებები რამდენიმე ჩრდილო ამერიკულ, სამხრეთ ამერიკულ და აზიურ ქვეყანასთან.

აუცილებლად აღსანიშნავია რომ, 2016 წლიდან საქართველოს პროკურატურა ონლაინ სერვის პროვაიდერებისგან პირდაპირ იღებს ელექტრონულ მონაცემებს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების ფარგლებში. პირველი უცხოური კომპანია, რომელმაც საქართველოს პროკურატურასთან თანამშრომლობა დაიწყო, იყო Facebook, შემდეგ კი WhatsApp, Instagram, Apple, Western Union და MoneyGram. 2021 წლიდან კი საქართველოს პროკურატურასთან თანამშრომლობა ხუთმა ახალმა კომპანიამ დაიწყო: Paypal, Viber, ByteDance (TikTok), Binance და CEX.IO. აღსანიშნავია, რომ 2020 წელს საქართველოს პროკურატურის მოთხოვნების დაკმაყოფილების მაჩვენებელი 90%-მდე იყო, მაშინ, როდესაც იმავე პერიოდისთვის საშუალო გლობალური მაჩვენებელი 72% იყო.

ჩვენ აქტიურად ვმუშაობთ, რათა გაფართოვდეს იმ ონლაინმომსახურების მიმწოდებელი კომპანიების ჩამონათვალი, რომლებიც სრულად თანამშრომლობენ საქართველოს სამართალდამცავ ორგანოებთან.

საქართველოს პროკურატურისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრიორიტეტია თანამშრომლობის ტრადიციული ფორმების (ექსტრადიცია, სამართლებრივი დახმარება და დანაშაულებრივი ქონების მოძიებისა და დაბრუნების საკითხებზე საერთაშორისო თანამშრომლობა) ეფექტიანობის გაზრდა საერთაშორისო დონეზე დოკუმენტების ელექტრონული მიმოცვლის დანერგვის, პროცესების სტანდარტიზაციის, ოპტიმიზაციის, ავტომატიზაციის, მონიტორინგის გაუმჯობესებისა და თანამშრომლების სწავლების გზით. ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი პროგრესია ის, რომ, მაგალითად, ბოლო წლებში სასამართლოებში ექსტრადიციის საქმისწარმოების ეფექტიანობა სტაბილურად იზრდებოდა და, მაგალი-

თად, 2021 წელს სულ ოთხმოცდაორი ექსტრადიცია იქნა დასაშვებად ცნობილი, რაც ეფექტიანობის 32.2%-იანი ზრდა იყო 2020 წელთან (62 საქმე) შედარებით და 30.2% ზრდა 2019 წელთან (63 საქმე) შედარებით.

აუცილებლად არის აღსანიშნავი, რომ ჩვენ, ჩვენი კომპეტენციის ფარგლებში, აქტიურად ვთანამშრომლობთ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია ევროკავშირთან, ევროპის საბჭოსთან (GRECO, MONEYVAL, CEPEJ, CCPE, PC-OC, CDPC და ა.შ.), ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ანტიკორუფციულ ქსელთან (OECD ACN) და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან ურთიერთობა.

თანამშრომლობა მათ შორის ეხება ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებს, როგორებიცაა, კორუფციის, ფულის გათეთრებისა და ტერორიზმის დაფინანსების წინააღმდეგ ბრძოლა, პროკურატურის ინსტიტუციური გაძლიერება და მისი საქმიანობის ეფექტიანობის გაზრდა.

საქართველოს პროკურატურა 2015 წლიდან აქტიურად თანამშრომლობს პროკურორთა საერთაშორისო ასოციაციასთან და სწორედ ამ მჭიდრო ურთიერთთანამშრომლობამ შესაძლებელი გახადა საქართველოში პირველად ჩატარებული იყო IAP -ის კონფერენცია.

2017 წლის 26-28 ივნისს საქართველოს პროკურატურამ უმახიანდლა პროკურორთა საერთაშორისო ასოციაციის აღმოსავლეთ ევროპისა და ცენტრალური აზიის მე-8 რეგიონულ კონფერენციას თემაზე „დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონების დაბრუნება და კიბერდანაშაული“. კონფერენციაში მონაწილეობა მიიღეს პროკურორთა საერთაშორისო ასოციაციის დირექტორატმა, წარმომადგენლებმა და აღმოსავლეთ ევროპისა და ცენტრალური აზიის 25 ქვეყნის პროკურატურის ხელმძღვანელმა პირებმა. კონფერენციაზე დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული ქონების დაბრუნებისა და კიბერდანაშაულის თემებზე პრეზენტაციები წარმოადგინეს ევროპელმა და ამერიკის შეერთებული შტატების იუსტიციის დეპარტამენტის ექსპერტებმა.

2018 წლიდან საქართველოს პროკურატურას წარმომადგენელი ჰყავს პროკურორთა საერთაშორისო ასოციაციის აღმასრულებელი კომიტეტში, რაც ადასტურებს საქართველოს პროკურატურის მჭიდრო თანამშრომლობას ასოციაციასთან და მზაობას სისტემაში საერთაშორისო გამოცდილების აქტიურად დანერგვისთვის.

ასევე მნიშვნელოვანია, რომ 2018 წელს, სხვა ქვეყნებთან მაღალი კონკურენციის მიუხედავად, საქართველოს პროკურატურამ საქართველოს სახელით მოიპოვა უფლება და IAP-ის აღმასრულებელმა კომიტეტმა გასცა თანხმობა, რათა 2021 წლის სექტემბერში პროკურორთა საერთაშორისო ასოციაციის 26-ე ყოველწლიური კონფერენცია და გენერალური შეხვედრა საქართველოში ჩატარებული-

ყო, თუმცა კოვიდ-19-ით გამოწვეული პანდემიის გამო აღნიშნული კონფერენციის ჩატარების თარიღად განისაზღვრა 2022 წლის სექტემბერი.

ეს იქნება პროკურორთა საერთაშორისო ასოციაციის (IAP) გლობალური კონფერენცია, კონფერენციაზე განხილული იქნება ოთხი მთავარი მიმართულების საკითხები: COVID-ით გამოწვეული მართლმსაჯულების სირთულეები და ამ გამოწვევების დასაძლევად შექმნილი ტექნოლოგიური ინოვაციები, კიბერდანაშაულების ტიპოლოგიების ევოლუცია, საზღვრებს მიღმა არსებულ ელექტრონულ მტკიცებულებებზე წვდომა და ფულის გათეთრება ვირტუალური აქტივების საშუალებით.

კონფერენციაში მონაწილეობას მიიღებენ მსოფლიოს 180-მდე ქვეყნისა და ტერიტორიის პროკურატურის ორგანოების წარმომადგენლები. ღონისძიებას ასევე დაესწრება მრავალი ქვეყნის გენერალური პროკურორი და პროკურატურის სხვა მაღალი თანამდებობის პირები.

საერთაშორისო ურთიერთობების თვალსაზრისით საქართველოს პროკურატურისთვის განსაკუთრებულად გამორჩეულია EUROJUST-თან თანამშრომლობა. 2019 წლის 29 მარტს ჰააგაში ხელი მოეწერა საქართველოსა და EUROJUST-ს შორის თანამშრომლობის შეთანხმებას, რომლის შესაბამისადაც, საქართველოს გენერალურ პროკურატურას მიეცა შესაძლებლობა EUROJUST-ში საქართველოს წარმომადგენლად მუკავშირე პროკურორი ყოფილიყო.

შეთანხმების გაფორმებაზე გადაწყვეტილების მიღებას წინ უძღოდა EUROJUST-სა და ევროკავშირის ორგანოებთან ინტენსიური მოლაპარაკებები, რომელიც 2016 წლიდან დაიწყო. 2017 წელს EUROJUST-მა სიღრმისეულად შეისწავლა საქართველოს სამართალდაცვით და მართლმსაჯულების სფეროში პერსონალური მონაცემების დაცულობის თავსებადობა ევროკავშირის რეგულაციებთან. დადებითი დასკვნის მიღების შემდეგ გადაწყდა მხოლოდ საქართველოსთან შეთანხმების გაფორმების საკითხი. შეფასების პროცესში მონაწილე ერთ-ერთი მთავარი უწყება სწორედ საქართველოს პროკურატურა იყო.

საქართველო რეგიონში პირველი ქვეყანაა, რომელთანაც EUROJUST-მა თანამშრომლობის ხელშეკრულება გააფორმა. EUROJUST-თან შეთანხმებით საქართველოს და ევროკავშირის ქვეყნებს შესაძლებლობა მიეცათ უფრო სწრაფად და ეფექტიანად ითანამშრომლონ საერთაშორისო ორგანიზებული დანაშაულის გამომძიებისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის პროცესში.

შეთანხმების შესაბამისად, საქართველოს გენერალური პროკურორის ბრძანებით, სამი წლის ვადით დაინიშნა საქართველოს გენერალური პროკურატურის მუკავშირე პროკურორი EUROJUST-ში. მთელი ამ ხნის განმავლობაში მუკავშირე პროკურორმა დიდი ძალისხმევა გასწია კონკრეტულ სისხლის სამართლის საქმეებთან დაკავშირებით საერთაშორისო თანამშრომლობის ეფექტი-

ანად წარმართვის კუთხით. შედეგად, საქართველოს საგამოძიებო უწყებების წარმოებაში არსებულ არაერთ მნიშვნელოვან სისხლის სამართლის საქმეზე მეკავშირე პროკურორის ჩართულობით, უზრუნველყოფილ იქნა უცხო სახელმწიფოს კომპეტენტური ორგანოებიდან საჭირო მტკიცებულებების სწრაფად და ეფექტიანად მოპოვება.

როგორია პროკურატურაში დანერგილი ციფრული სისტემის თავისებურება და ნაყოფიერება? რამდენად პასუხობს იგი სწრაფად მზარდ თანამდეროვე მთხოვნებს?

საქართველოს პროკურატურისთვის ერთ-ერთ ყველაზე ინოვაციურ და საინტერესო გამოწვევას ციფრული ტრანსფორმაცია წარმოადგენს, რომელიც, მოცემული ეტაპისთვის, 4 ძირითადი მიმართულების ავტომატიზაციას მოიაზრებს.

საქართველოს პროკურატურაში ფუნქციონირებს ციფრული პროდუქტი – ანალიტიკური პორტალი, რომელზე წვდომაც პროკურატურის თანამშრომლებს ლოკალური ქსელის საშუალებით შეუძლიათ და რომლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფუნქციას თანამშრომელთა დატვირთვის მონიტორინგის ავტომატიზაცია წარმოადგენს. აღნიშნული მექანიზმი ზედმიწევნითი სიზუსტით აღრიცხავს პროკურორის და პროკურატურის გამომძიებლის მიერ თითოეული სამართლებრივი დოკუმენტის ხელმოწერას, რის შემდეგაც პროგრამა ავტომატურად ახდენს თანამშრომელთა კატეგორიზაციას ნაკლებად, საშუალოდ და ძალიან დატვირთულ თანამშრომლებად. ანალიტიკური პორტალი განსაზღვრავს პროკურორის/პროკურატურის გამომძიებლის დატვირთვის საშუალო ნიშნულს მომხმარებლისთვის საინტერესო საანგარიშო პერიოდთან მიმართებაში და ახდენს სტრუქტურულ დანაყოფებს შორის საშტატო ერთეულების ოპტიმალური გადანაწილების მოდელირებას.

2021 წელს საქართველოს პროკურატურის საპროკურორო საქმიანობისა და სტრატეგიული განვითარების დეპარტამენტის და ანალიტიკურმა სამმართველომ ევროკავშირის პროექტის მიერ დაქირავებული ექსპერტის ჩართულობით დაიწყო სისხლის სამართლის საქმისწარმოების ელექტრონული სისტემის ბაზაზე Business intelligence გარემოს დანერგვისთვის ნიადაგის მომზადება, რომელიც ორგანიზაციის საქმიანობაში საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარებასა და ციფრულ ტრანსფორმაციასთან დაკავშირებული რეფორმის ნაწილია.

სისხლის სამართლის საქმისწარმოების ელექტრონული სისტემის მონაცემთა ბაზაზე BI ტექნოლოგიების მეშვეობით შესაძლებელი გახდება დიდი მოცულობის სტრუქტურირებული და არასტრუქტურირებული მონაცემების დამუშავება, ანალიზი და მოკლე დროში ვიზუალიზაცია.

2021 წელს მომზადდა არაერთი პროტოტიპი, რომელიც სხვადასხვა მიმართულებით გვაძლევს მონაცემების ცხადად დანახვის და სისხლის სამართლებრივი

პოლიტიკის შემუშავებაში მისი გამოყენების საშუალებას. ხსენებული მოდელირებული მაკეტები (პროტოტიპები) აქტიურად გამოიყენებენ ხელოვნური ინტელექტით აღჭურვილ სისტემებს, როგორც არის ექსტრაპოლაციის მოდელი და key influencers ფუნქციონალები. შემუშავებული მოდელები რეალურ მონაცემთა სიმრავლეს ბიზნესანალიზისთვის ღირებულ ინფორმაციად გარდაქმნის. სამომავლოდ იგეგმება აღნიშნული პროტოტიპების მეშვეობით BI (business intelligence) ფუნქციონალური შესაძლებლობების ინტეგრაცია სისხლის სამართლის საქმისწარმოების ელექტრონული სისტემის მონაცემთა ბაზაში.

2022 წელს დაინერგება პროკურატურის საჭიროებებზე და სპეციფიკაზე მორგებული ადამიანური რესურსების მართვის ელექტრონული პროგრამა. ადამიანური რესურსების მართვის ელექტრონული პროგრამის (HR პროგრამა) შექმნის მიზანია საქართველოს პროკურატურის ადამიანური რესურსების მართვის ავტომატიზირება, ციფრულ ფორმატში და, შესაბამისად, თანამედროვე სტანდარტებზე გადაყვანა.

პროკურატურის საჭიროებებზე მორგებული HR პროგრამის დანერგვა გააუმჯობესებს საკადრო პროცედურების სტანდარტიზაციას და შესაბამისი ოპერაციების მართვას, მონაცემების და ინფორმაციის აღრიცხვას, სისტემატიზაციას, შენახვას, მოძიებას, სორტირებასა და დოკუმენტირებას და შესაბამისად გაუმჯობესდება ანალიზისა და ანგარიშგების საშუალებები, რითაც უკეთ მოხდება საქართველოს პროკურატურის ადამიანური რესურსების ფოკუსირება სტრატეგიულ ინიციატივებზე.

ამავე პორტალზე შესაძლებელი იქნება შეიქმნას ინოვაციური პროდუქტი – პროკურატურის თითოეული თანამშრომლის შედეგების ამსახველი ციფრული პორტფოლიოს სახით.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, სისხლის სამართლის საქმისწარმოების ახალი ელექტრონული სისტემის დახვეწისა და ფუნქციონალური გაუმჯობესების მიზნით, იგეგმება დამატებითი გარე სერვისების ინტეგრაცია საერთო სასამართლოების პროგრამულ უზრუნველყოფასთან, რაც პროკურორებს საშუალებას მისცემს სასამართლოში წარსადგენი ნებისმიერი დოკუმენტაცია ციფრული სახით გადააგზავნონ და ასევე ელექტრონულად მიიღონ სასამართლოს გადაწყვეტილებები.

სისხლის სამართალწარმოების პროცესის მაქსიმალური გაციფროვნების მიზნით, ასევე დაგეგმილია სპეციალური ელექტრონული პლატფორმის შექმნა, რომლის საშუალებითაც მოხდება პირველ ეტაპზე იურიდიული დახმარების სამსახურის ადვოკატებთან, ხოლო შემდეგ სრულიად საადვოკატო კორპუსთან მტკიცებულებების ელექტრონულად გაცვლა. საქართველოს პროკურატურის მიერ ციფრული ტრანსფორმაციის კურსის ფარგლებში ასევე იგეგმება ისეთი ელექტრონული პლატფორმების შემუშავება და დანერგვა, რომელიც უზრუნველყოფს

სისხლის სამართლის პროცესში მონაწილე მაქსიმალურად ყველა სუბიექტის ინტეგრაციას ციფრულ გარემოში.

ასევე ვმუშაობთ პროკურატურის მობილური აპლიკაციის შექმნაზე, რომელიც მომხმარებელს მისცემს პროკურატურის სერვისებსა და სხვადასხვა ინფორმაციაზე ონლაინწვდომის საშუალებას მობილური ტელეფონით, რაც გაამარტივებს კომუნიკაციას მოქალაქეებთან და იქნება მნიშვნელოვანი ნაბიჯი პროკურატურის ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესში.

დაბოლოს, რა მიზანიათ თქვენ წინაშე მდგარ უმნიშვნელოვანეს გამოწვევებად და რას გეგმავს პროკურატურა ამის შესაბამისად სამომავლოდ?

2022 წლის დასაწყისში მიღებული იქნა საქართველოს პროკურატურის განვითარების 2022-2027 წლების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა. ჩვენი მიზანია, რომ სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა პასუხობდეს, ერთი მხრივ, პროკურატურის წინაშე არსებულ ახალ გამოწვევებს, ხოლო, მეორე მხრივ, შეესაბამებოდეს პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავების თანამედროვე სტანდარტებს. პროკურატურის ახალ სტრატეგიაში წარმოდგენილია უწყების განვითარების ხედვა, პრიორიტეტული მიმართულებები, მიზნები და ამოცანები. სტრატეგიის შემუშავებაში, კომპეტენციის ფარგლებში მონაწილეობა მიიღო პროკურატურის თითქმის ყველა სტრუქტურულმა ერთეულმა.

ახალი სტრატეგიის პრიორიტეტულ მიმართულებებს წარმოადგენს საპროკურორო საქმიანობის ხარისხის ამაღლება, დაზარალებულზე ორიენტირებული სისხლის სამართლის პოლიტიკის წარმოება, საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის მოქნილობის და ეფექტიანობის ზრდა, საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება. პრიორიტეტულ მიმართულებად რჩება კორუფციული დანაშაულის, კიბერდანაშაულის, ფულის გათეთრების, სიძულვილით მოტივირებული დანაშაულის, ქალთა მიმართ და ოჯახში ძალადობის, აგრეთვე, არასრულწლოვანთა მიერ და მიმართ ჩადენილი დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის ეფექტიანობის ზრდა. ასევე პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს გენდერული პოლიტიკის გაძლიერება.

შესაბამისად, ჩვენ მივეყვებით ჩვენი სტრატეგიით დასახული მიზნებისა და ამოცანების შესრულებას.

ჩვენთვის ძალიან მნიშვნელოვანია საპროკურორო საქმიანობის ეფექტიანობისა და ხარისხის ამაღლება და ამ მიზნით ვგეგმავთ სახელმძღვანელო მითითებების შემუშავებას, როგორცაა:

- სახელმძღვანელო მითითება „დისკრეციული უფლებამოსილებისა და საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-7 მუხლის გამოყენების თაობაზე;
- განახლდება სახელმძღვანელო მითითება „ალკვეთის ღონისძიების და საპროცესო შეთანხმების გაფორმებისას გამოსაყენებელი პირობების შესახებ“;

➤ განახლდება სახელმძღვანელო მითითება „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 11¹ და 126¹ მუხლებით გათვალისწინებულ დანაშაულებზე გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობის განხორციელების შესახებ“.

ჩვენი უწყებისთვის პრიორიტეტულია დაზარალებულებთან სწორი და უშუალო კომუნიკაცია, ამიტომ ვგეგმავთ საქართველოს გენერალური პროკურორის სათათბირო ორგანოს – დაზარალებულთა საჩივრების განმხილველი საბჭოს შექმნას.

საბჭო უფლებამოსილი იქნება განიხილოს განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის ძალადობრივი დანაშაულების დაზარალებულთა საჩივრები. საბჭოს ეყოლება თავმჯდომარე, რომელსაც აირჩევს საბჭო თავისი წევრებიდან. საჩივრების განხილვის შედეგად საბჭო მიიღებს გადაწყვეტილებას სისხლის სამართლის საქმესთან დაკავშირებით, რომელსაც ექნება სარეკომენდაციო ხასიათი ექნება.

საზოგადოების ნდობის ამაღლება პროკურატურის მუშაობის მაქსიმალური დიპლომატიით და ანგარიშგაღებულებით არის შესაძლებელი. ამიტომ მნიშვნელოვანია განმცხადებლებს და პროკურორებს შორის უშუალო და ეფექტიანი კომუნიკაციის წარმართვა. სწორედ ამიტომ საქართველოს პროკურატურაში 2016 წელს, მოქალაქეებთან პირისპირ კომუნიკაციის უზრუნველსაყოფად დაინერგა მოქალაქეებთან შეხვედრის ელექტრონული პროგრამა, თუმცა საზოგადოებასთან უშუალო კომუნიკაციის გაღრმავების და მეტი ეფექტიანობის მიზნით, მიზანშეწონილია მოქალაქეებთან ურთიერთობის მექანიზმის გაუმჯობესება. შესაბამისად 2022 წელს იგეგმება არსებული ელექტრონული პროგრამის დახვეწა, მოდიფიცირება და პროკურორების /მენეჯერების მოქალაქეებთან შეხვედრების უკეთ უზრუნველყოფა.

საქართველოს პროკურატურის თანამშრომელთა მოტივაცია უწყების საქმიანობის პროდუქტიულობის და ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია. ამიტომ აუცილებელია თანამშრომელთა საჭიროებების და მოთხოვნილებების სწორად იდენტიფიცირება და მათთვის სათანადო სამუშაო პირობების შექმნა. თანამშრომელთა მოტივაციისთვის მნიშვნელოვანია მათი სამუშაო გარემოს გაუმჯობესება, სამსახურებრივი საქმიანობისთვის საჭირო მატერიალურ-ტექნიკური პირობებით აღჭურვა. სწორედ ამ მიზნით საქართველოს პროკურატურაში რამდენიმე მნიშვნელოვანი ინფრასტრუქტურული პროექტი განხორციელდა.

გენერალური პროკურატურის შენობაში, საქართველოში ამერიკის შეერთებული შტატების საელჩოს მხარდაჭერით, გაიხსნა საქართველოს პროკურატურის ნივთიერი მტკიცებულებების საცავი, რომლის ანალოგი არც ტექნოლოგიური და არც ფუნქციური თვალსაზრისით საქართველოში არ არსებობს. სრული სარეაბილიტაციო და სარემონტო სამუშაოები ჩატარდა სიღნაღის, სენაკის და საჩხერის რაიონული პროკურატურების ადმინისტრაციულ შენობებში, სადაც

პროკურატურის თანამშრომლებისთვის შეიქმნა თანამედროვედ მოწყობილი და განახლებული სამუშაო სივრცე. ოფისში ასევე მოეწყო სათანადო ტექნიკური მოწყობილობებით აღჭურვილი არასრულწლოვნებზე მორგებული გამოკითხვის ოთახი და შშმ პირებისთვის ადაპტირებული გარემო.

2021 წელს განხორციელდა საქართველოს გენერალური პროკურატურის რამდენიმე სართულის სარემონტო-სარეკონსტრუქციო სამუშაოები, აღნიშნულ სართულებზე განთავსებულია სხვადასხვა დეპარტამენტები, შესაბამისად, საქართველოს გენერალური პროკურატურის თანამშრომლებისთვის შევქმენით თანამედროვედ მოწყობილი, განახლებული და სათანადო ტექნიკური მოწყობილობებით აღჭურვილი სამუშაო სივრცეები.

ვგეგმავთ თბილისში თბილისის რაიონული პროკურატურებისთვის თანამედროვე სტანდარტების ახალი შენობის მშენებლობის დაწყებას. ახალ შენობაში განთავსდება თბილისის, ვაკე-საბურთალოს, დიდუბე-ჩუღურეთის, ისანი-სამგორის, ძველი თბილისის და გლდანი-ნაძალადევის რაიონული პროკურატურები. პროკურატურის ახალ შენობაში ასევე განთავსდება თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი პროკურატურის სასწავლო ცენტრი.

2022 წელს ვგეგმავთ, რომ გავაგრძელოთ საქართველოს პროკურატურის ოფისების განახლება და თანამშრომელთა სამუშაო პირობების გაუმჯობესება.

თანამშრომელთა მოტივაციისთვის მნიშვნელოვანია სოციალური გარანტიები და, პირველ რიგში, შრომის ანაზღაურება. 2018-2022 წლებში პროკურორებზე გამოძიებლებზე და სხვა თანამშრომლებზე მოხდა თანამდებრობრივი სარგოს ზრდა 50-80 %-ით. ხელფასის ზრდის მიზანი არის პროკურატურის თანამშრომელთა შრომის ანაზღაურების და სოციალური გარანტიების ევროკავშირის წევრი ქვეყნების პროკურორების ანაზღაურებასთან დაახლოება და მოსამართლეთა სოციალურ გარანტიებთან გათანაბრება.

INTERVIEW WITH THE PROSECUTOR GENERAL OF GEORGIA MR. IRAKLI SHOTADZE

Tell us about the institutional reform of the Prosecutor’s Office of Georgia in 2013-2020

Many important reforms were implemented in 2013-2020 for the purpose of institutional development and to increase the independence, transparency and effectiveness of the Prosecutor’s Office of Georgia. The reforms were based on recommendations from the Venice Commission, the Council of Europe’s Group of States against Corruption (GRECO), and the Anti-Corruption Network of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD ACN).

The institutional reform of the Prosecutor’s Office of Georgia was implemented in three main stages in 2013, 2015 and 2018.

Before 2013, the Prosecutor’s Office of Georgia was a state subordinate agency operating within the system of the Ministry of Justice of Georgia, which was headed by the Minister of Justice of Georgia, who could exercise prosecutorial powers. The Chief Prosecutor was appointed, and could be dismissed, by the President of Georgia; and then by the Prime Minister of Georgia, upon the recommendation of the Minister of Justice of Georgia. In 2013, the first and very important stage of the reform of the Prosecutor’s Office was implemented, as a result of which the Minister of Justice, as a political official, was completely deprived of prosecutorial powers.

Within the framework of the second stage of the reform of the Prosecutor’s Office implemented in 2015, an independent collegiate body, the Prosecutorial Council, was established in order to ensure the independence and transparency of the Prosecutor’s Office and the efficient performance of its functions. The main function of the Prosecutorial Council was to select candidates for the Chief Prosecutor. The Conference of Prosecutors of Georgia was also established, which is a meeting of prosecutors and the investigators of the Prosecutor’s Office, and which has the authority to elect member prosecutors of the Prosecutorial Council.

At the second stage of the reform of the Prosecutor’s Office, the establishment of a new procedure for the appointment and dismissal of the Chief Prosecutor of Georgia was especially noteworthy. Under the legislation it was established that not later than 6 months before the expiration of the term of office of the Chief Prosecutor, the Minister of Justice would start one-month consultations with the academic community, members of civil society, and specialists in the field of law, for the selection of candidates for the Chief Prosecutor. As a result of such consultations, the Minister of Justice would select and submit to the Prosecutorial Council for approval not fewer than three candidates for the position of the

Chief Prosecutor, at least one third of whom would be a representative(s) of a different gender. Candidates would be put to a vote at the meeting of the Prosecutorial Council separately, by secret ballot. The candidate who received more votes, but not less than two-thirds of the total number of the members of the Prosecutorial Council, would be deemed elected. The candidate for the Chief Prosecutor, elected by the Prosecutorial Council, would be immediately nominated by the Minister of Justice to the Government of Georgia. The Government of Georgia would approve and/or reject the candidate for the Chief Prosecutor within two weeks. If the Government of Georgia approved the candidate nominated by the Minister of Justice, the candidate would be immediately nominated to the Parliament of Georgia, which would elect the Chief Prosecutor for a term of 6 years, by secret ballot, and by a majority of the total number of its members, as provided for by the Rules of Procedure of the Parliament.

- ✓ The last stage of the institutional independence and reform of the Prosecutor's Office was in 2018, when the institutional independence of the Prosecutor's Office was determined by the Constitution of Georgia, as it was separated from the Ministry of Justice and formed into an independent state institution. The right of the Minister of Justice to be the chairperson and a member of the Prosecutorial Council was annulled, and executive authority was removed from the process of the selection of the Prosecutor General, who was a former Chief Prosecutor. The stability of the position of the Prosecutor General was strengthened, as his/her early dismissal became possible only through impeachment by the Parliament. In addition, the procedures related to the appointment and promotion of the employees of the Prosecutor's Office and disciplinary proceedings were improved. In order to support the activities of the Prosecutor's Office, the following standing advisory bodies of the Prosecutor General were established: the Career Management, Ethics and Incentives Council;
- ✓ the Strategic Development and Criminal Policy Council;
- ✓ the Ranking Council.

It is notable that, according to the procedure established by law, eight members of the Prosecutorial Council, elected by the Conference of Prosecutors of Georgia, are in the composition of all three advisory bodies and, moreover, they represent the majority of persons authorised to adopt decisions. The above regulation increased the role of persons elected by the Conference of Prosecutors of Georgia in the process of adopting decisions on matters related to the operation of the Prosecutor's Office. It should be noted that, during the entire period of the existence of the said advisory bodies, all their recommendations have been taken into consideration by the Prosecutor General.

An important fact in the process of the said reform is that the Prosecutorial Council has been formed into a constitutional body. The Prosecutorial Council consists of fifteen members, eight of whom are elected by the Conference of Prosecutors of Georgia, two of whom are elected by the High Council of Justice of Georgia from among the judges of the common courts of Georgia, two of whom are elected by the Parliament of Georgia from among the members of the parliamentary majority and the parliamentary minority, two of whom are elected by the Parliament of Georgia from among representatives from the legal community

and academia, and one of whom is elected by the Parliament of Georgia from among the candidates nominated by the Minister of Justice of Georgia.

It is particularly noteworthy that the chairperson of the Prosecutorial Council is elected by the Prosecutorial Council from among its members for a term of two years. The Prosecutorial Council is authorised as follows: to select and approve a candidate for the Prosecutor General; to carry out disciplinary proceedings against the first deputy and deputies to the Prosecutor General; to decide on issues of the imposition on and/or early removal of disciplinary sanctions from member prosecutors of the Prosecutorial Council once every 6 months, or immediately, by a decision of a majority of members of the Prosecutorial Council; to hear a report of the Prosecutor General on the activities of the Prosecutor's Office, and to prepare recommendations on the issues covered by the report and to submit them to the Prosecutor General; to submit to the Prosecutor General recommendations concerning the establishment of criminal policy guidelines, depending on the criminal policy. These powers facilitate the formation and development of uniform practice in the activities of the Prosecutor's Office.

What specific challenges were presented by the Novel Coronavirus (COVID-19) to the Prosecutor's Office and how did the system deal with those challenges?

In 2020, due to the COVID-19 pandemic, the Prosecutor's Office of Georgia, like the entire justice system, faced completely new and unknown challenges, in particular, on the one hand, we had to prevent the spread of the virus among employees in the system, and on the other hand, to continue effective prosecutorial activities and the fight against crime.

In order to prevent the risks of the spread of COVID-19, and to ensure the smooth administration of justice, as well as the protection of the health of the parties involved in that process, the preparatory works necessary for remote legal proceedings were promptly carried out at the Prosecutor's Office of Georgia. In particular, all prosecutor's offices were equipped with appropriate hardware and software, which enabled prosecutors to support public prosecution from prosecutors' offices. Since March 2020, prosecutors have participated in thousands of remote court proceedings. We have also implemented a mechanism for monitoring remote court hearings, and we can assure the public that the processes were carried out efficiently, within the time limits determined by law, and strictly protecting parties' rights.

In order to prevent the spread of COVID-19 in the country, the Prosecutor's Office of Georgia allowed phone calls for accused persons being held at penitentiary institutions, whose right to telephone communication had been restricted by virtue of their prosecution. This was necessary because of the increased concern of accused persons' families about their health status.

In order to prevent the spread of COVID-19, in March of 2020, the Prosecutor's Office of Georgia started receiving applications/claims via e-mail. The e-mail address was made public on the official website of the Prosecutor's Office, and citizens of Georgia were able

to send their applications/claims via e-mail, which significantly reduced the mobility of citizens in prosecutors' offices. Boxes for receiving applications/claims were placed in the reception area of the Prosecutor's Office of Georgia, and in the entrances of all regional prosecutors' offices. Thousands of applications/claims were submitted to the Prosecutor's Office of Georgia in that way, which were distributed to the addressees smoothly and were responded to within the time limits established by law.

It should be noted that during this period the process of raising the qualifications of the employees of the Prosecutor's Office was not hindered either, and tens of training activities were carried out remotely.

In the conditions of the COVID-19 pandemic, the activities envisaged by the strategy and action plan of the Prosecutor's Office were mostly carried out remotely.

Despite the global challenges associated with the COVID-19 pandemic, 2020-2021 were years of significant success for the Prosecutor's Office of Georgia, and it can be said that we are gradually approaching the goals set in the strategy and action plan.

In which priority directions does the Prosecutor's Office of Georgia currently carry out its activities?

The Prosecutor's Office should be developing continuously and systematically in order to respond to challenges that arise over time. The Prosecutor's Office must always be ready to strengthen the rule of law and ensure the establishment of the principles of a legal state through the objective and impartial performance of the functions assigned to its highly qualified and motivated employees under law, and through their work based on professionalism. About four hundred prosecutors carry out prosecutorial activities, supervise investigations, and support public prosecutions in court on a daily basis. Therefore, the first priority for us is to raise the quality of prosecutorial activities.

Our main priority is to fight against such crimes as money laundering, corruption, cybercrime, crimes against human life and health, violence against women and domestic violence, sex crimes, crimes motivated by intolerance, etc. Strengthening international cooperation is also a priority.

In addition, the institutional and organisational enhancement of the Prosecutor's Office, as an institution, is important to us. For that purpose, we are improving procedures for the hiring and rotation of employees, and striving for their professional development, the enhancement of gender mainstreaming, and the introduction of a 'green office' concept.

And lastly, accurate and effective communication with the public, ensuring transparency and accountability in the Prosecutor's Office, so that the public is provided with timely and comprehensive information about both innovative developments and specific criminal cases at the Prosecutor's Office, are of utmost importance, which ultimately lead to raising public confidence in the Prosecutor's Office.

Would you share with our readers what you consider to be the priorities for the Prosecutor's Office in terms of international cooperation?

For us, the priorities in terms of international cooperation in the area of criminal law are as follows: the expansion of the international contractual framework in the area of extradition and legal assistance; more cooperation with international online service providers; and the enhanced efficiency of the process of international cooperation regarding issues of legal assistance, extradition, and search and return in respect of criminally obtained property.

As of today, Georgia has signed international agreements in the area of extradition and legal assistance mainly with European countries. Another priority for the Prosecutor's Office of Georgia is to expand beyond the continent of Europe the list of countries with which Georgia would sign respective international agreements. For that purpose, negotiations are already in progress with a number of countries in North America, South America, and Asia.

It should be noted that since 2016, the Prosecutor's Office of Georgia has been receiving electronic data directly from online service providers within the framework of criminal proceedings. The first overseas company that started cooperation with the Prosecutor's Office of Georgia was Facebook, which was followed by WhatsApp, Instagram, Apple, Western Union and MoneyGram. Since 2021, five more companies have started cooperation with the Prosecutor's Office of Georgia, namely: Paypal, Viber, ByteDance (TikTok), Binance and CEX.IO. It should also be noted that, in 2020, the index of meeting requirements by the Prosecutor's Office of Georgia was up to 90%, while the average global index for the same period was 72%.

We are actively working to expand the list of online service providers that fully cooperate with the law enforcement bodies of Georgia.

Another important priority for the Prosecutor's Office of Georgia is to increase the efficiency of traditional forms of cooperation (extradition, legal assistance, and international cooperation on issues of search and return in respect of criminally obtained property) by means of the introduction of electronic exchange of documents at the international level, enhancing the standardisation, optimisation, automation, and monitoring of processes, and the training of employees. Important progress has been achieved in the efficiency of extradition proceedings in courts, which has been steadily increasing in recent years: for example in 2021, a total of eighty-two extraditions were declared admissible, which was a 32.2 % increase in efficiency compared to 2020 (62 cases), and a 30.2 % increase compared to 2019 (63 cases).

It should be noted that, within the scope of our authority, we are actively cooperating with international organisations. In this regard, our relations with the European Union, the Council of Europe (GRECO, MONEYVAL, CEPEJ, CCPE, PC-OC, CDPC, etc.), the Anti-Corruption Network of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD ACN), and the United Nations, are particularly noteworthy.

Cooperation concerns important matters such as, inter alia: the fight against corruption, money laundering and terrorist financing, the institutional strengthening of the Prosecutor's Office, and an increase in the efficiency of its activities.

Since 2015, the Prosecutor's Office of Georgia has been actively cooperating with the International Association of Prosecutors (IAP), and this close cooperation has made it possible to hold the IAP conference in Georgia for the first time.

On 26-28 June 2017, the Prosecutor's Office of Georgia hosted the 8th IAP Eastern European and Central Asian Regional Conference on the topic 'Asset Recovery and Cybercrime'. The IAP directorate, representatives from the IAP, and the heads of the prosecution authorities of 25 countries from Eastern Europe and Central Asia participated in the conference. Experts from Europe and from the Department of Justice of the United States of America made presentations at the conference on the topics of asset recovery and cybercrime.

Since 2018, the Prosecutor's Office of Georgia has had its representative on the IAP Executive Committee, which is proof of the close cooperation of the Prosecutor's Office of Georgia with the IAP, and our readiness to actively introduce international experience into our system.

It is also important that in 2018, notwithstanding stiff competition from other countries, the Prosecutor's Office of Georgia was awarded the right, on behalf of Georgia, and the IAP Executive Committee gave its consent, to hold the 26th Annual Conference and General Meeting of the IAP in Georgia in September 2021. However, due to the COVID-19 pandemic, the conference was postponed to September 2022.

This will be a global conference of the IAP, where issues in the following four main areas will be discussed: challenges in justice created by the COVID-19 pandemic and the technological innovations designed to deal with those challenges; the evolution of the typologies of cybercrime; cross-border access to electronic evidence; and money laundering through virtual assets.

Representatives from the prosecution authorities of about 180 countries and territories of the world will participate in the Conference. The Prosecutors General and other high-ranking officials in the prosecution authorities of many countries will also attend the event.

In terms of international relations, the cooperation with EUROJUST is particularly noteworthy for the Prosecutor's Office of Georgia. On 29 March 2019, a Cooperation Agreement between Georgia and EUROJUST was signed in The Hague, according to which the Prosecutor's Office of Georgia was assigned a liaison prosecutor representing Georgia in EUROJUST.

The decision to sign the Agreement was preceded by intensive negotiations with EUROJUST and EU authorities, which began in 2016. In 2017, EUROJUST studied in depth the conformity of personal data protection in Georgia in the areas of law enforcement and justice with EU

regulations. After reaching a positive conclusion, it was decided that the Agreement would be signed with Georgia. One of the main bodies participating in the evaluation process was the Prosecutor's Office of Georgia.

Georgia is the first country in the region with which EUROJUST has signed a cooperation agreement. The agreement with EUROJUST enables Georgia and EU Member States to cooperate more promptly and efficiently in the process of investigating and prosecuting international organised crimes.

Under the Agreement, by the order of the Prosecutor General of Georgia, a liaison prosecutor of the Prosecutor's Office of Georgia was appointed to EUROJUST for a term of three years. Throughout this time, the liaison prosecutor has made great efforts in terms of efficient international cooperation in relation to certain criminal cases. As a result, with the involvement of the liaison prosecutor, necessary evidence has been obtained quickly and efficiently from the competent authorities of foreign countries in relation to a number of important criminal cases that were pending in the offices of the investigation authorities of Georgia.

What are the specifications of, and how productive is, the digital system adopted at the Prosecutor's Office? To what extent does it respond to the rapidly increasing requirements of the modern day?

One of the most innovative and interesting challenges for the Prosecutor's Office of Georgia is digital transformation which, at this stage, entails automation in four main areas.

An analytical portal, which is a digital product, is operating at the Prosecutor's Office of Georgia. It can be accessed by the employees of the Prosecutor's Office through the local network, and one of its important functions is the automation of monitoring employees' workloads. The mechanism accurately registers the signing of each legal document by the prosecutors and the investigators of the Prosecutor's Office, after which the programme automatically categorises employees into employees with low, average and high workload. The analytical portal determines the average workload of the prosecutors/investigators of the Prosecutor's Office during a certain reporting period, and models the optimal distribution of the staff among the structural units.

In 2021, with the engagement of an expert hired by a European Union project, the Department of Prosecutorial Activities Supervision and Strategic Development and the Analytical Department of the Prosecutor's Office of Georgia started to prepare the foundation for the implementation of a business intelligence environment on the basis of an electronic system of criminal proceedings, which is a part of the reform related to the development of information technologies and digital transformation in the activities of the institution.

On the basis of the database of the electronic system of criminal proceedings, the business intelligence technologies will enable us to process, analyse, and visualise in a short period of time a large amount of structured and unstructured data.

In 2021, a number of prototypes were developed which enable us to clearly view the data in different directions and to use it in the preparation of criminal justice policy. The prototypes will actively use systems that have artificial intelligence, such as the extrapolation model and the key influencers' features. The developed models will transform real data sets into valuable information for business analysis. In the future, it is planned to integrate the functional capabilities of the business intelligence technologies into the database of the electronic system of criminal proceedings by means of the prototypes.

In 2022, an electronic human resources management programme (HR programme) will be implemented, which will be tailored to the needs and specificities of the Prosecutor's Office. The purpose of developing the electronic HR programme is to automate the management of the human resources of the Prosecutor's Office of Georgia and to transform it into a digital format, in compliance with modern standards.

The implementation of the electronic HR programme tailored to the needs of the Prosecutor's Office will improve the standardisation of personnel related procedures and the management of respective operations, as well as the registration, systematisation, storage, search, sorting and documentation of data and information, as a result of which the means of analysis and reporting will be improved, thereby better focusing the human resources of the Prosecutor's Office of Georgia on strategic initiatives.

It will be possible to create an innovative product on the same portal in the form of a digital portfolio, which will include the results of each employee of the Prosecutor's Office.

In addition, in order to refine and improve the functionality of the new electronic system of criminal proceedings, it is planned to integrate additional external services into the software of the common courts, which will enable prosecutors to send any document to be submitted to a court and to receive court decisions in electronic form.

In order to digitalise the process of criminal proceedings as much as possible, it is also planned to develop a special electronic platform, through which evidence will be exchanged electronically, at the initial stage, with the lawyers of the Legal Aid Service, and then, with all lawyers across the country. As a part of its digital transformation, the Prosecutor's Office of Georgia also plans to develop and implement electronic platforms that will integrate as many subjects participating in criminal proceedings as possible into the digital environment.

We are also working on the development of a mobile application of the Prosecutor's Office that will provide users with online access to the services and information of the Prosecutor's Office through a mobile phone, which will simplify communication with citizens and will be an important step in the process of the digital transformation of the Prosecutor's Office.

And lastly, what do you consider to be the most important challenges in the future and what are the plans of the Prosecutor's Office in that regard?

At the beginning of 2022, the 2022-2027 development strategy and action plan of the Prosecutor's Office of Georgia was adopted. Our goal is that the strategy and action plan, on the one hand, respond to new challenges in the work of the Prosecutor's Office, and on the other hand, comply with modern standards for the preparation of policy documents. The new strategy of the Prosecutor's Office includes the vision, priority areas, goals and objectives of its development. Almost all the structural units of the Prosecutor's Office participated in the preparation of the strategy within the scope of their authority.

The priorities under the new strategy are as follows: to improve the quality of prosecutorial activities; to carry out a victim-oriented criminal policy; to increase the flexibility and efficiency of the institution of a plea bargain; and to enhance international cooperation. Increasing the efficiency of the fight against corruption, cybercrime, money laundering, hate crimes, violence against women and domestic violence, as well as crimes committed by minors and against minors, also remains a priority. The strengthening of a gender policy is also another priority.

Therefore, we are pursuing the goals and objectives set in our strategy.

It is very important for us to increase the efficiency and quality of prosecutorial activities, and for that purpose we plan to prepare guidelines such as:

- Guidelines on the Exercise of Discretionary Authority and the Application of Article 7 of the Criminal Code of Georgia;
- Guidelines on the Conditions Applicable to the Measures of Restraint and Plea Bargain will be updated;
- Guidelines on Providing Procedural Guidance for the Investigation of Crimes Determined by Articles 11¹ and 126¹ of the Criminal Code of Georgia will be updated.

Correct and direct communication with victims is a priority for the Prosecutor's Office, thus we plan to establish an advisory body of the Prosecutor General of Georgia: the Council for Considering the Victims' Complaints.

The Council will be authorised to consider the complaints of the victims of particularly serious crimes of violence. The Council will have a chairperson who will be elected by the Council from among its members. After considering the complaints, the Council will make a decision on a criminal case, which will be recommendatory.

Public confidence can be increased by the maximum degree of openness and accountability of the work of the Prosecutor's Office. Therefore, it is important that direct and efficient communication is being carried out between applicants and prosecutors. For that purpose, in order to ensure face-to-face communication with citizens, an electronic programme of meeting with citizens was implemented at the Prosecutor's Office in 2016. However, to deepen direct communication with the public and to ensure more efficiency, it is advisable to

improve the mechanism of communication with citizens. Therefore, in 2022, it is planned to improve and modify the existing electronic programme and to provide better support for the meetings of prosecutors/managers with citizens.

The motivation of the employees of the Prosecutor's Office of Georgia is one of the most important factors in ensuring the productivity and efficiency of the activities of the institution. Therefore, it is necessary to properly identify employees' needs and requirements, and to provide them with appropriate working conditions. In order to motivate employees, it is important to improve their working environment and to provide them with the material and technical conditions that are necessary for their work. For that purpose, a number of important infrastructural projects were implemented in the Prosecutor's Office of Georgia.

With the support of the U.S. Embassy in Georgia, a material evidence repository of the Prosecutor's Office of Georgia was established in the building of the Prosecutor's Office, which is the first of its kind in Georgia either in terms of technological or functional capacities. The administration buildings of Signaghi, Senaki and Sachkhere regional prosecutor's offices were completely rehabilitated and renovated, and renovated workplaces with modern equipment were arranged for the employees in question. Appropriately equipped questioning rooms suited for minors and an environment adapted for persons with disabilities were also provided at the new offices.

In 2021, several floors of the building of the Prosecutor's Office of Georgia were renovated and reconstructed. Different departments are located on these floors, therefore we provided modern, renovated, and appropriately equipped workplaces for the employees of the Prosecutor's Office of Georgia.

We plan to start the construction of buildings adapted to modern standards for Tbilisi district prosecutor's offices in Tbilisi.

Vake-Saburtalo, Didube-Chugureti, Isani-Samgori, Old Tbilisi, and Gldani-Nadzaladevi Tbilisi district prosecutor's offices will be transferred to new buildings. The Training Centre of the Prosecutor's Office, adapted to modern standards, will also be located in the new building of the Prosecutor's Office.

In 2022, we plan to continue the renovation of the buildings of the Prosecutor's Office of Georgia and the improvement of the working conditions of its employees.

Primarily remuneration, and also social guarantees, are important for employees' motivation. In 2018-2022, the salaries of the prosecutors, investigators, and other employees, were increased by 50-80 %. The purpose of increasing salaries is to approximate the remuneration and social guarantees of the employees of the Prosecutor's Office to the remuneration of prosecutors, and to equalise social guarantees to those enjoyed by judges in EU Member States.

სამართლის კლასიკური მემკვიდრეობა

CLASSICAL HERITAGE OF LAW

პოლონეთის 1791 წლის 3 მაისის

კონსტიტუცია

გაუქმდა გოტფრიდი პოლონეთის სეიმის დელეგაციებით

1792 წლის 29 სექტემბერს.

ყოველისშემძლე ღმრთის სახელით!

სტანისლავ ავგუსტი, პოლონეთის მეფე ღვთის წყალობითა და ერის ნებით, ლიტვის, რუთენიის, პრუსიის, მასოვიის, ჟემაიტის, კიევის, ვოლჰინიის, პოდოლიის, ლივონიის, სმოლენსკის, სევერიისა და ჩერნიგოვის დიდი პეტროვი, თრმაგი რათლენობით შეკრებილ კონფედერირებულ მამულებთან ერთად, წარმოადგენს პოლონელ ერს.

ვინაიდან ჩვენ დაწმუნებული ვართ, რომ ჩვენი საერთო ბედი დამოკიდებულია მხოლოდ და მხოლოდ ერთგული კონსტიტუციის შექმნასა და გაუმჯობესებაზე, ხოლო ხანგრძლივი გამოცდილების საფუძველზე გავცანით ხელისუფლების ხანდაზმულ შეცდომებს; ვინაიდან გვსურს, რომ ვისარგებლოთ იმ მდგომარეობით, რომელშიც ევროპა იმყოფება და იმ მომენტით, რომელიც ნაჩქარევად მთავრდება და რომელმაც საკუთარ თავთან დაგვაბრუნა; ვინაიდან ჩვენ, თავისუფალნი უცხოური იძულების დიქტატისგან, საკუთარ სიცოცხლესა და პირად ბედნიერებაზე მეტად ვაფასებთ იმ ერის გარეგან დამოუკიდებლობასა და შინაგან თავისუფლებას, რომლის ბედიც ჩვენს ხელთაა; ვინაიდან ჩვენ ამაღლროულად გვსურს დავიმსახუროთ ჩვენი თანამედროვეებისა და მომავალი თაობების კურთხევა და მადლიერება; დაბრკოლებების მიუხედავად, რომლებმაც შეიძლება ჩვენში ვნებები აღძრას, საერთო კეთილდღეობისთვის, თავისუფლების დასამკვიდრებლად, ჩვენი სამშობლოსა და მისი საზღვრების შესანარჩუნებლად, სულსკვეთების უდიდესი სიმტკიცით ვადგენთ წინამდებარე კონსტიტუციას და ვაცხადებთ მას წმინდად და ხელშეუხებლად იქამდე, ვიდრე ერი კანონით დადგენილ ვადაში თავისი მკაფიო ნების გამოხატვით საჭიროდ ჩათვლის ამა თუ იმ მუხლის შეცვლას. აჩსებული სეიმის ყველა შემდგომი დადგენილება ასევე უნდა შეესაბამებოდეს ამ კონსტიტუციას ყველა თვალსაზრისით.

I. დომინანტური კელოგია

დომინანტური ეროვნული რელიგია იყო და რჩება წმინდა რომაულ-კათოლიკური რწმენა ყველა თავისი კანონით. დომინანტური რელიგიიდან ნებისმიერ სხვა აღმსარებლობაზე გადასვლა აკრძალულია განდგომის სასჯელის ქვეშ, მაგრამ, ვინაიდან იგივე წმინდა რწმენა გვეკარნახობს, გვიყვარდეს მოყვასი ჩვენი, ამიტომ ყველა ადამიანი, მიუხედავად მისი აღმსარებლობისა, უნდა უზრუნველყოფილი იქნას სიმშვიდითა და მთავრობის დაცვით. ამდენად, ჩვენი შიდასახელმწიფოებრივი დადგენილებების შესაბამისად, უზრუნველყოფით ყველა რელიგიური მსახურებისა და რწმენის თავისუფლებას პოლიტიკის მიწებზე.

II. თავადები, მონათმფლობელები

ჩვენი წინაპრების, ჩვენი თავისუფალი სახელმწიფოს დამფუძნებლების ხსოვნისადმი პატივისცემით, საზეიმოდ ვაკუთვნებთ თავადობას მის უფლებებს, თავისუფლებებსა და პრეროგატივებს, ასევე, უპირობესობას როგორც პირად, ისე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. კერძოდ კი, ვაღიარებთ, ვადასტურებთ და ხელშეუხებლად ვცნობთ კანონიერად და სამართლებრივად ამ მამულისთვის კანონიერ დიდს, ლუდოვიკ (ლათინურ) უნგრელის, ვლადისლავ იაგაილოსა და მისი ძმის, ლიუცის დიდ ჰერცოგ ვიტოლდის, ასევე, ვლადისლავ და კანონიერ იაგაილოების, ძმებ ალბრეხტ, ალექსანდრე და სიგისმუნდ I-ისა და იაგაილოების ღინასტის უკანასკნელი წარმომადგენლის, სიგისმუნდ II ავგუსტის მიერ მინიჭებულ უფლებებს, სტატუსებსა და პრვილეგიებს. ჩვენ ვაცხადებთ პოლიტიკის თავადობის ღირსებას თანასწორად ნებისმიერი ხარისხის თავადობისა, სადაც არ უნდა გამოიყენებოდეს ის. ჩვენ ვაცხადებთ თავადებს ერთმანეთთან თანასწორად და კერძოდ, არა მხოლოდ თანამდებობების დაკავებასთან მიმართებით და სამშობლოს ისეთი მსახურებისთვის, რასაც ღირსება, დიდება და სარგებელი მოაქვს, არამედ თავადობის პრვილეგიებითა და პრეროგატივებით თანაბარ სარგებლობასთან მიმართებითაც. თუმცა, ყველაზე მეტად გვსურს, დავიცვაოთ და შევინარჩუნოთ პირადი უსაფრთხოებისა და თავისუფლების, უძრავი და მოძრავი ქონების უფლება ისევე წმინდად და ხელშეუხებლად, როგორც ეს საუკუნეების მანძილზე იყო და საზეიმოდ ვდებთ პირობას, რომ არ დავუშვებთ კანონებში რაიმე ცვლილებას ან გამონაკლისს ვინმეს საკუთრების მიმართ: მართლაც რომ, ქვეყნის უზენაესმა ხელისუფლებამ არ უნდა დაუშვას *jurium regaliū* (სამეფო უფლებების) საბაბით ან ნებისმიერი სხვა საბაბით, მიითვისოს მოქალაქის საკუთრება როგორც მთლიანად, ისე ნაწილობრივ. ამიტომ პატივს ვცემთ, უზრუნველყოფით და ვადასტურებთ პირად უსაფრთხოებასა და კანონიერ მფლობელობაში არსებულ მთელ საკუთრებას, როგორც საზოგადოების ნამდვილ

კავშირს, როგორც სამოქალაქო თავისუფლების თვალის ჩინს და გვსუბს მომავალშიც პატივი ვცეთ, შევინარჩუნოთ და დავიცვათ ისინი, როგორც ასეთი.

თავადობას ჩვენ ვაღიარებთ თავისუფლებისა და ამ კონსტიტუციის მთავარ დამცველად. ამ კონსტიტუციის სიწმინდეს ვანდობთ ნებისმიერი მართალი, პატრიოტი და წესიერი თავადის ღირსებას, ხოლო ხანგრძლივობას – მის სიფხიზლეს. ის ჩვენი სამშობლოსა და ჩვენი თავისუფლებების ერთადერთი დაცვაა.

III. ქალაქები და მათი მცხოვრებლები

გვსუბს, ამ სეიმზე მიღებული კანონი, სახელწოდებით: „ჩვენი თავისუფალი სამეფო ქალაქები თანამეგობრობის სახელმწიფოებში“, სრული მოცულობით შევინარჩუნოთ და ამ კონსტიტუციის ნაწილად გამოვაცხადოთ, ვინაიდან ეს არის კანონი, რომელიც აძლევს თავისუფალ პოლიტიკურ თავადობას ახალ, საიმედო და ეფექტურ ძალას და დანაშაულებს, რათა დავიცვათ თავისი თავისუფლებები და შევინარჩუნოთ საერთო სამშობლო.

IV. გლეხები, მიწათმოქმედები

როგორც სამართლიანობის, ისე ქრისტიანული ვალდებულებიდან, ასევე, ჩვენი კარგად გააზრებული ინტერესიდან გამომდინარე, კანონის დაცვის ქვეშ ვიღებთ მიწათმოქმედ ხალხს, რომელთა ხელიდანაც მოედინება ქვეყნის სიმდიდრის ყველაზე ნაყოფიერი წყარო და წარმოადგენს ერის ყველაზე დიდ მოსახლეობას და, შესაბამისად, ქვეყნის უდიდეს ძალას და ვადგენთ: რომ ამიერიდან ყველა თავისუფლება, კონცესია და შეთანხმება, რომელსაც მიწის მესაკუთრეები თავიანთი მამულების გლეხებთან ავთენტურად აფორმებენ, მიუხედავად იმისა, ეს თავისუფლებები, კონცესიები და შეთანხმებები გაფორმებულია ჯგუფებთან თუ სოფლის ცალკეულ მოსახლესთან, უნდა წარმოადგენდეს საერთო და თანაბრად ვალდებულებას ასეთ კონცესიებსა და შეთანხმებებში მოცემული პირობების შესაბამისად და შინაარსი ექვემდებარებოდეს ერთგული მთავრობის დაცვას. მიწათმოქმედის მიერ ნებაყოფლობით მიღებული ასეთი შეთანხმებები და მათგან გამომდინარე ვალდებულებები იმდენად ავალდებულებს არა მხოლოდ მას, არამედ მის მემკვიდრეებსა და სამართალმემკვიდრეებსაც, რომ ისინი ვერასდროს შეძლებენ მათ თვითნებურად შეცვალოს. მეორე მხრივ, გლეხები, მიუხედავად მათი ქონებისა, ვერ გავლენ ნებაყოფლობით დადებული შეთანხმებებიდან, მიღებული კონცესიებიდან და მათთან დაკავშირებული ვალდებულებებიდან, ვაჩვენებთ ამ შეთანხმებებში გათვალისწინებული წესისა და პირობებისა, რომლებიც, მიუხედავად იმისა, მიღებულია მუდმივად თუ

გარკვეული ვადით, მათთვის მკაცრად სავალდებულოა. ამრიგად, ჩვენ უზრუნველვყოფთ მიწის მესაკუთრეთა უპირატესობას, რაც გლეხებიდან მომდინარეობს და ვინაიდან ამ ქვეყნის მოსახლეობის ეფექტურ ზრდას ვუწყობთ ხელს, ყველასთვის და თითოეულისთვის როგორც ახალჩამოსულთათვის, ისე მათთვის, ვინც სამშობლო დატოვა და ახლა უკან დაბრუნება სურს, ვაცხადებთ სრულ თავისუფლებას, რადგან თანამეგობრობის ქვეყნებში ყოველი ახალჩამოსული ან უკან დაბრუნებული პირი, როგორც კი პოლთნურ მიწაზე დადგამს ფეხს, უზრუნველყოფილი იყოს სრული თავისუფლებით, გამოიყენოს თავისი მრეწველობა როგორც და სადაც სურს; იყოს თავისუფალი, დადოს შეთანხმებები დასახლებების, მომსახურებისა თუ პრეტენციების შესახებ, როგორც და რა ვადითაც სურს; იყოს თავისუფალი, დასახლდეს როგორც ქალაქში, ისე სოფლად, დაჩრქეს საცხოვრებლად პოლთნეთში ან გადავიდეს საცხოვრებლად ნებისმიერ ქვეყანაში, სადაც სურს, იმ ვალდებულებების შესრულებისთანავე, რომლებიც ნებაყოფლობით აიღო.

V. შიშობა ან სახელმწიფო ხელისუფლების განსაზღვრა

ნებისმიერი ძალაუფლება ჰუმანურ საზოგადოებაში დასაბამს იღებს ერის ნებიდან. სამოქალაქო თავისუფლების, საზოგადოებრივი წესრიგისა და თანამეგობრობის სახელმწიფოების ერთიანობის მუდმივად შენარჩუნების მიზნით, პოლთნური ერის სახელმწიფოს მმართველობის ფორმას უნდა წარმოადგენდეს და წინამდებარე კანონის შესაბამისად სამუდამოდ უნდა იყოს სამი ხელისუფლება, კერძოდ, საკანონმდებლო ხელისუფლება – შეკრებილ მამულებში; უმაღლესი აღმსრულებელი ხელისუფლება – მეფე და სახელმწიფო საბჭო; და სასამართლო ხელისუფლება – ამ მიზნით შექმნილი ან შესაქმნელი სასამართლო ორგანოები.

VI. სეიმი ან საკანონმდებლო ხელისუფლება

სეიმი (დიდი სეიმი) უნდა შედგებოდეს ორი პალატისგან – დეპუტატთა პალატა (Izba Poselska) და სენატორთა პალატა (Izba Senatorska), მეფის თავმჯდომარეობით.

დეპუტატთა პალატა, როგორც ერის სუვერენიტეტის განსახიერება და საცავი, უნდა იყოს საკანონმდებლო ტაძარი; ამიტომ, პირველ რიგში, ყველა კანონი განხილული და მიღებული უნდა იქნეს დეპუტატთა პალატაში და კერძოდ:

- 1) ზოგად კანონებთან მიმართებით, ანუ საკონსტიტუციო, სამოქალაქო და სისხლის სამართლის კანონები, ასევე დადგენილ გადასახადებთან მიმართებით. ამ საკითხთა შორის პირველ რიგში განიხილება და გადაწყვეტილებები მიიღება იმ

წინადადებებზე, რომლებიც სავთვეოდობებს, თქვებსა და პოვიატებს გადაეცემა სამეფო ტახტიდან და პალატაში ინსტრუქციებით მიიღება.

2) სეიმის დადგენილებებთან მიმართებით, ანუ დადგენილებები ღრთებითი გადასახადების, მონეტის სტანდარტის, სახელმწიფო სესხების, თავადობისა და სხვა ჯილდოების, რეგულარული და გაუთვალისწინებელი სახელმწიფო ხარჯების განაწილების, თმისა და მშვიდობის, ალიანსისა და საგაჭრო ხელშეკრულებების საბოლოო რატიფიცირების, საერთაშორისო სამართალთან დაკავშირებული ყველა დიპლომატიური აქტისა და შეთანხმების, აღმასრულებელი მაგისტრატის გაუქმებისა და ერის მთხონილებებთან დაკავშირებული მსგავსი საკითხების შესახებ. ამ საკითხთა შორის პირველ რიგში უნდა იდგეს წინადადებები, რომლებიც სამეფო ტახტიდან გადაეცემა დეპუტატთა პალატას.

სენატორთა პალატის, რომელსაც შეადგენენ ეპისკოპოსები, ვოევოდები, კასტელანები და მინისტრები, მეფის თავმჯდომარეობით – რომელსაც უფლება აქვს ერთხელ მისცეს ხმა, ხოლო ხმათა თანაბარი რაოდენობის შემთხვევაში, გადაწყვეტოს პარტიტის საკითხი პირადად ან თავისი აზრის გამოთქმით – მოვალეობებია:

1) მიიღოს ნებისმიერი კანონი, რომელიც დეპუტატთა პალატაში განხილვის შემდეგ დაუყოვნებლივ უნდა გაეზანოს სენატს ან შეაჩეროს ის კანონით გათვალისწინებული ხმათა უმრავლესობით ერის მიერ შემდგომ განსახილველად. კანონი მიღებისთანავე იქნეს სიწმინდის ძალას; ხოლო შეჩერება შეაჩერებს მის მოქმედებას სეიმის მომდევნო რეგულარულ სხდომაამდე, სადაც განმეორებითი თანხმობის შემთხვევაში მიიღება სენატის მიერ შეჩერებული კანონი;

2) ხმათა უმრავლესობით, დეპუტატთა პალატასთან ერთად მიიღოს გადაწყვეტილებები ზემოაღნიშნულ საკითხებზე სენატის დადგენილებების შესახებ, რომლებიც დეპუტატთა პალატამ დაუყოვნებლივ უნდა გაეზანოს სენატს. კანონის შესაბამისად, პალატების გაერთიანებულ ხმათა უმრავლესობა უნდა იყოს მამულების მთხონა და ნება.

ამასთან დაკავშირებით ვიტყვებთ უფლებას, რომ სენატორებს და მინისტრებს არ ჰქონდეთ გადაწყვეტი ხმის უფლება სეიმში იმ საკითხებთან მიმართებით, რომლებიც ენება მათ საქმიანობას სახელმწიფო საბჭოსა თუ კომისიებში, ხოლო ასეთ შემთხვევაში ისინი ისხდებიან სენატში მხოლოდ განმარტებების მისაცემად სეიმის მთხონისამებრ. სეიმი ყოველთვის მზად უნდა იყოს; საკანონმდებლო და რეგულარული სეიმი უნდა დაიწყოს ყოველ თბ წელიწადში და გაგრძელდეს სეიმისთვის კანონით დადგენილი პერიოდის განმავლობაში. საგანგებო ვითარებაში მოწვეულმა, მზადყოფმა სეიმმა უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება მხოლოდ იმ

საკითხზე, რომლის გამოც ის მოწვეული იქნა ან მისი მოწვევის შემდეგ წარმოქმნილ საგანგებო ვითარებაზე. არცერთი კანონი არ შეიძლება გაუქმდეს იმავე რეგულატორულ სხდომაზე, რომელზეც ის მიღებული იქნა. სეიმი შედგება კანონით გათვალისწინებულ პირთა რაოდენობით როგორც დეპუტატთა პალატაში, ისე სენატორთა პალატაში. ჩვენ საზეიმოდ ვამტკიცებთ წინამდებარე სეიმის მიერ მიღებულ კანონს სეიმიკების (რეგიონული სეიმების) შესახებ სამოქალაქო თავისუფლების აზრებით საფუძვლად.

ვინაიდან კანონმდებლობა ყველას არ შეუძლია განახორციელოს და ამისთვის ერი ნებაყოფლობით არჩეულ წარმომადგენლებსა თუ დეპუტატებს იყენებს, ამიტომ ვადგენთ, რომ სეიმიკებში არჩეული დეპუტატები, კანონმდებლობასა და ერის საერთო მოთხოვნებში, ამ კონსტიტუციის შესაბამისად, განიხილებიან, როგორც მთელი ერის წარმომადგენლები, აზიან რა საცაფხი საყოველთაო ნდობისა.

ყველაფერი და ყველგან უნდა გადაწყდეს ხმათა უმრავლესობით; ამიტომ სამუდამოდ გაუქმებთ ლიბერუმ ვეტოს, ნებისმიერი სახის კონფედერაციასა და კონფედერაციულ სეიმებს, რაც ეწინააღმდეგება წინამდებარე კონსტიტუციას, ანგრეფს მთავრობას, ანადგურებს საზოგადოებას.

ვცდილობთ რა, ერთი მხრივ, ხელი შევუშალოთ ძალადობრივ და ხშირ ცვლილებებს ეროვნულ კონსტიტუციაში, მეორე მხრივ, არანაკლებ მნიშვნელოვნად მივიჩნევთ მისი სრულყოფის აუცილებლობას, როცა ზოგად კეთილდღეობაზე მისი გავლენა გამოიკლება. ამიტომ ვადგენთ, რომ კონსტიტუცია უნდა გადაიხედოს და მასში შესწორებები შევიდეს ყოველ 25 წელიწადში. ამისთვის მოწვეული სეიმი უნდა იყოს რიგგარეშე, სპეციალურ კანონში გათვალისწინებული დებულებების შესაბამისად.

VII. მეფე, აღმასრულებელი ხელისუფლება

ყველაზე სრულყოფილი მთავრობაც კი ვერ იაზსებებს ეფექტური აღმასრულებელი ხელისუფლების გარეშე. ხალხთა ბედნიერება დამოკიდებულია სამართლიან კანონებზე, კანონების მოქმედება კი – მათ შესრულებაზე. გამოცდილებამ საკმარისად გვასწავლა, რომ მთავრობის ამ ნაწილის უგულებელყოფამ პოლიტიკის ყველა სახის უბედურებით აავსო. ამიტომ, ვუტოვებთ რა თავისუფალ პოლიტიკურებს უფლებამოსილებას, თვითონ მიიღოს თავისი კანონები და განახორციელოს ყველა აღმასრულებელი ხელისუფლების ზედამხედველობა, ასევე, აიჩიოს მაგისტრატებში თანამდებობის პირები, ამდენად, კანონების უმადლესი აღსრულების

უფლებამოსილებას განიჭებთ მეფეს თავის სახელმწიფო საბჭოში, რომელსაც უნდა ერქვას „კანონების მცველი“ (straz).

აღმასრულებელი ხელისუფლება უმკაცრესად ვალდებულია, დაიცვას და განახორციელოს კანონები. ის დამოუკიდებლად იმოქმედებს, როცა ამის უფლებას კანონი იძლევა, როცა ის საჭიროებს ზედამხედველობას, აღსრულებას ან ეფექტურ დახმარებას. ყველა მაგისტრატის ვალდებულია მას ყოველთვის დაემორჩილოს; მას ხელთ ვაძლევთ ძალაუფლებას, აიძულოს ურჩი და მოვალეობების უგულებელმყოფელი მაგისტრატები, შეასრულონ თავიანთი მოვალეობები.

აღმასრულებელმა ხელისუფლებამ არც უნდა მიიღოს და არც უნდა განმარტოს კანონები, არ უნდა დააწესოს არანაირი მოსაკრებელი და გადასახადი არავის სახელით, არ უნდა აიღოს სახელმწიფო სესხები, არ შეცვალოს სეიმის მიერ დადგენილი სახანძრო შემოსავლების განაწილება, არ აწარმოოს თემები, არ დადოს ზავი, ტრაქტატი ან დიპლომატიური აქტი. ის თავისუფალია, აწარმოოს მხოლოდ შიდა მოლაპარაკებები უცხოურ სამეფო კარებთან, ასევე, მიიღოს ღრთებითი და ღრთული ზომები ქვეყნის უსაფრთხოებისა და მშვიდობისთვის; მაგრამ ის ვალდებულია, ამის შესახებ მოახსენოს სეიმის მომდევნო სხდომაზე.

ჩვენ გვსურს და ვაძგენთ, რომ პოლონეთის სამეფო ტახტი ყოველთვის იყოს თჯახების არჩევითი სამეფო ტახტი. მთავრობის დამამხობელმა, დამღუპველი ინტერნეგუმების გამოცდილებამ, პოლონეთის მიწაზე მცხოვრები თითოეული პირის დაცვის ვალდებულებამ და უცხოური ძალაუფლების გავლენის გზების სამუდამო დაღუჭვამ; მუდმივად გამეფებული თჯახების ღრთის ჩვენი ქვეყნის ყოფილი სიდიადისა და ბედნიერების ხსოვნამ, უცხოელების ტახტისთვის სწრაფვისგან ჩამოშორების, ხოლო გავლენიანი პოლონელების ერთგული თავისუფლების ერთსულოვნად დაცვისკენ მოწოდების აუცილებლობამ, მოწიფული ფიქრის შემდეგ მიგვანიშნა, რომ პოლონეთის სამეფო ტახტი უნდა გადაეცეს მეძვიდრეობის კანონის შესაბამისად. ამდენად, ვაძგენთ, რომ ჩვენი ღვთიეკურთხეული სიცოცხლის შემდეგ პოლონეთში უნდა იმეფოს საქსონიის ამჟამინდელმა კურფიურსტმა. პოლონეთის მომავალი მეფეების დინასტია უნდა დაიწყოს საქსონიის ამჟამინდელი კურფიურსტით, რომლის მამრობითი სქესის შთამომავლობისთვის *de lumbis* განვსაზღვრავთ პოლონურ სამეფო ტახტს. სამეფო ტახტზე მამა უნდა ჩანაცვლოს მმართველი მეფის უფროსმა ვაჟმა. ხოლო, თუ საქსონიის ამჟამინდელ კურფიურსტს არ ეყოლება მამრობითი სქესის შთამომავალი, მამინ პოლონეთის სამეფო ტახტის მამრობით ხაზს დაიწყებს შეკრებილი მამულების თანხმობითა და კურფიურსტის ნებართვით მისი ასულისთვის მის მიერ არჩეული მეუღლე. ამიტომ კურფიურსტის ასულ პრინცესა მარია აგვუსტა ნებომუსენასაც ვაცხადებთ

პოლიტიკის ინფორმაციას და ამავდროულად პოლიტიკურ ელს ვუტოვებთ უფლებას, რომელსაც ხანდაზმულობა არ გააჩნია, სამეფო ტახტზე აირჩიოს სხვა გვარი, პირველის გადაშენების შემდეგ.

ტახტზე ასვლისას ყველა მეფემ უნდა დადოს ფიცი ღმერთისა და ერის წინაშე, რომ დაიცავს წინამდებარე კონსტიტუციასა და *pacta conventa*-ს (საყოველთაო შეთანხმება), რომელიც უნდა გაფორმდეს საქსონიის ამჟამინდელ კურფიურსტთან, როგორც ტახტის დანიშნულ მემკვიდრესთან და რომელიც მას დაავალდებულებს ისევე, როგორც წარსულში დადებული შეთანხმებები.

მეფის პირიქითაა წმინდა და ხელშეუხებელია. ვინაიდან ის თავად არაფერს აკეთებს, ერის წინაშე არ იქნება არაფერისთვის პასუხისმგებელი; ის არ უნდა იყოს ავტოკრატი, არამედ იყოს ერის მამა და წინამძღოლი და სწორედ ასეთად მიიჩნეოს და აცხადდეს მას კანონი და წინამდებარე კონსტიტუცია.

pacta conventa-თი გათვალისწინებული შემოსავლები და მომავალში ასაჩრევი კურფიურსტისთვის ამ კონსტიტუციით განსაზღვრული პრეროგატივები ხელშეუხებელია.

ყველა სახელმწიფო აქტი, ყველა ტრიბუნალი, სასამართლო და მავისტრატი, ყველა მონეტა და შტამპი უნდა ატარებდეს მეფის სახელს. მეფეს, რომელსაც სიკეთის კეთების ძალაუფლება აქვს, უნდა ჰქონდეს სიკვდილმისჯილის შეწყალების უფლება, გარდა სახელმწიფო დამნაშავეებისა. მეფე ქვეყნის შეიარაღებული ძალების უმაღლესი მთავარსარდალია თმის დროს და უფლებამოსილია დანიშნოს ჯარების მეთაურები, თუმცა ამავდროულად იტოვებს უფლებას, ერის ნების შესაბამისად შეცვალოს ისინი. მისი მოვალეობა ასევე არის ოფიცრებისა და თანამდებობის პირთა დანიშნვა ქვემდებარე კანონის დებულებების შესაბამისად, ეპისკოპოსებისა და სენატორების დანიშნვა – ამ კანონის დებულებების შესაბამისად, ასევე, მინისტრების დანიშნვა აღმასრულებელი ხელისუფლების უმაღლესი თანამდებობის პირებად.

სახელმწიფო საბჭოს, რომელსაც მეფე ნიშნავს კანონების საზედამხედველოდ, დასაცავად და აღსასრულებლად, შეადგენენ:

- 1) პრიმასი, როგორც პოლიტიკური სამღვდელთების ხელმძღვანელი და აღზრდა-განათლების კომისიის თავმჯდომარე. მისი ჩანაცვლება სახელმწიფო საბჭოში შეუძლია პირველ ეპისკოპოსს რანგის შესაბამისად; მაგრამ არცერთ მათგანს არ შეუძლია დადგენილების ხელმოწერა.
- 2) ხუთი მინისტრი, კერძოდ, პოლიტიკის მინისტრი, იუსტიციის მინისტრი, თმის მინისტრი, საზღვის მინისტრი და საგარეო საქმეთა მინისტრი.

3) თბილისის მერიის, რომელიც ექვემდებარება საქართველოს მთავრობის განკარგულებას, ხოლო მეორე – საგარეო საქმეთა მინისტრის განკარგულებას.

ტახტის შემთხვევაში, თუ მან მიიღო სრულყოფილი და კონსტიტუციურად დაფუძნებული გადაწყვეტილება სახელმწიფო საბჭოს ყველა წევრის, მაგრამ ხმის უფლების გარეშე.

სეიმის მხარე, რომელიც აიხრება თბილისის ვადით, მიეკუთვნება სახელმწიფო საბჭოში მსხდომ პირთა რიცხვს, თუმცა მის გადაწყვეტილებებში მონაწილეობის გარეშე, მაგრამ მხოლოდ იმისთვის, რომ მოიწვიოს მზა სეიმი შემდეგ გადამხილებებში: კერძოდ, იმ შემთხვევაში, თუ ის აღიარებს სეიმის მოწვევის აუცილებლობას, ხოლო მეფე უარს აცხადებს მის მოწვევაზე; მაშინ ეს მხარე ციტირდება უგზავნის დეპუტატებსა და სენატორებს, რითაც იწვევს მათ და ამავდროულად უთითებს მოწვევის მიზნებს.

სეიმის მოწვევის აუცილებლობა მხოლოდ შემდეგ შემთხვევებში დგება:

- 1) საერთაშორისო სამართალთან დაკავშირებული გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში, განსაკუთრებით, მეზობლად თბილისის შემთხვევაში.
- 2) რევოლუციის საფრთხისას, შიდა არეულობების შემთხვევაში ან მაგისტრატებს შორის კონფლიქტის შემთხვევაში.
- 3) საყოველთაო შიმშილის აშკარა საფრთხის შემთხვევაში.
- 4) მეფის სიკვდილის გამო სამშობლოს დაობლების შემთხვევაში ან მეფის სწრაფად აღდგომის შემთხვევაში.

სახელმწიფო საბჭოს ყველა გადაწყვეტილება უნდა განიხილოს ზემოაღნიშნულმა პირებმა. ყველა აზრის მოსმენის შემდეგ უპირატესობა უნდა მიენიჭოს მეფის გადაწყვეტილებას, რათა კანონის აღსრულებაში ერთიანი ნება იყოს. ამიტომ სახელმწიფო საბჭოს ყველა გადაწყვეტილება უნდა ატარებდეს მეფის სახელს და მის საკუთარ ხელმოწერას, მაგრამ მას ხელი ასევე უნდა მოაწეროს სახელმწიფო საბჭოში მჯდომმა ერთ-ერთმა მინისტრმა. ასე ხელმოწერილი, ის შესასრულებლად სავალდებულოა, ხოლო კომისიებმა თუ ნებისმიერმა აღმასრულებელმა მაგისტრატმა უნდა დაიცვას ის, მაგრამ მხოლოდ იმ საკითხებთან მიმართებით, რომლებიც პირდაპირ გამომდინარეობს ან აზრის წინამდებარე კანონით. იმ შემთხვევაში, თუ აღვიღს და ხმის მქონე არცერთმა მინისტრმა არ მოსურნა გადაწყვეტილების ხელმოწერა, მეფემ გადაწყვეტილებისგან თავი უნდა შეიკავოს, ხოლო თუ ის ამას მაინც დაჟინებით მოითხოვს, მაშინ ამ შემ-

თხვევაში სეიმის მარშალმა უნდა მოითხოვოს მზა სეიმის მოწვევა, ხოლო თუ მეფე გააჭიანურებს მოწვევას, მაშინ თავად მარშალმა უნდა მოიწვიოს ის.

მეფეს ყველა მინისტრის დანიშვნის უფლება აქვს; მას ასევე უფლება აქვს თითოეული მათგანი გამოიძახოს სახელმწიფო საბჭოში, მთავრობის ადმინისტრაციის თითოეული დეპარტამენტიდან. სახელმწიფო საბჭოში მინისტრთა გამოძახება ხორციელდება ორი წლის ვადით, მეფის მომდევნო თავისუფალი დადასტურების საფუძველზე. სახელმწიფო საბჭოში დანიშნული მინისტრები აზრ შეიძლება შედითუნენ რომელიმე კომისიის შემადგენლობაში.

მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ სეიმის ორივე პალატა ხმათა ორი მესამედის უმრავლესობით გადაწყვეტს სახელმწიფო საბჭოდან მინისტრის გაქვევას ან მის თანამდებობიდან გადაყენებას, მეფე ვალდებულია, მის ნაცვლად დაუყოვნებლივ დანიშნოს სხვა.

ვინაიდან გვსურს, რომ სახელმწიფო საბჭომ, ერთგული კანონების მცველმა, ერის წინაშე უპატივსაცემად აგოს პასუხი ყოველი დარღვევისთვის, ამდენად ვადგენთ, რომ თუ მინისტრებს კანონების დარღვევაში დაადანაშაულებს მათი ქმედებების შემსწავლელი დეპუტაცია, მაშინ ისინი პასუხს აგებენ როგორც პიროვნულად, ისე ქონებით. ყველა ასეთი ბრალდების შემთხვევაში, ბრალდებულ მინისტრებს შეკრებილი მამულები გადასცემენ სეიმის სასამართლოს, გაერთიანებული პალატების ხმათა მარტივი უმრავლესობით, სადაც ისინი სამართლიანად დაისჯებიან მათი დანაშაულის შესაბამისად ან უდანაშაულობის დამტკიცების შემთხვევაში, გათავისუფლებიან ბრალდებისა და სასჯელისგან.

აღმასრულებელი ხელისუფლების სათანადოდ განხორციელების მიზნით ჩვენ ვქმნით ცალკეულ კომისიებს, რომლებიც დაკავშირებულია სახელმწიფო საბჭოსთან და ვალდებულია დაექვემდებაროს მას. კომისიებში კომისრებს, თავიანთი მოვალეობების შესასრულებლად და კანონით დადგენილი ვადით, ირჩევს სეიმი. ეს კომისიებია:

- 1) აღზრდა-განათლების;
- 2) საბთლიცით;
- 3) თმის;
- 4) ხაზინის კომისია.

ამ სეიმზე შექმნილი წესრიგის საფუძველად კომისიები, რომლებიც ასევე ექვემდებარება სახელმწიფო საბჭოს ზედამხედველობას, ამ უკანასკნელის ძალაუფლებისა და თითოეულის მოვალეობებთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებს იღებს ზემოხსენებული კომისიებიდან.

VIII. სასამართლო ხელისუფლება

სასამართლო ხელისუფლებას განხორციელებს ვერც საკანონმდებლო ხელისუფლება და ვერც მეფე, არამედ ამ მიზნით შექმნილი და არჩეული მაგისტრატები. ის ისე უნდა იყოს დაკავშირებული ადგილებთან, რომ ნებისმიერმა ადამიანმა იპოვოს სამართალი თავის სიხლოვეს, ხოლო დამნაშავე ყველგან ხელაგდეს ქვეყნის ხელისუფლების შიშის მომგვრელ ხელს. ამიტომ ვადგენთ:

- 1) პირველი ინსტანციის სასამართლოებს თითოეული სავთვეოდოსთვის, თლქისა და პოვიატისთვის, რომელთა მოსამართლეებს ირჩევს სეიმიკები. პირველი ინსტანციის სასამართლოები ყოველთვის მზად და ყურადღებით უნდა იყვნენ, რათა აღადგინონ სამართლიანობა მათთვის, ვინც ამას საჭიროებს. ამ სასამართლოებიდან სააპელაციო საჩივრები წარედგინება მთავარ ტრიბუნალებს, რომლებსაც შეადგენენ სეიმიკებში არჩეული პირები. ხოლო ეს სასამართლოები, როგორც პირველი, ისე ბოლო ინსტანციისა, იქნება რეგიონული სასამართლოები, როგორც თავადობისთვის, ისე მიწათმფლობელთათვის *in causis juris et facti* [სამართლებრივ და ფაქტობრივ საკითხებში] ნებისმიერ პირთან მიმართებით.
- 2) ჩვენ უზრუნველყვით ყველა ქალაქის სასამართლო იურისდიქციას ახლანდელი სეიმის თავისუფალი სამეფო ქალაქების შესახებ კანონის შესაბამისად.
- 3) რეფერენდარული სასამართლოები უნდა შეიქმნას თითოეული პროვინციისთვის, თავისუფალი გლეხების იმ საქმეების განსახილველად, რომლებიც ძველი კანონების შესაბამისად, ექვემდებარება ამ სასამართლოებს.
- 4) უნდა შენაჩუნდეს კანცელარის [zadworne], ასესორული, რელაციური და კურლანდიის სასამართლოები.
- 5) აღმასრულებელი კომისიები ახორციელებენ სასამართლოს მათ იურისდიქციასთან დაკავშირებულ საქმეებზე.
- 6) გარდა სამოქალაქო და სისხლის სამართლის სასამართლოებისა, ყველა მამულისთვის უნდა შეიქმნას უმაღლესი სასამართლო, რომელსაც სეიმის სასამართლო ეწოდება და რომელშიც პირებს ირჩევენ ყოველი სეიმის გახსნისას. ამ სასამართლოს ექვემდებარება ერისა და მეფის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულები, ასევე *crimina status* [სახელმწიფო დანაშაულები].

IX. კომენტობა

სახელმწიფო საბჭო ასევე არის რეგენტი, რომელსაც ხელმძღვანელობს დედოფალი ან, მისი არყოფნის შემთხვევაში, პრიმასი. რეგენტობა შესაძლებელია განხორციელდეს მხოლოდ შემდეგ სამ შემთხვევაში:

- 1) მეფის არასრულწლოვანებისას;
- 2) მუდმივი ფსიქიკური გაუცხობის გამომწვევი ავადმყოფობისას;
- 3) თმის ღრის მეფის ტყვედ ჩავარდნის შემთხვევაში.

არასრულწლოვანება შეიძლება გაგრძელდეს მხოლოდ 18 წლამდე, ხოლო მუდმივი ფსიქიკური გაუცხობის გამომწვევი ავადმყოფობას გამოაცხადებს მხოლოდ მზა სეიმი, თბივე პალატის გაერთიანებულ ხმათა სამი მეოთხედის უმრავლესობით. მზა სეიმი განსაზღვრავს რეგენტი მინისტრების თანმიმდევრობას, ხოლო დედოფალს აძლევს უფლებამოსილებას შეასრულოს მეფის მოვალეობები. და ზოგადად მეფე სრულწლოვანი გახდება, პირველ შემთხვევაში, ხოლო, მეორე შემთხვევაში, სრულად გამოჯანმრთელდება და, მესამე შემთხვევაში, ტყვეობიდან დაბრუნდება, რეგენტებმა მას უნდა წარუდგინონ ანგარიში რეგენტობისას საკუთარი საქმიანობის შესახებ ისე, როგორც ეს სახელმწიფო საბჭოსაც მოეთხოვება და პასუხი ავთნ ერის წინაშე საკუთარი პიროვნებითა და ქონებით.

X. უფლისწულების აღზრდა

მეფის ვაჟები, რომლებიც კონსტიტუციით ტახტის მემკვიდრეებად არიან განსაზღვრული, წარმოადგენენ ერის პირველ შვილებს; ამიტომ მათთვის კარგი აღზრდა-განათლების მიცემა ერის უმთავრესი საზრუნავია, ამავდროულად მოთხოვნილია უფლებების შეუღლანაგად. თუ მთავრობას უძღვება მეფე, მაშინ მან თავად, სახელმწიფო საბჭოსთან და მამულების მიერ უფლისწულთა აღსაზრდელად დანიშნულ ზედამხედველთან ერთად, უნდა იზრუნოს მათ აღზრდა-განათლებაზე. ხოლო თუ მთავრობას უძღვება რეგენტი, მაშინ ის, ზემოაღნიშნულ ზედამხედველთან ერთად, გაუძღვება მათ აღზრდას, მაგრამ თბივე შემთხვევაში, უფლისწულთა აღზრდის და განვითარების შესახებ ანგარიში ყოველ რეგულარულ სეიმზე უნდა წარადგინოს მამულების მიერ დანიშნულმა ზედამხედველმა. განათლების კომისია, თავის მხრივ, ვალდებულია, სეიმს დასამტკიცებლად წარუდგინოს უფლისწულთა გაკვეთილებისა და აღზრდის გეგმა, რათა აღზრდის ერთიანი პრინციპებით აღრიხანად და მუდმივად ჩაინერგოს რელიგია და სათნოების, მამულის, თავისუფლებისა და ქვეყნის კონსტიტუციის სიყვარული მომავალ ტახტის მემკვიდრეთა სულში.

XI. ეროვნული შეიარაღებული კალებო

ერო ვალდებულია, დაიცვას თავი თავდასხმებისგან და შეინარჩუნოს მთლიანობა; ამიტომ ყველა მოქალაქე უნდა იყოს ეროს მთლიანობისა და თავისუფლების დამცველი. ჯარი სხვა არაფერია, თუ არა შეიარაღებული და მოწესრიგებული ძალა, შედგენილი ეროს საერთო ძალისგან. ერო ვალდებულია დააფასოს და პატივი სცეს თავის ჯარს, ვინაიდან ის თავის თავს მხოლოდ და მხოლოდ ეროს დაცვას უძღვნის, ხოლო ჯარი ვალდებულია ეროს წინაშე, რომ დაიცვას საზღვრები და საერთო მშვიდობა, ეროთი სიჭყვეთ, იყოს მისი ყველაზე ძლიერი დამცავი ფარი. იმისთვის, რომ მან თავისი დანიშნულება მკაცრად შეასრულოს, ის ვალდებულია, კანონის დებულებების შესაბამისად, მუდმივად დაემორჩილოს აღმასრულებელ ხელისუფლებას და ფიცი დადოს ეროსა და მეფის წინაშე, რომ ერთგულად ემსახურება მათ და დაიცავს ეროვნულ კონსტიტუციას. ამრიგად, ეროვნული ჯარი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ქვეყნის ზოგადი თავდაცვისთვის, ციხე-სიმაგრეების და საზღვრების დასაცავად ან კანონის დამხმარედ, თუ ვინმე არ დაემორჩილება მას.

სამართლიანობა*

არსი და მნიშვნელობა

ადამიანებისა და ერების ცხოვრებაში

ვიტჰალმ ზაუერი

4. სამართლიანობა და პიროვნება. პროფუქტიულობა. ობიექტივიზმი. ფილოსოფიური მდგომარეობა

I. სამართლიანობა ხშირად აღიწერება როგორც პიროვნების პატივისცემა, როგორც მოპყრობა საყოველთაო ადამიანური ღირსების შესაბამისად. სამართლიანობის ასეთი განმარტება უფრო პოპულარულია ლიბერალურ სამყაროსა და ცხოვრებისეულ პრინციპებში, მაშინ როცა სოციალისტური აზროვნება, როგორც ჩანს, უფრო მეტ აქცენტს აკეთებს თემზე. თუმცა, უფრო დეტალური შესწავლისას აღმოჩნდება, რომ არ არსებობს სამართლიანობის ცნების ასეთი მსოფლმხედველობითი ან თუნდაც პოლიტიკური წინააღმდეგობა, ისევე როგორც მთლიანობაში პიროვნება და თემი კონფლიქტში არ უნდა შევიდნენ. ნამდვილი, ფასეულობაზე ორიენტირებული თემი აღიარებს პიროვნების ღირსებას და ზღუდავს მას მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც ამას თემის ინტერესი მოითხოვს, რადგან თემის ყველა წევრმა თანაბარი მსხვერპლი უნდა გაიღოს თემის სასიკეთოდ. მეორე მხრივ, ინდივიდუალურ პიროვნებას თავის შესავსებად და ეგვიტურობისთვის სჭირდება თემი; თითოეული ადამიანი არაფერია სხვა ადამიანებთან კავშირის გარეშე. ინდივიდის თემთან ურთიერთობაში მხოლოდ ხარისხსა და გრადაციას შეიძლება ჰქონდეს მნიშვნელობა.

თუ სამართლიანობა განისაზღვრება უშუალოდ პიროვნების პატივისცემის შესაბამისად, მაშინ იმთავითვე ჩნდება კითხვა, პიროვნების რომელი ელემენტები უნდა იყოს გადამწყვეტი შეფასებისთვის; და პასუხი შეიძლება იყოს მხოლოდ ერთი: ინდივიდის მიერ თემში შეტანილი ფასეულობები. გარეგანი და შემთხვევითი რამ ადამიანში, ცხადია, სამართლიანობასთან არაფერ უნაშია. პიროვნება შედგენილი სიდიდეა და, როგორც შეფასების ობიექტი, საჭიროებს შემდგომ დაყოფას და

* დასაწყისი იხილეთ ჟურნალის პირველ ნომერში.

განსაზღვრას. ზემოთ (2) საფუძვლად მიღებული იქნა პროდუქტიულობა (წვლილი); ცხადია, სამართლიანობისთვის ის უმნიშვნელოვანესი ობიექტი და საზომია. თუმცა, არსებობს პიროვნების სხვა ელემენტები, რომლებიც კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება და ისინი საჭიროებს დეტალურ განხილვას ქვემოთ, რათა სამართლიანობა არასწორი განსჯისგან შორს დარჩეს. და აქ შეიძლება სხვადასხვა შედეგებამდე მივიდეთ, ზემოთ (3) განსხვავებული სხვადასხვა თემის მიხედვით.

პიროვნება შედგება სხეულისა და სულისგან, ხოლო ეს უკანასკნელი ვლინდება სურვილში, გრძნობაში, აზროვნებასა და მოქმედებაში. ბუნებრივი (ბიოლოგიური) ინდივიდუალურობა რჩება სამართლიანობის შეფასების მიღმა; სოციალური პიროვნება, უპირველეს ყოვლისა, ვლინდება საქმიანობაში სოციალური ცხოვრების ფარგლებში, ძალისა და ფასეულობებისკენ სწრაფვაში სოციალურად მნიშვნელოვანი მიზნებისა და ფასეულობების მიმართულების გზაზე. ამის შესაბამისად, ადამიანის პროდუქტიულობა მართლაც წინა პლანზე დგას. მაგრამ არის თუ არა სამართლიანი, თუ გადაწყვეტის უფლებას მისცემთ მხოლოდ რეალურ შესრულებას, შესაძლოა, გარეგან წარმატებას? წარმატებულ გარე ურთიერთობებს ხომ არ ეფუძნება ის ხშირად, ადამიანის ნებისა და ღირსებისგან დამოუკიდებლად. ამის საპირისპიროდ დგას კანტის შეხედულება: უპირობო სიკეთედ ჩვენ მივიჩნევთ მხოლოდ კეთილ ნებას. მაგრამ შეიძლება თუ არა ამას მიმართონ მოსწავლემ, გამოცდის კანდიდატმა, საჯარო მოხელემ, სახელმწიფო მოღვაწემ, როცა მათ თან სდევთ წარუმატებლობა, ხოლო წარმატება არ მოდის? მაგრამ, ნუთუ რთული არ არის წარმატებისთვის გადაწყვეტის უფლების მიცემა, როცა საუკეთესოდ განწყობილ ადამიანს საკუთარი გეგმების განხორციელებაში შემაფერხებელი გარემოებები უშლის ხელს, როგორცაა, ავადმყოფობა, ომი, სიკვდილი? სად არის სამართლიანი გადაწყვეტილება?

ამ საკამათო საკითხების ფუთიდან გამოსავალი მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოიძებნება, თუ დაფიქრდებით სხვადასხვა სოციალურ სიტუაციასა და ამოცანაზე და, შესაბამისად, უფრო ახლოს განვსაზღვრავთ შეფასების საგანს. შეფასებას ექვემდებარება, ზოგადად, *პიროვნების საქმიანობა, ფასეულობებისკენ სწრაფვა (ნება და ქმედებები ხელსაყრელი შედეგის მისაღებად) მისი ბუნებრივი, სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული გარემოს ვათვალისწინებით*. ამ გრძელ ჯაჭვში, ნებიდან პროდუქტიულობამდე და შესრულებიდან წარმატებამდე, შეფასების ფოკუსი სხვადასხვაგვარად უნდა განლაგდეს, გადასატრელი ამოცანის, თემისა და სხვა სოციალური ურთიერთობის მიხედვით, რომელშიც შესაფასებელი ადამიანი იმყოფება. თუ სამართლიანი მორალური ღირებულებითი შეფასებაა გასაკეთებელი, მაგალითად, სკოლის ან საეკლესიო სწავლებაში, ოჯახში ან მეგობრობაში, მაშინ, კანტის თანახმად, უპირველეს ყოვლისა (თუმცა არა ყოველთვის ექსკლუზიურად), ფასდება ნება. ამ შემთხვევაში ამბობენ: მას ხომ საუკეთესო უნდოდა, თუნდაც შეცდომა დაუშვა, შეეშალა ან არ გაუმართლა; მაგრამ მისი პატიოსანი განზრახვა სამართლიანად იმსახურებს აღიარებას. თუმცა, ასეთი მოსაზრებები არ არის გამართლებული წმინდად სოციალურ საკითხებ-

ში, მაგალითად, როდესაც საქმე ეხება სტუდენტის ან გამოსაცდელი პირის, ან დასასაქმებლად ან დასაწინაურებლად შეთავაზებული სპეციალისტის შეფასებას. ასეთ შემთხვევებში შეიძლება უსამართლობა იყოს, კარგი განზრახვებისთვის უპირატესობის მინიჭება ჭეშმარიტად წესიერ შესრულებასთან შედარებით, რომელიც მიიღწევა დიდი ძალისხმევითა და მონღომების გარეშე, მხოლოდ შესანიშნავი უნარების საფუძველზე. თუმცა, კითხვამ, არის თუ არა მოსალოდნელი ხელსაყრელი გარე წარმატება წესიერი შესრულების შედეგი, შეიძლება აქნა კლები როლი ითამაშოს. ამგვარად, მოსწავლე, დამწყები სპეციალისტი იღებს კარგი მოსწრების ატესტატს, მაშინაც კი, თუ მას თავისი ცოდნის გამოყენება არ შეუძლია არახელსაყრელი გარემოებების გამო, გადატვირთვის ან ავადმყოფობის, ან ეკონომიკური სირთულეების გამო. ხელოვანის ან მეცნიერის წესიერი ნამუშევარი იმსახურებს კარგ კრიტიკას, მიუხედავად იმისა, რომ მისი შესრულება ან გაყიდვა ძნელია.

მაგრამ არის ასევე კულტურული ამოცანები და სოციალური ურთიერთობები, სადაც ფასეულობას განსაზღვრავს მხოლოდ გარე წარმატება. სამართლიანად განსჯიან, როდესაც ექიმზე ამბობენ: ოპერაციამ წარმატებით ჩაიარა, მაგრამ პაციენტი გარდაიცვალა. ან მაღალი თანამდებობის პირზე: კარგი დადგენილებაა, მაგრამ ეპიდემიამ იფეთქა. ან ლექტორზე: შესწავლილი ლექციაა, მაგრამ სწავლების ნიჭის არ აქვს. ან სახელმწიფო მოღვაწეზე: შესანიშნავად დაგეგმა მშვიდობა, მაგრამ ომი თავიდან ვერ აიცილა. ან სარდალზე: ოსტატური ტაქტიკაა, მაგრამ მტერი ვერ შეაჩერა. გავიხსენოთ, რომ მმართველმა, რომელსაც სურდა, მისთვის ეწოდებინათ და უწოდეს კიდევ „მშვიდობის მთავარი“, სწორედ ამიტომ ვერ შეძლო სამხედრო კონფლიქტების თავიდან აცილება. ისტორიკოსი აფასებს მას წარმატების მიხედვით, მაგრამ სამართლიანად ამბობს: „წმინდად ადამიანური თვალსაზრისით“ ან „პირადი თვალსაზრისით“, ან „ხასიათობრივად“ ის უნაკლო იყო. ამრიგად, კანონში მომნანიებელი ჰაინრიხ IV იმსახურებს ქება-დიდებას თავისი პოლიტიკური წინდახედულობის გამო. ხოლო გერმანიის, ალბათ, ყველაზე ნიჭიერ მეფეს, ფრიდრიხ II-ს, გერმანიის იმპერიის მესაფლავეს უწოდებენ. ზოგჯერ გადამწყვეტი ფაქტორია *მოსალოდნელი წარმატება*. ლიტერატურის ისტორიაში ქება-დიდებას უძღვნიან ადამიანების უპირველეს მნიშვნელობას, როცა მათი ადრეული გარდაცვალება ხელს უშლის მათ მომდევნო შემოქმედებასა და მათი გენიალური პიროვნების განვითარებას; გაიხსენეთ ჰაინრიხ ფონ კლაისტი, ნოვალისი, პოლდერლინი, მოცარტი, შუბერტი. მეორე მხრივ, მათი მნიშვნელობა გარკვეულწილად მცირდება, როდესაც ადრეული შესანიშნავი წარმატებების შემდეგ, მიუხედავად მათი ხანგრძლივი ცხოვრებისა, ისინი შორდებიან შემოქმედებითობას, რაც (მათი ცხოვრებისეული შრომის დაკნინების გარეშე) გვახსენებს შელინგს, შოპენჰაუერს, გრილპარცერს, როსინის. ზოგადად, შეიძლება ითქვას: გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ შესრულებას, არამედ *შესრულებისთვის მზადყოფნას*, არამხოლოდ ფასეულობების შექმნას, არამედ *ფასეულობების შექმნის გარანტიას*. რაც უფრო არახელსაყრელი გარემო პირობებია და რაც უფრო ძლიერია გარე

წინააღმდეგობა, მით უფრო იზრდება პიროვნების ღირებულება. ამ მიმართებით მაღალ და უმაღლეს რანგს იკავებენ ფრიდრიხ II შტაუფენი, შილერი, ბეთ-ჰოვენი, რიხარდ ვაგნერი.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, შეიძლება გადავიხაროთ იქითკენ, რომ მართლმსაჯულება მოკლედ განვსაზღვროთ როგორც „პიროვნების შეფასება“ ან „პიროვნებასთან მოპყრობა“, რაც შეესაბამება ფართოდ გავრცელებულ თანამედროვე შეხედულებას. ამგვარად, ბოლო ათწლეულებში პიროვნების ფსიქოლოგიური და ანთროპოლოგიური კვლევის გაღრმავების შემდეგ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულებაში მოითხოვება, რომ ცალკეული სამართალდარღვევის მიღმა უფრო მეტად იქნეს გათვალისწინებული დამნაშავეს პიროვნება, ვიდრე მანამდე და ისე იქნეს გამოტანილი განაჩენი; ისჯება არა დანაშაული, არამედ დამნაშავე; სწორად იქნა აღიარებული, რომ ცალკეული ქმედება უნდა გავიგოთ როგორც მხოლოდ პიროვნების პროდუქტი და რომ ერთსა და იმავე ქმედებას, მაგალითად, წვრილმან ქურდობას, სრულიად სხვა წონა აქვს იმ შემთხვევაში, თუ ის ჩაიდინა მანამდე უდანაშაულო შემთხვევითმა დამნაშავემ, ვიდრე მაშინ, როცა ის ჩადენილია მრავალგზის ნასამართლევი რეციდივისტის მიერ. შესაბამისად, სამართლიანობა მოითხოვს განსხვავებულ სასჯელს ერთი და იმავე ქმედებისთვის, გამომდინარე ადამიანთა განსხვავებულობიდან. თუმცა, ძირითადად, სამართლიანობის მოთხოვნების შესაბამისად, ყოველთვის ფასდება მხოლოდ დანაშაული, რომელიც მხოლოდ ვლინდება სიმძიმის სხვადასხვა ხარისხით ჩამდენის პიროვნული ღირებულების შესაბამისად; წინააღმდეგ შემთხვევაში, როცა დამნაშავე ახალ დანაშაულს ჩაიდენდა, ისევე და ისევე ერთი და იგივე პიროვნების დასჯა მოგვიწევდა. წვრილმანი გადაცდომების, შეურაცხყოფების, ბარში ჩხუბისა და ა.შ. შემეტეს შემთხვევებში ძალიან შორს წავიყვანდა ყოველ ჯერზე პიროვნების კვლევა, რასაც შესაძლოა აქცენტი გადაეტანა უფრო მეტად დასჯად გადაცდომებზე, ხასიათის მანამდე უცნობი დეფექტების შემთხვევაში. ამიტომ პიროვნების კვლევას, რაც თავის თავად სასურველია, აქვს საზღვრები. ანალიზი მხოლოდ იმდენად უნდა გაფართოვდეს, რამდენადაც ამას შესაბამისი კონკრეტული ამოცანა მოითხოვს სამართლიანი განაჩენის გამოსატანად. აქ კი ვხედავთ, რამდენად არასწორია მეცნიერების (ფსიქოლოგიის) ერთ დარგში მიღებული ცოდნის პირდაპირ გადატანა მეორეში. სამართლიანობის სტანდარტი უცვლელი რჩება: პიროვნების კვლევა შესრულების მიხედვით (პროდუქტიულობა) კონკრეტული ამოცანის ფარგლებში.

მეორე მხრივ, აქცენტი პიროვნებაზე აუცილებელია იმისთვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული არასწორი განსჯა, რომელიც კოლექტივიზმის ეპოქამ მოიტანა და რომელმაც მორალისა და სამართლებრივი დოქტრინის პიროვნებისკენ მიმართულ სფეროებზეც გავრცელდა: შეიქმნა კოლექტიური დანაშაულის ცნება და მიჩნეული იქნა, რომ სხვა, პირადად უდანაშაულო ადამიანებიც უნდა დასჯილიყვნენ ცალკეული პირების დანაშაულისთვის. ამგვარად, მთელი თემა უნდა დასჯილიყო თავისი ღირებულების დანაშაულის გამო, მთელი ერი – დიქტატორის

ბოროტმოქმედებები გამო, ომის უდანაშაულო ტყვეები – ომის სისასტიკეების გამო. ორ მსოფლიო ომში დამარცხებული გერმანელი ხალხი სამართლიანად ეწინააღმდეგებოდა ნებისმიერი უცხო დანაშაულის აღიარებას, მათ შორის, ომის დაწყებისა. თანამედროვე საერთაშორისო სამართალში საფუძვლიანად გადაიხედა მძევლების არსი.

საფუძვლიანი შემოფოთება შეიძლება გამოიხატოს სამართლიანობის პიროვნებასთან კავშირის მიმართ. ქალღმერთ იუსტიციას უსაფუძვლოდ არა აქვს თვალეზი ახვეული: მან თავისი გადაწყვეტილება მკაცრად ობიექტურად უნდა მიიღოს, პიროვნების ღირსების მიღმა. თუმცა, ეს ხელს არ უშლის, პირიქით, მოითხოვს საქმის განხილვას ინდივიდუალური ხასიათისა და, უპირველეს ყოვლისა, პირადი ურთიერთობების გათვალისწინებით; ასეთი „ობიექტური“ დამოკიდებულება იძლევა სამართლიანობისთვის საჭირო განზოგადების საშუალებას, ხოლო ეს ასევე მოიცავს პიროვნების მიმართ ემპათიას. *პიროვნული განხილული უნდა იქნეს მხოლოდ ობიექტურის ფარგლებში.* უნდა გამოირიცხოს მხოლოდ სუბიექტური ინტერესები, წმინდად პიროვნული განწყობები და მოტივები; მკაცრად დაუშვებელია ერთი პირის, პირთა ჯგუფის ან პარტიის, ან კლასის მეორესთან უპირატესობაში დაყენება, ან შესაფასებელი პირის რაიმე განსაკუთრებული მდგომარეობის და მისგან გამომდინარე შედეგების, მოსალოდნელი სარგებლის ან ნაკლოვანების გათვალისწინება. ეს მკაცრი ობიექტურობა და ობიექტივიზმი შეადგენს „მორალურ ხერხემალს“, რომელიც არავითარ შემთხვევაში არ არის თანდაყოლილი, არამედ მიიღება ვარჯიშით, გამოცდილებითა და თვითდისციპლინით, რათა „მოსამართლის“, როგორც „სამართლიანობის მცველის“ ღირსეული წოდება ნამდვილად დამსახურებული იქნეს. მოსამართლის ახალგაზრდა დამხმარისთვის ყოველთვის ადვილი არ არის განხილვების დროს თავმჯდომარე მოსამართლის წინააღმდეგ მისცეს ხმა, რომელიც მასზე მოგვიანებით სიმწიფისა და იურიდიული გამოცდილების მოწმობას გასცემს და ამით საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებს მის დასაქმებასა და დაწინაურებაზე; თუმცა, ჭეშმარიტი ზემდგომი მოსამართლეები ხელავენ და უარყოფენ მლიქვნელობასა და თვალთმაქცობას და გაცილებით მეტად თავად წმინდად „ობიექტურად“ განსჯიან, მაგრამ მათ ყოველთვის არ გააჩნიათ აუცილებელი თვითკრიტიკული დისტანცია თავიანთ საკუთარ, კარგად დასაბუთებულ პირად შეხედულებებთან და ღრმად გაუღენთილი არიან საკუთარი განსჯის სამართლიანობით, რომელსაც, როგორც ახლა ხელავენ, ეჭვქვეშ აყენებს სავარაუდოდ გამოუცდელი ახალბედა. თუ ამასთან ერთად ის არანაირ მითითებას არ ექვემდებარება, აშკარაა მისი ჯიუტად და უწვრთნელად გამოცხადება, რაც აჭიანურებს განხილვას, ახანგრძლივებს შეხვედრას განმეორების შემთხვევაში და შეუძლია ყველა საქმის ჩაშლა. მოსამართლისთვის ასეთი არც თუ ისე იშვიათი შემთხვევები აჩვენებს, თუ რას ნიშნავს მოთხოვნა „მკაცრი ობიექტივიზმი პიროვნების ღირსების გათვალისწინების გარეშე.“ როცა რადბრუხი აღნიშნავს, რომ რაიხის იუსტიციის სამინისტროს ხელმძღვანელობის დროს (1923) შენიშნა, რომ სიტყვას „ობიექტივიზმი“ სამინისტროს მოხელეები იმდენად ხშირად იყენებდნენ, ეს მხოლოდ და მხოლოდ

სასიხარულოა, რომ ისინი ამ უმაღლეს პრინციპს იყენებდნენ და ამით აშკარად სურდათ პარტიული მოსაზრებების გამორიცხვა. დაე, არა მხოლოდ ყოველმა მოსამართლემ განსაჯოს და იმოქმედოს „ობიექტურად“, რაც, საბედნიეროდ ისედაც თავისთავად ცხადია, არამედ ყოველმა ადამიანმა; თითოეული უნდა იდგეს სამართლიანობის სადარაჯოზე, თუნდაც არ იყოს სახელმწიფოს მიერ „დანიშნული“ სამართლიანობის მცველი. „მოწოდება“ თითოეული ადამიანის მიმართაა.

პიროვნული, მხოლოდ პიროვნული უნდა დაექვემდებაროს ობიექტურობას. მხოლოდ მაშინ გახდება პირი პიროვნება (ანტითეზა, რომელსაც კანტმა ხაზი გაუსვა ცნობილ დასკვნაში „პრაქტიკული გონების კრიტიკა“!) სწორედ ამ თვალსაზრისით უნდა გავიგოთ ჰეგელის მოთხოვნა: „გახდი ადამიანი“. და ანალოგიურად, გოეთეს ასე ჩამოყალიბებული იდეალი, რომელიც ასევე ადვილად შეიძლება არასწორად გავიგოთ: „უდიდესი ბედნიერება არის ადამიანის პიროვნება“. ლიბერალურ ეპოქაში მით უფრო აუცილებელია ობიექტურობის ხაზგასმის, რადგან შეიძლება შემოიპაროს რწმენა, რომ პიროვნება და მისი თავისუფლება არის უმაღლესი პრინციპი, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელოს სახელმწიფო სიკეთემ, საერთო სიკეთემ და სამართლიანობამ. ასეთი პრინციპი ორთქლდება, როცა მასები ინდივიდუალიზმს, პირად ინტერესებს, ეგოიზმს მიმართავენ.

II. პირის განდიდება შეიძლება სხვადასხვა ფორმით გამოიხატოს, რომელიც რანგობრივად შემდეგნაირადაა აგებული: *პატივი, დიდება და უკვდავება; მათ ძალა აქვთ მხოლოდ სამართლიანობის, როგორც თემის უმაღლესი ფასეულობის ფარგლებში.* პატივი სოციალური სტატუსია, რომელიც თემში მართლა უახლოვდება მის წევრთა ღირებულების (ღირებულებების შეტანა და ღირებულებების გარანტია) დონეს (ანუ არა მხოლოდ ვითომ, მათი გარე რეპუტაციის მიხედვით! ეს იქნებოდა გარეგნული, მაგრამ უსამართლო პატივი). დიდება ნიშნავს პატივის უმაღლეს ხარისხს, განსაკუთრებით შთამომავლობასა და ისტორიაში. უკვდავება აგრძელებს ადამიანის ნამდვილ ღირებულებას მარადისობაში, მარადიული ფასეულობების სამეფოში, როგორც ღირებული მონადების მატარებელი სხვა მარადიული არსებების თემში („ზეციური ჯარების“ წრეში). ადამიანი („პირი“, „ინდივიდი“, „ბუნებრივი ცოცხალი არსება“) შედის ამ სამ თემში, ჯერ როგორც „სოციალური პიროვნება“ (პატივის მატარებელი), შემდეგ როგორც „ისტორიული სიდიადე“ („ცნობილი პიროვნება“), ბოლოს როგორც „მარადიული არსება“ („უკვდავი სული“).

თუ ახლა აქ წარმოდგენილი ძირითადი შეხედულებიდან გამოვიტანთ დასკვნას, მაშინ მოკლედ შეგვიძლია ვთქვათ: სამივე წოდება შეიძლება უარყოფილი იქნეს ადამიანისთვის, ბუნებრივი არსებისთვის, პირველი ორი – როგორც სამართლიანად, ისე უსამართლოდ, მესამე – მხოლოდ სამართლიანად. თემების, სახელმწიფოს, საზოგადოების, ფორმალური სამართლისა და საზოგადოებრივი აზრის ტრიბუნალის წინაშე შეიძლება ადამიანი სამართლიანად ან უსამართლოდ შეაფასონ (კანონის იდეის გაგებით), კერძოდ, ან მისი რეალური მოვალეობის შესრულებისა და ვალდებულებების შესრულების შესაბამისად,

ან მიუხედავად მისი რეალური საპატიო ღირებულებისა, რომელიც ხან ძალიან მაღალია, ხანაც ძალიან დაბალი, ხოლო ეს უკანასკნელი კი, როგორც გამოცდილება აჩვენებს, უფრო ხშირია, ვინაიდან ძვირფასი ახლობლები მიდრეკილი არიან მისი ღირებულების დამცირებისკენ, რათა საკუთარი თავი კარგ რეპუტაციაში მოაქციონ; ზოგმა იცის, თუ როგორ გამოიყენოს თავის სასარგებლოდ საზოგადოებრივი აზრი და ოფიციალური ორგანოებიც კი, თავისი დამსახურების მიღმა („ტრაბახები“, „მატყუარები“, რომლებიც, სხვათა შორის, კულტურის ყველა სფეროში და ყველა პროფესიულ წრეში არსებობენ). უსამართლო განსჯა მართლაც ძალიან ხშირია სოციალურ ცხოვრებაში (შესაძლებლობების შერჩევა მოცემულია ქვემოთ I 7,11, II 4,5,15). – უფრო მოუსყიდველია უკვე *შთამომავლობა*, რადგან მეტი არაფერია საშიში და დასაკნინებელი, განსაკუთრებით კი, „ისტორიის ტრიბუნალი“; თუმცა, განსხვავება ისაა, რომ აქ ბევრად უფრო მკაცრი განსჯა გამოიყენება, რადგან არ არსებობს მოგება და უპირველეს ყოვლისა, არავითარი საპირისპირო ღირებულება. ისტორიულ დიადთა წრე ძალიან, ძალიან მცირეა. მაგრამ აქაც ძალიან ხშირად ხდება უსამართლობა, მაგალითად, წოდების „დიდი“ მინიჭებისას; ძველი ისტორია უფრო გულუხვი იყო; რაც უფრო მეტად მივიწვეთ წინ, თანამედროვეობისკენ, მით უფრო ძუნწი ხდება ისტორია. ჰოენცოლერნების დინასტიის მეფე ფრიდრიხ II-მ მაინც მიიღო ეს წოდება; მაგრამ გაკვირვებას იწვევს ის ფაქტი, რომ ჰოენშტაუფენებიდან ისტორიამ არცერთი არ აირჩია. ბოლოსდაბოლოს, რამდენად მოუსყიდველია ისტორია, ცხადყოფს ვილჰელმ II-ის მცდელობის უარყოფა, თავისი ბაბუა, ძღვევამოსილი იმპერატორი ვილჰელმ I, ისტორიაში „დიდის“ წოდებით შეეყვანა. მაგრამ ისტორიის უსამართლო განსჯა ასევე დიდხანს რჩება, საკამათო პიროვნებებს მიღმა, როგორიცაა, ფრანკთა ზემოთ მოხსენიებული იმპერატორები – ჰაინრიხ IV და ფრიდრიხ II შტაუფენი, ასევე იმ ადამიანთა მიღმა, რომლებიც უდავოდ მნიშვნელოვანია თავის მხრივ და რომლებიც ექვემდებარებიან სხვადასხვა ღირებულებით შეფასებას ისტორიკოსის თვალსაზრისის და მიხედვით, როგორიცაა, ნაპოლეონი და ბისმარკი. – მოუსყიდველი და სამართლიანია მხოლოდ ღვთაების განაჩენი იდეაში; *სამართლიანობის იდეას* იქ თავისი ადგილი აქვს. მაგრამ ეს შეეწინააღმდეგებოდა რელიგიის გაცხადებულ სწავლებას, რომ ადამიანის მხოლოდ ღირებული ნაწილი მონაწილეობს უკვდავებაში; უკვდავია მხოლოდ ღირებული მონადის მატარებელი. ფასეულობის თეორიის თვალსაზრისით, უაზრობად ჩანს მზაკვარი დამნაშავეისა და მორალური ნაძირალას ამ მახასიათებლით მარადისობაში შეყვანა და უსამართლობად ჩანს მისთვის ცოდვების მიტევება წინასწარ, მისი მხრიდან ყოველგვარი ქმედების გარეშე (ამ შეხედულებას ემხრობა კანტიც, იხ. II 7 ქვემოთ).

თუ განვაგრძობთ აზრთა ზემოაღნიშნულ თანმიმდევრობას, მაშინ შეგვიძლია შევაჯამოთ: პიროვნების განდიდება გამართლებულია მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც მისგან *ობიექტური* გამომდინარეობს; ეს ობიექტური არის ის, *რაც შეესაბამება სამართლიანობას*. მეორე მხრივ, ნებისმიერი მნიშვნელოვანი ობიექტივიზმი, რომელიც მოქმედებს ცხოვრებაში, უკავშირდება პიროვნებებს, როგორც

მათში განსახიერებულ ღირებულებების ცოცხალ მატარებლებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ყველაფერი ხისტი და უსიცოცხლოა. ღირებული მონადების ცნება თავის თავში აერთიანებს პიროვნებას და ობიექტივიზმს.

სამართლიანობის არასაკმარის განმარტებას უამრავ საექვო კითხვამდე მიყვართ, რომელიც გადაუჭრელად მიიჩნევა, ყოველ შემთხვევაში, მხოლოდ სამართლიანობის პრინციპის მეშვეობით გადაუჭრელად, რომელიც ხშირად მოჰყავთ სამართლიანობის იდეის, როგორც უმაღლესი პრინციპის *წინააღმდეგ*. სამართლიანობა შეცდომით განისაზღვრება არა თანასწორობითა და პროდუქტიულობით, არამედ *თანასწორობითა და გასაჭირით*, და აქედან დასკვნა: თუ ადამიანი ან ერი უფრო გაჭირვებულია, მაგალითად, ფიზიკური ან გონებრივი პროდუქტიულობის სისუსტის ან ეკონომიკური სირთულის გამო (ბუნებრივი რესურსების, საკვების, სათბობი მასალების, საცხოვრებლის ნაკლებობა), მაშინ გაჭირვებულმა ნაწილმა, შესაბამისად, უნდა მიიღოს მეტი, ვიდრე მდიდარმა და უზრუნველყოფილმა. აქედან გამომდინარეობს დასკვნა, რომ მართლწესრიგი (კეთილდღეობა) არ შეიძლება იყოს ორიენტირებული თანასწორობაზე; ვინაიდან, თუ ხელმისაწვდომია პურის ან ქვანახშირის მხოლოდ მცირე რაოდენობა, მაშინ უპირატესობა უნდა მიენიჭოს გაჭირვებულს, ამავდროულად უსამართლო იქნებოდა ბედნიერი მესაკუთრისთვის იმ საჭიროებების თანაბარი წილის გამოყოფა, რომელთა გარეშეც ის ახერხებს ცხოვრებას, ხოლო ღარიბებისთვის კი საკმარისი არ არის. თუმცა, აქედან ჩანს, რომ სამართლიანობა უნდა ეფუძნებოდეს არა თანასწორობას, არამედ საერთო სიკეთეს; თემის შიგნით არსებული სიკეთე თანაზომიერად უნდა გადაინაწილდეს ისე, რომ დააკმაყოფილოს თემის წევრების სასიცოცხლო ინტერესები და საჭიროებები. სოციოლოგიური თვალსაზრისით, სამართლიანობის იდეა ასევე უნდა ითვალისწინებდეს სოციალურ, ანუ ეკონომიკურ სიტუაციას. მაგრამ, რა თქმა უნდა, არავინ არ უნდა ამტკიცებდეს, რომ მისი საჭიროებების, ფიზიკური კონსტიტუციის, გონებრივი შესაძლებლობების შესაბამისად, ის სხვაზე მეტს ითხოვს, მაგალითად, ფუფუნების ძვირადღირებულ საშუალებებს, ძვირფას წიგნებს, მაღალმხატვრულ სიამოვნებებს; ეს წინააღმდეგობაში იქნებოდა თემის იდეასთან, ხოლო საერთო სიკეთე ვერ მოითმენდა ცხოვრებისეული სიკეთეების ასეთ არათანაბარ განაწილებას. ცხადია, ეს დამოკიდებულია პროდუქტიულობაზე; თუ პროფესიულ ჯგუფს, მაგალითად, ბუნებისმეტყველთა წრეს (ქიმიურ ან ფიზიკურ ინსტიტუტს) ესაჭიროება დიდი თანხა, მაშინ სამართლიანობამ შეიძლება უკარნახოს, რომ მეცნიერების სხვა დარგმა, მაგალითად, არქეოლოგიამ, უკანა პლანზე უნდა გადაინაცვლოს საჭიროების დროს, რადგან საერთო სიკეთე ამ მომენტისთვის უფრო მეტად დაინტერესებულია საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების სფეროში ღირებული მიღწევებით. ცალკეულ შემთხვევებში, საზღვრის გაღება შეიძლება იყოს რთული და არაუსაფრთხო; მაგრამ პროდუქტიულობისა და საერთო სიკეთის პრინციპი მით უფრო აშკარა ხდება. ცალკეულ პირთა ან ჯგუფთა გასაჭირი უნდა იქნეს გათვალისწინებული მხოლოდ ფაქტობრივად და არა თავისთავად, არამედ მხოლოდ სხვა მახასიათებლებთან ერთად. ასევე აუცილებელია გასაჭირის მიზეზების განსაზღვრა; თუ ის გამოწვეულია უმუშევრობით სამსახურის

შესაძლებლობის შემთხვევაში ან ენერჯის ნაკლებობით, ძალების არასაკმარისი გამოყენებით, ძალების არასწორი განაწილებით ან არსებული სიკეთეების არამიზნობრივი გამოყენებით, მაშინ ეს გასაჭირში მყოფის ბრალია; ამასთან ერთად, ამ დროს მის დახმარებას მაღალი ასიგნებებით ანტისოციალური და არაპედაგოგიური ეფექტი ექნებოდა. სრულიად არასწორი იქნებოდა ახლა ქველმოქმედებაზე მითითება ვითომდა მოყვასის სიყვარულის სოციალური ან მორალური მიზეზებით; სამართლიანობა გვიპასუხებდა: თავად დაეხმარე საკუთარ თავს; იმუშავე და მიაღწიე რაიმეს; იყავი პიროვნება (ჰეგელი); გახდი მნიშვნელოვანი. და მაინც, მეორე მხრივ: მოიშორე *მხოლოდ* პიროვნული, იყავი ფუნქციური, უნივერსალური, მარადიული¹. –

აწმყოსა და ახლო წარსულის ფილოსოფიურ ტენდენციებს შორის გაგების ამ წრესთან ყველაზე ახლოს არის *ღირებულებათა ფილოსოფია*, რომელიც სხვადასხვა მეთოდოლოგიური გზებით ვითარდებოდა: კანტსა და ფიხტეზე დაფუძნებული ლოგიკურ-ეპისტემოლოგიური ტენდენციის მიხედვით, განსაკუთრებით ვინდელბანდის, რიკერტის (*System der Philosophie I* 1921) და მიუნსტერბერგის (*Philosophie der Werte* 1908) მიერ; ლოტცესა (*Mikrokosmos* 1856/64) და ნიცშეზე დაფუძნებული ცხოვრებისა და კულტურის თანამედროვე ფილოსოფიის ეთიკური და კულტურულ-თეორიული ტენდენციის მიხედვით (*Nachw. in m. Syst. d. RSoz.* 1949. § 36, S. 365 ff.). განსაკუთრებული მიმართულება, რომელიც ახლოს არის ცხოვრების ფილოსოფიასთან, არის ე. ჰუსერლის მიერ შთაგონებული *ფენომენოლოგია*: Scheler, *der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik* (1913/6) ტენდენციით (ამ წიგნის მსგავსად), გააფართოოს კანტის ფორმალური ეთიკა შინაარსიანი ფასეულობათა თეორიით.

აწმყოსთვის დამახასიათებელია ფორმებიდან და კანონებიდან შემობრუნება *ყოფიერებასა* და *რეალობაზე* (ontologia); ამრიგად, ნეოკანტიანურ-კრიტიკული საწყისი Nicolai Hartmann, *Ethik* 1926 (1935), zur Grundlegung der Ontologie 1935 (1941). უილიამ შტერნი ცდილობს შექმნას ღირებულებათა ფილოსოფია, ამოდის რა პიროვნებისა და საგნის ფუნდამენტური ანტითეზიდან (*Person und Sache* Bd 3, 1924); თუმცა, ზემოაღნიშნულისგან განსხვავებით, ის მნიშვნელობას ანიჭებს მხოლოდ პიროვნებას, როგორც მიზანდასახულ ერთეულს და არა საგანს, როგორც უმიზნო, მექანიკურ აგრეგატს. ეგზისტენციალური ფილოსოფია (Heidegger, *Sein und Zeit* 1927) ასევე სუბიექტურია იმდენად, რამდენადაც სამყაროს სურათის აგების საწყის წერტილს იღებს ადამიანის „ყოფნიდან“ და აფუძნებს მასზე მის „გადაწყვეტილებას“. როგორც მის, ისე წმინდა ონტოლოგიის წინააღმდეგ მეტყველებს ის, რომ აქედან შეუძლებელია ობიექტურ ღირებულებებამდე (მატერიალურ ღირებულებებამდე), მითუმეტეს, აბსოლუტურ სიდიდებამდე მისვლა; ისინი არ განეკუთვნება ყოფიერების სფეროს, მაგრამ შედგება განსჯებისა და იდეებისგან მათი ნამდვილობისა და რანგის შესახებ. ამ მხრივ,

1. ლიტერატურა ზემოაღნიშნულთან დაკავშირებით: Sauer *Metaphysik* 1951; *Philosophie der Zukunft* 1923 (1926); *Das Wesen der Ehre*, *Logos* Bd. 9, 1920.

კანტის კრიტიკული მეთოდი უფრო მეტს აკეთებს ჩვენი განხილვის საკითხისთვის სტანდარტების შესახებ, რომლებიც აღემატება ფაქტების სამყაროს; მისი ნაკლი სამართლიანად ჩანს იმაში, რომ ის უგულბებლყოფს ფაქტების სამყაროს ან აღწევს მასთან (მეტ-ნაკლებად როგორც ილუზორული სამყარო) მხოლოდ კონსტრუქციული და სუბიექტური საშუალებებით.

ამ საფრთხისგან იცავს ჩვენი სისტემის მიერ არჩეული გამოსავალი *ცხოვრებდან*, საიდანაც კრიტიკული შემფასებელი (ცხოვრებიდან ამადლებულ) ფასეულობებამდე უნდა ამადლდეს. სამართლიანობის დოქტრინამ არ უნდა უგულბებლყოფს ცხოვრება, რომელიც ყოველთვის უნდა შეფასდეს ფასეულობების სტანდარტებით; ცხოვრება არ უნდა იქნეს არჩეული უბრალოდ, როგორც (კონსტრუქციული) შედეგი, არამედ უნდა იქნეს შესწავლილი ფსიქოლოგიის და, უპირველეს ყოვლისა, სოციალური მეცნიერებების დახმარებით. ამიტომ, სოციოლოგია ფაქტობრივ ქვესტრუქტურად უნდა იქნეს მიღებული, ხოლო სოციალური ეთიკა, როგორც ნორმატიული ხესტრუქტურა იმ სამართლებრივი ნორმებისა, რომლებიც გამოკვლეული უნდა იქნეს სამართლიანობის ღირებულებებზე.

არც ისე შორს დგანან წარმომადგენლები ღირებულებათა უფრო ახალი ფილოსოფიისა, საიდანაც შესაძლებელია საუკეთესო წვდომა სამართლიანობაზე, როგორც წარსულში ეთიკიდან. შდრ., მაგალითად, Th. Litt, *Individuum und Gemeinschaft* 1919 (1926); *Einleitung in die Philosophie* 1949; E. Rothacker, *Einleitung in die Geisteswissenschaften* 1920 (1930); *Die Schichten der Persönlichkeit* 1938 (1947); v. Rintelen, *Philosophie der Endlichkeit als Spiegel der Gegenwart* 1951 (egzistencialური ფილოსოფიის კრიტიკული განხილვა). თუმცა, უნდა შენარჩუნდეს მატერიალური კონტაქტი სამართლისა და სახელმწიფოს დოქტრინის პრობლემებთან.

კანტი მიხნეულია ჭეშმარიტებისა და სამართლიანობის მოციქულად: როგორც ჭეშმარიტების ფანატიკოსი, ის მიდის იქამდე, რომ, თავად მის თანახმად, თეთრი ტყუილი და საზოგადოებრივი გამართლებაც კი ტაბუირებულია და საკუთარ თავს უფლებას აძლევს, დაიცვას თავისი რწმენა, ისევე როგორც მის მიერ ხშირად ციტირებული გმირული გამონათქვამები სამართლიანობის ფასეულობის შესახებ, რომლის გარეშეც ადამიანების დედამიწაზე ცხოვრება ღირებული არ არის (op. postum). მაგრამ, თუ ცხოვრებასთან რამდენად ახლოს გრძნობდა და ფიქრობდა „რაციონალისტი კანტი“, მას რომ ცხოვრების თანამედროვე ფილოსოფიის ფუძემდებელი ეწოდოს, მოწმობს მისი გამონათქვამები, რომლებიც მან მცირე ნაშრომებში, კერძოდ, გვიანდელი პერიოდის ნაშრომებში გააკეთა და აშკარად, არა შემთხვევით: ადამიანს აქვს სიმართლის უფლება მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც ეს არ აზიანებს სხვა ადამიანებს (*Über ein vermeintliches Recht aus Menschenliebe zu lügen* 1797; შდრ. Jak. Barion, *Kants Philosophie im Lichte seiner Persönlichkeit*, Jahrb. D. Alb. Universität zu Königsberg, Bd. 5. 1954, S. 81, 90 Anm. 16 mit Nachw.). თავად კანტის პრინციპების შესაბამისად, აქ უნდა გაკეთდეს დათქმა: მესამე პირის მიმართ არა ყველა ზიანი იძლევა სიმართლის დამაღვის უფლებას, არამედ მხოლოდ ისეთი ზიანი, რომელიც, მთლიანობაში, აღემატება

სიმართლის დამაღვას. იურისტებისა და სოციოლოგებისთვის ჩვეული ინტერესების ეს აწონა, რომლის თანახმადაც, საბოლოო ჯამში, გადამწყვეტია საერთო სიკეთე, აქაც წყვეტს სიმართლის უფლებისა და ვალდებულების საკითხს. ამგვარად, აქაც წინა პლანზე გამოდის კანტის სამართლიანობის, როგორც უმაღლესი სოციალური ღირებულების პრინციპი, რომელიც აქ ემთხვევა საერთო სიკეთეს.

ამ აშკარა გვერდითი გზებით ცხოვრების (ონტოლოგიურ) ფილოსოფიაში, რა თქმა უნდა, არაფერი იცვლება კანტის ფილოსოფიის ლოგიკურ-იდეალისტურ (ტრანსცენდენტურ) ამოსავალ წერტილსა და მსვლელობაში. ჰუსერლიც კი, რომელსაც კანტის წინააღმდეგ შეგნებული სიმკაცრით სურდა ფილოსოფია ფენომენოლოგიად ხელახლა დაემკვიდრებინა და უსაზღვროდ დახვეწილი კვლევებით ფენომენები, წმინდად ლოგიკურად, იდეებად ეღიარებინა, ვერ კმაყოფილდება გამოცდილების უმარტივესი ფაქტებით, თუ სიმართლე და სამართლიანობა აიხსნება და თავის მხრივ ფასდება როგორც ფასეულობითი განაჩენი. უფრო სწორად, როგორც მისი მიმდევრებიც კი აღიარებენ (თუმცა, თავად არ აღიარებს), თავის კვლევებში, რომლებიც ფორმალური ლოგიკიდან ტრანსცენდენტურ აპრიორიზმამდე მიდის და არასოდეს სრულდება, ჰუსერლი ადგება კიდევ ერთი მემკვიდრის და კანტის მოწინააღმდეგის, ფიხტეს სუბიექტური იდეალიზმის გზას, რომელმაც ნამდვილად იცოდა, როგორ დაესაბუთებინა სიმართლე, მორალი და სამართლიანობა, როგორც აბსოლუტური ფასეულობები თავისი ცოდნის თეორიის ფარგლებში.

ამ კრიტიკულ ამოცანას ვერ გაართვა თავი ჰარტმანმაც, რომელსაც კანტთან გაწყვეტის შემდეგ სურდა ფილოსოფიის ონტოლოგიად დასაბუთება და ცდილობდა აეხსნა ფასეულობები, როგორც იდეალური შრეები (ყოფიერების კატეგორიები) მის შრეების სტრუქტურაში; სიმართლე და სამართლიანობა არ არის ყოფიერების ფასეულობები, როგორც ეკონომიკური სიკეთეები, არამედ ამოცანები, ვალდებულებები, მიზნები, მახასიათებლები, სათნოებები, სტანდარტები. თავის ეთიკაში, რომელიც, სხვათა შორის, ცდილობს კანტის (დიახაც!) და ნიცშეს (კულტურა!), ისევე როგორც არისტოტელეს (რომელიც კანტს უნდა დაეძლია) დაკავშირებას, ის იძლევა „ფასეულობათა ცხრილს“ (თავი 59) გაყოფის შინაგანი პრინციპისა (თავი 38 ბ) და პროდუქტიული ღირებულებითი რანგის გარეშე (თავი 59 ბ), როგორც თავად აღიარებს. და მიზეზი არის ის, რომ არ არსებობს უმაღლესი ფასეულობის პრინციპი. სამართლიანობა, ისევე როგორც პლატონთან, დგას სიბრძნის, სიმამაცისა და ფლობის გვერდით (თავი 44 და შემდგომ), სიმართლე და ჭეშმარიტება დასახელებულია მოყვასის სიყვარულის ქრისტიანული სათნოების შემდეგ (თავი 50). და სად არის საერთო სიკეთე? აკლია. არის თუ არა ეს სულიერი ფასეულობები „უმაღლესი ყოფიერება“? ეს შეესაბამებოდა სქოლასტიკას. და ხომ არ ეწინააღმდეგება ეს სხვა შეხედულებას, რომ დაბალი ფასეულობები (რომელშიც, საკმაოდ უცნაურად, სამართლიანობაც შედის, თვითაღწერის თანახმად, Philosophenlexikon I 463) უფრო ძლიერი და აქტუალურია და რომ დარღვევა უფრო მძიმე წონისაა? ხომ არ შეესაბამება ეს უფრო დაბალი, ანუ ეკონომიკური ფასეულობების უპირატესობა მატერიალიზმს, რომლის წინაშეც უკანა პლანზე გადადის სათნოების

ქრისტიანული დოქტრინის (მოყვასის სიყვარული) ფასეულობები? ნიშნავს თუ არა ჩვენს კულტურულ ტრადიციებთან ეს წინააღმდეგობა იდეალიზმიდან რეალიზმისა და ონტოლოგიისკენ შემობრუნების დასასრულს? პირიქით უფრო სწორია: დაბალი ფასეულობა ხშირად უფრო ძლიერია, მაგ., ეკონომიკა, ქონება; ის უფრო მნიშვნელოვანია გარეგანი თანაარსებობისთვის და შესაბამისად, უფრო დაცულია დადებითი მართლწესრიგით. ამრიგად, ქონებრივი დანაშაული ხშირად უფრო მკაცრად ისჯება, ვიდრე შეურაცხყოფა. მაგრამ, სახელმწიფო სამართლიანობა ექვემდებარება სხვა მოსაზრებებს, ვიდრე სოციალურ-ეთიკურს. თუმცა, ჰარტმანს სურს, რომ ეთიკა იყოს ფასეულობების ზოგადი ფილოსოფიური დოქტრინა. აქ ჩანს, თუ სად მიყვავართ შრეების ონტოლოგიურ თეორიას. დაბოლოს, უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მრავალშრიანი ონტოლოგია სრულიად მარცხდება ესთეტიკურ ფასეულობებთან, რადგან ასეთ ფასეულობებს თითოეული ხელოვანი თავად ქმნის, როგორც ამას თავად ჰარტმანი აღიარებს (თვითაღწერა 465). მაგრამ ეთიკური ადამიანის შემთხვევაში სიტუაცია განსხვავებული არ არის, თუ ის არ უნდა იყოს დამოკიდებული აბსტრაქტულ მორალურ დოქტრინაზე, როგორცაა დადებითი სამართლებრივი ნორმები.

ერიკ ფონ ჰიპელი თვლის, რომ *პლატონის* შეხედულებებში შეიძლება მოიძებნოს სამართლიანობის, კერძოდ, შემდეგი ელემენტები: კონკრეტული ქმედება, რომელიც სრული უანგარობის პირობებში ისე აწესრიგებს საგნებსა და ურთიერთობებს, რომ ისინი იდეებში გამოვლენილი კოსმოსური წესრიგის ანარეკლი ხდება; უპირველეს ყოვლისა, აქცენტი კეთდება მორალის (პირველადი სიკეთე) მიმართულებით: პლატონისთვის ჭეშმარიტი პოლიტიკა სხვა არაფერია, თუ არა გამოყენებითი სამართლიანობა (*Geschichte der Staatsphilosophie I* 1955 p. 131/2). პლატონის ეს განმარტება, რა თქმა უნდა, არ არის ერთადერთი, როგორც დიდი ლიტერატურის მიმოხილვა აჩვენებს. და ასევე, ლაიბნიცისეული შეხედულებების წარმოდგენა ფონ ჰიპელის მიერ (II 1957 გვ. 67/8) არ შეიძლება დარჩეს წინააღმდეგობის გარეშე საკამათო ტექსტების გამოც²), რაც, რა თქმა უნდა, არ ეწინააღმდეგება ამ განმარტების ფასეულობას. „სამართლიანობა ბრძენის სიყვარულია“, ანუ ბრძენი ფასეულობაზე ობიექტური, ლოგიკური თვალსაზრისით განსჯის. „მაგრამ როგორც ღმერთის მიზანი თავის ქმნილებაში მთელი კაცობრიობის ბედია, ასევე ადამიანის სამართლიანობა, როგორც სათნოება, რომელიც თავს ღვთის სამსახურში აყენებს, თავის მხრივ, თავის შინაარსში უნდა მოიცავდეს ყველა ადამიანის კეთილდღეობას. რადგან *justum est, quod publice interest, et salus publica suprema lex est*“. სამართლიანობასა და საერთო სიკეთეს შორის ამ მჭიდრო კავშირს განსაკუთრებით ხაზს უსვამს ლაიბნიცი (გვ. 68) და ის მთლიანად შეესაბამება იდეალისტურ ფილოსოფიას. სწორედ აქ პოულობს პოლიტიკა თავის ეთიკურ გამართლებას.

ყოველი იდეალისტური და ფასეულობითი თეორიის პოზიციის წინააღმდეგ კვლავ

2. შდრ. მაგ., ჰალენეს წარმოდგენა (*Diss. Münster* 1956). ზემოთ, თავი 3 (ბოლო შენიშვნა) გვ. 14.

წამოიწია წმინდა მეცნიერული ხასიათის სერიოზული წინააღმდეგობები. ისინი ამოდიან მცდარი მოსაზრებიდან, რომ კანტისა და მისი მიმდევრების ტრანსცენდენტური (კრიტიკული) მეთოდის თანახმად, იდეას სუბიექტური, პიროვნული ხასიათი აქვს და მოკლებულია ობიექტურ, მეცნიერულ დასაბუთებას მაშინ, როცა ის სწორედაც უნდა წარმოადგენდეს მუდმივს ფენომენების ცვლილებაში, კრიტიკულად გაწმენდილს ცხოვრებაში, ფასეულსა და მარადიულს ყოფიერებაში. ამ შეტევებით, რომლებიც ისევ და ისევ მეორდება ამა თუ იმ ფორმით, ვითომდა ზუსტი მეცნიერული თვალსაზრისით, სურთ დაარტყან სამართლიანობის იდეას ისევე, როგორც მორალისა და ჭეშმარიტების იდეებს, როგორც აბსოლუტურსა და ღვთაებრივს; სჯერათ, რომ მათ კონსტრუქციისა და წარმოსახვის ნაყოფად დაასრულებენ და უპირისპირებენ მათ რელატიურს, როგორც ისტორიულად განპირობებულს, რაც მხოლოდ მეცნიერულად შეიძლება იყოს დადგენილი და დასაბუთებული, რაზეც თანხმდება როგორც საბუნებისმეტყველო, ისე სპეციალური ჰუმანიტარული მეცნიერებები. ეს ასევე მოიცავს უახლეს ეგზისტენციალურ ფილოსოფიასა და დიალექტიკურ თეოლოგიას (კარლ ბარტი, გოგარტენი, ე. ბრუნერი, ბულტმანი): ღმერთი გვევლინება როგორც „თვით სხვა“ ჩვენი არსებობის მიღმა; როგორ შეუძლია სასრულ ადამიანს მისი შეცნობა და მის შესახებ რაიმეს თქმა? როგორ შეუძლია მიწიერ მსაჯულს გააცნობიეროს ან შეიცნოს აბსოლუტური, ღვთაებრივი სამართლიანობა? მაგრამ, როგორ შეიძლება აქ საერთოდ პრობლემის დანახვა ან ვარაუდი? [ეს უნდა იყოს მეცნიერულად დადასტურებული!].

ამ „თანამედროვე“, ძალიან თავდაჯერებულად წამოყენებულ ტენდენციებს, სინამდვილეში ჩვენი ცნობიერება საერთოდ არ მიჰყავს წინ, არამედ პირიქით, მიჰყავს უკან; უმნიშვნელოვანესი პრობლემები ყოველთვის გადაუჭრელი რჩება, ყოველი ფილოსოფიის რეალური მეტაფიზიკური საზრუნავი რჩება დაუკმაყოფილებელი. ნაცვლად ამისა, ადამიანი შემოიფარგლება არა მხოლოდ ნეოკანტიანელების (natorpi) მიერ ჯერ კიდევ იმედითა და უსაფრთხო მომავლის ქადაგებით განცხადებული, ფილოსოფიის „მარადიული ამოცანით“, რომელიც პროგრესის პერსპექტივას მაინც ტოვებს დაუმთავრებელი კვლევის ფარგლებში, არამედ ეს გულისხმობს ძალიან ღარიბ და უნაყოფო არსებობას, რომელიც ნაყოფს არ ისხამს და არც მოისხამს, არასოდეს ავლენს სიცოცხლის ჩანასახს. როგორ შეიძლება გწამდეს ღმერთის, თუ ოდნავი წარმოდგენა არ გაქვს მის არსებობაზე, თუ ვერაფერს იტყვი მასზე? განა ასეთ ნეგატიურ, ნიჰილისტურ ფილოსოფიას უკვე არ უნდა ჰქონდეს თანდაყოლილი მეთოდური გაურკვევლობა, მართლაც სერიოზული შეცდომა? უფრო ადამიანში, რომელიც თავის (ფილოსოფიურ თუ სხვა კულტურულ) მისიას აცნობიერებს, ხომ არ უნდა ვიპოვოთ ღვთაებრივი მიდრეკილება, ღმერთების ნაპერწკალი, რომელიც მისივე ნებით უნდა აანთოს? და განა კარგ მოსამართლეს, რომელიც აცნობიერებს თავის მაღალ პროფესიას, არ უნდა ესმოდეს საკუთარ თავში სამართლიანობის იდეა, როგორც ღვთაებრივი ხმა? უმაღლესი ფასეულობები, რაზეც მთელი რელატივიზმი იმსხვრევა, ცხოვრების მიღმა არ დგას როგორც შეუცნობელი სიდიდეები (რა ფასეულობა ექნებოდა მათ მაშინ ცხოვრებისთვის!); ისინი ცხოვრებაშია. ისინი ჩვენში ცხოვრობს. მთელი მოკრძალებით, კულტურულმა

ადამიანმა არ უნდა მისცეს საკუთარ თავს სიღარიბის ისეთი მოწმობა, რომლითაც ის ცხოვრების ჭეშმარიტ ფასეულობებს შორდება³.

3. იურიდიულ პოზიტივიზმსა და სამართლის იდეას შორის (სამართლიანობა, ბუნებითი სამართალი) ურთიერთობის შესახებ არსებობს ვრცელი ლიტერატურა, მათ შორის, ამ ურთიერთობის დოგმატიკაში განვითარების შესახებ. ახალი დროიდან მოყოლებული Lang-Hinrichsen, Zur ewigen Wiederkehr des Rechtspositivismus (In Festschrift für Edmund Mezger. München. 1954, 1-69), მაგ., ბერძნებისა და ფიხტესა და პეგელის, პევილისა და რუფენერის სქოლასტიკის შეხედულებების შესახებ. თუმცა, მასალების მთელი სიმდიდრითა და გამჭვირავობით, ცოტა რამ უწყობს უშუალოდ ხელს ამ წიგნში წამოჭრილი საკითხების გადაწყვეტას. – სამართლის ფილოსოფიის შესახებ ბოლო ნაშრომებში პოპულარულია სამართლიანობის კავშირი ღირებულებათა ფილოსოფიასთან (რაც მისასაღებელია ავტორთან Franz Vonessen, Rechtsbegriff und Neubegründung der Ethik, ArchRSPH 41 H. 3, 1955), განსაკუთრებით, ბუნებით სამართალთან (როგორც სამართლის უმადლესი, ზესამართლებრივი პრინციპების ძიებაში, მაგ., Coing aaO. und W. Friedmann, ArchRSPH 41, 348, 367/8, 1955) ან ასევე ონტოლოგიასთან და განსაკუთრებით, ეგზისტენციალურ ფილოსოფიასთან. S. 305/25; W. Maihofer, Recht und Sein, Prolegomena zu einer Rechtsontologie 1954). ამის საპირისპიროდ, ძველი მარბურგის ნეოკანტიანური სკოლის აპრიორიზმი (კოენი, ნატორპი, შტამლეერი) კვლავ წარმოდგენილია ავტორთან Emge, Einführung in die Rechtsphilosophie 1955: იყო სამართლიანი ნიშნავს „იქცეოდნე სწორად ისტორიულად მოცემულ სიტუაციაში“; „სისწორეში“, ე.წ. აბსოლუტური ფასეულობების ზოგად ცნებაში, „სამართლიანობა და სამართლებრივი უსაფრთხოება შეჩერებულია“. მრავალი ცალკეული ტრაქტატისგან შემდგარი ამ ვრცელი ნაშრომის ძირითადი თვალსაზრისი („კონცეფცია“) შემდეგია: ლოგიკური სიტუაცია, აქტუალობა, სისწორე, ავტორიტეტული და სავალდებულო, განზრახვა, ვალდებულება, რეალობა; შედეგები (რომელსაც თავად ავტორი მხოლოდ უარყოფით მნიშვნელობას ანიჭებს, გვ. 218/24) შეიძლება იყოს, ისევე როგორც ნებისმიერი აპრიორი მეთოდის შემთხვევაში, მხოლოდ ფორმალური, ლოგიკურ-ანალიტიკური გადაწყვეტილებები (თავისთავადობის, სიტყვათა ჭიდილის, სპირალური ბრუნვების ბრალდება). არ არსებობს ისეთი მნიშვნელოვანი, აუცილებელი თვალსაზრისი, როგორცაა ფასეულობების სტანდარტი, მარეგულირებელი იდეა, სოციოლოგიური ობიექტი (ინტერესი), ცხოვრება და კულტურა. მხოლოდ ამ პირობებში შეიძლება უფლება, სამართლიანობასა და საერთო სიკეთესთან ერთად, გონივრულად განისაზღვროს (ანუ როგორც ცხოვრებისეული ფასეულობა). არასწორად არის გაგებული „სისტემური აზროვნების“ მნიშვნელობა, რომლის გარეშეც არ არსებობს წინააღმდეგობებისგან თავისუფალი, დახურული ცოდნა; მიზანი შეიძლება იყოს მხოლოდ „ღია სისტემა“ (რიკერტი), რომელშიც ახალი კვლევის შედეგებს შეუძლია თავისი ადგილის პოვნა. „პრობლემური აზროვნება“, რომლითაც ავტორი კმაყოფილია, მხოლოდ წინასწარი ნამუშევარია, მაგრამ მასაც უნდა აკონტროლებდეს სისტემა. იგივე მოსაზრებები ეწინააღმდეგება ძლიერ ამაღლებულ ნაშრომს ავტორისა Viehweg, Topik und Jurisprudenz 1953; ამის შესახებ მნიშვნელოვანი შეშფოთება ავტორთან Engisch ZStrW. 69, 600. სამართლიანობის იდეაზე არავის შეუძლია უარის თქმა; ეს ჩანს წმინდა ინტერესთა იურისპრუდენციისა და იურიდიული პოზიტივიზმის სხვა წარმომადგენლებთან (მაგ., ვესტერმანის 1954 წლის ციტირებულ სარეკტრო სიტყვაში, სადაც კანონები მიჩნეულია სამართლიანობის იდეის ტიპიზაციად). ასევე მიმანიშნებელია კელსენი, რომელსაც თავის ე.წ. წმინდა სამართლებრივ დოქტრინაში, რომელიც ერთდროულად ნეოკანტიანურ-მეთოდოლოგიურიცა და შინაარსობრივ-პოზიტივისტურია, სურს აღმოფხვრას როგორც ინტერესთა მდგომარეობები, ისე სამართლებრივი ფასეულობები, მაგრამ ის, როგორც ავსტრიის კონსტიტუციის შემქმნელი (1918 წლის ავსტრიის დემოკრატია ნამდვილად ვერ იყო გამართლებული სოციოლოგიურად), 1945 წლის საოკუპაციო სახელმწიფოების კონდომინიუმთან დაკავშირებით ცალსახად უსვამს ხაზს, რომ დემოკრატია არ უნდა დათრგუნოს მოწესრიგებულად გამოთქმული შეხედულება, რომ სამართლიანობის იდეა ფარდობითია და ეს ტოლერანტობას ნიშნავს. – ეპისტემოლოგიური შედეგი ყოველთვის განისაზღვრება კითხვით ლოგიკური აპრიორის შესახებ (არ აგვერიოს წარმოქმნის ფსიქოლოგიურ პროცესთან): კანტის კრიტიკული (ტრანსცენდენტური) მეთოდის გრძელვადიანი მოგება! უკანასკნელ ათწლეულებში განხლდა ინტერესი და გაგება საკითხის მიმართ ჩვენი ცოდნის ლოგიკური შესაძლებლობის, კატეგორიების, ჩვენი აზროვნების კანონების პროპორციის შესახებ; ყოფიერების უშუალო შესწავლა უფრო სასწრაფო აღმოჩნდა, ვიდრე საკითხი შესაძლებლობის, მეთოდის, სამეცნიერო მასშტაბის შესახებ. შიშიც კი არსებობდა, რომ აზროვნების კანონები, რომელთა გარკვევასაც ცდილობდნენ ნეოკანტიანელები, დაჩრდილავდა და გააყალბებდა ჭეშმარიტ ყოფიერებას (რაც ნიცშემ უკვე გამოაცხადა, როგორც ახალი შეხედულება). თუმცა, ახლა სწორედ ცალკეულმა მეცნიერებებმა (ფიზიკა) დაადასტურა აზროვნების კანონების ფუნდამენტური მნიშვნელობა და მათი როლი საგნების შემეცნებაში. თუ ბირთვული ფიზიკის დამადასტურებელი „უკან კანტისკენ“, ფილოსოფია არ იქნება ისეთი ჩამორჩენილი, რომ დაიცვას „წინაპირობითი“ მსოფლმხედველობა (ასეთი ზოგადი სახით 1955 Th. Litt in: Der Convent 5 H. 11). ის, რაც უნდა ვრცელდებოდეს თანამედროვე ატომურ მეცნიერებაზე, სხვაგვარად არ უნდა ვრცელდებოდეს ფასეულობების, განსჯების, ნორმების მეცნიერებაზე, სადაც აზროვნების კანონების წილი კიდევ უფრო აშკარაა.

არ არის ადვილი წარმოდგენის შექმნა უფრო ახალ *ევანგელურ⁴-თეოლოგიურ* შეხედულებებზე. აქამდე მეცნიერების ფუძემდებლად ითვლებოდა შლაიერმახერი. თავის ეთიკაში მან გააერთიანა ელინური და განსაკუთრებით ქრისტიანული შეხედულებები; მისი კანტზე ორიენტირებული შეხედულების თანახმად, ღმერთი არ შეიძლება იყოს მარეგულირებელი პრინციპი, თუ ის ასევე არ არის კონსტიტუტიური პრინციპი, რისი გამართლებაც, რა თქმა უნდა, კანტის თვალსაზრისით სრულიად შესაძლებელია. თუ მას არ სურს სამართლიანობის პირველ სათნოებად განხილვა, როგორც ამას პლატონი და კანტი აკეთებენ, არამედ მისი სიყვარულით ჩანაცვლება სურს, მაშინ ეს სწავლება მხოლოდ დარწმუნების ქრისტიანული ეთიკის თვალსაზრისით შეიძლება აიხსნას. მკაფიო და აშკარა წარმოდგენას გვაძლევს Hans Rust, Kant und Schleiermacher zum Gedächtnis 1954, Jahrb. d. Albertus-Universität zu Königsberg Bd. 5 S. 6-56; შდრ. ასევე ჩემი ნაშრომი Metaphysik 1951 S. 286/7, მასში მოცემული სათნოებების ტიპების ტაბელური მიმოხილვით, სხვადასხვა შეხედულებების შესაბამისად. ბოლო დროს „დიალექტურ თეოლოგიას“, ეგზისტენციალური ფილოსოფიის ნაწილობრივი გავლენით, კრიტიკული ფილოსოფიისგან დამოუკიდებლად სურს რელიგიის ფილოსოფიის შექმნა: ღმერთი, როგორც „სრულიად სხვა“ უნდა ჩამოშორდეს ფილოსოფიურ სპეკულაციას. ამ მიმართულების ფუძემდებელთა შორის, კარლ ბარტის გარდა, სხვა მხრივ, შეიძლება დავასახელოთ ემილ ბრუნერი, რომელმაც ასევე წარმოადგინა წიგნი სამართლიანობის შესახებ 1941 წელს. ამ მიმართულებას მიეკუთვნება ასევე სამართლის ისტორიკოსი და მანამდე ჰეგელსა და შელინგზე ორიენტირებული სამართლის ფილოსოფოსი ვალტერ შონფელდი; სამართლიანობის შესახებ 1952 წელს დაწერილ თავის წიგნში ის ამოდის იქიდან, რომ სამართლიანობა უნდა გავიგოთ არა სამი განზომილებით, როგორც ჩვენი დოქტრინის თანახმად, არამედ – ოთხით; მეოთხე არის თეოლოგიური, რომელიც არ ექვემდებარება ერთ მეცნიერულ (ანუ ფილოსოფიურ) განმარტებას და სავსეა წინააღმდეგობებით. ამრიგად, ბიბლიური იგავი ვენახის შესახებ გონიერების საფუძველზე ვერ აიხსნება („ბევრია მოწვეული და ცოტა – რჩეული“). ბიბლიური პასაჟები, რომლებიც სამართლიანობას ეხება, უნდა განიმარტოს თითოეულ კონკრეტულ შემთხვევაში. თუმცა, ჩემი აზრით, მრავალი პასაჟი გვაძლევს იმის ახსნის საშუალებას, რომ სამართლიანობა ერთ-ერთ უმაღლეს ფასეულობად ითვლება და ღმერთს მიეწერება. ფსალმუნი 16,1: ისმინე, უფალო, სიმათლეს; 16,15: მე სიმათლით ვიხილავ შენს სახეს, გავძლები გამოღვიძებისას შენი სახების მხერით. იობი 33,26: შესთხოვს ღმერთს, ღმერთი კი შეიწყალებს მას, სიხარულით შეხედავს მის სახეს და *სიმათლეს აღუდგენს კაცს*. იობი 34,5: რადგან თქვა იობმა: მართალი ვარ და ღმერთმა წამართვაო სამართალი; – K. Löwith, Weltgeschichte und Heilsgeschehen, die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie, Stuttgart 1953 ცდილობს დაამტკიცოს, რომ იუდეო-ქრისტიანულ ფუტურიზმს „შეუძლია გახსნას მომავალი, როგორც ყველა თანამედროვე მისწრაფებისა და აზროვნე-

4. როგორც ცნობილია, სამართლიანობის *კათოლიკური* კონცეფცია არისტოტელურ და თომისტურ სწავლებას ეფუძნება. შდრ., მაგალითად, პეტრანჯეისა და მესნერის ნაშრომები (Einf.-RPh. 1954), რომლებსაც მე უკვე არაერთხელ შევეხე. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ, მიუხედავად სხვადასხვა წინაპირობისა, კათოლიკური სამართლის ფილოსოფიის ზოგიერთი შედეგი ძალიან ახლოსაა ჩემს სწავლებასთან.

ბის პორიზონტი“ (106). ხოლო გოგარტენი მიიხნევს „ადამიანისა და მისი სამყაროს სრულყოფის იმედს ქრისტიანული რწმენის ბირთვად და გულად“ (Die christliche Hoffnung, Dt. UnivZ 1954 H. 24); თავიდან ეს იმედი მხოლოდ ღმერთზე იყო მიმართული⁵, რომელსაც ადამიანი სთხოვდა თავისი სურვილების ასრულებას, მაგრამ არა მიწიერი სიკეთის, არამედ სხვა სამყაროში ბედნიერებისა, მაშინ, როცა ჩვენს დროში სრულწლოვანებას მიღწეული ადამიანი თავის იმედს კაცობრიობის პროგრესზე ამყარებს, როგორც ისტორიის აზრზე. აქ *საერთო სიკეთე სამართლიანობის ფარგლებში* უნდა გამოვლინდეს. ხელოვნების გეშტალტი ჩამოაყალიბა გერმანულმა იდეალიზმმა და გერმანულმა კლასიციზმმა მათი შეხედულებისამებრ; ფილოსოფიურ გამოხატულებას გეთავაზობს კანტის მარეგულირებელი იდეა და ფასეულობისა და კულტურის შემდგომი ფილოსოფია: იმედი მიმართულია მომავლისკენ, რომელიც ყოველთვის მომავლად რჩება; დრო და მარადისობა მეტაფიზიკური გადაამწყვეტი პუნქტებია.

სისტემატური ცოდნის ბევრჯერ განხილულმა საზღვრებმა წარმოშვა *ინდივიდუალური აქტის*, თავისუფლების, ნების გადაწყვეტილების პრობლემა და შემდეგ ზოგადად *ცხოვრების ფილოსოფიის* მთელი საკითხი და მიმართულება, რომელიც ამგვარად კვლავ სძლევეს კონკრეტულ აქტს და ისწრაფვის სისტემისკენ, თუმცა ასეთი სისტემა ამ გზით ვერასოდეს მიიღწევა (შოპენჰაუერი, ნიცშე, დილტი, შტიმელი). ორი ფართოდ განსხვავებული პრობლემური სფეროს იდენტიფიცირება შესაძლებელია ახსნისთვის. სისხლის სამართლის რეფორმაზე მსჯელობისას მართებულად გვსურს უარი ვთქვათ მუშაობის დოგმატურ სტილზე, რათა ყოველგვარი ზიანის გარეშე განხილული იქნეს ახალი (!) შეთავაზებების სარგებლიანობა და ვნახოთ, იწვევს თუ არა ისინი უფრო მარტივ, სამართლიან გადაწყვეტილებებს, რომლებიც უფრო ეფექტურად უწყობს ხელს საერთო სიკეთეს (მაგალითად, Engisch ZStrW 70, 1959, 567, 603). და შემდგომ: ადამიანის ცხოვრების მიზანია კულტურული ფასეულობების შექმნისდაგვარად შექმნა, შემოწმება და ხელშეწყობა. ცხოვრების ყველა ეტაპზე, ყველა ისტორიულ ეპოქაში ჩნდება ახალი ამოცანები და ახალი მიზნები, რადგან არ არსებობს ორი ერთნაირი მომენტი; ღირებული მონადები ყოველთვის უნდა ხელახლა გადაამუშავდეს და შეივსოს ფასეული შინაარსით. ადამიანისთვის, ხალხისთვის, დროის ყოველ მომენტში განისაზღვრება ახალი მომავალი, რადგან გარემო მუდმივად იცვლება და ქმნის ახალ ღირებულებით კონტექსტებს. თუმცა, კონკრეტული საკითხები, ზოგადად, ყოველთვის ერთი და იგივეა: სიტუაციები, სწრაფვა ძალაუფლებისა და ფასეულობებისკენ, მიზნები, სტანდარტები, ძირითადი კანონები, აბსოლუტური ფასეულობები. ეს, როგორც ვხედავ, არის ღრმა დოქტრინა მარადიული დაბრუნების შესახებ (Nietzsche, Fröhliche Wissenschaft 1882, Aph. 341): ღრმადმოაზროვნე ადამიანი ყოველთვის კვლავ შეიცნობს თავის (!) კონკრეტულ ცხოვრებისეულ ამოცანას, რათა ხელახლა გადაჭრას ის.

(გაგრძელება შემდგომ ნომერში)

5. ლუთერმა თქვა პარადოქსი: იმედით ადამიანი უბრუნდება თავის არარსს, ხოლო ვინც უბრუნდება თავის არარსს, უბრუნდება ღმერთს, ე.ი. არარსში ის პირველად განიცდის ღმერთს, როგორც იმედს, მიზანს და ფასეულობას.

DIE GERECHTIGKEIT*

WESEN UND BEDEUTUNG IM LEBEN DER MENSCHEN UND VÖLKER WILHELM SAUER

4. GERCHTIGKEIT UND PERSÖNLICHKEIT. LEISTUNGSFÄHIGKEIT. SACHLIGKEIT. PHILOSOPHISCHE LAGE

I. Die Gerechtigkeit wird vielfach als Achtung der Persönlichkeit, als Behandlung gemäß der allgemeinen Menschenwürde bezeichnet. Bei einer liberalistischen Welt und Lebensanschauung erfreut sich eine derartige Bestimmung der Gerechtigkeit großer Beliebtheit, während sozialistische Gedankenkreise wohl mehr Gewicht auf die Gemeinschaft zu legen scheinen. Bei näherem Zusehen besteht jedoch ein solcher weltanschaulicher oder gar politischer Gegensatz für die Auffassung der Gerechtigkeit nicht, wie auch allgemein Persönlichkeit und Gemeinschaft nicht in Gegensatz treten sollten. Eine echte, auf den Wert orientierte Gemeinschaft erkennt gerade die Persönlichkeit in ihrer Würde an und beschränkt sie nur insoweit, als es das Gemeinschaftsinteresse erfordert, da alle Gemeinschaftsmitglieder sich zugunsten der Gemeinschaft gleichmäßige Abstriche gefallen lassen müssen. Andererseits, bedarf die Einzelpersonlichkeit zu ihrer Ergänzung und zu ihrer vollen Wirksamkeit der Gemeinschaften; ein jeder ist nichts ohne Verbindung mit anderen Menschen. Nur auf die Grade und Abstufungen kann es bei den Beziehungen des Einzelmenschen zu Gemeinschaften ankommen.

Bestimmt man die Gerechtigkeit unmittelbar nach der Achtung der Persönlichkeit, so fragt sich sofort, welche Elemente der Persönlichkeit für die Beurteilung maßgebend sein sollen; und da kann die Antwort nur lauten: die von ihr in die Gemeinschaft eingebrachten Werte. Äußerliches und Zufälliges am Menschen ist für die Gerechtigkeit offenbar ohne Belang. Die Persönlichkeit ist eine zusammengesetzte Größe und bedarf auch als Beurteilungsobjekt näherer Zergliederung und Bestimmung. Oben (2) wurde allgemein die Leistungstüchtigkeit zugrunde gelegt; sie ist offenbar der wichtigste Gegenstand und Maßstab für die Gerechtigkeit. Es kommen jedoch noch andere Elemente der Persönlichkeit in Frage, und diese bedürfen

* This is a continuation from the first issue of the journal.

im folgenden eingehender Erwägung, damit die Gerechtigkeit vor Fehlurteilen bewahrt bleibt. Und hierbei wird man zu verschiedenen Ergebnissen gelangen nach den oben (3) unterschiedenen verschiedenen Gemeinschaften.

Die Persönlichkeit setzt sich aus Körper und Geist zusammen, und der letztere äußert sich in Wollen, Fühlen, Denken und Handeln. Die natürliche (biologische) Individualität bleibt für die Gerechtigkeitsbeurteilung außer Betracht; die soziale Persönlichkeit äußert sich vor allem in ihrem Wirken innerhalb des sozialen Lebens, im Kraft – und Wertstreben in Richtung auf sozial erhebliche Ziele und Werte. Hiernach steht in der Tat die Leistungstüchtigkeit des Menschen im Vordergrund. Ist es aber gerecht, wenn man nur seine wirkliche Leistung, womöglich den äußeren Erfolg, entscheiden läßt? Beruht sie nicht oft auf besonders glücklichen äußeren Verhältnissen unabhängig vom Willen und Wert des Menschen? Entgegensteht die Ansicht Kants: Nichts in der Welt ist gut als allein der gute Wille. Aber darf sich hierauf der Schüler, der Examenskandidat, der Berufsbeamte, der Staatsmann berufen, wenn sie von Mißgeschick verfolgt werden und wenn der Erfolg ausbleibt? Ist es aber nicht eine Härte, den Erfolg entscheiden zu lassen, wenn der bestveranlagte Mensch durch widrige Umstände verhindert wird, seine Pläne auszuführen, etwa durch Krankheit, Krieg, Tod? Wo liegt die gerechte Entscheidung?

Aus diesem Knäuel von Streitfragen ist ein Ausweg nur zu finden, wenn man sich auf die verschiedenen sozialen Lagen und Aufgaben besinnt und wenn demnach der *Beurteilungsgegenstand* näher umgrenzt wird. Zu beurteilen ist im allgemeinen das *Wirken, das Wertstreben (Wollen und Handeln zur Erreichung günstiger Erfolge) einer Persönlichkeit unter Berücksichtigung ihrer natürlichen, sozialen, wirtschaftlichen, kulturellen Umwelt*. Innerhalb dieser langen Kette vom Willen über die Leistungsfähigkeit und die Leistung bis zum Erfolg ist der Schwerpunkt der Beurteilung verschieden zu verlegen, je nach der Aufgabe, die gelöst werden soll, und je nach dem Gemeinschafts – und sonstigen sozialen Verhältnis, in dem der zu Beurteilende steht. Soll ein gerechtes moralisches Werturteil gefällt werden, etwa in dem Schul – oder kirchlichen Unterricht oder in der Familie oder der Freundschaft, so ist vor allem (wenn auch nicht immer ausschließlich) mit Kant der *Wille* zu beurteilen. In diesem Fall sagt man: er hat wenigstens das Beste gewollt, mag er auch geirrt oder gefehlt oder Unglück gehabt haben; gerechterweise ist aber sein redliches Wollen anzuerkennen. Solche Erwägungen sind jedoch in rein sozialen Angelegenheiten nicht berechtigt, wenn man z.B. den Schüler oder Prüfling oder den zur Anstellung oder Beförderung vorgeschlagenen Berufsangehörigen zu beurteilen hat. In solchen Fällen würde man ungerecht handeln, wenn man die gute Absicht vorziehen würde vor der wahrhaft *tüchtigen Leistung*, die ohne großen Aufwand an Mühe und Fleiß allein auf Grund hervorragender Befähigung zustande kommt. Immerhin mag hier eine geringere Rolle spielen die Frage, ob der tüchtigen Leistung auch der erwartete günstige äußere Erfolg beschieden ist. So erhält der Schüler, der Berufsanwärter auch dann ein gutes Leistungszeugnis, wenn er sein Wissen wegen widriger Umstände, wegen Überfüllung oder Krankheit oder wirtschaftlicher Ungunst nicht verwerten kann. Das tüchtige Werk des Künstlers oder Gelehrten verdient gute Kritik trotz Unaufführbarkeit oder Unverkäuflichkeit.

Es gibt aber auch kulturelle Aufgaben und soziale Verhältnisse, wo allein der *äußere Erfolg* über den Wert entscheidet. Man tadelt gerecht, wenn es über den Arzt heißt: Operation gelungen, Patient gestorben. Oder über einen höheren Verwaltungsbeamten: Gute Verordnung, Seuche ausgebrochen. Oder über einen Dozenten: Gelehrter Vortrag, kein Lehrtalent. Oder über einen Staatsmann: Ausgezeichnete Friedensplanung, Krieg nicht verhindert. Oder über einen Feldherrn: Geschickte Taktik, Feind zuvorgekommen. Man erinnert sich, daß ein Herrscher, der allgemein der Friedensfürst genannt werden wollte und auch genannt wurde, gerade deswegen militärische Konflikte nicht verhindern konnte. Der Historiker beurteilt ihn nach dem Erfolg, aber er fügt gerechterweise hinzu: „rein menschlich gesehen“ oder „in persönlicher Hinsicht“ oder „charakterlich“ war er ohne Tadel. So wird Heinrich IV., der Büsser zu Canossa, wegen seines politischen Weitblicks gerühmt. Und der vielleicht begabteste deutsche Kaiser, Friedrich II., wird der Totengräber des deutschen Reiches genannt. Mitunter läßt man auch den *erwarteten Erfolg* entscheiden. Literarhistorisch wird die erste Bedeutung von Männern gerühmt, wenn ein frühes Ende sie an weiterem Schaffen und an der vollen Entfaltung ihrer genialen Persönlichkeit hinderte; man denke an H. v. Kleist, an Novalis, an Hölderlin, an Mozart, an Schubert. Andererseits wird die Bedeutung dadurch etwas gemindert, wenn sie nach früher hervorragenden Erfolgen sich vom Weiterschaffen trotz langem Leben zurückzogen, wobei man (ohne Verringerung ihres Lebenswerkes) an Schelling, Schopenhauer, Grillparzer, Rossini denken mag. Allgemein darf man sagen: es entscheidend nicht nur die Leistung, sondern auch die *Leistungsbereitschaft*, nicht nur das Werteschaffen, sondern auch die *Gewährleistung des Werteschaffens*. Und zwar steigt der Wert einer Persönlichkeit umso mehr, je widriger die Umweltverhältnisse und je stärker die äußeren Widerstände waren. Insofern nehmen einen hohen und höchsten Rang ein der Staufer Friedrich II., Schiller, Beethoven, Richard Wagner.

Nach Maßgabe der vorstehenden Ausführungen könnte man geneigt sein, die Gerechtigkeit abgekürzt als „Persönlichkeitsbewertung“ oder „Persönlichkeitsbehandlung“ zu bestimmen, womit einer weitverbreiteten modernen Anschauung entsprochen wäre. So wird seit Vertiefung der psychologischen und anthropologischen Persönlichkeitsforschung der letzten Jahrzehnte auch in der Strafrechtspflege gefordert, mehr als bisher über die einzelne Tat hinaus die Täterpersönlichkeit zu berücksichtigen, und schlagwortartig den Satz aufzustellen; nicht die Tat, sondern der Täter ist zu bestrafen; man erkannte richtig, daß die einzelne Handlung nur als Produkt der Persönlichkeit zu verstehen ist und daß eine und dieselbe Tat, etwa ein leichter Diebstahl, ganz anders wiegt, wenn er von einem bisher unbescholtenen Gelegenheitstäter als wenn er von einem vielvorbestraften Gewohnheitsverbrecher begangen wird. Die Gerechtigkeit fordert hiernach verschiedene Bestrafung derselben Tat je nach Verschiedenheit der Personen. Im Grunde wird aber gemäß den Anforderungen der Gerechtigkeit immer nur die Tat bewertet, die lediglich in verschiedener Schwere je nach dem Persönlichkeitswert ihrer Urheber erscheint; sonst müste man, wenn der Täter neue Taten begeht, immer wieder dieselbe Persönlichkeit bestrafen. In der Mehrzahl der Fälle, leichter Übertretungen, Beleidigungen, Gasthausausschreitungen usw., würde es auch zu weit führen, jedesmal Persönlichkeitsforschungen anzustellen, die womöglich das

Schwergewicht auf viel strafwürdigere Verfehlungen bei bisher nicht bekannt gewordenen charakterlichen Defekten verlegen würde. Die an sich erwünschte Persönlichkeitsforschung hat also ihre Grenzen. Die Analyse ist nur so weit auszudehnen, als es die jeweilige konkrete Aufgabe erfordert, um ein gerechtes Urteil zu fällen. Auch hier zeigt sich, wie irrig es ist, ohne weiteres die auf einem Wissenschaftsgebiet (der Psychologie) gewonnene Erkenntnis auf ein anderes Arbeitsfeld zu übertragen. Der Maßstab der Gerechtigkeit bleibt gleichwohl derselbe: Persönlichkeitsbewertung nach der Leistung (Leistungsfähigkeit) im Rahmen der konkreten Aufgabe.

Die Betonung der Persönlichkeit erweist sich andererseits als geboten, um vor schlimmen Fehlurteilen zu bewahren, wie sie das Zeitalter des Kollektivismus mit sich brachte, der sogar auf die persönlichkeitsgerichteten Gebiete der Moral – und der Rechtslehre übergriff: man stellte den Begriff der Kollektivschuld auf und wollte für ein Verschulden bestimmter Einzelpersonen auch andere, persönlich schuldlose Personen bußen lassen. So sollte für Verbrechen führender Männer eine ganze Gemeinschaft Strafe erleiden, für die Untaten des Diktators das gesamte Volk, für Kriegsgreuel unschuldige Kriegsgefangene als Geiseln. Mit Recht hat sich das zwei Weltkriegen unterlegene deutsche Volk gegen die Anerkennung einer derartigen fremden Schuld, auch ein Verschulden am Ausbruch des Krieges gestraut. Das Geiselnwesen ist im modernen Völkerrecht einer gründlichen Revision unterzogen.

Ein grundsätzliches Bedenken kann gegen die Persönlichkeitsbezogenheit der Gerechtigkeit erhoben werden. Nicht ohne Grund trägt die Justitia die Binde vor den Augen: sie soll ihre Entscheidung streng objektiv ohne Ansehen der Person treffen. Das hindert jedoch nicht, sondern gebietet im Gegenteil, daß der vorliegende Fall unter eingehender Berücksichtigung der individuellen Eigenart und vor allem auch der persönlichen Verhältnisse behandelt wird; diese „sachliche“ Einstellung ist eine solche, die jene zur Gerechtigkeit erforderliche Generalisierung verträgt, und dazu gehört auch die liebevolle Einfühlung in die Persönlichkeit. *Das Persönliche ist nur im Rahmen des Sachlichen zu berücksichtigen.* Auszuscheiden sind lediglich subjektive Interessen, rein persönliche Stimmungen und Motive; vor allem ist streng jede Bevorzugung der einen Person, der einen Personengruppe oder Partei oder Klasse vor den anderen oder gar die Rücksichtnahme auf eine etwaige Sonderstellung der zu beurteilenden Person und auf die von ihr ausgehenden Wirkungen, die zu erwartenden Vergünstigungen oder Nachteile. Diese strenge Objektivität und Sachlichkeit machen jenes „moralische Rückgrat“ aus, das keineswegs angeboren ist, sondern erst durch Übung, Erfahrung und Selbstdisziplin erworben werden muß, damit der Ehrentitel eines „Richters“ als Hüters der Gerechtigkeit wahrhaft verdient wird. Es ist nicht immer leicht, daß der junge Hilfsrichter bei der Beratung *gegen* den Vorsitzenden stimmt, der ihm später ein Zeugnis über seine Urteilsreife und Rechtserfahrung ausstellt und hiermit über seine Anstellung und Beförderung maßgeblich entscheidet; echte richterliche Vorgesetzte durchschauen und verabscheuen allerdings Schmeicheln und Kriechen, urteilen vielmehr selbst rein „sachlich“, aber sie besitzen nicht immer die nötige selbstkritische Distanz von ihrer eigenen, soeben wohlbegründeten persönlichen

Auffassung und sind von der Gerechtigkeit ihres eigenen Urteils tief durchdrungen, das sie nunmehr von einem vermeintlich ungeschulten Neuling angefochten sehen. Wenn dieser obendrein gegen jegliche Belehrung unzugänglich ist, so liegt nahe, ihn für rechthaberisch und unbelehrbar zu erklären, was die Beratung aufhält, die Sitzung bei Wiederholung in die Länge zieht und den gesamten Geschäftsbetrieb in Unordnung bringen kann. An derartigen, für einen Richter nicht seltenen Fällen ersieht man, was die Forderung „strenge Sachlichkeit ohne Ansehen der Persönlichkeit“ zu bedeuten hat. Wenn Radbruch bemerkt, ihm sei aufgefallen, daß bei seiner Leitung des Reichsjustizministeriums (1923) so oft das Wort „Sachlichkeit“ von den Beamten des Ministeriums gebraucht sei, so kann man sich nur freuen, daß sie dieses oberste Prinzip gebrauchten und hiermit offenbar Parteirücksichten ausschließen wollten. Möge nicht nur jeder Richter, was glücklicherweise so gut wie selbstverständlich ist, sondern jeder Mensch „sachlich“ urteilen und handeln; jedermann soll für die Gerechtigkeit eintreten, auch wenn er nicht der staatlich „bestellte“ Hüter der Gerechtigkeit ist. „Berufen“ ist jedermann.

Das Persönliche, das Nur-Persönliche hat sich dem sachlichen unterzuordnen. Erst dann wird die Person zur Persönlichkeit (ein von Kant in dem berühmten Schluß der Kritik der praktischen Vernunft betonter Gegensatz!). In diesem Sinne ist die Forderung Hegels zu verstehen: „Werde eine Person“. Und ebenso Goethes einmal so formuliertes, ebenfalls leicht mißzurverstehendes Ideal: „Höchstes Glück der Erdekinder ist doch die Persönlichkeit“. Die Sachlichkeit besonders stark zu betonen, ist in einem liberalen Zeitalter umso mehr geboten, als sich der Glaube einschleichen könnte, die Persönlichkeit und ihre Freiheit sei das oberste Prinzip, nach dem sich auch das Staatswohl, das Gemeinwohl und die Gerechtigkeit zu richten haben. Ein solches Prinzip verflüchtigt sich im Gebrauch der Masse zum Individualismus, zum Eigenwohl, zur Selbstsucht.–

II. *Die Verherrlichung der Person* kann ihren Ausdruck finden in verschiedenen Formen, die sich rangmäßig so aufbauen: *Ehre, Ruhm und Unsterblichkeit*; Geltung besitzen sie *nur innerhalb der Gerechtigkeit* als des obersten Gemeinschaftswerts. *Ehre* ist die soziale Geltung, die in einer Gemeinschaft ihren Mitgliedern nach dem Maß ihres Wertes (Wertebringen und Wertegewährleisten) wirklich zukommt (also nicht nur vermeintlich, nach ihrem äußeren Ruf! Das wäre eine äußere, aber ungerechte Ehrung). *Ruhm* bedeutet einen höheren Grad der Ehre, insbesondere in der Nachwelt und durch die Geschichte. *Unsterblichkeit* setzt den Geltungswert des Menschen fort in der Ewigkeit, dem Reich der ewigen Werte, als Trägers von Wert-Monaden in der Gemeinschaft anderer ewigen Wesen (im Kreis der „himmlischen Heerscharen“). In diese drei Gemeinschaften tritt der Mensch (die „Person“, das „Individuum“, das „natürlichen Lebewesen“) ein zuerst als „soziale Persönlichkeit“ (Ehrenträger), sodann als „historische Größe“ („berühmte Persönlichkeit“), zuletzt als „ewiges Wesen“ („unsterbliche Seele“).

Wenn nunmehr die Folge aus der hier vorgetragenen Grundanschauung gezogen wird, so darf in Kürze gesagt werden: alle drei Rangstellungen können dem Menschen, dem natürlichen Wesen, versagt werden, die beiden ersten gerecht wie ungerecht, die dritte nur gerecht.

Vor dem Richterstuhl der *Gemeinschaften, des Staates, der Gesellschaft, dem formalen Recht und der öffentlichen Meinung* kann der Mensch gerecht wie ungerecht (im Sinne der Rechtsidee) eingeschätzt werden, nämlich entweder seiner wirklichen Pflichterfüllung und Pflichtengewährleistung entsprechend, oder diesem seinem wirklichen Ehrenwert zuwider, bald zu hoch, bald zu niedrig, letzteres erfahrungsgemäß weit häufiger, weil die lieben Nächsten zur Verringerung seines Wertes neigen, um sich selbst in guten Ruf zu versetzen; manche verstehen die öffentliche Meinung und selbst die amtlichen Stellen zu ihren Gunsten über ihr Verdienst hinaus zu bearbeiten („Schaumschläger“, „Hochstapler“, die es übrigens in jedem Kulturzweig und in jedem Berufskreis gibt). – Ungerechte Urteile sind eben im sozialen Leben sehr häufig (eine Zusammenstellung der Möglichkeiten wird unten I 7,11, II 4,5,15 gegeben). Unbestechlicher ist bereits die *Nachwelt*, weil es da nichts mehr zu befürchten und zu verkleinern gibt, besonders aber der „Richterstuhl der *Geschichte*“; der Unterschied ist aber, daß hier ein ungleich strengeres Urteil angelegt wird, da auch kein Gewinn und vor allem kein Gegenwert mehr zu erwarten ist. Der Kreis der historischen Größen ist sehr, sehr klein. Aber Ungerechtigkeiten kommen auch hier sehr oft vor, so in der Verleihung des Ruhmestitels „der Große“; die ältere Geschichte war freigebiger; je mehr man in die Neuzeit vorschreitet, umso sparsamer wird die Geschichte. Friedrich II, der Hohenzollernkönig, erhielt noch den Titel; aber man wundert sich, daß kein Hohenstaufe von der Geschichte ausersehen wurde. Wie unbestechlich die Geschichte immerhin ist, zeigt die ablehnende Haltung gegenüber den Bemühungen Wilhelms II, seinem Großvater, dem siegreichen Kaiser Wilhelm I, in die Geschichte als den Großen einziehen zu lassen. Aber auch ungerechte Urteile der Geschichte erhalten sich lange, abgesehen von den umstrittenen Persönlichkeiten, wie den fränkischen Kaiser Heinrich IV. und den Staufer Friedrich II, worüber oben gesprochen wurde, abgesehen auch von zweifellos in ihrer Art bedeutenden Männern, die je nach dem Standpunkt des Historikers verschiedenem Werturteil unterliegen, wie Napoleon und Bismarck. – Unbestechlich und gerecht ist allein der Richterspruch der Gottheit in der Idee; die *Idee der Gerechtigkeit* hat dort ihre Stätte. Aber es sei gegenüber der von der Religion verkündeten Lehre die Ansicht vertreten, daß nur der werthafte Teil des Menschen an der Unsterblichkeit teilnimmt; unsterblich ist nur der Träger von Wertmonaden. Vom Standpunkt der Werttheorie erscheint es sinnwidrig, einen abgefeimten Verbrecher und einen moralischen Schurken in dieser Eigenschaft in die Ewigkeit einziehen zu lassen, und es erscheint als ungerecht, ihm vorher seine Sünden ohne eigenes Zutun zu vergeben (eine auch von Kant vertretene Ansicht, vgl. unten II 7).

Nehmen wir unmehr unsere obige Gedankenfolge auf, so ist zusammenzufassen; die Verherrlichung der Persönlichkeit ist berechtigt nur insoweit, als das *Sachliche* aus ihr herausgehoben wird; dieses Sachliche ist das, *was der Gerechtigkeit entspricht*. Andererseits ist jede bedeutende Sachlichkeit, die im Leben wirkt an Persönlichkeiten als lebende Wertträger gebunden, in ihnen verkörpert; sonst sind die Sachen starr und leblos. Der Begriff der Wert-Monaden vereinigt in sich Persönlichkeit und Sachlichkeit.

Eine ungenügende Bestimmung der Gerechtigkeit führt zu einer Reihe von Zweifelsfragen, die man für unlösbar hält, jedenfalls für unlösbar allein mittels des Gerechtigkeitsprinzips, was gern

gegen die Gerechtigkeitsidee als oberstes Prinzip überhaupt angeführt wird. Man bestimmt die Gerechtigkeit irrig nicht nach der Gleichwertigkeit und Leistungsfähigkeit, sondern nach der *Gleichheit* und der *Bedürftigkeit*; und nun wird gefolgert; wenn der eine Mensch oder das eine Volk bedürftiger ist, etwa wegen körperlicher oder geistiger Leistungsschwäche oder wegen wirtschaftlicher Notlage (Mangel an Naturschätzen, an Nahrungsmitteln, an Heizmaterial, an Wohnraum), so müste der bedürftige Teil entsprechend mehr erhalten als der wohlhabende und begüterte. Hieraus will man entnehmen, daß die Rechtsordnung (Wohlfahrtspflege) nicht auf die Gleichheit ausgerichtet werden könne; denn wenn nur eine bestimmte kleine Menge von Brot oder Kohlen zu Verfügung stehe, so müsse unzweifelhaft der Bedürftige bevorzugt werden, während es ungerecht sei, auch dem glücklichen Besitzer jener Bedarfsartikel eine gleiche Portion zuzuteilen, die für ihn entbehrlich sei, während sie für den Armen nicht einmal als notdürftiger Lebensunterhalt genügt. Hieraus ersieht man aber, daß die Gerechtigkeit nicht auf Gleichheit, sondern auf Gemeinwohl abzustellen ist; innerhalb der Gemeinschaft sind die vorhandenen Güter anteilmäßig so zu verteilen, daß den Lebensinteressen und Lebensnotwendigkeiten der Gemeinschaftsmitglieder entsprochen wird. Die Gerechtigkeitsidee hat in soziologischer Hinsicht auch die soziale, also auch die wirtschaftliche Lage zu berücksichtigen. Er darf aber natürlich nicht ein Mensch geltend machen, nach seinen Bedürfnissen, seiner körperlichen Konstitution, seinen geistigen Fähigkeiten beanspruche er mehr als der andere, etwa teure Genußmittel, wertvolle Bücher, hohe Kunstgenüsse; das würde der Gemeinschaftsidee widersprechen und das Gemeinwohl würde eine derartige ungleiche Verteilung der Lebensgüter nicht ertragen. Es wird ersichtlich, daß er auf die Leistungsfähigkeit ankommt; wenn eine Berufsgruppe, etwa ein Kreis von Naturforschern (ein chemisches oder physikalisches Institut) eine größere Summe von Geldmitteln benötigt, so kann es die Gerechtigkeit gebieten, daß ein anderer Wissenschaftszweig, etwa die Altertumskunde, in Zeiten der Not zurücksteht, weil das Gemeinwohl augenblicklich an Wertleistungen auf naturwissenschaftlichem Gebiet stärker interessiert ist. Im Einzelfall kann die Abgrenzung schwierig und nicht unbedenklich sein; aber das Prinzip der Leistungsfähigkeit und des Gemeinwohls leuchtet umso mehr ein. Die Bedürftigkeit von Einzelpersonen oder Einzelgruppen ist nur in tatsächlicher Hinsicht in Ansatz zu bringen, und zwar nicht allein, sondern nur in Verbindung mit anderen Merkmalen. So sind auch die Ursachen der Bedürftigkeit zu ermitteln; beruht sie auf Mangel an Arbeit bei Arbeitsmöglichkeit oder auf Energielosigkeit, nicht genügendem Kräfteinsatz, schlechter Verteilung der Kräfte oder zweckwidriger Auswertung der vorhandenen Güter, so liegen die Fehler bei dem Bedürftigen; ihm nunmehr obendrein durch höhere Zuteilungen zu helfen, würde sozialwidrig und unpädagogisch wirken. Völlig verfehlt wäre, nunmehr aus vermeintlich sozialen oder moralischen Gründen die Nächstenliebe anzurufen; die Gerechtigkeit würde antworten: Hilf dir selbst; arbeite und leiste etwas; sei eine Person (Hegel); werde wesentlich. Und doch andererseits: Steife das *Nur* – Persönliche ab, sei sachlich, allgemeingültig, ewig¹.–

1. Lit. Zum Vorstehenden: Sauer Metaphysik 1951; Philosophie der Zukunft 1923 (1926); Das Wesen der Ehre, Logos Bd. 9, 1920.

Am nächsten steht diesem Auffassungskreis unter den philosophischen Richtungen der Gegenwart und der jüngsten Vergangenheit die *Wertphilosophie*, die in methodisch verschiedener Weise inhaltlich ausgebaut wurde: nach der logisch-erkenntnistheoretischen Richtung unter Anknüpfung an Kant und Fichte besonders von Windelband, Rickert (*System der Philosophie I* 1921) und Münsterberg (*Philosophie der Werte* 1908); nach der ethischen und kulturtheoretischen Richtung unter Anknüpfung an Lotze (*Mikrokosmos* 1856/64) und Nietzsche die moderne *Lebens- und Kulturphilosophie* (Nachw. in m. Syst. d. RSoz. 1949. § 36, S. 365 ff.). Eine besondere, der Lebensphilosophie nahestehende Richtung ist die von E. Husserl angeregte *Phänomenologie*: Scheler, der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik (1913/6) mit der (diesem Buch nahestehenden) Tendenz, Kants formale Ethik durch eine inhaltliche Wertlehre auszubauen.

Für die Gegenwart ist kennzeichnend die Wendung von den Formen und Gesetzen zu dem *Sein* und der *Wirklichkeit* (Ontologie); so mit neukantisch-kritischem Ausgang Nicolai Hartmann, *Ethik* 1926 (1935), zur Grundlegung der Ontologie 1935 (1941). Eine Wertphilosophie sucht auch William Stern zu errichten, indem er von dem grundlegenden Gegensatz *Person und Sache* ausgeht (*Person und Sache* Bd 3, 1924); im Unterschied von unseren obigen Ausführungen mißt er aber nur der Person als zielstrebigem Einheit, nicht auch der Sache als zweckfremdem, mechanischem Aggregat sinnvolle Bedeutung bei. Subjektiv ist auch die *Existenzphilosophie* (Heidegger, *Sein und Zeit* 1927) insofern, als sie den Ausgang zur Errichtung ihres Weltbildes vom „Dasein“ des Menschen nimmt und seine „Entscheidung“ zugrunde legt. Gegen sie sowie gegen die reine Ontologie spricht, daß man von hier aus nicht zu objektiven Werten (Sachwerten), noch weniger zu den absoluten Werten gelangen kann; sie gehören nicht der Seinssphäre an, sondern bestehen aus Urteilen und Auffassungen über ihre Geltung und ihren Rang. Insofern leistet also Kants kritische Methode mehr für die uns hier beschäftigende Frage nach den der Tatsachenwelt übergeordneten Wertmaßstäben; ihren Nachteil erblickt man mit Recht darin, daß sie die Tatsachenwelt vernachlässigt oder zu ihr (mehr oder weniger als Scheinwelt) nur auf konstruktivem und subjektivem Weg gelangt.

Gegen diese Gefahr schützt der von unserem System gewählte Ausgang vom *Leben*, von dem der kritische Beurteiler zu den (aus dem Leben herausgehobenen) Werten aufzusteigen hat. Eine Gerechtigkeitslehre darf nicht das Leben vernachlässigen, das je von den Wertmaßstäben beurteilt werden soll; das Leben ist nicht etwa nur als (konstruktiver) Ausgang zu wählen, sondern ist im Wege der Psychologie und vor allem der Sozialwissenschaften zu erforschen. Die Soziologie ist daher als tatsächlicher Unterbau, die Sozialethik als normativer Überbau jener Rechtsnormen anzunehmen, die auf ihren Gerechtigkeitswert zu untersuchen sind.

Nicht fern stehen Vertreter der neueren Wertphilosophie, von der man den Zugang zur Gerechtigkeit am besten erhält, wie früher von der Ethik. Vgl. etwa Th. Litt, *Individuum und Gemeinschaft* 1919 (1926); Einleitung in die Philosophie 1949; E. Rothacker, *Einleitung*

in die Geisteswissenschaften 1920 (1930); Die Schichten der Persönlichkeit 1938 (1947); v. Rintelen, Philosophie der Endlichkeit als Spiegel der Gegenwart 1951 (kritische Auseinandersetzung mit der Existenzphilosophie). Allerdings ist stofflich die Fühlung zu den Problemen der Rechts – und Staatslehre zu wahren.

Kant gilt allgemein als der Apostel der Wahrheit und der Gerechtigkeit: es geht als Wahrheitsfanatiker so weit, daß nach ihm selbst die Notlüge und die gesellschaftliche Ausrede verpönt ist, und er maßt sich die Befugnis an, jedem gegenüber seine Überzeugung zu vertreten, wie er auch die oft zitierten heroischen Aussprüche über den Wert der Gerechtigkeit tat, ohne die es keinen Wert hat, daß Menschen auf Erden leben (op. postum). Aber wie lebensnahe der „Rationalist Kant“ fühlte und dachte, so daß man ihn als Begründer der modernen Lebensphilosophie bezeichnen könnte, beweisen seine Aussprüche, die er in den kleinen Schriften namentlich der Spätzeit und zwar offenbar nicht nur beiläufig tat: ein Recht zur Wahrheit besitzt man nur so weit, als sie nicht anderen Menschen schadet (Über ein vermeintlichen Recht aus Menschenliebe zu lügen 1797; vgl. Jak. Barion, Kants Philosophie im Lichte seiner Persönlichkeit, Jahrb. D. Alb. Universität zu Königsberg, Bd. 5. 1954, S. 81, 90 Anm. 16 mit Nachw.). Demgegenüber dürfte gemäß Kants eigenen Prinzipien ein Vorbehalt zu machen sein; nicht jeder beliebige Schaden für Dritte gewährt ein Recht zur Zurückhaltung der Wahrheit, sondern nur ein solcher, der, vom Ganzen aus gesehen, größer ist, als das Verschweigen der Wahrheit. Diese dem Juristen und Soziologen geläufige Interessenabwägung, nach der in letzter Linie das Gemeinwohl den Ausschlag gibt, entscheidet auch hier über Recht und Pflicht zur Wahrhaftigkeit. So steht auch hier voran Kants Prinzip der Gerechtigkeit als der oberste soziale Wert, der sich hier eben mit dem Gemeinwohl deckt.

Durch jene scheinbaren Seitenwege in eine (ontologische) Lebensphilosophie wird natürlich am logisch-idealistischen (transzendentalen) Ausgang und Fortgang der Kantischen Philosophie nichts geändert. Und selbst *Husserl*, der in bewußter Schärfe gegen Kant die Philosophie neu als Phänomenologie errichten und in unendlich subtilen Forschungen auf rein logischem Wege die Erscheinungen als Ideen erkennen wollte, wird den einfachsten Erfahrungstatsachen nicht genügen können, wenn Wahrheit und Gerechtigkeit als Werturteile erklärt und ihrerseits beurteilt werden sollen. Vielmehr gerät *Husserl*, wie selbst seine Anhänger zugeben (er selbst aber nicht erkennt), bei seinen von der formalen Logik zum transzendentalen Apriorismus fortschreitenden, nie abgeschlossenen Untersuchungen in die Bahnen eines anderen Nachfolgers und Gegners Kants, des subjektiven Idealismus *Fichtes*, der allerdings Wahrheit, Sittlichkeit und Gerechtigkeit als absolute Werte im Rahmen seiner Wissenschaftslehre zu begründen mußte.

An jener kritischen Aufgabe mußte auch *Nic. Hartmann* versagen, der nach Loslösung von Kant die Philosophie als Ontologie begründen wollte und in seinem Schichtenaufbau die Werte als ideale Schichten (Seinskategorien) zu erklären suchte; Wahrheit und Gerechtigkeit sind eben keine Seinswerte, wie die wirtschaftlichen Güter, sondern Aufgaben, Pflichten,

Ziele, Eigenschaften, Tugenden, Maßstäbe. In seiner Ethik, die übrigens eine Verbindung von Kant (also doch!) und Nietzsche (Kultur!), auch mit Aristoteles (der von Kant überwunden werden sollte) vollziehen will, gibt er eine „Werttafel“ (Kap. 59 ff.) ohne inneres Einteilungsprinzip (Kap. 38 b) und ohne ertragreichen Wertrang (Kap. 59 b), wie er selbst zugibt. Und der Grund ist: es fehlt das oberste Wertprinzip. Die Gerechtigkeit wird, wie bei Platon, der Weisheit, Tapferkeit und Beherrschung nebengeordnet (Kap. 44 ff), die Wahrheit und Wahrhaftigkeit werden nach der christlichen Tugend der Nächstenliebe genannt (Kap. 50). Und wo steht das Gemeinwohl? es fällt aus. Sind jene geistigen Werte ein „höheres Sein“? das entspräche der Scholastik. Und steht hiermit nicht in Widerspruch die andere Ansicht, daß die niederen Werte (zu denen seltsamerweise auch die Gerechtigkeit gerechnet wird, so die Selbstdarstellung im Philosophenlexikon I 463) die stärkeren und dringenderen sind und daß die Verletzung schwerer wiegt? Entspricht dieser Vorrang der niederen, also auch der wirtschaftlichen Werte nicht dem Materialismus, vor dem die Werte der christlichen Tugendlehre (Nächstenliebe) zurücktreten? Endigt in diesem Widerspruch mit unserer Kulturtradition jene Wendung vom Idealismus zum Realismus und zur Ontologie? Richtiger ist die Umkehrung; der niedere Wert ist oft der Stärkere, z.B. die Wirtschaft, das Vermögen; wichtiger ist er für das äußere Zusammenleben und wird daher von der positiven Rechtsordnung stärker geschützt. So sind die Vermögensdelikte oft strenger strafbar als die Beleidigung. Die staatliche Gerechtigkeit untersteht aber anderen Erwägungen als die sozialetische. Hartmann will aber in der Ethik die allgemeine, philosophische Wertlehre darstellen. Man sieht, wohin die ontologische Schichtenlehre führt. Endlich sei erwähnt, daß diese Schichtenontologie bei den ästhetischen Werten ganz versagt, da solche Werte ein jeder Künstler selbst schafft, wie Hartmann selbst zugibt (Selbstdarstellung 465). Nicht anders steht es aber mit dem ethischen Menschen, soll dieser nicht auf abstrakte Morallehren gleich den positiven Rechtsnormen angewiesen sein.

In der Auffassung *Platons* glaubt E. v. Hippel insbesondere folgende Elemente der Gerechtigkeit vorzufinden: das konkrete Tun, das in völliger Selbstlosigkeit die Dinge und Verhältnisse so ordnet, daß sie ein Abglanz der kosmischen Ordnung werden, die in den Ideen sich offenbart; vor allem wird die Richtung auf die Sittlichkeit (das Urgute) hervorgehoben: wahre Politik ist für Platon nichts weiter als angewandte Gerechtigkeit (Geschichte der Staatsphilosophie I 1955 S. 131/2). Diese Auslegung Platons ist gewiß nicht die einzige, wie eine Durchsicht der großen Literatur zeigt. Und ebenso dürfte die Darstellung der *Leibniz'schen* Auffassung durch v. Hippel (II 1957 S. 67/8) schon wegen der umstrittenen Texte nicht ohne Widerspruch bleiben²), was natürlich dem Wert jener Auslegung nicht entgegensteht. „Gerechtigkeit ist Liebe des Weisen“, d.h. der Weise beurteilt den Wert nach sachlichen, logischen Gesichtspunkten. „Wie aber Gott in seiner Schöpfung das Glück der ganzen Menschheit zum Ziel hat, muß auch die Gerechtigkeit des Menschen

2. Vgl. etwa die Darstellung durch Halene (Diss. Münster 1956). Oben Kap. 3 (letzte Anm.) S. 14.

als Tugend, welche sich in den Dienst Gottes stellt, ihrerseits das Wohl aller Menschen zum Inhalt haben. Denn *justum est, quod publice interest, et salus publica suprema lex est*“. Diese innige Verbindung der Gerechtigkeit mit dem Gemeinwohl wird von Leibniz besonders hervorgehoben (S. 68) und entspricht ganz der idealistischen Philosophie. Hier findet auch die Politik ihre ethische Begründung.

Gegen jede idealistische und werttheoretische Haltung wurden erneute schwere Einwendungen rein wissenschaftlicher Art erhoben. Sie gehen von der irrtümlichen Auffassung aus, nach der transzendentalen (kritischen) Methode Kants und seiner Nachfolger sei die Idee subjektiver, persönlicher Art und entbehre der objektiv wissenschaftlichen Gültigkeit, während sie doch gerade das Bleibende im Wechsel der Erscheinungen, das kritisch Geläuterte im Leben, das Werthafte und Ewige im Sein darstellen soll. Mit jenen Angriffen, die in irgendeiner Fassung immer wiederkehren, will man von angeblich exaktwissenschaftlichem Standpunkt auch die Idee der Gerechtigkeit, ebenso wie die Ideen der Sittlichkeit und der Wahrheit als absolute und Göttliche treffen; man glaubt sie als Konstruktion und Phantasiegebilde zu erledigen und stellt ihnen das *Relative* als geschichtlich bedingt gegenüber, das allein wissenschaftlich erkannt und begründet werden könne, worin sich die Natur – wie die speziellen Geisteswissenschaften einig sind. Auch die neuere Existenzphilosophie und die dialektische Theologie (Karl Barth, Gogarten, E. Brunner, Bultmann) gehören hierher: Gott stehe als der „ganz Andere“ jenseits unserer Existenz; wie kann der endliche Mensch ihn erkennen und etwas über ihn aussagen? wie kann der irdische Richter die absolute, göttliche Gerechtigkeit verwirklichen oder auch nur erkennen? Aber wie kann man hier überhaupt ein Problem sehen der ahnen? (Das müßte man doch wissenschaftlich rechtfertigen!).

Jene „modernen“, sehr selbstbewußt vorgetragenen Richtungen führen in der Tat unsere Erkenntnis nicht weiter, sondern im Gegenteil zurück; die wichtigsten Probleme bleiben allezeit ungelöst, das eigentliche metaphysische Anliegen jeder Philosophie ist unbefriedigt. Statt dessen wird man beschränkt nicht nur auf die von den Neukantianern (Natorp) noch immer hoffnungsfreudig und zukunftsicher verkündete „ewige Aufgabe“ der Philosophie, die immerhin die Aussicht auf Fortschritt innerhalb der unabschließbaren Forschung beläßt, sondern man wird verwiesen auf die ganz dürftige und dürre Existenz, die nie Früchte trägt oder verspricht, nie Lebenskeime entfaltet. Wie soll man an Gott glauben, wenn man keine schwache Ahnung seines Wesens besitzen, nie etwas über ihn aussagen kann? Sollte einer solchen negativen, nihilistischen Philosophie nicht schon eine methodische Unsicherheit, ja ein schwerer Fehler innewohnen? Sollte nicht vielmehr im Menschen, der sich seiner (philosophischen oder sonstwie kulturullen Sendung bewußt ist, eine göttliche Anlage zu entdecken sein, ein Götterfunken glimmen, den es durch eigenes Wollen anzufachen gilt? Und muß nicht ein guter, sich seines hohen Berufs bewußter Richter in sich die Idee der Gerechtigkeit als göttliche Stimme vernehmen? Die obersten Werte, an denen aller Relativismus zerbricht, stehen nicht als unerkennbare Größen jenseits des Lebens (welchen Wert hätten sie alsdann für das Leben); sie stehen im Leben. Sie leben in uns. Bei aller

Bescheidenheit sollte sich in Kulturmensch nicht ein solches Armutszeugnis ausstellen, mit dem er sich von den wahren Lebenswerten ausschließt³.

Nicht leicht ist, über die neuere *evangelisch*⁴ – *theologische Auffassung* ein Bild zu gewinnen. Als wissenschaftlicher Begründer galt bisher Schleiermacher. In seiner Ethik verband er hellenische und spezifisch christliche Anschauungen; nach seiner an

-
3. Über die Beziehungen des Rechtspositivismus zur Rechtsidee (Gerechtigkeit, Naturrecht) gibt es eine kaum übersehbare Literatur, auch über die dogmengeschichtliche Entwicklung dieses Verhältnisses. Eingehend aus neuester Zeit Lang-Hinrichsen, Zur ewigen Wiederkehr des Rechtspositivismus (In Festschrift für Edmund Mezger. München. 1954, 1-69), z.B. über die Ansichten der Griechen und der Scholastik, Fichtes und Hegels, Pfeils und Rüfners. Über die in diesem Buch angerührten Fragen findet sich jener Abhandlung jedoch, wenig unmittelbar Förderndes bei allem Materialreichtum und Scharfsinn. – Beliebt ist in neueren rechtsphilosophischen Arbeiten die Verbindung der Gerechtigkeit mit der Wertphilosophie (was zu billigen ist, so bei Franz Vonessen, Rechtsbegriff und Neubegründung der Ethik, ArchRSPh 41 H. 3, 1955), besonders mit dem Naturrecht (so bei dem Suchen nach obersten, übergesetzlichen Rechtsgrundsätzen, z.B. von Coing aaO. und W. Friedmann, ArchRSPh 41, 348, 367/8, 1955), oder auch mit der Ontologie und speziell mit der Existenzphilosophie (E. Fechner, ebda. S. 305/25; W. Maihofer, Recht und Sein, Prolegomena zu einer Rechtsontologie 1954). Dagegen vertritt den Apriorismus der älteren Marburger neukantischen Schule Cohen, Natorp, Stammler) noch Emge, Einführung in die Rechtsphilosophie 1955: gerecht sein heißt „sich in einer historisch gegebenen Situation richtig verhalten“: in der „Richtigkeit“, dem Oberbegriff der sog. Absoluten Werte, seien „die Gerechtigkeit und die Rechtssicherheit aufgehoben“. Die Hauptgesichtspunkte („Topoi“) dieser umfangreichen, sich aus vielen Einzelabhandlungen zusammensetzenden Schrift sind; die logische Situation, das Aktuelle, die Richtigkeit, das Maßgebliche und Verbindliche, das Gesollte, die Pflicht, die Geltung; die Ergebnisse (denen der Autor selbst nur negative Bedeutung zuspricht, S. 218/24) können, wie bei jeder apriorischen Methode, nur formale, logisch-analytische Erkenntnisse sein (Vorwurf der Selbstverständlichkeit, der Wortstreitigkeiten, der Spiralenwindungen). Zu vermissen sind so wichtige, unentbehrliche Gesichtspunkte wie Wertmaßstab, regulative Idee, soziologisches Objekt (Interesse), Leben und Kultur. Nur unter diesen Voraussetzungen kann auch das Recht nebst Gerechtigkeit und Gemeinwohl sinnvoll (d.h. als Lebenswert) bestimmt werden. Verkannt wird die Bedeutung des „Systemdenkens“, ohne das doch widerspruchsfreie, geschlossene Erkenntnis nicht möglich ist; das Ziel kann immer nur ein „offenes System“ (Rickert) sein, in dem neue Forschungsergebnisse ihre Stätte finden können. Das „Problemdenken“, mit dem sich der Autor begnügt, ist nur die Vorarbeit, die aber noch der Kontrolle durch ein System bedarf. Dieselben Erwägungen sprechen auch gegen die stark anregende Schrift von Viehweg. Topik und Jurisprudenz 1953; dazu beachtliche Bedenken von Engisch ZStrW. 69, 600. Der Gerechtigkeitsidee kann niemand entraten; das zeigt sich auch bei den sonstigen Vertretern einer reinen Interessenjurisprudenz und eines Rechtspositivismus (zB. Bei Westermann in der zit. Rektoratsrede 1954, wo die Gesetze als Typisierung der Gerechtigkeitsidee aufgefaßt werden). Bezeichnend auch Kelsen, der in seiner neukantischmethodologisch und zugleich inhaltlich-positivistisch gehaltenen sog. reinen Rechtslehre zwar die Interessenlagen sowie die Rechtswerte ausscheiden will, aber als Urheber der österreichischen Verfassung (die damalige österreichische Demokratie 1918 ließ sich In der Tat nicht soziologisch begründen) im Zusammenhang mit dem Kondominium der Besatzungsmächte 1945 ausdrücklich betont, die Demokratie dürfe eine ordnungsmäßig geäußerte Ansicht nicht unterdrücken, die Gerechtigkeitsidee sei relativ, das bedeute Toleranz. – Der erkenntnistheoretische Ausgang wird stets durch die Frage nach dem logischen Apriori (nicht zu verwechseln mit dem psychologischen Entstehungsprozeß) bestimmt werden: der bleibende Gewinn der kritischen (transzendentalen) Methode Kants! In den letzten Jahrzehnten trat zwar das Interesse, ja das Verständnis für die Frage nach der logischen Möglichkeit unserer Erkenntnis, nach den Kategorien, nach dem Anteil unserer Denkgesetze zurück; die unmittelbare Erforschung des Seins erschien dringender als die Frage nach der Möglichkeit, der Methode, dem wissenschaftlichen Geltungsbereich. Je es wurde sogar befürchtet, jene Denkgesetze, auf deren Klarlegung die Neukantianer vor allem ausgingen, würden das wahre Sein verdecken und verfälschen (wie schon Nietzsche als neue Einsicht verkündete). Nun haben aber gerade die Einzelwissenschaften (Physik) die prinzipale Bedeutung der Denkgesetze und ihres Anteils an der Erkenntnis der Objekte erneut bestätigt. Wenn die Kernphysiker den Ruf „Zurück zu Kant“ erheben, wird die Philosophie nicht so rückständig sein, eine „vorkritische“ Anschauung zu vertreten (so allgemeinverständlich 1955 Th. Litt in: Der Convent 5 H. 11). Was für die moderne Atomwissenschaft gelten muß, wird nicht anders für die Wissenschaft der Werte, der Urteile, der Normen gelten müssen, wo der Anteil der Denkgesetze noch weit offener ist.
4. Die katholische Gerechtigkeitsauffassung ruht bekanntlich auf aristotelischer und thomistischer Lehre. Vgl. etwa die Werke von Petraschek und Messner (Einf.-RPh. 1954), mit denen ich mich wiederholt befaßt habe. Es sei hervorgehoben, daß trotz der verschiedenen Voraussetzungen gewisse Ergebnisse der katholischen Rechtsphilosophie meiner Lehre durchaus nahe stehen.

Kant orientierten Ansicht kann Gott nicht regulatives Prinzip sein, wenn er nicht auch konstitutives Prinzip ist, was man auch vom Standpunkt Kants durchaus billigen kann. Wenn er jedoch die Gerechtigkeit nicht, wie Platon und Kant, als erste Tugend betrachten, sondern durch die Liebe ersetzen will, so erklärt sich diese Lehre nur vom Standpunkt einer christlichen Gesinnungsethik. Eine klare, übersichtliche Darstellung gibt Hans Rust, Kant und Schleiermacher zum Gedächtnis 1954, Jahrb. d. Albertus-Universität zu Königsberg Bd. 5 S. 6-56; vgl. auch meine Metaphysik 1951 S. 286/7 mit tabellarischen Übersichten über die Arten der Tugenden nach den verschiedenen Auffassungen. Neuerdings will die „dialektische Theologie“ unter teilweisem Einfluß der Existenzphilosophie die Religionsphilosophie unabhängig von der kritischen Philosophie begründen: Gott soll als der „ganz andere“ philosophischer Spekulation völlig entzogen sein. Zu den Begründern dieser Richtung gehört außer Karl Barth in anderer Weise Emil Brunner, der auch ein Buch über die Gerechtigkeit 1941 vorgelegt hat. Dieser Richtung gehört auch der Rechtshistoriker und früher an Hegel und Schelling orientierte Rechtsphilosoph Walther Schönfeld an; in seinem Buch über Gerechtigkeit 1952 geht er davon aus, daß die Gerechtigkeit nicht unter drei Dimensionen zu begreifen sei, wie nach unserer Lehre, sondern unter deren vier; die vierte sei die theologische, und diese sei wissenschaftlich (d. h. philosophisch) nicht einheitlich zu behandeln und mit Widersprüchen behaftet. So sei das Gleichnis der Bibel über den Weinberg nicht mit Vernunftgründen zu erklären („Viele sind berufen, aber wenige sind auserwählt“). Die Bibelstellen, die über die Gerechtigkeit handeln, sind nur von Fall zu Fall zu deuten. M. E. lassen aber viele Stellen die Erklärung zu, daß die Gerechtigkeit als einer der höchsten Werte angesehen und Gott beigelegt wird. Psalm 17,1; Herr, erhöre die Gerechtigkeit; 15: Ich aber will schauen dein Antlitz in Gerechtigkeit; ich will satt werden, wenn ich erwache nach deinem Bilde. Hiob 33,26: Er wird Gott bitten, der wird ihm Gnade erzeigen, und er wird sein Antlitz sehen lassen mit Freuden, und wird dem *Menschen nach seiner Gerechtigkeit* vergelten. Hiob 34,5: Hiob hat gesagt: ich bin gerecht, und Gott weigert mir mein Recht. – K. Löwith, Weltgeschichte und Heilsgeschehen, die theologischen Voraussetzungen der Geschichtsphilosophie, Stuttgart 1953 versucht den Nachweis, daß der jüdisch-christliche Futurismus „die Zukunft als den Horizont alles modernen Strebens und Denkens eröffnen konnte“ (106). Und Gogarten hält die „Hoffnung auf die Vollendung des Menschen und seiner Welt als den eigentlichen Kern und das Herzstück des christlichen Glaubens“ (Die christliche Hoffnung, Dt.UnivZ 1954 H. 24); diese Hoffnung sei anfangs ganz auf Gott gerichtet gewesen⁵, den der Mensch um Erfüllung seiner Wünsche gebeten habe, aber nicht irdischer Güter, sondern jenseitigen Glückes, während seit der Neuzeit der mündig gewordene Mensch seine Hoffnung auf den Fortschritt der Menschheit als den Sinn der Geschichte gestellt habe. Hier soll sich das *Gemeinwohl im Rahmen der Gerechtigkeit* bewähren. Die künstlerische Gestalt formten der deutsche Idealismus und die deutsche Klassik in ihrem Sinne; einen philosophischen Ausdruck bieten die regulative Idee Kants sowie die anschließende Wert

5. Luther sagte paradox: in der Hoffnung werde der Mensch in sein Nichts zurückgebracht, und der, der in sein Nichts zurückkehre, kehre zu Gott zurück, d. h. in dem Nichts erlebt er erst Gott als Hoffnung und Ziel und Wert.

– und kulturphilosophie: die Hoffnung ist auf eine Zukunft gerichtet, die stets Zukunft bleibt; Zeit und Ewigkeit sind die metaphysischen Angelpunkte.

Die viel behandelten *Grenzen systematischer Erkenntnis* gaben die Anregung zu dem Problem des *Einzelakts*, der Freiheit, des Willensentscheides, und sodann generell zu der ganzen Materie und Richtung der *Lebensphilosophie*, die also den konkreten Akt wieder überwindet und zum System strebt, obwohl ein solches auf diesem Wege nie erreicht werden kann (Schopenhauer, Nietzsche, Dilthey, Stimmel). Es seien zwei weitauseinanderliegende Problemkreise zur Erläuterung herausgegriffen. Bei Erörterung der Strafrechtsreform will man mit Recht die dogmatische Arbeitsweise zurückstellen, um die Brauchbarkeit der neuen (!) Vorschläge unvoreingenommen zu prüfen und zu sehen, ob sie zu einfacheren, gerechteren und das Gemeinwohl wirksamer fördernden Lösungen führen (so Engisch ZStrW 70, 1959, 567, 603). Und ferner: Ziel des menschlichen Lebens ist möglichste Schaffung, Bewährung und Förderung kultureller Werte. In jedem Lebensabschnitt, in jeder geschichtlichen Epoche bilden sich neue Aufgaben und neue Ziele, da ja kein Augenblick dem anderen gleicht; die wert-Monaden müssen immer neu erarbeitet und mit Wert-Inhalt angefüllt werden. Dem Menschen, dem Volk wird in jedem Augenblick eine *neue Zukunft* vorgezeichnet, weil sich die Umwelt unaufhörlich wandelt und neue Wertzusammenhänge erzeugt. Gleichwohl sind die konkreten Fragen bei genereller Schau immer die gleichen: Situationen, Kraft – und Wertstrebungen, Ziele, Maßstäbe, Grundgesetze, absolute Werte. Hierin scheint mir die tief sinnige Lehre von der ewigen Wiederkehr zu liegen (Nietzsche, Fröhliche Wissenschaft 1882, Aph. 341): der besinnliche Mensch wird immer seine (!) spezifische Lebensaufgabe wieder erkennen, um sie neu zu lösen.

(Will be continued in the next issue)

კონსტიტუციონალიზმის მიღწევები
ACHIEVEMENTS OF CONSTITUTIONALISM

რა არის რესპუბლიკური მმართველობა?*

მისამე ბაკვეთილის მიზანი

მეორე გაკვეთილში ჩვენ განვიხილეთ საკითხი „როგორი მმართველობაა ყველაზე უკეთესი?“ ამჯერად თქვენ გაეცნობით „დამფუძნებელთა“ მიერ მომარჯვებულ ზოგიერთ ძირითად იდეას ამ კითხვაზე საპასუხოდ და იმასაც შეიტყობთ, თუ რატომ ამჯობინეს მათ თავიანთი პასუხი სხვებს. წარმოგიდგენთ, აგრეთვე, რესპუბლიკანიზმის იდეას, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა ჩვენი სახელმწიფოს განვითარებაში.

გაკვეთილის ბოლოს თქვენ შესაძლებლობა გექნებათ განმარტოთ ქვემოთ მოყვანილი იდეები და ცნებები, ახსნათ, რა გავლენა მოახდინეს მათ „დამფუძნებლებზე“ და რა მნიშვნელობა აქვთ ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობისათვის.

სამოქალაქო ღირსება

საერთო კეთილდღეობა, საერთო სიკეთე

რესპუბლიკური მმართველობა

რესპუბლიკური მმართველობის მიზანი

გაწონასწორებული უფლებამოსილებანი

შერეული კონსტიტუცია

იუდეურ-ქრისტიანული მემკვიდრეობა

კორუმპირებული ხელისუფლება

წარმომადგენლობითი დემოკრატია

რომის რესპუბლიკა

როგორც უკვე შეიტყვეთ, „დამფუძნებლები“ გაეცნენ ბუნებითი უფლებების ფილოსოფოსთა ნაშრომებს და დაესესხნენ კიდევ მათ მრავალ მოსაზრებას სახელმწიფო მმართველობის შესახებ. მათ, აგრეთვე, შეისწავლეს და გაითავისეს ფილოსოფოსთა ნაშრომები ანტიკური დროის მმართველობაზე. განსაკუთრებული ინტერესი გამოიჩინეს ანტიკური რომის რესპუბლიკური მმართველობის მიმართ, რომელიც მოიცავს 500 წლიან პერიოდს-509 წლიდან 27 წლამდე ჩვენს წელთაღრიცხვამდე. მაგრამ, რამ გამოიწვია „დამფუძნებლების“ დაინტერესება მმართველობის იმ ფორმით, რომელიც 2 000 წლის წინათ არსებობდა?

* დასაწყისი იხილეთ ჟურნალის პირველ ნომერში.

რომის რესპუბლიკის ზეობის ხანის ამსახველი ისტორიული ჩანაწერები რომაელებს ახასიათებენ როგორც სამოქალაქო ღირსებით აღსავსე ხალხს. სამოქალაქო ღირსების ცნებაში ისტორიკოსები გულისხმობდნენ რომაელთა შრომისმოყვარეობას, ცხოვრების წესის სისადავეს, პატიოსნებასა და პატრიოტიზმს. ყველაფერთან ერთად, ეს იყო სამართლიანობისა და თავისუფლებისმოყვარე ხალხი. ვინაიდან თავიანთი ქვეყანა საკუთარ თავზე მეტად უყვარდათ, უბრალო ხალხი და არისტოკრატია ერთმანეთში ინაწილებდა პოლიტიკურ ძალაუფლებას. ღირსებით აღსავსე რომაელები საკუთარ თავს მართავდნენ სამეფო ტახტის გარეშე. ამის შედეგად, მათ ჰყავდათ სამართლიანობის უზრუნველყოფი და თავისუფლების დამცველი ხელისუფლება. ეს იყო მმართველობა, რომელიც ხელს უწყობდა საერთო კეთილდღეობასა და საერთო სიკეთეს. ამ ფორმას რესპუბლიკური მმართველობა ეწოდა. რესპუბლიკური მმართველობის მთავარი მიზანი იყო საერთო კეთილდღეობისათვის ხელის შეწყობა. სწორედ აქედან წარმოსდგა მისი უპირატესობა მმართველობის სხვა ისეთ ფორმებთან შედარებით, რომელთა მიზანია მარტოდენ ერთი პიროვნების (როგორცაა, ვთქვათ, ტირანი), ან ადამიანთა გარკვეული ჯგუფის (როგორცაა მდიდრები და ღარიბები) კეთილდღეობის უზრუნველყოფა.

მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა რომის რესპუბლიკის ხალხი და მმართველობა ისეთი მიმზიდველი, როგორც მათ ზოგიერთი ისტორიკოსი აღწერს, მათი ღირსების სიმრავლემ „დამფუძნებლებზე“ დიდი ზეგავლენა მოახდინა.

სამოქალაქო ღირსების აუცილებლობა

მაგალითი, რომელიც „დამფუძნებლებმა“ რომის რესპუბლიკიდან აიღეს, ემსახურებოდა მათი უფლებების დამცველი და საერთო კეთილდღეობის ხელშეწყობი მთავრობის შექმნას, რისთვისაც მოქალაქეებს სამოქალაქო ღირსება უნდა ჰქონოდათ. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ მოქალაქეებს უნდა ჰყვარებოდათ თავიანთი ქვეყანა, ყოფილიყვნენ პატიოსანი, შრომისმოყვარე და ზომიერი ცხოვრების მიმდევარნი. ხასიათის ამ თვისებებს წახალისება და განვითარება სჭირდებოდა ოჯახის, რელიგიის აღზრდის მეშვეობით, საბოლოო ჯამში კი-მოქალაქეობრივი ვალდებულებების შესრულებით.

როგორ უნდა მოეწყოს სახელმწიფო ისე, რომ ხელი შეუწყოს საერთო კეთილდღეობას?

გარდა ანტიკური რომის რესპუბლიკისა, „დამფუძნებლებმა“ შეისწავლეს თავიანთი თანამედროვე ავტორებიც, რომლებიც რესპუბლიკურ მმართველობას იკვლევდნენ. ამ მხრივ ერთ-ერთი ყველაზე უფრო თვალსაჩინო ფიგურა მონტესკიე იყო (1689-1755), ფრანგი ავტორი, რომელმაც დიდი მოწონება ჰპოვა ამე-

რიკელთა შორის. მას ხშირად „გამოჩენილ მონტესკიეს“ უწოდებდნენ. „დამფუძნებელთა“ უმრავლესობა მონტესკიეს მიიჩნევდა რესპუბლიკური მმართველობის უმნიშვნელოვანეს მკვლევარად.

ხელისუფლებათა გაწონასწორება

მონტესკიეს მიხედვით, ხელისუფლების ინგლისური სისტემა რესპუბლიკური მმართველობის მოწყობის საუკეთესო მაგალითი იყო. იგი ამტკიცებდა, რომ ინგლისურ სისტემაში სახელმწიფო ხელისუფლება გაყოფილი და გაწონასწორებულია მეფესა და პარლამენტის ორ პალატას, ლორდთა და თემთა პალატებს შორის. მეფე წარმოადგენს სასახლის კარის ინტერესებს, ლორდთა პალატა – დიდგვაროვანთა, ხოლო თემთა პალატა კი უბრალო ხალხის ინტერესებს.

„შერეული კონსტიტუცია“

ანტიკური ფილოსოფოსების – არისტოტელესა და ციცერონის კვალობაზე, მონტესკიე მიიჩნევდა, რომ სისტემა, რომელშიც სახელმწიფო ხელისუფლება გაყოფილი და გაწონასწორებულია საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებს შორის, ისე, როგორც ეს დიდ ბრიტანეთში ხდება, საუკეთესო საშუალებაა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ხელისუფლებაში არ მოხდეს ერთი რომელიმე სოციალური ფენის გაბატონება. ხელისუფლების ასეთ ნაირსახეობას მან „შერეული კონსტიტუცია“ უწოდა, რადგან მასში შერწყმული იყო მმართველობის სამი ძირითადი ფორმა მონარქია, არისტოკრატია და დემოკრატია. რამდენადაც ხელისუფლებას ყველა საზოგადოებრივი ფენა ინაწილებდა, მმართველობის ეს წესი საუკეთესოდ იქნა მიჩნეული საერთო კეთილდღეობის მისაღწევად.

რა მნიშვნელობა აქვს სამოქალაქო ღირსებას

რესპუბლიკური მმართველობისათვის?

ის, რამაც ესოდენ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ამერიკელებზე რომის რესპუბლიკის შესწავლისას, იყო მისი მოქალაქეების ღირსება. რესპუბლიკური მმართველობის მრავალ მხარდამჭერს სწამდა, რომ ასეთი მმართველობა წარმატებული იქნება, თუ ქვეყნის მოქალაქეები ღირსებით აღსავსენი იქნებიან. მონტესკიეც ეთანხმებოდა ამ მოსაზრებას. ის წერდა, რომ რესპუბლიკის კარგი მოქალაქის ღირსება ძალზე უბრალო რამაა, ეს იმას ნიშნავს, რომ მოქალაქე კერძო ინტერესებს საერთო კეთილდღეობას უნდა ამჯობინებდეს. „დამფუძნებელთა“ აზრით, სწორედ ეს გარემოება წარმოადგენდა ანტიკური რომის სამოქალაქო ღირსებას.

„დამფუძნებლებს“ სჯეროდათ, რომ ამერიკელთა უმრავლესობა იმავე ღირსებისაა, როგორც იყვნენ რომის მოქალაქეები. მათი აზრით, ასეთი ღირსება ამერიკელთა იუდეურ-ქრისტიანული მემკვიდრეობით აიხსნება. მოქალაქეები, რომლებსაც საყოველთაო კეთილდღეობის გულწრფელი ინტერესი ჰქონდათ, უნდა მოქცეულიყვნენ ისე, როგორც ეს კარგ რესპუბლიკელ მოქალაქეებს შეეძენის.

როგორი საზოგადოებაა აუცილებელი რესპუბლიკური მმართველობისათვის?

მონტესკიე წერდა, ხოლო „დამფუძნებელთა“ უმრავლესობა მას ეთანხმებოდა, რომ აღამიანები მოსურნენი იქნებოდნენ, საერთო კეთილდღეობა საკუთარ ინტერესებზე მაღლა დაეყენებინათ, თუკი მათ შორის არავინ იქნებოდა ძალზე მდიდარი ან ღარიბი. მათი აზრით, ამის გამო, საშუალო ფენაა ყველაზე მეტად აღჭურვილი სამოქალაქო ღირსებით. ძალზე მდიდარი, ან ძალზე ღარიბი უფრო საკუთარი ინტერესების ხელშესაწყობად იქნება მოწადინებული საერთო, საყოველთაო კეთილდღეობის ხარჯზე, როდესაც ხელისუფლება საერთო კეთილდღეობის ხარჯზე კერძო ინტერესებს ემსახურება, ის კორუმპირებული ხდება. „დამფუძნებლები“ მიიხრევიდნენ, რომ მოჭარბებული სიმდიდრე, ან მეტისმეტი სიღარიბე საზოგადოებაში კორუფციის ყველაზე უფრო მოსალოდნელი წყაროა.

რატომ არის რესპუბლიკური მმართველობისათვის საჭირო პატარა სახელმწიფო?

მონტესკიემ ისიც თქვა, რომ ვინაიდან რესპუბლიკური მმართველობის მთავარი მიზანია საერთო კეთილდღეობისათვის ხელის შეწყობა, ასეთი მმართველობა მხოლოდ პატარა სახელმწიფოშია შესაძლებელი. თუ თქვენ შეეცდებით შექმნათ მმართველობის რესპუბლიკური ფორმა დიდ და მრავალეროვან ქვეყანაში, ხალხს მეტისმეტად გაუჭირდება შეთანხმების მიღწევა იმის თაობაზე, თუ რა იქნებოდა მათთვის საერთო კეთილდღეობა.

რას ნიშნავს რესპუბლიკური მმართველობა „დამფუძნებლებისათვის“?

რესპუბლიკური მმართველობის ზოგიერთი ფუძემდებლური იდეა პრაქტიკულად განახორციელეს ინგლისელებმა ამერიკაში მათი კოლონიების დაარსებისთანავე. მომდევნო ნაწილის პირველ გაკვეთილში თქვენ გაეცნობით ინგლისური მმართველობის ისტორიას. ეს გარკვეულად ნიადაგს შეამზა-

დებს იმ მმართველობის ფორმის გასაცნობად, რომელიც კოლონისტებმა შექმნეს ამერიკაში და შემდეგ თვითონვე აუჯანყდნენ თავიანთ მშობლიურ ქვეყანას. მაგრამ ჯერ მიმოვიხილოთ რესპუბლიკანიზმის იდეების განვითარება ამერიკაში.

ჩვენ უკვე შევიტყვეთ, რომ „დამფუძნებელთა“ რწმენით, ხელისუფლების დანიშნულება უნდა ყოფილიყო თითოეული ინდივიდის ბუნებითი უფლებების დაცვა. მათ ისიც სჯეროდათ, რომ რესპუბლიკური მმართველობა იყო მეორე გაკვეთილში წამოჭრილი პრობლემების საუკეთესო გადაწყვეტის გზა და პასუხობდა კითხვას: „როგორ ხელისუფლებას შეუძლია ყველაზე უკეთ დაიცვას ხალხის ძირითადი უფლებები“?

რა არის საერთო კეთილდღეობა?

რესპუბლიკური მმართველობა ხელს უწყობს საერთო კეთილდღეობას. მაგრამ, რა არის საერთო კეთილდღეობა რთული საკითხია, განსხვავებული მოსაზრებები იყო და იქნება იმის თაობაზე, თუ რას წარმოადგენს საერთო კეთილდღეობა. ასეა თუ ისე, „დამფუძნებლები“ ფიქრობდნენ, რომ ხელისუფლება, რომელიც, ხელს უწყობს საერთო კეთილდღეობას, იმავედროულად იცავს თითოეული პიროვნების ბუნებით უფლებებს.

„დამფუძნებლებს“ ისიც სწამდათ, რომ მათ მხოლოდ მმართველობის რესპუბლიკური ფორმა უნდა გამოეყენებინათ და რომ ამერიკელებს გააჩნდათ ის სამოქალაქო ღირსება, რომელიც ესოდენ აუცილებელი იყო რესპუბლიკის ასამოქმედებლად, მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ არსებობდა რესპუბლიკანიზმთან დაკავშირებული რამდენიმე პრობლემა, რომელიც შემდგომ დამუშავებას მოითხოვდა.

ჯეიმს მედისონმა დახვეწა რესპუბლიკანიზმის იდეა

ჯეიმს მედისონი ერთ-ერთი ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი წარმომადგენელია „დამფუძნებლებისა“, რომლებიც მუშაობდნენ ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის შექმნაზე. მისი აზრით რესპუბლიკასა და დემოკრატიას შორის არსებობს მნიშვნელოვანი განსხვავება. მედისონმა დემოკრატია განსაზღვრა, როგორც პატარა ერთობა ან სახელმწიფო, მცირე რაოდენობის მოქალაქეებით, რომლებიც დრო და დრო იკრიბებიან, რათა თვითონ შეასრულონ მმართველობის ამოცანები. ბერძნული პოლისები და ახალი ინგლისის ქალაქები წარმოადგენდნენ მედისონის მიერ განსაზღვრული დემოკრატიათა მაგალითს.

მედისონმა რესპუბლიკა განსაზღვრა, როგორც ქვეყანა, რომელშიც კანონებს ქმნიან და ადასრულებენ ხალხის მიერ არჩეული წარმომადგენლები.

რესპუბლიკაში მთელ უფლებამოსილებას ხალხი გადასცემს ხელისუფლებას. წარმომადგენლები, რომლებიც ხელისუფლებას განაგებენ, ასრულებენ თავიანთ სამუშაოს დათქმული დროის მანძილზე ან არაკეთილსინდისიერი საქციელის ჩადენამდე. მედისონი დაბეჯითებით მოითხოვდა, რომ ხელისუფლების მოხელეები არჩეული ყოფილიყვნენ საზოგადოების დიდი ნაწილის და არა მცირე ჯგუფის ან სპეციალურად, სასურველი ადამიანების ჯგუფის მიერ, და თუ ასე მოხდა, მედისონის აზრით, საერთო კეთილდღეობის ნაცვლად ხელისუფლება ვიწრო ჯგუფურ ინტერესებს დაექვემდებარება.

რესპუბლიკური მმართველობა არის წარმომადგენლობითი დემოკრატია

მედისონის თანახმად, რესპუბლიკური მმართველობა არის წარმომადგენლობითი დემოკრატია. უფლებამოსილებას და მართვის უფლებას ის ღებულობს საკუთარი მმართველობის ქვეშ მყოფთაგან, რესპუბლიკის მოქალაქეებს უნდა გააჩნდეთ სამოქალაქო ღირსება, რათა აირჩიონ ბრძენი და კომპეტენტური ხალხი ხელისუფლებაში მათი წარმომადგენლობისათვის.

კონსტიტუციის საჭიროება

დამფუძნებელთა“ აზრით, არსებობს კიდევ ერთი დამატებითი და აუცილებელი მოთხოვნა, რომელიც რესპუბლიკურ მმართველობას წარედგინება. ეს არის დაწერილი კონსტიტუცია, მათ დრმად სწამდათ კონსტიტუციური ხელისუფლების უზენაესობა, ანუ კონსტიტუციონალიზმი. „დამფუძნებელთა“ აზრით, კარგი კონსტიტუცია არის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წანამდგარი რესპუბლიკური მმართველობის დასაცავად, ხოლო ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, წარმოადგენს ბუნებითი უფლებების დაცვის ერთადერთ საშუალებას.

როგორც ვხედავთ, „დამფუძნებელთა“ რწმენამ ბუნებითი უფლებების, რესპუბლიკანიზმისა და კონსტიტუციონალიზმის მიმართ დიდი გავლენა მოახდინა ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციის შექმნაზე, მაგრამ ვიდრე ამ კონსტიტუციის შესწავლას შევუდგებოდეთ, შემდეგ გაკვეთილში უნდა გავერკვეთ, რას წარმოადგენს კონსტიტუციური ხელისუფლება და რით განსხვავდება იგი სხვა სახის ხელისუფლებისაგან.

ცოდნის შემოწმება და შესწავლილი მასალის გამოყენება

1. რა არის რესპუბლიკური მმართველობის მიზანი? რა თვისებები უნდა ახასიათებდეს ხალხს რესპუბლიკური მმართველობის დასამკვიდრებლად და დასაცავად?

2. ბრიტანული მმართველობის რომელმა ნიშან-თვისებებმა შთააგონა მონტესკიეს, რომ მმართველობის საუკეთესო ფორმა რესპუბლიკაა?
3. დაასახელეთ ხალხის ის ორი მახასიათებელი, რომლებიც მონტესკიესა და „დამფუძნებლების“ მიხედვით აუცილებელია რესპუბლიკური მმართველობისათვის.
4. როგორ განასხვავებდა მედისონი „დემოკრატიასა“ და „რესპუბლიკას“?
5. რესპუბლიკური მმართველობის მიზნებია ა) პიროვნული უფლებების დაცვა და ბ) საერთო კეთილდღეობისათვის ხელშეწყობა.
მოიყვანეთ მაგალითები ისტორიიდან ან საკუთარი გამოცდილებიდან, როდესაც ეს ორი მიზანი ერთმანეთს დაუპირისპირდა.

(გაგრძელება შემდგომ ნომერში)

ინგლისურიდან თარგმნეს:

**მინდია უგრეხელიძემ,
და ვიქტორ ყიფიანმა**

**TRANSLATED FROM ENGLISH BY
MINDIA UGREKHELIDZE
AND VICTOR KIPIANI**

WHAT IS REPUBLICAN* GOVERNMENT?

PURPOSE OF LESSON 3

Lesson 2 introduced the question, „What kind of government is best?“ This lesson will introduce you to some of the basic ideas the Founders used in answering this question and why they chose the answers they did. It includes an introduction to the idea of republicanism which was of great importance in the development of our government.

When you finish this lesson, you should be able to explain the ideas and terms listed below, how they influenced the Founders, and their importance to our government.

civic virtue

common welfare/common good

republican government

purpose of republican government

balanced powers

mixed constitution

Judeo-Christian heritage

corrupt government

representative democracy

THE ROMAN REPUBLIC

As you have learned, the Founders had read the writings of the natural rights philosophers and had adopted many of their ideas about government. They had also studied and been influenced by philosophers who had written about ancient government. They were particularly interested in what they had read about the government of the ancient Roman Republic which had lasted for nearly 500 years between 509 B.C. and 27 B.C. But why were they so impressed by a government that had existed two thousand years earlier?

The historical accounts of ancient Rome during the greatest days of the Roman Republic described the Roman people as having civic virtue. By this the historians meant that the Ro-

* This is a continuation from the first issue of the journal.

man people were hard-working, simple in their ways of life, honest, and patriotic. Above all, the people loved justice and liberty. Loving their country more than themselves, the common people and the aristocracy shared political powers. The virtuous Romans governed themselves without a king.

As a result, they had a government that provided justice and protected their liberty. It was a government that promoted the common good or the common welfare. This kind of government was called republican government. The main purpose of republican government was to promote the common welfare. This is what made it superior to most other kinds of government which only promoted the welfare of one person, such as a tyrant, or of a particular class of people such as the rich or the poor.

Whether or not the people and government of the Roman Republic were as admirable as they were described by some historians, the accounts of their virtues greatly influenced the Founders.

THE NEED FOR CIVIC VIRTUE

The lesson the Founders learned from the example of the Roman Republic was that in order to have a government that protected their rights and promoted the common welfare, the citizens must possess civic virtue. This meant that citizens must love their country, be honest, be hard-working, and live a modest way of life. These qualities of character needed to be encouraged and developed by the family, by religion, by education, and finally, by the performance of the duties of citizenship.

HOW SHOULD A GOVERNMENT BE ORGANIZED SO IT WILL PROMOTE THE COMMON WELFARE?

In addition to the example of the ancient Roman Republic, the Founders also learned about republican government from writers of their own time. One of the most important of these was Montesquieu (1689-1755), a French writer who was widely admired by Americans. He was often called „the celebrated Montesquieu“, and many of the Founders considered him to be the most important writer on republican government.

BALANCED POWERS

Montesquieu believed that the English system of government was the best example of how a republican government should be organized. He argued that in the English system, the powers of government were divided and balanced among the King and two houses of Parliament a House of Lords and a House of Commons. The King represented the interests of royalty. The House of Lords represented the interests of the nobility. The House of Commons represented the interests of the common people.

A “MIXED CONSTITUTION”

Like the ancient philosophers Aristotle and Cicero, Montesquieu believed that a system which divided and balanced the power of government among the different classes of society, as was done in Great Britain, was the best way to be sure that the government would not be dominated by a single social class. He called this type of government a mixed constitution because it combined the three basic types of government, monarchy, aristocracy, and democracy, into one. Since all classes shared power, this kind of government was the best for serving the common welfare.

WHAT IS THE IMPORTANCE OF CIVIC VIRTUE TO REPUBLICAN GOVERNMENT?

Remember that one of the things that impressed Americans about the Roman Republic was the virtue of its citizens. Many of the supporters of republican government believed that it could only succeed if the citizens were virtuous. Montesquieu agreed. He wrote that the virtue of the good citizen of a republic is really a very simple thing. It meant that citizens must constantly prefer the common welfare to their own private interests. This, the Founders thought, was the virtue of the citizens of ancient Rome.

The Founders believed most Americans had the same virtue as the citizens of Rome. They believed this virtue came from the Americans Judeo-Christian heritage. Citizens who had a sincere interest in the common welfare would behave as good republican citizens should.

WHAT KIND OF SOCIETY IS NECESSARY FOR A REPUBLICAN GOVERNMENT?

Montesquieu had written, and many Founders agreed, that people would only be willing to promote the common welfare instead of their own interests if none of them were too rich or too poor. For this reason, they thought that people of the middle class were most likely to possess civic virtue. People who were very wealthy or very poor would be more likely to promote their own interests at the expense of the common welfare. When a government serves such special interests at the expense of the common welfare, it is said to be corrupt. The Founders believed that great wealth or poverty in a society were the most likely sources of corruption.

WHY IS A SMALL NATION NECESSARY FOR REPUBLICAN GOVERNMENT?

Montesquieu also said that since promoting the common welfare is the main purpose of republican government, this type of government is only possible in small nations. If you tried to have a republican form of government in a large and diverse nation, it would be very difficult for the people to agree about what was best for their common welfare.

WHAT DID REPUBLICAN GOVERNMENT MEAN TO THE FOUNDERS?

Some of the basic ideas of republican government were being put into practice by the English at the time the colonies were being settled in America. The first lesson in the next unit deals with the history of the English government. It provides an important background for understanding the government created by the colonists in America who rebelled against their mother country. But first, we should look at how the ideas of republicanism were developed in America.

We have learned that the Founders believed that the purpose of government should be to protect each individual's natural rights. They also believed that republican government was the best solution to the problem raised by Lesson 2. that is, „What kind of government is most likely to protect the basic rights of the people?“

WHAT IS THE COMMON WELFARE?

Republican government promotes the common welfare. But what is the common welfare? This is not always an easy question to answer. Different people have had and will continue to have very different ideas about what the common welfare is. The Founders, however, believed that a government that promotes the common welfare is one that protects each individual's natural rights.

The Founders also believed that a republican form, of government was the only kind that they should have and they believed that Americans had the civic virtue necessary to make a republic work. However, there were still some problems with republicanism that needed to be worked out.

JAMES MADISON REFINES THE IDEA OF REPUBLICANISM

James Madison was one of the most important of the Founders responsible for creating our Constitution. He said that there was an important difference between a republic and a democracy. He defined a democracy as a small community or nation with a small number of citizens: who meet from time to time to do the tasks of government themselves. The Greek city states and the New England towns were examples of democracies as Madison defined them.

Madison defined a republic as a country in which laws are made and administered by representatives elected by the people. In a republic, all of the powers of the government are given to it by the people. The representatives who run it have their jobs for a limited amount of time or as long as they behave properly. Madison also insisted that members of government should be elected by a large number of the people in the society and not by a small number or a specially favored group. If that happened, the government would only serve the interests of a small group instead of the common welfare.

A REPUBLICAN GOVERNMENT IS A REPRESENTATIVE DEMOCRACY

According to Madison, then, a republican government is a representative democracy. It gets its authority, its right to govern, from the people it governs. The citizens of the republic must possess the civic virtue to elect people of wisdom and character to represent them in the government.

THE NEED FOR A CONSTITUTION

There is, however, one additional part of a republican government the Founders thought was necessary, a written constitution. They had a firm belief in the superiority of constitutional government, or constitutionalism. A good constitution, they believed, was one of the most important ways to protect a republican government, which in turn was the only way to protect their natural rights.

As we shall see, the founders' belief in natural rights, republicanism, and constitutionalism greatly influenced their creation of our Constitution. But, before we study Your Constitution, we must learn in the next lesson what constitutional government is and how it is different from other kinds of government.

REVIEWING AND USING THE LESSON

1. What is the purpose of republican government? What characteristics must the people have to maintain such governments?
2. What features of the British government of his day led Montesquieu to think that it was the best way to maintain a republican government?
3. Give two characteristics of a people that Montesquieu and the Founders believed necessary for republican government.
4. How did Madison distinguish between a „democracy“ and a „republic“?
5. A republican government may aim to (a) protect the individual's rights and (b) promote the common welfare. Give examples from history and your own experience in which these two goals conflict with each other.

(Will be continued in the next issue)

ჩვენი კონსტიტუციის ანა

მინაელ შტოლანისი

როგორც წესი, კონსტიტუციები საზეიმოდ მიღებული და გამოცხადებული ტექსტებია¹. ისინი იწერება თანამეგობრობების ისტორიულ გარდამტეხ მომენტებში, მნიშვნელოვანი ინსტიტუციური გადაწყვეტილებების მისაღებად, ასევე, მოქალაქეების უფლებებისა და ვალდებულებების განსაზღვრად. სამართლებრივი ნორმების პირამიდაში ისინი „კენწეროშია“, ანუ კანონებზე, დადგენილებებსა და სხვა ნორმებზე მაღლა. მე-18 საუკუნის დასასრულიდან ისინი ნორმატიულ გარსად აკრავს ევროპულ ეროვნულ სახელმწიფოებს. პიონერები იყვნენ აშშ (1776 წელი) და საფრანგეთი (1789 წელი), მაგრამ შემდეგ „კონსტიტუციურმა“ მოძრაობამ მთელი მსოფლიო მოიცვა. დღესდღეობით თითქმის არ არსებობს სახელმწიფო კონსტიტუციის გარეშე. ავტორიტარული, არადემოკრატიული რეჟიმებიც კი თითქმის არასდროს ამბობენ უარს დამატებით ღირებულებებზე, რასაც, როგორც ჩანს, კონსტიტუცია იძლევა: თუ ის უკვე არ შეიცავს ბედნიერების რაიმე დაპირებას და თავისუფლებებს მხოლოდ პირობით ანიჭებს, მაშინ ის გეთავაზობს, სულ მცირე, „წესრიგს“ და ინსტიტუციურ მონახაზს. დათრგუნულმა ოპოზიციამაც უნდა გაიგოს იქ, რომ ის ცხოვრობს „კონსტიტუციურ სახელმწიფოში“.

კონსტიტუციების ტიპური შინაარსი მას შემდეგ არ შეცვლილა: საზეიმო პრეამბულას, რომელიც, ჩვეულებრივ, უკვე ადგენს ძალაუფლების დახვეწილად ფორმულირებულ სტრუქტურას, მოსდევს სახელმწიფოს რესპუბლიკური წყობა, სახელმწიფო ძალაუფლების ლეგიტიმაცია, ნების ფორმირების არსებითი პროცედურები, ინსტიტუციები და მათი ურთიერთქმედების ნორმები. ადამიანისა და სამოქალაქო უფლებები ყველგან საზეიმოდაა დაცული დარღვევებისგან და უზრუნველყოფილია შესაბამისი დაცვის საშუალებები, განსაკუთრებით, დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემის მეშვეობით.

მრავალრიცხოვანი ისტორიული ვარიანტების გარდა, ტრადიციული კონსტიტუცია მუდმივად ასახავს ერს, იქნება ის ეთნიკურად, რელიგიურად თუ ისტორიულად განსაზღვრული. ის ხურავს ერთ ეპოქას და ხსნის მეორეს. ის მიმართავს ამ ერს „დაზღვევით“, „გარანტიით“, „დაპირებითა“ თუ „გაფრთხილებით“. კონსტიტუცია წარმოადგენს მომავლის ნორმატიულ გეგმას. ჩვეულებრივი სამართლებ-

1. 2019 წლის 14 ნოემბერს ფრანკფურტში ენისა და პოეზიის გერმანული აკადემიის (დარმშტადტი) მიერ ორგანიზებულ ღონისძიებასთან დაკავშირებული შემდგომი შენიშვნები, რომელშიც მონაწილეობას იღებდნენ ენათმეცნიერები და მწერლები, თითო პოლიტიკოსი და ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლე, ასევე, კონსტიტუციონალისტი იურისტები.

რივი ტექსტისგან განსხვავებით, ის დასაწყისში ხშირად პომპეზურია, თუმცა შემდგომში ვიწროვდება, მჭიდროვდება და ადგენს, თუ რა უნდა იქნეს გამოყენებული მომავალში. ის არ არის კანონთა კრებული, არამედ არეგულირებს მომავალ კანონმდებლობას და ადგენს მისი შინაარსის ძირითად პუნქტებს. ახლად დასრულებული ბრძოლები ან დიქტატურული გამოცდილება ხშირად კანკალებს მის წინაშე. ბევრი კითხვა ღია რჩება როგორც კანონმდებლისთვის, ისე სპეციალური ორგანოს, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ განმარტებისთვის.

კონსტიტუციები საუბრობენ სახელმწიფო ენებზე. ისინი მარტივად და გადაწყვეტილად უდერენ, შეიცავენ ძალიან ცოტა უცხო სიტყვას და არ საჭიროებენ წინასწარ სპეციალურ იურიდიულ განათლებას. ამაზე ბევრია დამოკიდებული: ადამიანების ნდობა კანონის უზენაესობისადმი, კანონის წინაშე და კანონის მეშვეობით თანაბარი მოპყრობის ცენტრალური დაპირებისადმი, საგადასახადო და სოციალური სახელმწიფოს ფუნქციონირება. კონსტიტუციისადმი მიმართვა კარს უხსნის მოქალაქეს, რომელსაც მართლა ან საგარაუდოდ უსამართლოდ მოეპყრნენ. მას შეუძლია, ყოველ შემთხვევაში, გერმანიაში, შეიტანოს „კონსტიტუციური სარჩელი“.

წარმატების მისაღწევად მოქალაქეებმა უნდა გაიგონ კონსტიტუცია. არა სიტყვა-სიტყვით, არც ორგანიზაციული ნაწილის დეტალებში, მაგრამ მაინც ადვილად გასაგები ძირითადი უფლებები, ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი, ფუნქციების განაწილება ფედერაციასა და მიწებს შორის, დაბოლოს, საარჩევნო და კენჭისყრის კანონის ელემენტარული დებულებები. თუმცა, „გაგება“ მოიცავს ასევე გაცნობიერებას იმისა, რომ ყველა ტექსტი ორაზროვანია და შესაბამის კონტექსტში დაკონკრეტებას საჭიროებს.

იმან, რომ ყველა მოქალაქე, გარკვეული გაგებით, კონსტიტუციის განმმარტებელია, როგორც ერთხელ პეტერ ჰებერლემ დაწერა, შეიძლება წარმოუდგენელი გაოცება გამოიწვიოს, მაგრამ წინადადება სწორი რჩება. რადგანაც ყველა, ვინც კონსტიტუციით ცხოვრობს, იყენებს საკონსტიტუციო სამართალს უამრავ მოქმედებაში, ლაპარაკობს და მოქმედებს, იყენებს თავისუფალ სივრცეს, ეწევა პარტნიორულ და ოჯახურ ცხოვრებას, აღზრდის ბავშვებს, აყალიბებს გაერთიანებებს, იკრიბება და „გამოთქვამს პროტესტს“. იყენებს ადამიანისა და სამოქალაქო უფლებებს, შეიძლება იყოს აქტიური საზოგადოების დონეზე და საუბრობს უფლებებსა და მოვალეობებზე. ეს საუბარი არის კომუნიკაცია წესების შესახებ, რომლებიც შეადგენს თანამეგობრობას და მას ერთად კრავს.

ის მოიცავს მწვავე კამათსა და „გაუგებრობას“, თუმცა ის ასევე იძლევა შესაძლებლობას, ჩავეჭიდოთ მას, რაზეც შეთანხმება შესაძლებელია. ამრიგად, მოქმედი კონსტიტუცია მუდმივად ახლებურად კონკრეტდება, რადგან გაგების იმპულსები ქვემოდან და ზემოდან ავსებს ერთმანეთს. მაგალითად, ასე ფორმულირდება ის, რასაც შეიძლება ნიშნავდეს „ადამიანის ღირსების“ ხელშეუხებლობა (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონი, მუხლი 1(1))

სხვადასხვა საშიშ ზონაში, როგორცაა სუროგაცია და სპერმის ანონიმური დონაცია, ყველა პერსონალური მახასიათებლის ცენტრალურ მონაცემთა ბაზებში შეკრება, მაკონტროლებელი მიკროჩი პები სხეულში, პრენატალური დიაგნოსტიკისა და ღირსეული სიკვდილის შემთხვევაში.

უპირველეს ყოვლისა, მრავალაზროვანია მარტივი სიტყვები. „ქორწინება და ოჯახი“ (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონი, მუხლი 6) დიდი ხნის მანძილზე ენობრივად დადგენილი ჩანდა, მაგრამ ეს უკვე ასე აღარ არის, მარტოხელა მშობლების, შერეული ოჯახების, ცვლადი პარტნიორებისა და გაურკვეველი სექსუალური იდენტობების გათვალისწინებით. ვინ არიან ნამდვილი „მშობლები“ და ვის შეუძლია ზრუნვის და აღზრდის „ბუნებრივი უფლებების“ განხორციელება? ანალოგიურად, სიტყვები „ღვთისმსახურება“, „რწმენა“, „მსოფლმხედველობა“ და „სინდისი“ ინდივიდუალური ორიენტაციების შერეულ ქვაბში პირობითი გახდა. და შემდეგ: როდის მოდის წინააღმდეგობაში ცალკეული პირის მიერ უფლებების განხორციელება ასევე უფლებების განხორციელების მქონე პარტნიორის ან მეზობლის უფლებების განხორციელებასთან? როდის ხდება ყოველდღიური ცხოვრების მუდმივი უთანასწორობები არაკონსტიტუციური? ნუთუ ყველაფერს ბუნდოვანი კიდევები არ აქვს? და ყველაფერი ხომ მხოლოდ ფიქციურ საუბრებში დილექტანტებსა და ექსპერტებს შორის კონკრეტდება, დაბოლოს, ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ „ავტორიტეტულად“ დგინდება, თუ რა უნდა მოქმედებდეს, ყოველ შემთხვევაში, რაღაც დროის განმავლობაში?

ამრიგად, სემანტიკური ბრძოლები იწყება უკვე კონსტიტუციის შექმნის პროცესში: რა იგულისხმება გარკვეული ფორმულირებების ქვეშ? შესაძლებელია მათი მეშვეობით ხდებოდეს ძველი სტრუქტურების განმტკიცება ან მომავალი პოლიტიკური შესაძლებლობებისთვის ხელის შეშლა? ამრიგად, კონსტიტუციების კომენტირება და შექმნისდაგვარად რეალური განმარტებების წარდგენა ენობრივი სამუშაოა იურიდიული და პოლიტიკური განზრახვით. პროცესში ჩართული არიან პარლამენტარები და სახელმწიფო მოხელეები, ასოციაციების წარმომადგენლები და ჟურნალისტები, კომენტარების გამკეთებელი პროფესორები და ყველა დილექტანტი, რომელიც მკითხველის წერილს წერს. ყველა მათგანს მოაქვს საკუთარი პოლიტიკური ნება, გამოცდილება, რწმენა და ცრუ რწმენა.

რაც დრო გადის კონსტიტუციის მიღებიდან, ზოგი დაჟინებით ამტკიცებს კონსტიტუციის დედებისა და მამების ისტორიულ ნებას და მხარს უჭერს „თავდაპირველ“ განმარტებას, მაგრამ იძულებულია აღიაროს, რომ დღესდღეობით შეუძლებელია ამ დედებისა და მამებისგან რჩევების მიღება. სხვები კი ხაზს უსვამენ, რომ ძველი ტექსტი ადაპტაციის მეშვეობით უნდა დარჩეს „ცოცხალ კონსტიტუციად“ და ამდენად, განმარტებული უნდა იქნეს „თანამედროვეობის სულით“, ანუ, დღევანდელი ადამიანის „მოთხოვნილებების“ გათვალისწინებით. თუმცა, ეს „სული“ მოციმციმე წარმონაქმნია და ექვემდებარება ყველა შესაძლო საზოგადოებრივ გავლენას.

კონსტიტუციის ენა ნაწილობრივ მტკიცე და მკაფიოა, ხოლო ნაწილობრივ საგნა სივრცეებით განმარტებებისთვის. ისეთი ყოველდღიური სიტყვა, როგორცაა „საკუთრება“ (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონი, მუხლი 14) შეიძლება დღეს „ნივთებს“, ანუ „ფიზიკურ ობიექტებს“ (ცხოველებსაც) მოიცავდეს (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის სამოქალაქო კოდექსი, §§ 903, 90), მაგრამ ასევე შეიძლება მოიცავდეს ადეკვატური ასაკობრივი პენსიის მიღების, წლების მანძილზე მზარდ, დასაბუთებულ, არამატერიალურ მოლოდინს, თუ მასში შენატანი გაკეთებულია. ჩვენი სოციალური დაცვის სისტემიდან სარგებლის მიღების ნებისმიერი „მოლოდინი“ შესაძლებელია ასევე გარდაიქმნას კონსტიტუციურად დაცულ საკუთრებად. შესაძლებელია ფეხბურთელის თვითგამომუშავებული საბაზრო ღირებულებაც? არის თუ არა საკუთრება ყველაფერი ის, რაც ჩვენს „მოემართება“? და როდის არღვევს საგადასახადო სახელმწიფოს გადამეტებული მიდგომა საკუთრების „დელაარსს“? კითხვა რომ გავაფართოოთ, როდის არღვევს ძირითადი უფლების „არსს“ სახელმწიფოს ჩარევა?

როცა 1949 წელს გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონის მე-19 მუხლის ფორმულირება მოხდა, იმედოვნებდნენ, რომ წინადადებით „ძირითადი უფლების არსი ნებისმიერ შემთხვევაში ხელშეუხებელია“ წარმოიქმნებოდა მყარი კაშხალი. დღეს უნდა გავაცნობიეროთ, რომ „არსს“ მიმართვა მხოლოდ ცარიელი ფორმულაა. ის თავს ბირთვად აჩვენებს, რომელიც სწორედ მაშინ, როცა უნდა დაკონკრეტდეს, ნისლში იშლება, განსაკუთრებით, როცა ხდება წინადადების აქცეპტაცია, რომ ძირითადი უფლებები უნდა შეიზღუდოს, როცა ისინი სხვა ძირითად უფლებებთან ან იმავე რანგის კონსტიტუციურ სიკეთებებთან კონკურენციაში შედის.

რა თქმა უნდა, განმარტებების თავისუფალ თამაშში უაზრობაც შეიძლება წარმოიშვას. კონსტიტუციის განმარტების ზოგი შეთავაზება შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს შექმნის ისტორიასა და ადამიანის საღ აზრს, მაგრამ ისინი თავისუფალი დისკუსიის ნაწილია. დიალოგის პროცესში ისინი შეიძლება ჩაიძიროს და დავიწყებას მიეცეს. თუმცა, სხვა შეთავაზებები სერიოზულად უნდა იქნეს აღქმული, თუ ისინი საზოგადოებრივ ცვლილებებზე მიუთითებენ, რომლებიც ეხება ნორმის „კონტექსტს“. რაც არ უნდა აბსტრაქტულად იყოს ისინი ფორმულირებული, კონსტიტუციების ტექსტები მუდმივად ძველდება, ხოლო განმარტებებმა უნდა გადალახონ მიმდინარე რეალობა განმარტების მეშვეობით იმ ოდენობით, რამდენადაც სერიოზული განმარტება შესაძლებელია.

თუ მათი საზღვრები გადაჭარბებულია, რჩება მხოლოდ ტექსტში ცვლილებების შეტანა. ამისათვის ნაპოვნი უნდა იქნეს აუცილებელი პოლიტიკური უმრავლესობა. ერთად შეკრებილებს, მათ ასევე შეუძლიათ შეთანხმება, ამოიღონ კონსტიტუციის უფუნქციოდ დარჩენილი დებულებები, როგორც გამხმარი ტოტების გასხვლსას. ის ფაქტი, რომ ჰესენის მიწის კონსტიტუციაში ჯერ კიდევ ცოტა ხნის წინ მოხსენიებული იყო სიკვდილით დასჯა ან ადრე მმართველი სახლების

წარმომადგენლებისთვის პოლიტიკური თანამდებობების ჩამორთმევის სურვილი, უბრალოდ სახალისო იყო, ვინაიდან ამ დებულებებს გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონის 31-ე მუხლით ძალა დაეკარგა (ფედერაციული სამართალი მიწის სამართალზე მაღლა დგას). თუმცა, სრულიადაც არ არის სახალისო, როცა აშშ-ს კონსტიტუციის 1791 წლის 3 ნოემბრის ცვლილების მე-2 მუხლით გარანტირებულია „ხალხის უფლება, საკუთრებაში ჰქონდეთ და ატარონ იარაღი“, ხოლო მაშინ მხოლოდ სამოქალაქო მილიციის ფარგლებში გარანტირებული ეს უფლება, რომელიც „აუცილებელია თავისუფალი სახელმწიფოს უსაფრთხოებისთვის“, ახლა ბოროტად გამოიყენება როგორც დამცავი ფარი იარაღის ღობის მიერ.

კონსტიტუციების ტექსტები იღებს სააპელაციო ფუნქციას არა მხოლოდ „მაღალი (ლიტერატურული) ენიდან“, არამედ ნორმატიული და დესკრიფციული წინადადებების ხშირი შერევით. ის, რაც მომავლის სურვილი ან მოთხოვნაა, აწმყოს მტკიცებად გვევლინება. ამის კრიტიკა შესაძლებელია ენობრივი ანალიზის თვალსაზრისით, მაგრამ ეს არის კონსტიტუციების პროპაგანდისტული, მომავალი რეალობის ფორმულირებადი ენის ნაწილი. მაგალითად, მასში ნათქვამია, რომ „პარლამენტის წევრები არიან მთელი ხალხის წარმომადგენლები, ისინი არ არიან დავალებული ბრძანებებით ან მითითებებით და ექვემდებარებიან მხოლოდ საკუთარ სინდისს“ (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონი, მუხლი 38(1)(2). როგორც ყველასთვის ცნობილია, ეს კეთილი სურვილია მტკიცებითი წინადადების ფორმით, მაგრამ ასევე – მუდმივად განახლებადი მოწოდება პარლამენტის წევრებისადმი, გათავისუფლდნენ ფრაქციის ბორკილებისა და ინტერესებისგან ძირითად საკითხებში.

ვინაიდან კონსტიტუციას ეგზისტენციალური მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ თანამეგობრობისთვის მთლიანად, არამედ ასევე თითოეული ცალკეული ადამიანისთვის – კარლსრუეში ყოველწლიურად დაახლოებით ხუთი ათასი კონსტიტუციური საჩივარი შემოდის – ენობრივი გამოთქმების „მნიშვნელობაზე“ ბევრია დამოკიდებული. ამავდროულად, დილექტანტის ენობრივი გაგება ზოგჯერ ეჯახება ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს დეტალურად შემუშავებულ იურისპრუდენციას. უკანასკნელი კი, რომელიც 150 ტომს (2020 წლის მონაცემით) მოიცავს, აყალიბებს ენობრივად ზუსტად ასახული განხილვების არსენალს. მიუხედავად ამისა, ჩვენ, მოქალაქეები, ზოგადად, ბანალურ „გაგებას“ ვეღობით. სიტყვის მნიშვნელობა, ლუდვიგ ვიტგენშტაინის აზრით, არის მისი ენაში გამოყენება, მაგრამ, ვის ენაში? ამისთვის „უფლებამოსილი“ სასამართლოების, განსაკუთრებით, საკონსტიტუციო სასამართლოების ენაში? ფაქტობრივად, დროთა განმავლობაში მათ შეუძლია გაურკვევლობების აღმოფხვრა ან გარკვეული განმარტებების გამორიცხვა. „კარგად ჩამოყალიბებული იურისპრუდენცია“ შეიძლება გადაიქცეს დაღეჭილ სასამართლო სიბრძნედ. მაგრამ ის ასევე შეიძლება გახდეს შემაფერხებელი და გაართულოს ინოვაციები.

ყველა ეს პროცესი, რომელშიც ასევე ჩართული არიან ადმინისტრაციული ორგა-

ნოები და პარლამენტები, ეფუძნება ენას. კონსტიტუციის ენა, ისევე როგორც ყველა სხვა კანონისა და ნორმის ენა, ათასი ძაფით არის დაკავშირებული როგორც ყოველდღიურ ენასთან, ისე იურიდიულ ტერმინოლოგიასთან. მან არა მხოლოდ უნდა დაადგინოს და უზრუნველყოს კონფლიქტების რეგულირების პროცედურები, არამედ ასევე თანაბრად გადმოსცეს მისი პოლიტიკური წარმოშობის, ფასეულობებისა და სიტოხსნის ემოციები, კერძოდ კი, თანამემამულეების, მიგრანტების, ლტოლვილებისა და თავშესაფრის მაძიებლების მიმართ. მასში უნდა „ინტეგრირდეს“ განსხვავებები და ყველას მისცეს წარმოდგენა საფუძვლების შესახებ, რომელსაც ეყრდნობა თანაცხოვრება. თავად ტექსტებს ეს მხოლოდ გამოყენებისას შეუძლია. ისინი თავიანთი დამაჯერებლობის ძალას კომუნიკაციაში იძენს. ამისთვის ყველას, ვინც ლიბერალურ კონსტიტუციურ სახელმწიფოში ცხოვრობს, უნდა შეეძლოს, აუხსნას სხვებს, თუ რატომ ღირს კონსტიტუციების ტექსტების შენარჩუნება და მათი პატივისცემა.

თანამედროვეობის დიდი პოსტულატები – დემოკრატია, თანასწორობა, სამართლის უზენაესობა და სოციალური სახელმწიფო, ხელისუფლების დანაწილება – გაერთიანდა განსამარტ ტექსტებში. ენობრივი დისკურსის გარეშე მათი განხორციელება შეუძლებელია. ყველას, ვინც აქტიურად მოქმედებს როგორც დემოკრატიის მოქალაქე, სჭირდება ენა. მათ, ვისაც არათანაბრად ექცევიან, უნდა იცოდნენ, თუ „რატომ“; იგივე ეხება მათ, ვისაც სახელმწიფო უბრძანებს, რაიმე გააკეთოს ან არ გააკეთოს. ვისაც რაიმე სურს, უნდა გაიგოს, თუ რისი უფლება აქვს. დემოკრატიული სახელმწიფოს მთელი ფუნქციონირება ეფუძნება იურიდიულ ენას, რომელსაც აგვირგვინებს კონსტიტუციის ენა. თანამეგობრობის საიმედოდ მოქმედებისთვის, მუდმივად უნდა ითარგმნოს იურიდიული ენიდან ყოველდღიურ ენაზე. და პირიქით, პარლამენტარები და მოსამართლეები გარდაქმნიან ყოველდღიურ ენას უფრო კონკრეტულ, ზუსტად განსაზღვრულ, იურიდიულ იდიომად.

ეს ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ძირითადად, კონსტიტუციაზე მითითების გარეშე ხდება. მაგრამ ყველა ძირითად კითხვაში კვლავ ჩნდება კონსტიტუციის მრავალმნიშვნელოვანი, სავალდებულო, კარგად ჩამოყალიბებული ენა. მან ყველასთვის უნდა მონიშნოს პოლიტიკური კომუნიკაციის სათამაშო მოედანი, გაანაწილოს დავალებები სხვადასხვა სახელმწიფო ფუნქციებს შორის და აღნიშნოს ბარიერები. ამისთვის ირიბი წინაპირობა, აზროვნების ჩარჩო არის ეროვნული სახელმწიფო.

მაგრამ თუ ჩანს, რომ გლობალიზაციის ეპოქაში ეროვნული სახელმწიფო იშლება, თუ მისი საზღვრები ფორისებრი ხდება, რადგან მსოფლიო ვაჭრობა და ფინანსური კაპიტალი, საერთაშორისო დანაშაული, ტურიზმი და ლტოლვილთა ნაკადები გადალახავს ან ძირს უთხრის მათ, ამას ასევე შედეგები უნდა მოჰყვეს კონსტიტუციებისთვისაც და მათი ენისთვისაც. ევროპულმა ეროვნულმა სახელმწიფოებმა უკვე დიდი ხანია სუვერენული უფლებები ევროპის კავშირსა და სხვა სამთავრობათაშორისო ინსტიტუტებს გადასცეს. უკვე დიდი ხანია ისინი ჩახ-

ლართული არიან ევროპული კონსტიტუციური სამართლისა (ევროკავშირის-ხელშეკრულებები, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია, ევროკავშირის ძირითად უფლებათა ქარტია) და ლუქსემბურგისა და სტრასბურგის სასამართლოების მართლმსაჯულების ბაღეში.

წვერი სახელმწიფოები კომუნიკაციას ამყარებენ როგორც ეროვნულ ენებზე, ბრიუსელში არსებული გიგანტური მთარგმნელობითი სამსახურის მეშვეობით, ასევე სამუშაო ენებზე – ინგლისურზე, ფრანგულსა და გერმანულზე. არ არსებობს კონსტიტუციის ერთიანი, ერთადერთი, ევროპული ენა. კითხვა, თუ რომელ ენაზე უნდა ილაპარაკოს ევროპულმა კონსტიტუციამ, ამდენად, წინააღმდეგობრივად უღერს, განსაკუთრებით მაშინ, თუ დავეთანხმებით, რომ მომავალში არ უნდა არსებობდეს ერთგვაროვანი ევროპული სახელმწიფო, ხოლო ენების მრავალფეროვნებას კი დღევანდელი ევროპული კონსტიტუცია სწორედ დასაცავ სიკეთედ მიიჩნევს.

ამიტომ კითხვა ევროპული კონსტიტუციის „ენის“ შესახებ მხოლოდ გადატანითი მნიშვნელობით შეიძლება დაისვას. უპირველეს ყოვლისა, ეს გულისხმობს, რომ დღესდღეობით უკვე არსებობს ნამდვილი ევროპული კონსტიტუცია. ამას ეჭვქვეშ აყენებს არგუმენტი, რომ მხოლოდ ეროვნულ სახელმწიფოს, მთელი თავისი ისტორიული და ენობრივი იმპლიკაციებით, შეუძლია ჰქონდეს ნამდვილი კონსტიტუცია, მაგრამ ეს დამაჯერებელი არ არის; ვინაიდან ჩვენ გვაქვს ევროპული კონსტიტუციური წყობა, გვაქვს ინსტიტუტები, განმტკიცებული ავტორიტეტულ ტექსტებში, რომლებიც აყალიბებს ევროკავშირის ძირითად წყობას, რასაც ავვირგვინებს ძირითად უფლებათა სავალდებულო ქარტია.

ყველაფერი არსებობს, რაც კონსტიტუციას ნორმატიულსა და ფაქტობრივს ხდის. უდავოა, ის გაუმჯობესებას საჭიროებს, მაგრამ ის არსებობს. შეკითხვას მათი „ენის“ შესახებ შედეგად უნდა მოჰყვეს არა საკონსტიტუციო ესპერანტოს ძიება, არამედ საერთო კონსტიტუციური ტრადიციებისა და მათგან შემუშავებული ენობრივი სამშენებლო ბლოკების ძიება. ამ თვალსაზრისით ენა არის კომუნიკაციის საშუალება, რომელიც მუდმივ თარგმანს საჭიროებს ეროვნულ ენებზე. ის ხელმისაწვდომია, როცა ევროპაში საუბარია ნების დემოკრატიულ ფორმირებაზე, ადმინისტრაციული ორგანოების კანონიერ მოქმედებასა და სასამართლოში სამართლებრივ პროცედურებზე.

ევროპული კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოების მოსამართლეები, რომლებიც მუდმივად ახდენენ კომუნიკაციას ყოველი თითოეული საქმიდან გამომდინარე, კვლავ ადასტურებენ, რომ მიუხედავად სხვადასხვა ეროვნული ენისა, კომუნიკაციისთვის შესაძლებელია ერთი საერთო ევროპული კონსტიტუციური ენის გამოყენება. ეს წარმოუდგენლად უღერს, მაგრამ ფუნქციონირებს, რადგან ევროპაში დროთა განმავლობაში – ანტიკური ხანიდან, შუა საუკუნეების გავლით, თანამედროვეობამდე – ერთგვაროვანი ლექსიკა ჩამოყალიბდა. მისი მასალები – ეს საუკუნეების განმავლობაში მიმდინარე დებატებია სწორი სა-

ხელმწიფო ფორმის, უმრავლესობის პრინციპის, წარმომადგენლობის საკითხის, მმართველთა მიერ კანონის დაცვის, უპირველეს ყოვლისა კი, ელემენტარული ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის შესახებ.

გააზრების ეს პროცესები არასდროს შეწყვეტილა, მაგრამ არც დასრულებულა. ისინი საზოგადოებრივი ცვლილებების პარალელურად უნდა დაკორექტირდეს და, კერძოდ კი, ღია ენობრივ კომუნიკაციაში. ისინი ცხოვრობენ ევროპული კონსტიტუციურობის ფონდით. საქმე ეხება არა ენას პირდაპირი გაგებით, არამედ წესების კრებულს, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელია კომუნიკაცია ევროპულ ეროვნულ ენებზე. რა თქმა უნდა, ეს ასევე ნიშნავს, რომ აუცილებელია კრიტიკა და კრიტიკის გაძღება, როცა ევროპის კავშირის წევრი სახელმწიფო საერთო ძირითად წესებს არღვევს, მაგალითად, საკონსტიტუციო სასამართლოების აშკარა პოლიტიკური დაკომპლექტებით, საჯარო განხილვის შეზღუდვითა და პოლიტიკური მოქმედებების საიდუმლო სფეროების გაფართოებით, ასევე, პოლიტიკური სემანტიკის საჯარო გამოსვლებსა და მასმედიაში მიზანმიმართული გადატანით.

ფაქტობრივად, ინტერნეტის ეპოქაში შეიძლება შეინიშნებოდეს ენის გაუხეშება, მათ შორის, კონსტიტუციებთან მიმართებითაც, როცა მათი საფუძვლები ზიზღის საგანი ხდება, ტყუილის გროვად იწოდება და ენობრივად დელეგიტიმიზებულია. ეს გაუხეშება, რომელიც მიზანმიმართული გამოშტერების თანმხლებია, შეიძლება არასაღია, შეიძლება ის ადრე დაკავშირებული იყო რეგულარულ მაგიდებთან და მხოლოდ ახლა ვრცელდება უფრო იოლად, ის შეიძლება ასევე პროვოცირებული იქნეს გადაჭარბებული შესრულების შიდა ქსელური კონკურენციით. ეს შეიძლება გვერდზე გადავდოთ, რადგან მეტყველების აქტივ მოქმედებაა. ამ მხრივ, კონსტიტუციის ენის – როგორც ჩვენი საკუთარი, ისე ევროპული კონსტიტუციის – ფრთხილად და ზუსტად გამოყენება ყველა ჩვენგანის საქმეა.

DIE SPRACHE UNSERER VERFASSUNGEN

MICHAEL STOLLEIS

Verfassungen sind meist feierlich beschlossene und verkündete Texte¹. Sie werden an historischen Wendepunkten von Gemeinwesen verfasst, um die wichtigsten institutionellen Entscheidungen zu treffen sowie Rechte und Pflichten der Bürger festzulegen. In der Pyramide der Rechtsnormen stehen sie „zuhöchst“, also über Gesetzen, Verordnungen und sonstigen Normen. Seit dem ausgehenden 18. Jahrhundert umschließen sie die europäischen Nationalstaaten als normative Hülle. Vorreiter waren die USA (1776) und Frankreich (1789), aber dann erfasste die „konstitutionelle“ Bewegung die ganze Welt. Heute gibt es kaum noch Staaten ohne Verfassung. Auch autoritäre, nichtdemokratische Regime verzichten kaum jemals auf den Mehrwert, den eine Verfassung zu vermitteln scheint: Wenn sie schon kein Glücksversprechen enthält und Freiheiten nur verklausuliert gewährt, dann bietet sie wenigstens „Ordnung“ und einen institutionellen Grundriss. Auch die unterdrückte Opposition muss sich dort anhören, sie lebe in einem „Verfassungsstaat“.

Die typischen Inhalte von Verfassungen sind seither gleich geblieben: Der feierlichen Eingangsformel, die meist schon eine subtil formulierte Machtstruktur festlegt, folgen die republikanische Staatsform, die Legitimation der Staatsgewalt, die wesentlichen Verfahren der Willensbildung, die Institutionen und die Regularien ihres Zusammenspiels. Durchweg werden Menschen – und Bürgerrechte feierlich gegen Eingriffe abgesichert und entsprechende Verteidigungsmöglichkeiten bereitgestellt, vor allem durch eine unabhängige Justiz.

Sieht man von den vielen historischen Varianten ab, dann überwölbt die herkömmliche Verfassung durchweg eine Nation, mag sie ethnisch, religiös oder historisch definiert sein. Sie schließt eine Epoche ab und öffnet eine neue. Sie wendet sich an diese Nation, indem sie „versichert“, „garantiert“, „verspricht“ oder „mahnt“. Die Verfassung bietet einen normativen Bauplan für die Zukunft. Anders als der normale Gesetzestext ist sie oft eingangs hochtönend, in der Folge aber verknüpft und verdichtet, indem sie festlegt, was künftig gelten soll. Sie ist kein Gesetzbuch, sondern reguliert künftige Gesetzgebung und gibt dafür zentrale inhaltliche Eckpunkte vor. Gerade beendete Kämpfe oder Diktaturerfahrungen zittern oft nach. Viele Fragen bleiben offen, entweder für den Gesetzgeber oder für die Interpretation durch ein spezielles Organ, das Verfassungsgericht.

1. Nachbemerungen zu einer Veranstaltung der Deutschen Akademie für Sprache und Dichtung (Darmstadt) am 14. November 2019 in Frankfurt unter Beteiligung von Sprachwissenschaftlern und Schriftstellern, je einer Politikerin und einer Richterin des Bundesverfassungsgerichts sowie Verfassungsrechtlern.

Verfassungen sprechen die Landessprache. Sie klingen einfach und entschieden, enthalten möglichst keine Fremdworte und setzen keine speziellen Rechtskenntnisse voraus. Daran hängt viel: das Vertrauen der Menschen in den Rechtsstaat, in das zentrale Versprechen der Gleichbehandlung vor dem Gesetz und durch das Gesetz, die Funktionsweise des Steuer – und Sozialstaats. Die Berufung auf die Verfassung öffnet die Tür für den Bürger, dem wirklich oder vermeintlich Unrecht geschieht. Er kann, jedenfalls in Deutschland, „Verfassungsbeschwerde“ erheben.

Um damit erfolgreich zu sein, müssen die Bürger die Verfassung verstehen. Nicht Wort für Wort, nicht in den Details des Organisationsteils, aber doch die leicht verständlichen Grundrechte, das Prinzip der Gewaltentrennung, die Funktionsteilung zwischen Bund und Ländern, schließlich die elementaren Aussagen des Wahl – und Abstimmungsrechts. „Verstehen“ enthält aber auch die Erkenntnis, dass nahezu alle Texte mehrdeutig sind und einer Konkretisierung im jeweiligen Zusammenhang bedürfen.

Dass alle Bürger in gewissem Sinn Verfassungsinterpreten sind, wie Peter Häberle einmal geschrieben hat, mag ungläubiges Staunen hervorrufen, aber der Satz bleibt doch richtig. Denn alle, die unter einer Verfassung leben, praktizieren Verfassungsrecht in unzähligen Aktionen, sie reden und handeln, nutzen Freiräume, praktizieren Partnerschaften und Familie, erziehen Kinder, bilden Vereine, versammeln sich und „protestieren“. Sie nutzen Menschen – und Bürgerrechte, sind vielleicht auf Gemeindeebene aktiv und reden über Rechte und Pflichten. Dieses Reden ist die Kommunikation über die Regeln, aus denen das Gemeinwesen besteht und die es zusammenhalten.

Es umschließt bitteren Disput und „Nichtverstehen“, erlaubt aber auch dasjenige festzuhalten, worüber man sich einigen kann. Eine gelebte Verfassung konkretisiert sich so stets neu, indem sich Impulse des Verstehens von unten und von oben ergänzen. So bildet sich beispielsweise heraus, was in den verschiedenen Gefährdungszonen die Unantastbarkeit der „Menschenwürde“ (Art. 1 Abs. 1 GG) bedeuten kann, etwa bei Leihmutterchaft und anonymer Samenspende, bei Sammlung aller Personenmerkmale in zentralen Datenbanken, bei wachsenden Mikrochips im Körper, bei vorgeburtlicher Diagnostik und würdevollem Sterben.

Vieldeutig sind vor allem die einfachen Worte. „Ehe und Familie“ (Art. 6 GG) schienen lange sprachlich festgelegt, sind es aber keineswegs mehr angesichts von Alleinerziehenden, Patchwork-Familien, wechselnden Partnerschaften und unsicher gewordenen sexuellen Identitäten. Wer sind die wirklichen „Eltern“, und wer darf das „natürliche Recht“ der Pflege und Erziehung wahrnehmen? Ebenso sind die Worte „Religionsausübung“, „Glaube“, „Weltanschauung“ und „Gewissen“ im Mischkessel individueller Orientierungen unscharf geworden. Und weiter: Wann stößt die Rechtsausübung Einzelner auf die ebenso berechnete Rechtsausübung des Partners oder des Nachbarn? Wann verdichten sich die permanenten Ungleichheiten des Alltags zur Verfassungswidrigkeit? Hat nicht alles unscharfe Ränder und kann nur im fiktiven Gespräch zwischen Laien und Fachleuten konkretisiert und schließlich vom Bundesverfassungsgericht „autoritativ“ festgelegt werden, was gelten soll, jedenfalls für einige Zeit?

Schon im Prozess der Entstehung einer Verfassung beginnen deshalb die semantischen Kämpfe: Was ist mit bestimmten Formulierungen gemeint, werden durch sie vielleicht alte Strukturen verfestigt oder künftige politische Möglichkeiten verbaut? Verfassungen zu kommentieren und möglichst plausible Auslegungen vorzuschlagen ist also Spracharbeit in rechtlicher und politischer Absicht. Beteiligt sind Abgeordnete und Beamte, Verbandsfunktionäre und Journalisten, kommentierende Professoren und jeder Laie, der einen Leserbrief schreibt. Alle bringen ihr eigenes politisches Wollen ein, ihre Erfahrungen, ihren Glauben, ihre Vorurteile.

Wenn nach Erlass der Verfassung die Zeit voranschreitet, pochen die einen auf den historischen Willen der Mütter und Väter der Verfassung und halten die „originale“ Interpretation fest, müssen aber einräumen, dass jene Mütter und Väter heute nicht mehr befragt werden können. Andere betonen, der alte Text müsse durch Anpassung „lebende Verfassung“ bleiben und deshalb aus dem „Geist der Gegenwart“, also mit Blick auf die Bedürfnisse der heutigen Menschen, ausgelegt werden. Dieser „Geist“ ist allerdings ein flirrendes Gebilde und allen möglichen gesellschaftlichen Einflüssen unterworfen.

Die Sprache der Verfassung ist teils fest und klar, teils aber voller Spielräume für Deutungen. Ein Alltagswort wie „Eigentum“ (Art. 14 GG) kann heute „Sachen“, also „körperliche Gegenstände“ (auch Tiere) umfassen (§§ 903, 90 BGB), ebenso aber die im Laufe der Jahre wachsende unkörperliche Anwartschaft auf eine angemessene Altersrente, wenn dafür Beiträge gezahlt worden sind. Auch andere „Erwartungen“ auf Leistungen unseres sozialen Sicherungssystems könnten sich vielleicht zu verfassungsrechtlich geschütztem Eigentum verdichten. Vielleicht auch der selbst erarbeitete Marktwert eines Fußballspielers? Ist Eigentum alles, was uns „zukommt“? Und ab wann verletzt ein zu starker Zugriff des Steuerstaats die „Substanz“ des Eigentums? Wann, um die Frage auszuweiten, verletzen Zugriffe des intervenierenden Staats den „Wesensgehalt“ eines Grundrechts?

Als man 1949 den Art. 19 GG formulierte, hoffte man mit dem Satz „In keinem Falle darf ein Grundrecht in seinem Wesensgehalt angetastet werden“, einen festen Damm errichtet zu haben. Heute muss man einsehen, dass die Berufung auf den „Wesensgehalt“ kaum mehr als eine Leerformel ist. Sie täuscht einen Kern vor, der sich gerade dann, wenn er konkretisiert werden soll, in Nebel auflöst, zumal wenn man den Satz akzeptiert, dass Grundrechte eingeschränkt werden müssen, wenn sie in Konkurrenz zu anderen Grundrechten oder ranggleichen Verfassungsgütern geraten.

Natürlich kann im freien Spiel der Interpretationen auch Unsinn produziert werden. Manche Vorschläge zur Auslegung der Verfassung mögen gegen die Entstehungsgeschichte und den gesunden Menschenverstand verstoßen. Aber sie sind Teil einer freiheitlichen Diskussion. Im dialogischen Prozess mögen sie zu Boden sinken und wieder vergessen werden. Andere Vorschläge müssen jedoch ernst genommen werden, wenn sie auf gesellschaftliche Verschiebungen hinweisen, die den „Kontext“ der Norm betreffen. Denn Verfassungstexte, so abstrakt sie formuliert sein mögen, altern kontinuierlich, und die Interpreten müssen

die Distanzen zur stets fließenden Realität durch Auslegung überbrücken, soweit seriöse Auslegung möglich ist.

Wo deren Grenzen überschritten werden, gibt es nur die Änderung des Texts. Dazu müssen die erforderlichen politischen Mehrheiten gefunden werden. Hat man sie beisammen, kann man sich nebenbei auch darauf einigen, funktionslos gewordene Verfassungsartikel zu beseitigen, so wie man einen toten Ast absägt. Dass die hessische Landesverfassung bis vor kurzem noch die Todesstrafe erwähnte oder Angehörigen früherer regierender Häuser politische Ämter verwehren wollte, taugte nur zum Amüsement; denn diese Bestimmungen hatten sich durch Art. 31 GG („Bundesrecht bricht Landesrecht“) längst erledigt. Keineswegs amüsan ist es allerdings, wenn Art. II der Ergänzung der US-Verfassung vom 3. November 1791 „das Recht des Volkes, Waffen zu besitzen und zu tragen“ garantiert und dieses damals nur im Rahmen einer Bürgermiliz garantierte Recht, „necessary to the security of a free State“, nun als Schutzschild einer mächtigen Waffenlobby missbraucht wird.

Verfassungstexte beziehen ihre Appellfunktion nicht nur aus der „hohen Sprache“, sondern auch aus der häufigen Vermischung von normativen und deskriptiven Sätzen. Was Wunsch oder Forderung für die Zukunft ist, erscheint als Behauptung des Gegenwärtigen. Das mag sprachanalytisch kritisiert werden, es gehört aber zum werbenden, künftige Wirklichkeit gestaltenden Gestus von Verfassungen. „Die Abgeordneten“, so heißt es etwa, „sind Vertreter des ganzen Volkes, an Aufträge und Weisungen nicht gebunden und nur ihrem Gewissen unterworfen“ (Art. 38 Abs. 1, Satz 2 GG). Das ist, wie alle wissen, ein frommer Wunsch in Form eines Behauptungssatzes, aber auch ein immer erneuter Appell an die Abgeordneten, sich in zentralen Fragen aus den Fesseln von Fraktion und Interessen zu befreien.

Da die Verfassung nicht nur für das Gemeinwesen insgesamt, sondern auch für jeden Einzelnen existentielle Bedeutung hat – rund fünftausend Verfassungsbeschwerden gehen jährlich in Karlsruhe ein – kommt es auf die „Bedeutung“ sprachlicher Ausdrücke an. Dabei kollidiert gelegentlich das sprachliche Laienverständnis mit der ausgefeilten Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts. Letztere bildet mit ihren 150 Bänden (2020) ein Arsenal von sprachlich genau reflektierten Abwägungen. Dennoch erwarten wir Bürger meist platte „Verständlichkeit“. Die Bedeutung eines Wortes, so Ludwig Wittgenstein, ist sein Gebrauch in der Sprache. Aber wessen Sprache? Die Sprache der dazu „befugten“ Gerichte, insbesondere der Verfassungsgerichte? Tatsächlich können diese im Laufe der Zeit Unklarheiten beheben oder bestimmte Deutungen ausschließen. Eine „ständige Rechtsprechung“ kann zu sedimentierter richterlicher Weisheit werden. Sie kann aber auch hinderlich werden und Innovationen erschweren.

Alle diese Prozesse, an denen auch die Verwaltungen und die Parlamente beteiligt sind, beruhen auf Sprache. Die Sprache der Verfassung, aber auch die aller anderen Gesetze und sonstigen Normen, hängt über tausend Fäden sowohl mit der Alltagssprache als auch mit der juristischen Fachsprache zusammen. Sie soll nicht nur ordnen und Verfahren zur Regulierung von Konflikten vorhalten, sondern auch die Emotionen ihres politischen Ursprungs, Werte und Wärme vermitteln, und zwar für Landeskinder, Neubürger, Flüchtlinge und Asylsuchende

gleichermaßen. Sie soll Divergentes „integrieren“ und allen eine Idee jener Grundlagen vermitteln, auf denen das Zusammenleben ruht. Texte allein können dies nur im Gebrauch. Sie gewinnen ihre Überzeugungskraft in der Kommunikation. Dazu müssen jene, die in freiheitlichen Verfassungsstaaten leben, in der Lage sein, anderen zu erklären, warum es sich lohnt, Verfassungstexte lebendig zu erhalten und zu respektieren.

Die großen Postulate der Moderne – Demokratie, Gleichheit, Rechts – und Sozialstaat, Gewaltentrennung – sind zu interpretierbaren Texten geronnen. Ohne sprachlichen Diskurs können sie nicht umgesetzt werden. Wer als Bürger einer Demokratie aktiv handelt, bedarf der Sprache. Wer ungleich behandelt wird, muss verstehen, „warum“; ebenso wer auf staatliche Anweisung etwas tun oder lassen soll. Wer etwas haben will, muss verstanden haben, was ihm zusteht. Die gesamte Funktionsweise eines demokratischen Staats beruht auf Rechtssprache, gekrönt von der Sprache der Verfassung. Damit das Gemeinwesen vertrauenswürdig handeln kann, muss ständig von der Rechtssprache in die Alltagssprache übersetzt werden. Umgekehrt wird Alltagssprache von Parlamentariern oder Richtern in das speziellere und genauer festgelegte juristische Idiom umgesetzt.

Das geschieht im Alltag weitgehend ohne Bezugnahme auf die Verfassung. Aber in allen Grundsatzfragen taucht die bedeutungsschwere, gebundene, festgefügte Sprache der Verfassung wieder auf. Sie soll für alle das Spielfeld politischer Kommunikation abstecken, den verschiedenen Staatsfunktionen ihre Aufgaben zuweisen und Schranken markieren. Der hierfür implizit vorausgesetzte Denkraum ist der Nationalstaat.

Wenn sich nun aber der Nationalstaat im Zeitalter der Globalisierung aufzulösen scheint, wenn seine Grenzen porös werden, weil der Welthandel und das Finanzkapital, die internationale Kriminalität, der Tourismus und die Flüchtlingsströme sie überspringen oder unterlaufen, muss dies auch Konsequenzen für die Verfassungen und deren Sprache haben. Die europäischen Nationalstaaten haben längst Souveränitätsrechte an die Europäische Union und andere zwischenstaatliche Institutionen abgegeben. Längst stecken sie in einem Geflecht von europäischem Verfassungsrecht (EU-Verträge, Konvention zum Schutz der Menschenrechte und Grundfreiheiten, Charta der Grundrechte der Europäischen Union) und von Rechtsprechung der Gerichtshöfe in Luxemburg und Straßburg.

Die Mitgliedstaaten kommunizieren in ihren Nationalsprachen über einen gigantischen Übersetzungsdienst in Brüssel sowie in den Arbeitssprachen Englisch, Französisch und Deutsch. Eine einzige europäische Verfassungssprache gibt es nicht. Die Frage, welche Sprache die europäische Verfassung sprechen soll, klingt also widersinnig, zumal wenn man sich einig ist, dass es künftig keinen homogenen europäischen Staat geben soll und dass die Vielfalt der Sprachen gerade von der heutigen europäischen Verfassung als schützenswertes Gut angesehen wird.

Die Frage nach der „Sprache“ der europäischen Verfassung kann deshalb nur in einem übertragenen Sinn gestellt werden. Sie setzt zunächst voraus, dass es bereits heute eine wirkliche europäische Verfassung gibt. Dies ist mit dem Argument bestritten worden, nur

ein Nationalstaat mit allen seinen historischen und sprachlichen Implikationen könne eine wirkliche Verfassung haben. Aber das überzeugt nicht; denn wir haben eine europäische Verfassungsordnung, haben Institutionen, festgehalten in maßgeblichen, die Grundordnung der Europäischen Union formenden Texten, gekrönt von einer verbindlichen Charta der Grundrechte.

Alles ist vorhanden, was eine Verfassung normativ und faktisch ausmacht. Sie ist verbesserungsbedürftig, kein Zweifel, aber sie existiert. Nach ihrer „Sprache“ zu fragen, kann nicht auf die Suche nach einem verfassungsrechtlichen Esperanto hinauslaufen, sondern nur auf die gemeinsamen Verfassungstraditionen und auf die in ihnen entwickelten sprachlichen Bausteine. Sprache in diesem Sinn ist ein Verständigungsmodus, der ständiger Übersetzung in die Nationalsprachen bedarf. Er ist verfügbar, wenn in Europa von demokratischer Willensbildung, gesetzgebendem Handeln der Verwaltung und rechtsstaatlichen Verfahren vor Gericht gesprochen wird.

Die Richter des Europäischen Gerichtshofs, die ständig fallbezogen kommunizieren, bestätigen immer wieder, dass es möglich ist, trotz unterschiedlicher Nationalsprachen eine gemeinsame europäische Verfassungssprache zu kommunizieren und anzuwenden. Es klingt wie Zauberei, aber es funktioniert, weil Europa über die Zeiten von Antike, Mittelalter und Neuzeit ein weitgehend homogenes Vokabular entwickelt hat. Seine Materialien sind die seit Jahrhunderten geführten Debatten über die richtige Staatsform, das Mehrheitsprinzip, die Frage der Repräsentation, die Bindung der Regierenden an das Recht, vor allem aber über den Schutz elementarer Grundrechte und Grundfreiheiten.

Diese Verständigungsprozesse sind nie abgerissen, aber auch nicht abgeschlossen. Sie müssen parallel zu gesellschaftlichen Veränderungen nachjustiert werden, und zwar in offener sprachlicher Kommunikation. Sie leben aus dem Fundus europäischer Verfasstheit. Es handelt sich nicht um eine Sprache im wörtlichen Sinn, wohl aber um einen Vorrat an Regeln, über die man sich in den europäischen Nationalsprachen verständigen kann. Das bedeutet freilich auch, dass man kritisieren und Kritik aushalten muss, wenn ein Mitgliedstaat der Europäischen Union die gemeinsamen Grundregeln verletzt, etwa durch flagrant politische Besetzung der Verfassungsgerichte, durch Beschneidung der öffentlichen Diskussion und Ausweitung von Arkanbereichen politischen Handelns, aber auch durch gezielte Verschiebung der politischen Semantik in öffentlicher Rede und in den Massenmedien.

Tatsächlich ist in der Ära des Internets eine Verrohung der Sprache zu beobachten, auch bezogen auf Verfassungen, wenn deren Grundlagen verächtlich gemacht, als Lügengebäude bezeichnet und sprachlich delegitimiert werden. Diese Verrohung, die mit gezielter Verdummung einhergeht, ist vielleicht nicht neu, sie mag früher an Stammtische gebunden gewesen sein und sich jetzt nur müheloser ausbreiten, sie mag auch durch einen netzinternen Überbietungswettbewerb aufgestachelt werden. Das kann dahinstehen, denn Sprechakte sind auch Taten. Insofern ist ein sorgsamer und genauer Umgang mit der Sprache der Verfassung unser aller Sache, sowohl unserer eigenen als auch der europäischen Verfassung.

სამართლის პერსონოლოგია
PERSONOLOGY OF LAW

* * *

ათიოდე წლის წინ განახლებისა და აღორძინების გზაზე შემდგარმა საქართველომ, განსაკუთრებით ქართველი იურისტების ღირსეულმა კორპუსმა, სათანადოდ აღნიშნა სახელოვანი ქართველი სამართალმცოდნისა და საზოგადო მოღვაწის, პროფესორ **ოთარ გამყრელიძის** 80 წლის იუბილე. ამ ღირსშესანიშნავ თარიღს არაერთი ღონისძიება მიეძღვნა. მათ შორისაა: საზეიმო საიუბილეო სხდომა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სხდომათა დარბაზში; საიუბილეო კრებულის გამოცემა სათაურით – „ოთარ გამყრელიძე – 80“; ნაშრომების მრავალტომეულის გამოქვეყნება და მრავალი სხვა. ჯეროვანი ყურადღება, შესაფერისი აღიარება, პატივი და დიდება არ მოკლებია იუბილარის მეცნიერულ და პრაქტიკულ მოღვაწეობას არცერთი ასპექტით.

მას შემდეგ ათმა წელმა განვლო და 2022 წლის მარტში ჩვენი ძვირფასი კოლეგა და უფროსი მეგობარი 90 წლის გახდა. ის პირველი იყო თინათინ წერეთლის სისხლის სამართლის სკოლის მესვეურთგან, ვინც წლეულს კვლავ შეგვახსენა მარად გაუსტუმრებელი ვალი მისი ღვაწლისა და დამსახურების წინაშე. ოთარ გამყრელიძე უღირსეულესი წარმომადგენელია ამ სკოლისა, რომელმაც „უამთა სიავეში“ მორალური დანაკარგების გარეშე, უმწიკვლოდ გამოატარა დიდი მეცნიერის, ქედუხრელი მოქალაქისა და პატრიოტის, საქმისადმი უსაზღვროდ ერთგული ქართველი ჰუმანისტის სახელი.

* * *

საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო და ჟურნალ „იუსტიციის“ სარედაქციო კოლეგია გულმხურვალედ მიესალმება ღვაწლმოსილ სამართალმცოდნეს, მადლობას უძღვნის დაუღალავი, ნაყოფიერი მოღვაწეობისათვის და ხანგრძლივ სიცოცხლეს უსურვებს დარგის, ქვეყნისა და მისთვის ესოდენ ძვირფასი ქართველი ხალხის საკეთილდღეოდ.

* * *

„იუსტიციის“ წინამდებარე ნომერში მკითხველი გაეცნობა ბატონი ოთარ გამყრელიძის პიროვნებისადმი მიძღვნილ პროფესორ დავით სულაქველიძის წერილს, რომელიც სრულად გამოხატავს მრავალი ქართველი იურისტის გულისთქმას მსცოვანი იუბილარის მიმართ.

საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო
ქართულ „იუსტიციის“ სარედაქციო კოლეგია

* * *

About ten years ago, Georgia, which was on the road to renewal and renaissance, in particular the worthy corps of Georgian lawyers, duly celebrated the 80th anniversary of the famous legal scholar and public figure, Professor **OTAR GAMKRELIDZE**. Many events were dedicated to this significant date. These included a solemn jubilee session at the Assembly Hall of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University; the publication of a jubilee collection titled „Otar Gamkrelidze – 80“; the publication of his works in many volumes, and many more events. Due attention, appropriate recognition, honour and praise were given in all respects to the scholarly and practical work of the subject of the anniversary.

Ten years have passed from that time, and in March 2022 our dear colleague and senior friend turned 90 years old. He was the first among the leaders of Tinatin Tsereteli School of Criminal Law, who this year once again reminded us of our eternal debt to his contribution and merits. Otar Gamkrelidze is the most well-deserved representative of this school, who, without the slightest moral loss, impeccably carried the name of a great scholar, an indomitable citizen and patriot, and a dedicated Georgian humanist, through the „ills of times“.

* * *

The Ministry of Justice of Georgia and the Editorial Board of the Iustitia journal extend their cordial greetings to the distinguished legal scholar, and thank him for his tireless and fruitful work, and wish him a long life for the good of the field, the country and the Georgian people who are so dear to him.

* * *

In this issue of the “Iustitia” journal, the reader will find a letter from Professor Davit Sulakvelidze which is dedicated to Mr. Otar Gamkrelidze and which fully expresses the innermost thoughts of many Georgian lawyers with regard to the venerable subject of the anniversary.

**MINISTRY OF JUSTICE OF GEORGIA
EDITORIAL BOARD OF THE “IUSTITIA” JOURNAL**

ოთარ გამყრელიძე
OTAR GAMKRELIDZE

სამართლის დიდოსტაბისა და ალასიოსის შთაბეჭდავი გზა

(პროფესორ ოთარ გამყრელიძის 90 წლის იუბილე)

წინამდებარე წერილი წარმოადგენს თანამედროვე ქართული საზოგადოების გამოჩინებული წევრის, თვალსაჩინო სამართალმცოდნისა და საზოგადო მოღვაწის მიერ ღირსეულად განვლილი ხანგრძლივი ცხოვრების, ამასთანავე უაღრესად ნაყოფიერი და მრავალმხრივი შემოქმედების მცირე მატრიანეს.

ოთარ გამყრელიძე დაიბადა 1932 წელს, თბილისში, რომლის ბავშვობისა და სიყმაწვილის წლები ერთობ მძიმე და რთულ პერიოდს დაემთხვა. ჯერ 30-იანი წლების სისასტიკე სტალინური რეჟიმისა და რეპრესირებული ოჯახი, ხოლო შემდეგ კი მეორე მსოფლიო ომით გამოწვეული სიძნელეები და ბევრი სხვა განსაცდელი, რომლებსაც მისმა პიროვნულმა თვისებებმა ღირსეულად გაუძლო.

საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ იგი ცდილობდა ცხოვრებაში თავისი ადგილი მოეძებნა, საამისოდ მან თავისი შესაძლებლობები სპორტის ისეთ განსხვავებულ სფეროებშიც კი მოსინჯა, როგორცაა, ჭიდაობა და ჭადრაკი, სადაც მას გარკვეული წარმატებებიც ჰქონდა. თუმცა იგი კარგად აცნობიერებდა იმ გარემოებასაც, რომ მისი შინაგანი მოწოდება და ინტელექტუალური პოტენციალი მისგან ბევრად მეტს ითხოვდა, რომლის რეალიზაციისთვის საჭირო იყო უმაღლესი განათლება. ოთარ გამყრელიძემ სამართლის სფერო აირჩია და 1958 წელს სწავლას იწყებს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე, რომელიც წარმატებით დაასრულა. ამის შემდეგ ის კვლავ დადგა არჩევანის წინაშე სამართლის რომელ მიმართულებას უნდა გაჰყოლოდა, რომელსაც მთლიანად მიუძღვნოდა თავის შემოქმედებით უნარსა და ძალისხმევას. მისთვის ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი საკითხის გადაწყვეტაში, შეიძლება ითქვას, რომ მას თავად ბედი დაეხმარა. საქმე ისაა, რომ 1957 წლის დეკემბერში საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტში ჩამოყალიბდა სამართლის მეცნიერების განყოფილება, გამოჩენილი ქართველი იურისტის, პროფესორ თინათინ წერეთლის ხელმძღვანელობით. ამ ადამიანის უდიდესი სამეცნიერო და ორგანიზატორული ძალისხმევის წყალობით ეს განყოფილება ჯერ მრავალმხრივი პროფილის მქონე სამართლის სექტორად გადაიქცა იმავე ინსტიტუტში, ხოლო შემდგომში, უკვე დამოუკიდებელ საქართველოში, ის მისი ახალი ხელმძღვანელის, პროფესორ თამაზ შავგულიძის მიერ გაწე-

ული ღვაწლის შედეგად, მრავალდარგოვანი სახელმწიფოსა და სამართლის დამოუკიდებელი ინსტიტუტის სახით გვევლინება.

სწორედ იმ პერიოდში, როდესაც მეცნიერებათა აკადემიის სისტემაში სამართლის მეცნიერება პირველ ნაბიჯებს დგამდა თავისი განვითარების გზაზე, ეკონომიკის ინსტიტუტში ჩამოყალიბებული სამართლის განყოფილების სახით, პროფესორმა თინათინ წერეთელმა ამ განყოფილებაში სისხლის სამართლის განხრით სამეცნიერო მუშაობისთვის მიიწვია ორი ახალგაზრდა, პერსპექტიული იურის-ტი ოთარ გამყრელიძე და მინდია უგრეხელიძე უმცროსი მეცნიერთანამშრომლის სტატუსით. ეს მოხდა 1963 წლის ოქტომბრის დასაწყისში, რის შემდეგაც ოთარ გამყრელიძე სისხლის სამართლის მეცნიერებას აღარასდროს გაჰყრია და აგერ უკვე თითქმის ექვსი ათეული წელია შეუპოვრად და დიდი რუდუნებით მიუყვება ამ უაღრესად რთული და საინტერესო დარგის ლაბირინთებს.

აღმოჩნდა რა ამჟამად კარგად ცნობილი ქართული სისხლის სამართლის სკოლის ჩამოყალიბება განვითარების საწყისებთან, ოთარ გამყრელიძე იმთავითვე შეუდგა დაუზარელ და თავდაუზოგავ მეცნიერულ-კვლევით შრომას, პროფ. თ. წერეთლისა და ცნობილ სამართალმცოდნე ვლადიმერ (გოლია) მაყაშიელის ხელმძღვანელობით. შედეგებმაც არ დააყოვნა და თავისი განსახიერება ჰპოვა ოთარ გამყრელიძის იმ სამეცნიერო ნაშრომებში, რომლებსაც უკვე მრავალი ათეული წელია თავისი მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ახალი თაობის იურისტების მაღალი დონის პროფესიონალებად ჩამოყალიბებაში.

ოთარ გამყრელიძის პირველი სამეცნიერო პუბლიკაციები გასული საუკუნის 60-იანი წლების მეორე ნახევრიდან გამოდის სამზეოზე, კერძოდ, ისინი იბეჭდება ჟურნალ „საბჭოთა სამართლის“ ფურცლებზე და წარმოადგენდნენ მეცნიერულ რეცენზიებს თინათინ წერეთლისა და გიორგი ტყემელიაძის ცნობილ ნაშრომებზე. ამასთანავე, იმავე პერიოდში ო. გამყრელიძე აქვეყნებს სტატიების სახით თავის დამოუკიდებელ მეცნიერულ ნააზრევს სისხლის სამართლის ისეთ მნიშვნელოვან და პრობლემურ საკითხებზე, როგორცაა: დანაშაულის სუბიექტი და დანაშაულის სუბიექტური მხარე, დანაშაულში თანამონაწილეობის ბუნება, ჯგუფური დანაშაულის კვალიფიკაციის საკითხები, დანაშაულის ამსრულებლობის ფორმებთან დაკავშირებული პრობლემური საკითხები და სხვა.

უკვე 60-იანი წლების ბოლოს მან წარადგინა თავისი სადისერტაციო ნაშრომი, რომელიც ეძღვნებოდა ფრიად რთულსა და საინტერესო თემას სისხლის სამართლის დანაშაულისა და ადმინისტრაციული გადაცდომის გამიჯვნის პრობლემას. ამ სერიოზული მეცნიერული ქმნილების ბედი და მასთან დაკავშირებით მისი ავტორის თავგადასავალი მკაფიო მაგალითია იმისა, თუ რაოდენ ნეგატიურ გავლენას ახდენდა მეცნიერების განვითარებაზე საბჭოთა სისტემის პირობებში დომინირებული პოლიტიკურ-იდეოლოგიური დოგმები

და კლიშეები. სწორედ ამგვარი გავლენის ერთ-ერთი ტიპური შედეგი ის იყო, რომ ო. გამყრელიძეს არ მიეცა საშუალება დისერტაციის დაცვისა, რის გამოც აღნიშნულმა ნაშრომმა ძალიან დიდი ხნით გადაინაცვლა ავტორის პირად არქივში და მხოლოდ 2011 წელს იხილა მზის სინათლე.

ოთარ გამყრელიძემ თავისი სამეცნიერო მოღვაწეობის დაწყებისთანავე გამოავლინა ისეთი თვისებები, რაც მაშინაც და შემდგომ პერიოდშიც, საბჭოთა კავშირის დანგრევამდე და მასთან ერთად საბჭოური იდეოლოგიის კრახამდე, იშვიათობას წარმოადგენდა მეცნიერულ კეთილსინდისიერებასთან ერთად, შეუვალი პრინციპულობა და გაბატონებული პოლიტიკური კონიუნქტურისადმი დაუმორჩილებლობა. საკმარისი იყო მას მინიმალურ დონეზე მაინც გაეთვალისწინებინა კონიუნქტურის მოთხოვნა, წასულიყო მცირეოდენ კომპრომისზე, ცოტა შეეზღუდებინა თავისი პრინციპული და დამაჯერებლად დასაბუთებული, მეცნიერული ხედვა და პოზიცია, რომ მისთვის დისერტაციის დასაცავად მწვანე შუქი აინთებოდა, მაგრამ მან არ დათმო, უფრო ზუსტად

არ იკადრა ჭეშმარიტებისადმი ღალატი პირადი ინტერესების უზრუნველყოფისთვის. პრინციპები და მეცნიერული კეთილსინდისიერება მისთვის ის წითელი ხაზები იყო, რომლებიც მას არასდროს გადაუკვეთავს მთელი თავისი ხანგრძლივი მეცნიერული მოღვაწეობის მანძილზე. მის ფუნდამენტურ მონოგრაფიებსა, თუ უამრავ სამეცნიერო სტატიებში ვერსად წააწყდებით იდეოლოგიური ნიშნით აღბეჭდილ ერთ წინადადებასაც კი. შესაბამისად, როგორი მკაცრი მომთხოვნიც იყო ის, პირველ რიგში, საკუთარი თავისა და ნაშრომების მიმართ, ასეთივე პრინციპული იყო ის მისი მოწაფეებისა თუ უკვე დეაწლმოსილ ავტორთა ნაშრომების შეფასებისას. თუმცა, ამავე დროს, ის არასდროს ღალატობდა სამართლიანობას სხვა ავტორთა ნაღვაწის შეფასებისას, კარგს მხარს უჭერდა, მცდარს კი აკრიტიკებდა, მაგრამ მხოლოდ წმინდა მეცნიერული პოზიციიდან დამაჯერებელი არგუმენტებით, ამ მხრივ ოთარ გამყრელიძე ნამდვილად სამაგალითოა. ცხადია, რომ იყვნენ მის მიმართ აღნიშნული გარემოების გამო განაწყენებული ადამიანები, მაგრამ ამას ის სერიოზულ მნიშვნელობას არ ანიჭებდა, რადგან მისთვის მეცნიერული სიმართლე ყველაფერზე მაღლა იდგა.

მიუხედავად ყოველივე ზემოაღნიშნულისა, ოთარ გამყრელიძეს გულგატეხილობა არ დაუფლებია, პირიქით, მან უფრო მეტი ენერჯითა და სიბეჯითით განაგრძო თავისი სამეცნიერო და კვლევითი საქმიანობა, რის შედეგადაც სულ მალე წარადგინა დისერტაციის დასაცავად მაღალი დონის მონოგრაფია დანაშაულის ამსრულებლობასა და თანაამსრულებლობაზე. ამჯერად პროცესი დაუბრკოლებლად წარიმართა და მას მიენიჭა სამეცნიერო ხარისხი, ხოლო ნაშრომი მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობამ 1974 წელს წიგნად გამოსცა ამის შემდეგ ოთარ გამყრელიძის კიდევ რამდენიმე მონოგრაფიული კვლევა გამოიცა, როგორც მისი დამოუკიდებელი ნაშრომების სახით, ისე სხვა მეცნიერ-მკვლევარებთან თანაავტორობით.

ოთარ გამყრელიძის ნაშრომების ბიბლიოგრაფიაში გამორჩეული ადგილი უკავია ისეთ საეტაპო მნიშვნელობის მონოგრაფიას, როგორცაა „სისხლისსამართლებრივი უმართლობის პრობლემა და თანამონაწილეობის დასჯადობის საფუძველი“. ეს ნაშრომი, რომელიც 1989 წელს დაიბეჭდა, მის სადოქტორო დისერტაციას წარმოადგენდა, რაც წარმატებით დაიცვა სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე. ამ ნაშრომში განხილულია ფუნდამენტური მნიშვნელობის სისხლისსამართლებრივ ინსტიტუტებთან დაკავშირებული აქტუალური პრობლემები, წარმოდგენილია მათი გადაწყვეტის ორიგინალური გზები, ამასთან, ავტორის მიერ კრიტიკულადაა შეფასებული აღნიშნული პრობლემებისადმი გერმანული სისხლის სამართლის სამეცნიერო სკოლის ცნობილ წარმომადგენელთა ნაშრომებში ჩამოყალიბებული მიდგომა. ამ ნაშრომთან დაკავშირებით აუცილებლად უნდა აღინიშნოს იმ დროისათვის ერთი მნიშვნელოვანი მოვლენის შესახებ, რომელიც წინ უსწრებდა მის დაცვასა და წიგნად გამოცემას. საქმე ისაა, რომ 1982 წლის ოქტომბერში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტში ჩატარდა დასავლეთ გერმანიისა და საბჭოთა კავშირის ერთობლივი კოლოკვიუმი სისხლის სამართლის, კრიმინოლოგიისა და სისხლის სამართლის პროცესის პრობლემებზე. კოლოკვიუმზე თავიანთი მოხსენებები წარადგინეს იმ პერიოდში საყოველთაოდ აღიარებულმა გერმანელმა მეცნიერებმა პროფ. ჰანს ჰაინრიხ იეშეკმა, პროფ. კლაუს როქსინმა, პროფ. შრიოდერმა და სხვებმა, აგრეთვე, რუსეთიდან წარმოდგენილმა ცნობილმა მეცნიერებმა. ქართული მხრიდან კოლოკვიუმზე გამომსვლელთა შორის იყო ოთარ გამყრელიძეც, რომელმაც თავისი მოხსენება მიუძღვნა სისხლისსამართლებრივი უმართლობის სუბიექტური ნიშნების პრობლემას, რამაც გერმანელ კოლეგებზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა. ფაქტობრივად ეს იყო შემდგომში მის სადოქტორო დისერტაციაში წარმოდგენილი ძირითადი დებულებების მაღალი დონის აპრობაცია. სხდომის თავმჯდომარემ, პროფ. კ. იეშეკმა, რომელიც იმ დროისთვის სისხლის სამართლის საერთაშორისო ასოციაციის პრეზიდენტი და მაქს პლანკის სახელობის ცნობილი ინსტიტუტის დირექტორი გახლდათ, სხდომის შემდეგ პირადად მიულოცა ოთარ გამყრელიძეს ეს წარმატება, რომელმაც აღნიშნა ვერც კი წარმოვიდგენდი, რომ ამ მნიშვნელოვან პრობლემას გერმანიის ფარგლებს გარეთ ვინმე იკვლევდაო. იგი მიწვეული იყო საქართველოს ტელევიზიაში, სადაც ინტერვიუში ხაზგასმით აღნიშნა, რომ საბჭოთა მხრიდან ყველაზე საინტერესოდ ოთარ გამყრელიძის მოხსენება მიგვაჩნიაო. ეს იყო არამარტო პირადად ოთარ გამყრელიძის, არამედ ქართული სისხლის სამართლის სკოლის დიდი გამარჯვებაც.

გსაუბრობთ რა მის მეცნიერულ შემოქმედებაზე, უნდა აღინიშნოს შემდეგი გარემოებაც მიუხედავად ასაკის მატებისა, ოთარ გამყრელიძის მეცნიერული აზროვნების დონე არათუ არ შემცირებულა, პირიქით, ახალ და უფრო მაღალ შესაძლებლობებს ავლენდა, რისი დამადასტურებელიცაა 2002 წელს გამოქვეყნებული ნაშრომი „შერაცხვის პრობლემა სისხლის სამართალში“

და ბრალის ნორმატიული ცნების დასაბუთების ცდა“, რომელშიც სისხლის სამართლის არაერთი მნიშვნელოვანი საკითხია დასმული და შემოთავაზებულია მათი გადაწყვეტის გზები. აუცილებელია ასევე აღინიშნოს ოთარ გამყრელიძის 2013 წელს გამოქვეყნებული ნაშრომი „სისხლის სამართლის შესავალი“, რომელშიც ამ დარგის ფუნდამენტური მნიშვნელობის თეორიული და პრაქტიკული საკითხებია განხილული.

რა თქმა უნდა, ოთარ გამყრელიძის მთელი მეცნიერული შემოქმედებისა და მისი შედეგების მნიშვნელობა მხოლოდ ზემოთ მოხსენიებული რამდენიმე ნაშრომით როდი განისაზღვრება. მისი მეცნიერული ნააზრვეი წარმოდგენილია მრავალრიცხოვან სტატიებში, მათ შორის, ენციკლოპედიურ გამოცემებშიც კი, რაც მიუთითებს ამ შემოქმედების მაღალ ნაყოფიერებაზე და დიდი ტალანტით გასხივოსნებულ შრომისმოყვარეობაზეც, რომელთა გარეშე არსად და არასდროს შექმნილა რაიმე ღირებულება.

შეუძლებელია წინამდებარე მიმოხილვის შეზღუდულ ფორმატში თუნდაც სქემატურად მაინც იქნეს წარმოდგენილი ოთარ გამყრელიძის იმ მონოგრაფიული ნაშრომებისა თუ მრავალრიცხოვანი სამეცნიერო სტატიის შეფასება და ანალიზი, რომლებიც მან სისხლის სამართლის თეორიისა და პრაქტიკის უმნიშვნელოვანეს საკითხებსა და პრობლემებს მიუძღვნა, ამიტომ, მისი ნაშრომების მხოლოდ ზოგადი მახასიათებლებით შემოვიფარგლებით. ოთარ გამყრელიძის ნაშრომები ნიშანდებულია: სამართლებრივი აზროვნების სიღრმითა და მრავალმხრივობით, მსჯელობის დახვეწილობითა და მკაცრი ლოგიკური თანმიმდევრობით, გადმოცემული აზრის სიცხადით, მეცნიერული დასკვნების დასაბუთებულობით, რასაც საფუძვლად უდევს დამაჯერებელი არგუმენტები, ქართული ლიტერატურული და სამართლებრივი ენისადმი მოფრთხილებით. ამიტომაც, რამ მისი ნაშრომებში არ მოიპოვება უცხო ენებიდან გადმოტანილი, ე.წ. „კალკები“, ანდა უცხოენობრივი ტერმინებით კეკლუცობის ერთი მაგალითიც კი, რომელშიც, ცხადია, არ იგულისხმება ის იშვიათი და გამონაკლისი შემთხვევები, როდესაც არსებობდა უცხოურენოვანი, კერძოდ, საყოველთაოდ მიღებული ლათინური იურიდიული ტერმინის გამოყენების გარდაუვალი აუცილებლობა, თუმცა ასეთ შემთხვევაშიც ეს კეთდებოდა შესატყვისი ქართული განმარტების თანხლებით.

წმინდა მეცნიერულ ღვაწლთან ერთდ უნდა იქნეს წარმოჩენილი აგრეთვე პროფ. ოთარ გამყრელიძის საზოგადოებრივი და პუბლიცისტური მოღვაწეობაც. ის ყოველთვის ხმალშემართული იყო ყოველგვარი უკეთურობის წინააღმდეგ, რაც კი ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენდა ქართულ საზოგადოებრივ ყოფაზე და მოქალაქეობრივ შეგნებულობაზე, ასე იყო კომუნისტური რეჟიმის ზეობის დროსაც და შემდგომ პერიოდშიც დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში. მისი სიტყვა მწარე სახრესავით მოხვედრია თვით მათაც უკანონო გზებით უზურპირებულ, შეუზღუდველი ძალაუფლების ხიბლში ჩავარდნილ, უმაღლესი რანგის ჩინოსნებს, რითაც იგი ხშირად საკმაოდ დიდი რისკის

ქვეშ აყენებდა თავის თავს, მაგრამ ამის გამო მას უკან არასდროს დაუხევია და პატიოსნად იხდიდა თავის ვალს ქვეყნის წინაშე. ამ მხრივ საკმარისია დავასახელოთ მხოლოდ მისი ზოგიერთი პუბლიკაციის სათაური: „დავამკვიდროთ კანონის უზენაესობა“ (1989 წ.); „სიცრუე სიმართლის სამოსელში“ (1989 წ.); „ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის“ (1990 წ.); „საჭიროა პოლიტიკური ცხოვრების ლიბერალიზაცია“ (1991 წ.); „როცა სკამის შესანარჩუნებლად ყველაფერს კადრულობენ“ (1995 წ.); „ქვეყანაში თანამდებობისთვის ზედახორა დგას“ (2001 წ.); „მე კიდევ ავცოცდები“ (2003 წ.); „ცუდი სახელმწიფოებრივი მმართველობა მხეცობაზე უარესია“ (2007 წ.) და სხვა.

გარდა აღნიშნულისა ოთარ გამყრელიძემ არაერთი პუბლიკაცია მიუძღვნა ქართული სამართლებრივი ენის დაცვის აქტუალურ პრობლემებს, მაგალითად, ასეთია „სამართლებრივი აქტების ენა და სტილი“ (1982 წ.); „პრესა და სამართალი“ (1990 წ.); „ქართული სამართლებრივი ენის წარსული და მომავალი“ (1990 წ.); „ენა და კანონი“ (2004 წ.); „ქართული სამართლებრივი ტერმინოლოგიის საკითხები“ (2014 წ.) და სხვა. მისი მახვილი კალამი შეხებია ასევე სხვა არაერთ საჭირობორტო პრობლემას ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრებისა სასამართლოსა და მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობის მოურჩენელ სატკივარს, ბუნებრივი გარემოს სამართლებრივი დაცვის საკითხებს, ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვასთან დაკავშირებულ სირთულეებს, ჩვენს საზოგადოებაში ჯერაც არსებულ სამართლებრივ ნიჰილიზმს, რეფორმად მონათლულ სამართალზე ძალადობას და ა. შ. ამოუწურავია ის თემატიკა, რომელსაც ოთარ გამყრელიძის კალმით ნაწარმოები პუბლიცისტიკა მოიცავს და რომლის თაობაზეც დაუსრულებლად შეიძლება საუბარი.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ოთარ გამყრელიძის მთარგმნელობითი საქმიანობა, რომელიც მისი შემოქმედების მნიშვნელოვან მხარეს წარმოადგენს. ამ მხრივ, პირველ რიგში, მოსახსენიებელია მის მიერ გერმანული ენიდან ქართულ ენაზე თარგმნილი, წარსულში გამოჩენილი ქართველი სამართალმცოდნის, პროფ. იროდიონ სურგულაძის წიგნი „ხელისუფლება და სამართალი“. ეს ნაშრომი, რომელიც თავის დროზე (გასული საუკუნის 20-იანი და 30-იანი წლების მიჯნაზე) მის ავტორს სადოქტორო დისერტაციის სახით ჰქონდა დაცული გერმანიაში, დღესაც წარმოადგენს ქართული იურიდიული ლიტერატურის მნიშვნელოვან შენაძენს. აქვე უნდა ითქვას, რომ მისი კალამი გადაწვდა უცხოურ მხატვრულ ლიტერატურასაც, კერძოდ, მას ეკუთვნის შესანიშნავი ქართული თარგმანი ისეთი დიდი მწერლების ზოგიერთი პოეტური ნაწარმოებისა, როგორებიც იყვნენ: ვოლფგანგ გოეთე და მიხეილ ლერმონტოვი, რაც დაიბეჭდა კიდევ.

მის მაღალ პროფესიონალიზმთან და შემოქმედებით მოღვაწეობასთან ერთად, შეუძლებელია არაფერი ითქვას ოთარ გამყრელიძის დიდ ადამიანურ და პიროვნულ ღირსებებზე, მის მებრძოლ სულისკვეთებაზე უსამართლობისგან და უკანონობისგან ადამიანების დასაცავად. იყო დრო, როდესაც ის ამგვა-

რი უკეთურობისგან თავის დიდებულ მასწავლებლებს იცავდა. დადგა ის დროც, როდესაც ის უკვე მის მიერ აღზრდილ მოწაფეებს და მათან ერთად თანამედროვე ქართული მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობასაც იცავდა განუკითხაობისგან იმ პერიოდში, თავგასული და ყოველგვარ შემაკავებელ, მორალურ მუხრუჭებს მოკლებული ხელისუფალნი რომ ბობოქრობდნენ ამ ქვეყანაში.

ოთარ გამყრელიძის მიერ განვლილი ცხოვრების მთელი გზა, რომელიც სამართლიანობისადმი მსახურებისა და სიმართლის დაუცხრომელი ქომაგობისათვის თვითონაც გამხდარა რაღაც გაუგებრობის გამო შურნალისტად წოდებული ზოგიერთი კალმოსნისგან ყოველად უსაფუძვლო ლანძღვისა და ბინძური ცილისწამების მსხვერპლი, ნათლად წარმოაჩენს მის მოქალაქეობრივ სიმამაცეს, ზნეობრივი კომპრომისებისგან, სულიერი თუ მატერიალური კომფორტიზმისგან სრულ გაუცხოებას, სიკეთის ქმნისათვის უშურველ მზადყოფნას, აბსოლუტურ უანგარობასა და ღირებულებითი პრინციპებისადმი ურყევ ერთგულებას. თუკი შეიძლება ვინმეზე ეს ითქვას, უპრიანია ამ ღირსეულ ადამიანზეც უყოყმანოდ ითქვას მიუხედავად მძაფრი ცხოვრებისეული ქართვეილებისა და მრავალი განსაცდელისა, როგორც იყო ბოლომდე ისეთივე დარჩა. დიახ, ასეთია, პროფესორი ოთარ გამყრელიძე თავის პროფესიაზე, ერსა და ქვეყანაზე უსაზღვროდ შეყვარებული, მრავალ და მრავალ კეთილად სავარგ საქმეთა შემოქმედი, მართალი, მოკრძალებული და გულმზიანი კაცი. ამიტომ სრულიად კანონზომიერია ის უდიდესი ავტორიტეტი და პატივისცემა, რომლითაც ის დამსახურებულად სარგებლობს როგორც თავის კოლეგებს შორის, ისე მის მოწაფეებში.

პატივცემულ იუბილარს, რომელიც დღესაც მხნედ უძღვება ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტში სისხლის სამართლისა და კრიმინოლოგიის განყოფილებას, ვულოცავ ცხრა ათწლეულის ბარიერის წარმატებით გადაბიჯებას და ვუსურვებ მტკიცე ჯანმრთელობას, დღეგრძელობასა და უშრეტ შემოქმედებით ენერგიას.

დავით სულაქველიძე

IMPRESSIVE LIFE PATH OF AN EXPERT AND CLASSICIST OF LAW

(90TH ANNIVERSARY OF PROFESSOR OTAR GAMKRELIDZE)

This paper presents a short chronicle of a long life lived with dignity, and of very fruitful and versatile work, by a prominent member of modern Georgian society, and a distinguished jurist and public figure.

Otar Gamkrelidze was born in 1932 in Tbilisi. His childhood and adolescence coincided with a very hard and difficult period; first the cruelty of Stalin's regime in the 1930s and a repressed family, and then the hardships of World War II and many other perils, all of which were borne with dignity because of his personal qualities.

After graduating from secondary school, while looking for his place in life, he tried his hand at different sports, such as wrestling and chess, where he achieved some success. However, he knew that his inner calling and intellectual potential required much more from him, for the realisation of which he needed higher education. Otar Gamkrelidze chose the field of law, and in 1958, he was enrolled in the Faculty of Law at Tbilisi State University, from where he successfully graduated. After that he once again had to make a choice between fields of law, and which one he would devote his entire creative ability and efforts to. It can be said that fate itself helped him to make that extremely important choice. In December of 1957, a Department of Law was established at the Institute of Economics of the Georgian National Academy of Science, which was headed by a prominent Georgian jurist, Professor Tinatin Tsereteli. Thanks to the great academic and organisational efforts of Tinatin Tsereteli, the department was first transformed into a multi-profile law department within the same Institute, and then in independent Georgia, into an independent multi-faculty State and Law Institute, as a result of the work performed by its new head, Professor Tamaz Shavgulidze.

At a time when jurisprudence was at the initial stage of development, in the form of a Department of Law of the Institute of Economics within the system of the Georgian National Academy of Science, Professor Tinatin Tsereteli invited two young and promising jurists, Otar Gamkrelidze and Mindia Ugrehelidze, as junior research fellows to work in the area of criminal law at the department. This happened in early October of 1963, after which Otar Gamkrelidze never departed from criminal jurisprudence and, for almost six decades, he has been going through the labyrinths of that extremely difficult and interesting field with perseverance and hard work.

As he found himself at the beginnings of the formation and development of the now well-known Georgian criminal law school, Otar Gamkrelidze immediately began his tireless and selfless academic and research work under the guidance of Professor Tinatin Tsereteli and the famous jurist Vladimir (Volia) Makashvili. The results were soon reflected in Otar Gamkrelidze's academic works that, for many decades, have been significantly contributing to the formation of a new generation of jurists as high-level professionals.

Otar Gamkrelidze's first academic works were published in the second half of the 1960s, in the journal 'Soviet Law', and were academic reviews of the famous works of Tinatin Tsereteli and Giorgi Tkesheliadze. In addition, during the same period, Otar Gamkrelidze published his independent academic opinions in the form of articles on important and problematic issues of criminal law such as: the subject of crime and the subjective element of crime, the nature of complicity in crime, issues of qualifying crimes committed jointly by more than one person, problematic issues related to the forms of perpetration, etc.

In the late 60s he prepared his dissertation, which was dedicated to a very complicated and interesting topic, namely the problem of the separation of a criminal offense and administrative misconduct. The fate of this serious academic work, and the adventures of its author in connection with it, are clear examples of the negative influence on the development of academic culture of the political and ideological dogmas and clichés that were dominant during the Soviet era. As a typical consequence of this influence, Otar Gamkrelidze could not present his dissertation, because of which the work was stored in the author's personal archive for a very long time, and came to light only in 2011.

At the beginning of his academic career, Otar Gamkrelidze demonstrated qualities that were rare even then, and afterwards, before the collapse of the Soviet Union and of Soviet ideology with it, namely impregnable integrity, and disobedience towards the dominant political system, together with academic integrity. It would have been enough to meet the minimum requirements of the system, to compromise a little, to soften his principled and convincingly substantiated academic vision and position, in order to be able to present his dissertation, but he did not compromise, or more precisely, he did not stoop to betray truth for his personal interests. Principles and academic integrity were red lines for him that he would never cross during his long career. There is not a single sentence bearing an ideological mark in his fundamental monographs and many academic articles. Therefore, he was as principled in terms of the evaluation of the works of his students or accomplished authors, as he was strictly demanding, first of all towards himself and his own works. However, at the same time, he has always been fair in evaluating the works of other authors, as he supported the good and criticised the wrong, but only from a purely academic perspective, and on the basis of convincing arguments. Otar Gamkrelidze is really exemplary in that regard. Clearly, there were people who were offended by this, but he did not attach significant importance to that, as for him academic truth was above all else.

Despite all the above, Otar Gamkrelidze was not discouraged. On the contrary, he continued

his academic and research work with more energy and diligence, as a result of which he soon presented his dissertation, a high-level monograph on the topic of perpetration and complicity in crime. This time the process went smoothly, as he was awarded an academic degree, and his work was published as a book in 1974 by the publishing house of the Georgian National Academy of Science. After that, Otar Gamkrelidze's several more monographic studies were published both as independent works and in co-authorship with other researchers.

A milestone monograph 'The Problem of Criminal Injustice and the Grounds for Punishing Complicity in Crime' holds a prominent place in the bibliography of Otar Gamkrelidze's works. The paper, which was published in 1989, was his doctoral dissertation that he successfully presented at the meeting of the academic council. The paper examines topical issues related to fundamental criminal law institutions, presents original ways for their resolution, and at the same time, the author critically evaluates the approach to those problems developed in the works of prominent representatives from the German school of criminal law. In relation to that paper, one important event at that time should be mentioned, which preceded its presentation and its publication as a book. In particular, in October of 1982, a joint colloquium of West Germany and the Soviet Union on the problems of criminal law, criminology, and criminal proceedings, was held at the Institute of Economics and Law of the Georgian National Academy of Science. Widely recognised German academics at that time, namely Professor Hans-Heinrich Jescheck, Professor Claus Roxin, Professor Schroeder, and others, as well as well-known academics from Russia, made their presentations at the colloquium. Otar Gamkrelidze was among the presenters from Georgia, whose presentation was about the problem of subjective elements of criminal injustice, which made a great impression on his German colleagues. In fact, it was a high-level approbation of the key provisions presented later in his doctoral dissertation. The chairperson of the session, Professor H. Jescheck, who was then the President of the International Criminal Law Association and the Director of the well-known Max Planck Institute, personally congratulated Otar Gamkrelidze on his success after the session, stating that he could not have imagined that anyone outside Germany was researching that significant problem. He was invited on to Georgian television where, during an interview, he emphasised that he considered Otar Gamkrelidze's presentation to be the most interesting from among the presenters from the Soviet Union. That was a great victory not only for Otar Gamkrelidze personally, but also for the Georgian school of criminal law.

Speaking of his academic work it should also be noted that, despite his age, the level of Otar Gamkrelidze's thinking has not decreased, but in fact has been demonstrating new and higher capabilities, the proof of which is a paper called 'Problem of Imputation in Criminal Law and Attempt to Prove a Normative Concept of Guilt', published in 2002, which examines several important issues in criminal law, and offers ways for their resolution. It is also necessary to mention Otar Gamkrelidze's work 'Introduction to Criminal Law', published in 2013, which examines theoretical and practical topics in the field that are of fundamental importance.

Obviously, the significance of Otar Gamkrelidze's entire academic work and its results is not

limited only to the above-mentioned few works. His academic thinking has been conveyed in numerous articles, including in encyclopaedic publications, indicating the high productivity of his work, and a diligence supported with great talent, without which nothing valuable has ever been created.

It is impossible, within the limited scope of this review, to evaluate and analyse Otar Gamkrelidze's monographs or numerous academic articles even schematically, which he dedicated to the most important issues and problems of criminal legal theory and practice, thus the review will be limited only to the general characteristics of his works. Otar Gamkrelidze's works are distinguished by the depth and versatility of legal thinking, the sophistication and meticulous logical consistency of reasoning, the clarity of opinion, and the substantiation of academic opinions, which are based on convincing argumentation, with careful attention to Georgian literary and legal language. As a consequence, there are no loanwords or even a single example of 'showing off' with foreign terms in his works, except for some rare and exceptional cases where there was an unavoidable need to use foreign terms, in particular generally accepted Latin legal terms, although even in those cases they were accompanied by the corresponding Georgian definitions.

Along with his pure academic merit, the public and publicist work of Professor Otar Gamkrelidze should also be noted. He has always been against any wrong that negatively affected Georgian public life and civic consciousness, both during the Communist regime and afterwards, in the conditions of independent Georgia. His words have attacked even high-ranking officials who were attracted to unlawfully usurped unlimited power, often putting him at great risk, but he has never retreated, and he has honestly fulfilled his duty to the country. In this regard, it is enough to name the titles of only some of his publications such as: 'Let's Establish the Rule of Law' (1989); 'Lies in the Garment of Truth' (1989); 'Fight for a Legal State' (1990); 'It is Necessary to Liberalise Political Life' (1991); 'When They Are Stooping to Anything to Maintain their Position' (1995); 'There is a Huddle for a Position in the Country' (2001); 'I will Crawl Up Again' (2003); 'Bad State Governance is Worse than Brutality' (2007), etc.

In addition, Otar Gamkrelidze has dedicated a number of publications to the topical issue of the protection of Georgian legal language such as: 'Language and Style of Legal Acts' (1982); 'Press and Law' (1990); 'Past and Future of Georgian Legal Language' (1990); 'Language and Law' (2004); 'Issues of Georgian Legal Terminology' (2014), etc. His works have concerned a number of other pressing issues of our public life as well, such as the everlasting problem of the independence of the judiciary and justice, issues of the legal protection of the natural environment, difficulties in relation to the protection of human rights and freedoms, the legal nihilism that still exists in our society, the destruction of law disguised as reform, etc. The topics covered by Otar Gamkrelidze's publications are endless and can be discussed endlessly.

The translation work by Otar Gamkrelidze should be mentioned separately, which is an

important aspect of his work. In this regard, first of all, it is worth mentioning that he has translated from German into Georgian a book entitled ‘Government and Law’ by a prominent Georgian jurist of the past, Professor Irodion Surguladze. The paper, which the author had presented as his doctoral dissertation, some time in the 1920s and 1930s in Germany, is still an important acquisition for Georgian legal literature. It should also be noted that he has worked with foreign literature as well, namely he brilliantly translated into Georgian some of the poetic works of great writers such as Johann Wolfgang von Goethe and Mikhail Lermontov, which have also been published.

In addition to his high professionalism and creative work, it is impossible not to mention Otar Gamkrelidze’s great human and personal dignity, and his fighting spirit to protect people from injustice and unlawfulness. There was a time when he protected his great teachers from such wrong. Then the time came when he protected his students and, together with them, the independence of modern Georgian justice from unlawfulness during a period when insolent authorities, who lacked any restraining moral brakes, were raging in the country.

The entire life path of Otar Gamkrelidze, who for his service to justice and unwavering support for truth has become a victim of absolutely ungrounded criticism and defamation due to misunderstanding from some writers calling themselves journalists, clearly demonstrates his civic courage, his total rejection of moral compromise and moral or material conformism, his ungrudging readiness for kindness, absolute selflessness, and unwavering commitment to principles and values. If it can be said about anyone, it should be said without hesitation about this worthy person that, despite the hardships of life and many perils, he remained the same until the end. Indeed, this is Professor Otar Gamkrelidze, a righteous, modest and kind man, who is infinitely in love with his profession, his nation and his country, and who has performed numerous good deeds. Therefore, the greatest authority and respect, that he rightfully enjoys among both his colleagues and his students, is absolutely natural.

I hereby congratulate the respected person, who is still enthusiastically heading the Department of Criminal Law and Criminology at Tinatin Tsereteli Institute of State and Law of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, on his 90th anniversary, and wish him good health, longevity, and endless creative energy.

DAVIT SULAKVELIDZE

**საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს
სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი
„იუსტიცია“**

**წარმოსადგენი მასალის ტექნიკური სტანდარტები:
მასალა უნდა ახაყოფილებდეს ზემოთ მოთხოვნებს.**

1. უნდა შეიცავდეს:
 - მასალის სათაურს;
 - ავტორის სახელსა და გვარს, სამეცნიერო ხარისხს, აკადემიურ ან სხვა თანამდებობას;
 - რეზიუმეს (300 სიტყვა);
 - სამ საკვანძო სიტყვას, რომელიც ყველაზე მეტად გამოხატავს არსებით სათქმელს;
 - ძირითადი კორპუსის დიზაინს (პარაგრაფებად და ქვეპარაგრაფებად, პუნქტებად და ქვეპუნქტებად ან სხვა რომელიმე სტრუქტურული ერთეულის სახით);
 - მოკლე შეჯამებას (300 სიტყვა);
 - გამოყენებულ ლიტერატურას.
2. მასალა წარმოდგენილი უნდა იყოს ქართულ ან ინგლისურ ენაზე ელექტრონულ ფორმატში, ასევე, გამონაკლისის წესით, სხვა რომელიმე ევროპულ ენაზე (Microsoft Word). თითოეულის გვერდების რაოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს 10 გვერდს. წარმოდგენილი სტატიის თარგმანს უზრუნველყოფს საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს მთარგმნელობითი ცენტრი;
3. მასალა უნდა აეწიოს „AcadNusx“ გარნიტურის შრიფტით და 4 ფორმატის ქაღალდის 1,5 ინტერვალით ნაბეჭდ გვერდზე. შრიფტი – 12. სქოლიო – 10;
4. ავტორს მოეთხოვება სქოლიოში გამოყენებული ლიტერატურა მიუთითოს შემდეგი წესით:

წიგნის/მონოგრაფიის ზემოთხევაში:

ივანე ჯავახიშვილი, ქართული სამართლის ისტორია. თბილისი, 1928 წელი. 134.

სტატიის შემთხვევაში:

იონ ელსტერი, კონსტიტუციის შემუშავება და ძალადობა. „საკონსტიტუციო სამართლის ჟურნალი“. თბილისი. 2018. 18. 28.

ხრახულის შემთხვევაში:

რობერტ სპანო, საიუბილეო სამეცნიერო კრებული „პირველი ქართული კონსტიტუციის 100 წელი“. თბილისი, 2021. 314-325.

სასამართლო გადაწყვეტილების შემთხვევაში:

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2009 წლის 15 სექტემბრის 2/2439 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ომარ ალაფიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

- 5. სასურველია მასალაში ავტორი მაქსიმალურად მომჭირნედ იყენებდეს სქოლიოში ინტერნეტრესურსებს.
- 7. მასალა უნდა შეიცავდეს პრობლემების სიდრმისეულ მეცნიერულ ანალიზს.
- 8. მასალა არ უნდა იყოს ადრე გამოქვეყნებული.

გამოცემათა გამწესრიგებელი: **ბექა ქანთარია** (ტელ: +995 599 33 47 70)

ელ. მისამართი: iustitia.journal@justice.gov.ge

**„IUSTITIA“ – ACADEMIC AND PRACTICAL JOURNAL
OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF GEORGIA**

**TECHNICAL STANDARDS APPLICABLE
FOR A PAPER TO BE SUBMITTED:
A SUBMITTED PAPER MUST MEET THE
FOLLOWING REQUIREMENTS:**

1. It must include the following:
 - title;
 - name and surname, academic degree, academic rank or other qualification of the author;
 - Abstract (300 words);
 - three key words/phrases that best convey the author’s message;
 - the body of the text (in the form of paragraphs and subparagraphs, bullet points, or other structural units);
 - summary (300 words);
 - references;
2. A paper must be in the Georgian or English languages (or in exceptional cases, in another European language), and must be in an electronic form (i.e. a Microsoft Word text). The number of pages must not exceed 10. Translated by the Translation Centre of the Legislative Herald of Georgia – Matsne (MTC – Matsne Translation Centre);
3. The text must be in the „AcadNusx“ font, in A4 paper format, with 1.5 spacing. The font size of the body text must be 12, and the font size of the references 10;
4. Authors must write their references according to the following style:

IN THE CASE OF A BOOK/MONOGRAPH:

Ivane Javakhishvili, History of Georgian Law. Tbilisi, 1928. 134.

IN THE CASE OF AN ARTICLE:

Jon Elster, Constitution-Making and Violence. Journal of Constitutional Law. Tbilisi, 2018. N: 18. 28.

IN THE CASE OF COMPLETE WORKS:

Robert Spano, Festschrift: 100th Anniversary of the First Constitution of Georgia. Tbilisi, 2021. 314-325.

IN THE CASE OF COURT DECISIONS:

Decision N 2/2439 of 15 September 2009 of the Constitutional Court of Georgia in the case „Citizen of Georgia Omar Alapishvili v. Parliament of Georgia“.

5. It is advisable that authors use internet resources as little as possible in their references.
7. A paper must contain an in-depth academic analysis of an issue.
8. A paper must not have been published before.

Publishing Manager: **Beka Kantaria** (Tel: +995 599 33 47 70)
Email: iustitia.journal@justice.gov.ge

